ADAM öykü

MAYIS
HAZİRAN
1999
22

ÖYKÜ

Kafe-Bar Meslek ***Zeyyat Selimoğlu*** • Ayaksesleri ***İrfan Yalçın*** • Pearl Button'un Kaçırılışı ***Katherine Mansfield*** • Her Şey Tek Bir Noktada ***Italo Calvino*** • Derinin Kalınlığı ***Siegfried Lenz*** • Dostoyevski'nin Yaşamından İşitilmedik Bir Bölüm ***Stanislaw Dygat*** • Gündüz Gözüyle ***Celal Hafifbilek*** • Anlaşılmanın Dayanılmazlığı ***Ayfer Coşkun*** • Osmanlı Ferdiyet Fırkası Kuruluyor ***Tarık Günersel*** • Mavi Beşik ***Tahir Abacı*** • Her Şey Yolunda ***Roni Margulies*** • Fırtına Vadisi ***Mebuse Tekay*** • Kont'un Köpekleri ***Özcan Karabulut*** • Hesabı Alır mısınız Lütfen? ***Oğuzhan Akay*** • Rol ***Magda Szabo*** • Bülbüller ve Başka Kuşlar ***Ilse Tilsch*** • Bir Sokak Bazen ***Jale Sancak*** • Kelebekler ve Bebekler ***Hasan Tüfekçi*** • Ara ***Müge İplikçi*** • Yüz ***Semra Topal*** • Mavi Bir Merhaba ***Ulviye Alpay*** • Açıklayabilirim ***Murat Sohtorik*** • Küçük Hesaplaşmalar ***İnan Çetin*** • Atike ***Zehra Tırıl*** • Beş Soğuk Gece ***Hülya Uçar*** • Düş Koleksiyoncusu ***Sanem Karagöz*** • Yoğun Bakım ***Belgin Özcan Ökmen*** • Sanrılı Günler ***Ahmet Sait Akçay***

BU SAYININ KONUŞMASI

Feridun Andaç ile Dünden Bugüne

YAZI

MRS. DALLOWAY'İN YARIM GÜNÜ KISA ANLATI MI... ***Alev Bulut*** • XIX. YY FRANSIZ ÖYKÜSÜNDE ANLATIM TEKNİKLERİ ***Nedret Tanyolaç Öztokat*** • BİR ÖYKÜNÜN ÖYKÜSÜ ***Necati Tosuner*** • ULUSAL KARAKTERİN BELİRLENMESİ ÜZERİNE : CEMİL KAVUKÇU TAŞRASI ***Sevinç Özer*** • OKUR / YAZAR ***Orhan Barlas*** • HALDUN TANER'İN "AYIŞIĞINDA ÇALIŞKUR" ÖYKÜSÜNDE OKUYU-YAPIT-YAZAR DİYALOĞU ***Zehra İpşiroğlu*** • BİR YAPIT, BİR ELEŞTİRİ ***Hüseyin Peker***

Adam Yayınları

Adam'dan yeniler

Fethi Naci
Dönüp Baktığımda

Dönüp baktığında, karpuz sergilerinden gelen bir çocuğu, parasız yatılı öğrenciyi, aşkları, arkadaşlıkları; politikayı, yol ayrımlarını, düşleri, inançları, düş kırıklıklarını, hüznü, yalnızlığı, direnci; şiiri, romanı, eleştiriyi, tüm bunların oluşturduğu yalansız dolansız bir yaşamı göreceksin.

Samih Rifat
Çok Eski Bir Günbatımı

Osmanlı Öncesi İstanbul'undan Seçme Şiirler

İstanbul'da şiirin en eski izleri: Byzantion'un, Yeni Roma'nın, Konstantinopolis'in ozanları; kentin antik çağlarında, Helenistik dönemde, Roma, Bizans yüzyıllarında yaşamış, şiir yazmış, kitaplara, seçkilere girmiş şairler... ve binlerce, yüzlerce yıllık İstanbul şiirleri.

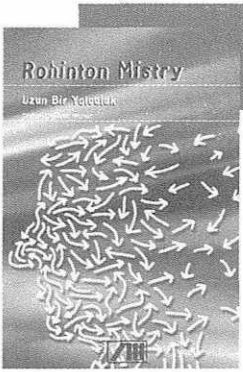

Rohinton Mistry
Uzun Bir Yolculuk

Çeviren: Çağlayan Nazlıca

Bangladeş'in Hindistan'dan kopma savaşını başlattığı 1971 yılında Bombay'da orta halli bir ailenin yaşadığı sorunlar... Rohinton Mistry bu romanda ele aldığı kişileri ve olayları şaşırtıcı bir ayrıntı zenginliğiyle anlatırken iyi yürekli bir insanın hızla değişen bir toplumda çıktığı belalı yolculuğun acıklı güldürüsünü dile getirir.

ADAM

değerli kitaplar yayımlar.

ADAM YAYINLARI Küçükparmakkapı Sokak No: 17 Beyoğlu 80060 İstanbul
Tel: (0-212) 293 41 05-06 Faks: (0-212) 293 41 08

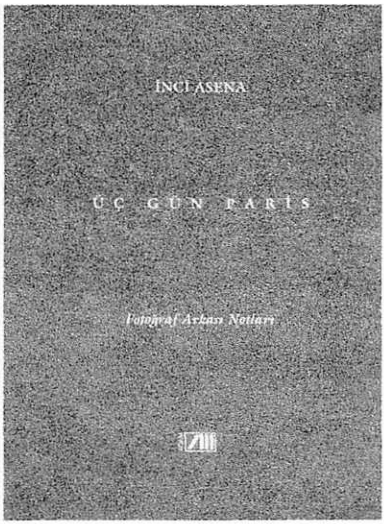

ÜÇ GÜN PARİS

Fotoğraf Arkası Notları

Metin ve Fotoğraflar
İnci Asena

Kitap Tasarımı
Bülent Erkmen

ADAM

değerli kitaplar yayımlar.

Adam Öykü
İki Aylık Öykü Dergisi
Sayı 22
Mayıs-Haziran 1999
ISSN 1300-7556

ADAMÖYKÜ

Anadolu Yayıncılık A.Ş. Adına Sahibi ve Sorumlu Yazı İşleri Müdürü :
İnci Asena

Genel Yayın Yönetmeni :
Semih Gümüş

Kapak ve iç tasarım : Tülay Ulukılıç • **Yönetim Yeri ve Yazışma Adresi :** Küçükparmakkapı Sokak. No : 17. 80060 Beyoğlu-İstanbul, Tel : (0212) 293 41 05 Fax : (0212) 293 41 08 • e-mail : adam@ada.net.tr **Fiyatı : 1.00**0.000 TL (KDV içinde) • **Abone Koşulları :** Yıllık (6 sayı) 6.000.000 TL - Altı Aylık (3 sayı) 3.000.000 TL - Yurtdışı Yıllık 70 DM • **Abone İçin Hesap No :** Anadolu Yayıncılık A.Ş. adına, 662720 numaralı posta çeki. • **İlan Koşulları :** Tam sayfa (siyah-beyaz) 80.000.000 TL; yarım sayfa 40.000.000 TL; çeyrek sayfa 20.000.000 TL • **Dizgi :** Anadolu Yayıncılık A.Ş. Dizgi Birimi • **İç Baskı :** Şefik Matbaası • **Kapak Baskı :** Ana Basım • **Genel Dağıtım :** Biryay A.Ş. •
Gönderilen yazılar yayımlansın yayımlanmasın, geri verilmez.

ÖYKÜ

Kafe-Bar Meslek ***Zeyyat Selimoğlu*** 5
Ayaksesleri ***İrfan Yalçın*** 10
Pearl Button'un Kaçırılışı ***Katherine Mansfield*** 13
Her Şey Tek Bir Noktada ***Italo Calvino*** 17
Derinin Kalınlığı ***Siegfried Lenz*** 20
Dostoyevski'nin Yaşamından İşitilmedik Bir Bölüm ***Stanislaw Dygat*** 24
Gündüz Gözüyle ***Celal Hafifbilek*** 47
Anlaşılmanın Dayanılmazlığı ***Ayfer Coşkun*** 49
Osmanlı Ferdiyet Fırkası Kuruluyor ***Tarık Günersel*** 54
Mavi Beşik ***Tahir Abacı*** 57
Her Şey Yolunda ***Roni Margulies*** 61
Fırtına Vadisi ***Mebuse Tekay*** 63
Kont'un Köpekleri ***Özcan Karabulut*** 71
Hesabı Alır mısınız Lütfen? ***Oğuzhan Akay*** 75
Rol ***Magda Szabo*** 86
Bülbüller ve Başka Kuşlar ***Ilse Tilsch*** 90
Bir Sokak Bazen ***Jale Sancak*** 116
Kelebekler ve Bebekler ***Hasan Tüfekçi*** 118
Ara ***Müge İplikçi*** 121
Yüz ***Semra Topal*** 124
Mavi Bir Merhaba ***Ulviye Alpay*** 129
Açıklayabilirim ***Murat Sohtorik*** 133
Küçük Hesaplaşmalar ***İnan Çetin*** 134
Atike ***Zehra Tırıl*** 139
Beş Soğuk Gece ***Hülya Uçar*** 144
Düş Koleksiyoncusu ***Sanem Karagöz*** 148
Yoğun Bakım ***Belgin Özcan Ökmen*** 152
Sanrılı Günler ***Ahmet Sait Akçay*** 154

YAZI

Mrs. Dalloway'in Yarım Günü Kısa Anlatı mı... ***Alev Bulut*** 26
XIX. yy Fransız Öyküsünde Anlatım Teknikleri ***Nedret Tanyolaç Öztokat*** 32
Bir Öykünün Öyküsü ***Necati Tosuner*** 39
Ulusal Karakterin Belirlenmesi Üzerine : Cemil Kavukçu Taşrası ***Sevinç Özer*** 96
Okur / Yazar ***Orhan Barlas*** 109
Haldun Taner'in "Ayışığında Çalışkur" Öyküsünde Okuyucu-Yapıt-Yazar Diyaloğu ***Zehra İpşiroğlu*** 110
Bir Yapıt, Bir Eleştiri ***Hüseyin Peker*** 114

BU SAYININ KONUŞMASI

Feridun Andaç ile Dünden Bugüne 77

ADAM

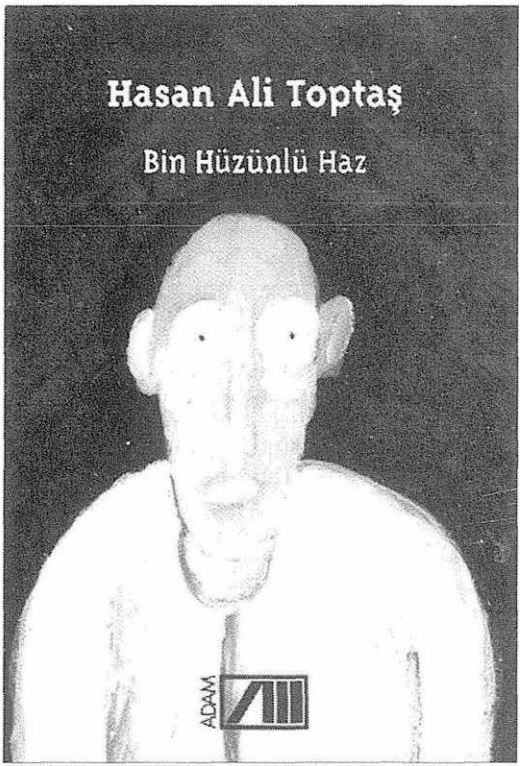

"Yüzyılın son çeyreğindeki
Türk edebiyatının birkaç
kilometre taşından biri
Hasan Ali Toptaş.
O bir kurgu/dil sanatçısı;
ödün vermez bir biçim ustası;
yirminci yüzyıl edebiyatının
vardığı çizginin
uçlarında dolaşıyor."

-Yıldız Ecevit

Yıldız Ecevit'ten Fethi Naci'ye
tanınmış eleştirmenlerin
büyük övgüsünü kazanan
Hasan Ali Toptaş
bu yeni romanıyla aynı
dil ustalığını koruyarak
deneysel ufuklara açılıyor...

ADAM

değerli kitaplar yayımlar

ZEYYAT SELİMOĞLU

Kafe-Bar Meslek

KARANLIK bir yan sokaktaki o kafe-bar'ı neden seçtiğimizi şimdi anımsamam mümkün değil. Bizi o çok kendi halinde görünen kafe-barın kapısına doğru çeken gücün kapının yanındaki garip ad olduğunu söyleyebilirim : "Kafe-Bar Meslek".

Bir günler, daha doğrusu bir geceler, eski sınıf arkadaşım Edip ile böyle bir merakımız vardı. Işığı az o sokaklardaki kafe-barların içinde yaşanan hayatı yakından görmek, tanımak isteği bizi o yollara sürüklüyordu. Gerçekten de, nerdeyse bilinçsiz bir sürüklenme tiryakiliğine dönüşmüştü bu merak.

Öyleyse :

Kafe-Bar Meslek adının ardına takılıp kapıdan içeri öyle girmiştik işte. Bulunduğu sokak gibi az ışıklı, loş bir lokaldi. İçeri girdiğimiz saatte kafe-barda kimsecikler yoktu. Dikdörtgen masalar düşünceli ve sıkkın, birilerini bekliyor gibiydiler.

Kapının dip doğrusuna düşen barda bir barmenden başka kimse yoktu. Barın önündeki taburelerden ikisini gözümüze kestirip ilerledik, oturduk. Barmen bar tezgâhının üzerindeki öteberiyi düzene sokuyor, bardakları siliyordu.

– Ne içeriz? diye sordum Edip'e.

– Votka portakal, dedi Edip.

Barmene :

– Bize iki votka portakal, dedim.

Barmen bir süre yüzümüze baktı bizi küçümser gibi.

– Bizde öyle hafif içkiler bulunmaz, dedi.

Barmenin asık, soluk, donuk yüzünde bıçak yarasını andıran bir çizgi vardı. (Şu sırada gözümün önünde.)

– Listeyi bir görelim, dedi Edip.

Barmen kendi kendine söyleniyormuş gibi bir tavır takındı. Hafiften kir tutmuş bir listeyi önümüze doğru itti.

– Bakalım, dedim Edip'e, neler var.

Listeyi ikimizin önüne çektik. İçkiler başlığının altında sıralanmış içki adlarını birlikte gözden geçirmeye, okumaya başladık. Şöyle sıralanmıştı içki adları :

Atom Zıpkını
Zemheriler
Siyanür Damlası
Apokalips
Karate

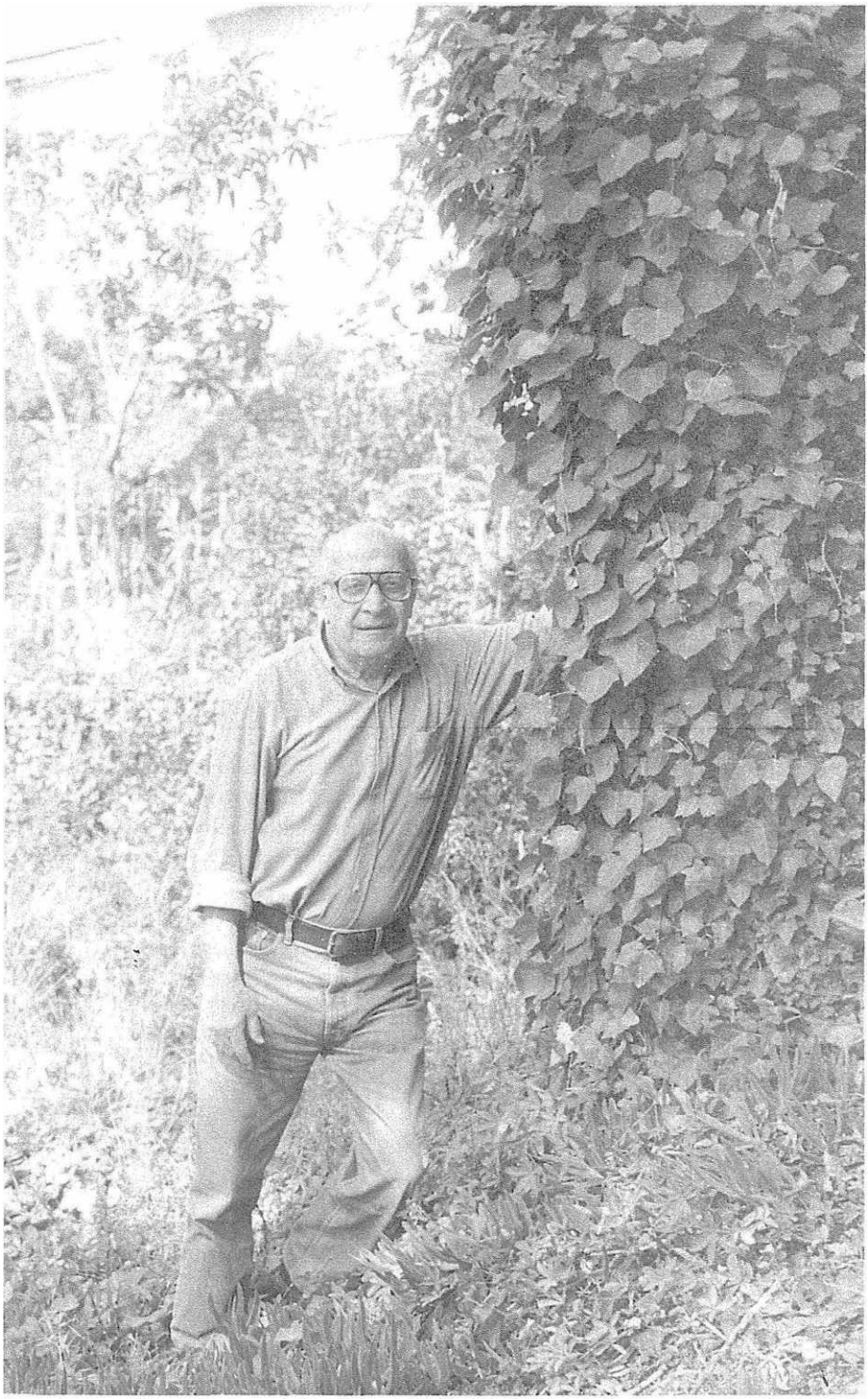

Zebani
Kabir Azabı
Kara Kefen
Kokainat Buzlu
Joe Black

– Biz nereye düştük yahu böyle, dedim Edip'e, hadi kalk gidelim.
– Tam tersine, dedi Edip, kalkmayalım, kalalım.
Onun bu konudaki tiryakiliği benimkinden baskındı.
Edip, barmenden yana döndü.
– Bu içkilerden hangisi en hafifiyse ondan iki tane, dedi.
– Size Kara Kefen vereyim, dedi barmen.
Ben tam, "Yok yok, istemeyiz ondan," diyeceğim sırada Edip atıldı :
– En hafif o mu?
– En hafif o, dedi barmen.
– Eh, en hafif oysa, o olsun, ondan olsun...
Sonra benden yana döndü :
– Sigaran var mı?
Ceplerimi yokladım.
– Yok, dedim, almamışım.
– Sizde sigara bulunur mu? diye sordu Edip barmene.
– Var, dedi barmen, kendi ürünümüz.
– Bir paket de sigara.
Barmen iki bardak aldı, etiketinde "Kara Kefen" yazılı şişeden doldurdu, önümüze sürdü, bir paket de sigara çıkardı bir çekmeden, uzattı, yanındaki küçük deftere hesabı yazdı.
– Demek sigara kendi ürününüz?
– Evet, dedi barmen.
– Sigaranın adı neymiş? diye sordum Edip'e.
Edip paketi gözden geçirdi.
– Sigaranın adı, dedi, Son Nefes!
– Biz nereye düştük yahu böyle, dedim Edip'e, kalk gidelim.
– Tam tersine, dedi Edip, kalkmayalım, kalalım.
Barmenden yana döndü :
– Sizde müzik yok mudur?
– Var, dedi barmen.
Bar tezgâhının biraz ötesine gidip bir düğmeye bastı.
Hafiften bir fon müziği duyuldu.
– Bu müzik, dedim Edip'e, bu müzik şey, Cenaze Marşı bu, biz nerden düştük buraya yahu, kalk gidelim!
– Tam tersine, dedi Edip, kalkmayalım, kalalım.
– Ölürüz yahu burada.
– Yok canım, dedi Edip, o kadar kolay değil.
Yeniden barmenden yana döndü :
– Buranın adını, Kafe-Bar'ı anladık anlamasına da, şu Meslek ne demeye ge-

liyor?

– Aynı meslek sahiplerini burada toplamayı düşündük. Her meslek için ayrı masamız var. Masaları gördünüz ya...

– Gördük.

– Masaların üzerindeki beyaz kartonlarda meslek adları yazılıdır, masaların kimliği! Aynı meslekten olanlar o mesleğe ayrılmış masada otururlar.

– Allah Allah, dedi Edip, hayret yahu.

– Hayret edilecek bir şey yok, dedi barmen, müşterilerin birbirleriyle görüşme olanağı çıksın diye. Hani meslektaş olarak yani.

Bir de ben dedim, Allah Allah.

– Şu masaları yakından görebilir miyiz? Hangi meslekler var bakalım.

Barmen saatine baktı.

– Daha çok erken sayılır, henüz gelen olmaz. Masaları dolaşın istiyorsanız. Gelmiş olsalar bile, sizin için önceden bir karar alınmış değilse aldırmazlar size.

– Bu da ne demek oluyor? diye sordum.

Barmen sırıtarak baktı yüzüme soğuk.

– Bir şey demek olmuyor, dedi, öyle işte.

Kendimi tutamayıp damdan düştüm :

– Buranın patronu kim?

Barmenin asık suratı daha da asıldı birden, gözlerini yüzüme dikti.

– Biz onu tanımayız, bilmeyiz, dedi, sormayız da...

Edip bir Allah Allah daha dedi.

Benden yana döndü :

– Hadi bir gezelim masaları.

Bar tezgâhının önünden kalkıp masalara yöneldik. Masaları birer birer dolaşırken bir yandan da beyaz kartonların üzerindeki yazıları okuyorduk.

Masaların üzerindeki meslek adları şöyle sıralanmıştı :

Soyguncular
Hayat Kadınları
Kundakçılar
Kiralık Katiller
Uyuşturucu Kaçakçıları
Hırsızlar
Dolandırıcılar
Sabotajcılar
Fidyeciler

Meslekleri okuduktan sonra yeniden bar tezgâhına döndük. Edip, okuduğu kimliklerden ötürü sersemlemiş gibiydi. Yüzüme bakakaldı.

– Biz nerden düşmüşüz buraya yahu, dedi, hadi kalkalım.

– Tam tersine, dedim, kalkmayalım, kalalım.

Edip hayretle bakıyordu şimdi yüzüme.

– Sen aklını mı yedin be? Bizim ne işimiz var burada?

– Seni bilmem, dedim, ama benim işim var.

Büsbütün çileden çıktı Edip.

– Senin burada ne işin olacak?

– Şu meslek sahiplerinden hiç değilse birkaçını görmek istiyorum. Böyle bir fırsat ele geçmez bir daha. Buraya girenlerin hangi masaya oturacağını merak ediyorum. Böylesine bir heyecan tatmamıştım şimdiye dek. Sen istemiyorsan kalma, git!

– Pişman olacaksın.

– Olmayacağım. İnsanı baştan çıkaran bir filmin içinde duyuyorum kendimi şu sırada. Bu ilginç bölümü bırakıp gidemem.

Edip kısa bir süre düşündü.

– Tamam, dedi, kalıyorum.

Tezgâhtaki barmenin şöyle bir doğrularak kapıya bakmasından içeri girilmek üzere olduğunu anladım. Gözümün ucuyla kapıya baktım. Yanılmamıştım. Kapı yavaş yavaş açılıyordu bu sırada, tam açıldıktan sonra içeriye üç kişinin girdiğini gördüm. Bu üç kişi hayli iyi giyinmişti. Giysileri koyu renkti. Sırtlarında takım giysi vardı. Birbirlerini tanımıyormuş gibi, hiç konuşmaksızın, yavaş yavaş ilerliyorlardı. Tamı tamına bir film sahnesiydi bu. Ve Edip ile ben, avlanacak iki kuş gibi, bar tezgâhının önüne tünemiş kalmıştık. İçinde yer aldığım bu sahneyi bir yandan da yan gözle izlemekten kendimi alamıyordum. Üç adam birkaç masayı geçtikten sonra, seçtikleri masanın önünde durdular, sandalyeleri geri çekip oturdular.

Edip benim arkamda kaldığı için sahneyi bütünüyle izleyemiyordu, ama merak içindeydi, kendini kaptırmıştı filmin havasına.

– Hangi masayı seçtiler, diye sordu merakla.

– Kiralık Katiller'i, dedim.

– Yüreğim ağzımda çarpıyor, dedi Edip, şimdi ne yapıyorlar?

– Dur, dedim, ellerini iç ceplerine götürdüler, şeylerini, tabancalarını çıkardılar, çıkarıp masanın üzerine, sağ yanlarına koydular, sırtlarını sandalyelerin arkalıklarına yaslayıp yerleştiler.

Bize göre daha yüksekten bakan barmen :

– Tamam, dedi, gidip bir sorayım, bakalım ne içerler.

Uzaklaşırken :

– Siz içkilerinizi içmiyor musunuz? diye sordu. Edip, barmenin sözünü kesti.

– Masadakiler tabancalarını neden çıkarıp masaya, yanlarına koydular?

– Onlar tabancalarını kimlik olarak da kullanırlar, dedi barmen.

Edip'in yarım ağızla konuştuğunu duydum :

– Hadi kalkalım artık, çıkalım buradan.

– Çıkamayız, dedim.

– Neden?

– Yarıda bırakılıp çıkılacak filmlerden değil.

Az sonra, siparişi alan barmen dönüp geldi.

Edip atılarak sormaktan kendini alamadı.

– Onlar ne içiyor?

– "Joe Black," dedi barmen.

İRFAN YALÇIN

Ayaksesleri

BİRDEN donuklaşıp kendi içlerine dönen ve yalnız kendilerine bakan gözler, ölümcül bir günün içeriğini izliyor gibiydiler; ağızlar susmuş, sözler bitmiş, onlar konuşuyordu sessizce artık. İki mor dağın arasında, yorgun topraklar üstünde yüzyıllardır uyuklayan kasabada zaman zaman böyle olur, gözler konuşurdu yalnız. Buzlaşmış sessizliğin içinde kan gibi pıhtılaşan bu gözler sonra sonra uyku durak nedir bilmez olurlar, kapkara bir sise bürünüp ölümü görürlerdi yalnız.

Önce babasıyla erkek kardeşlerinin, sonra annesiyle ablasının, sonra öbür yakınlarının ve komşuların, daha sonra da gördüğü tüm resim ve fotoğraflardaki insanların gözlerinden anladı öldürüleceğini o. Her şeyi sonuna kadar götürmenin olanaksızlığını düşünmüş olsa da önceden, sonunda teninin çağrısına uyup kırık ve yorgun tatlara ulaşmıştı, bunu biliyordu. Yalnız bunu değil, uzun yılların içinden çelikleşerek geçip gelen ve dağ insanının içine alabildiğine kazınan bir yasayı, elden düşmüş eşyanın beş para etmezliğinden gelen o büyük Yasa'yı çiğnediğini de. Dönüş yoktu ne yapsa artık, olan olmuştu; her şey bir anda tersine dönmüş, sevgiler Yasa'ya kurban edilmiş, yürekler dondurulmuştu; sivri ve süslü hançerleri bileme zamanıydı av öncesinde artık.

Birileri gelip soruyorlardı babasına ve erkek kardeşlerine gözleriyle : "Ne zaman?" Hep bu vardı ve bu soruluyordu. Beklenen ve özlenen buydu. Bitmeyen bir utancın içindeydiler de, yüz yüze gelmekten korkuyorlardı kendileriyle sanki. Bundan olacak ki, bir an önce bu iş bitse de, kurtulsak der gibiydiler; yürekleri de, usları da yorgun ve dağınıktı çok; hangi işi tutsalar, bitirmeden yarım bırakıyorlar, konuşurken dalgınlaşıp susuyorlardı; dolanan bir şey vardı ayaklarına da yürütmüyordu onları; her yerde, her zaman yarım, tutsak ve yalnızdılar.

Öldürmeyi unutamazlardı artık ne yapsalar, bekleyemezlerdi; bir an önce gerçekleşmeli, biri çıkıp yapmalıydı bunu. Unutulur gibi değildi çünkü; her şeye dayanılır, buna dayanılmazdı. Öyle sığ kuytular, derin karanlıklar aramaya, ona buna sorup danışmaya, eli ve yüreği titretmeye gerek yoktu. Ortadaydı apaçık her şey günlerdir büyüyen sessizlik bozulacak, çığlıklara, ölümlere gidilecekti.

Göçmen kuşların sesiyle dolu geceye koşarken, korkularına bakabiliyordu artık o; eskisi gibi içi titremiyor, yalnızlık duymuyor, olacakları kaçınılmaz ve doğal buluyordu; ne yapsa, nereye gitse olacaktı bu ergeç, bilmiyor değildi. İçinin sesi, "Kaç!" diyordu O'na ne ki, "kendi canına kendin kıy. Boynunu bıçağa uzatıp kurbanlık koyun olma. 'Öldürdük işte, temizlendik,' dedirtme kimseye. O yaz kış coşkun akan derenin sularına at kendini, masalsı uzaklara gitsin ölün."

Kaçıyordu; avucunun içi gibi bildiği kasabanın dar, taşlı yollarında karanlığa yuvarlanır gibi yürüyor, arada bir durup çırpınan yüreğinin üstüne eline koyarak çoktan uyumuş görünen kasabanın sesini dinliyordu; uzaklardaki bir köpeğin *ince ince ağlayışı, kalın sesli bir kuşun göğüs geçirir gibi tek notalı ötüşü* vardı gecede yalnız. Evden çıktığında başlayan sis gibi ince ve uysal yağmurun ılık ıslaklığını Yasa'ya karşı serpilip biçimlenmiş vücudunun hemen her yerinde, en çok da diri, genç memelerinde; zavallı, ıslak entarisinin sıkı sıkı sardığı kalçalarında duyumsuyor, doyumsuz bir düşe girip girip çıkıyordu durmadan. Alabildiğine geniş ve uzun bir yolu geçip bir elektrik direğinin yanından sağa döndüğünde, o yıllarca gidip geldiği eski okulunu görünce karşısında, şaşırdı çok, inanamadı gözlerine. Kapısında sarı bir ışık titreyen okulun bahçe duvarına yaslanıp çok sevdiği birisini ya da çocukluğunu bekler gibi bir süre durdu orda. Ama birden büyüyünce yağmur, kaçıp uzaklaştı ve bol yapraklı geniş bir ağacın altına girip geceyi dinledi; kuş hâlâ ötüyor, köpekse ağlamıyordu artık. Ağacın yorgun gövdesinde uzun uzun dolaştırdıktan sonra ellerini, eteğiyle yüzünü sildi ve birazdan dinecek olan kalın yağmura, "Din artık, dur!" dedi.

Kaçıyordu; karanlıklar ve yoğun gölgeler içinden geçerken görebildiği her şeye doyasıya bakmak istiyor; evleri, ağçaları, ayağına çarpan taşları, ince bir rüzgârın yapraklardaki sesini, bir dinip bir başlayan yağmurun yüzündeki ıslaklığını nedense özlemi andıran bir duyguyla algılıyor; kanında, yüreğinde bir şeylerin kamaştığını duyuyordu hep; gizemli bir baş dönmesi, sarhoşluk gibi bir şeydi bu. Yüreği çarpıyor, kulakları uğulduyor, ayaklarının altındaki toprak kayıyordu sanki. Korktu ve durdu; kulak verip uzaklara, dinledi yine; ağlayan köpek gibi kuş da susmuş, paramparça başka sesler girmişti geceye. "Geliyorlar," dedi içinin sesi, "durma, koş!"

Evlerin ve sokakların ağır uykulara girdiği gecede bir O vardı yalnız. Bir gölge gibi ordan oraya akıyor, sıçrıyor, kara lastik ayakkabılarının ayağından her fırlayışında düşecek gibi oluyordu sağa sola. Çoktan unuttuğu anılarla, geçmişin küçük küçük solgun izleriyle doluyordu her an. Uyanık bir düş içindeydi de sanki, kin ve iğrenti kusan tanıdık sesler duyuyor, tanıdık yüzler görüyordu. Çok sevdiği annesinin sesi geçer gibi oldu bir ara yanından; onun o hep ağlar gibi bakan gözlerini, yüzünün yorgunluğunu düşündü. "Onlarla mı o da? Değil de, ağıtlarda mı?"

Geceye giren paramparça sesler yavaş yavaş birleşip bütünleşiyor, çok yakında gibiyken bazan, birden uzaklaşıp sönüyor ve yeniden başlıyordu sonra. Yakın bir yerlerde, belki de çok uzaklarda, büyük büyük kapılar açılıp kapanıyor gibiydi durmadan, öyle geliyordu O'na. Bir ara, ıslak gecenin içinde bir yürek atışı gibi yankılanan gizemli ve kararlı ayak sesleri duydu; uzun bir taş duvarın önüne soluk soluğa gelip, elini sol göğsünün üstüne koyup, "Durma," dedi, "ölümü de, dirimi de görmesinler!"

Bulutların arasına sıkışmış dolunaya bir an bakarak küçük küçük dükkânların ve tahta bir caminin önünden geçti ve havuzlu bir parkın içinde buldu kendini birden; salıncaklar, kızaklar ve tahtıravalliler gördü ıslak karanlıkta. Kolundan tutup salıncaklardan birine götürüyordu ki henüz bitmemiş çocukluğu onu, ayak seslerinin ve fısıltılı konuşmaların büyüyüp çoğaldığını duyumsadı; koşarak çıkıp

parktan, dar bir sokağa, ev aralarının koyu karanlığına daldı; yalnız arkasından değil, her yandan geliyor gibiydi sesler. Durdu ve dinledi yine; Kuşatılmış mıydı? "Hayır," dedi bağırarak, "uzaktalar daha!"

O an, her şeyden daha çok ölüme yakın olduğunu bilmiyor değildi. Ama nolursa olsun, kendi çağıracaktı onu, başkaları değil. Yüreğinin ve usunun sesi aynı şeyi söylemişti belki yüzlerce kez; ne yapıp yapıp bıçak altına yatmayacak, boğazlatmayacaktı kendini. Bitmeyen çamurlardan, göllenmiş yollardan geçerken, korkularının daha da eskidiğini, yüreğinin daha da büyüdüğünü duyumsuyor, derenin sesinin az sonra geleceğini bildiğinden uzun bir umuda koşar gibi koşuyordu. Yaklaşmıştı ayaksesleri ne ki; tam arkasındaydı; dönüp baksa görebilirdi birilerini belki de. Bakmadı ama o an; ingin bir duvarı aşıp geniş bir bahçeyi bir uçtan bir uca geçtikten sonra çevirdi başını arkaya; ıslak ve titreyen bir karanlık gördü yalnız, sevindi.

Durmak bilmeyen ve sonunda bir gökgürültüsünü andıran ayakseslerinden kurtulmak için ellerini kulaklarına koydu bir an durup. Değişen bir şey olmadı ne ki, duyuyordu yine. Ne kadar uzaklaşmaya çalışsa da ayakseslerinden, onlar O'nun beyninde, damarlarında dolaşıyor, içinin en uzaklarını dövüyorlardı. Öyle üç beş kişinin, üç beş yakınının değil, binlerce insanın ayaksesleriydi duyduğu; kasaba halkı ayaklanmıştı da, adım adım O'nu izliyordu sanki. Karanlığı didikleyen gözlerinin hiç kimseyi görmemesine karşın, ensesinde duyduğu o solumaları, o gizemli ayakseslerini anlamlandıramıyor, şaşırıyordu durmadan. Uzak anılardan ya da düşlerden mi geliyorlardı? İnanılmaz çağrışımların ürünleri miydiler? Bulamıyordu. "Kaç, durma!" dedi kendine, "geliyorlar!"

Eliyle yoklayıp da olmadığını anlayınca sol ayağındaki kara lastiğin, öbürünü de atıp ayağından koşmaya başladı; az önceki yağmurun ağırlığı vardı saçlarında hâlâ, sular akıyordu yüzünden. Evlerinin kapısındaki fulyayı içeri almadığını, küçük kedisini doyurmadığını düşünüp üşüdü ve sonra da çıldıracak gibi oldu beynini yırtan ayakseslerinden. Dayanamayacağını, olduğu yerde kalacağını anlamıştı ki, tekdüze, sevinçli türküsünden değil de, serin kokusundan tanıdı coşkun dereyi. Gelmişti işte artık, karşısındaydı onun tam, birkaç adım daha atıp, derenin sularına eğilmiş ince bir ağacın altına girdi.

Bulutların içinde ordan oraya koşan dolunayı görünce dallar arasından, ellerini ona uzatıp, "Götür beni de nereye gidersen," dedi, "tut elimden," ve dolunayın o köpük köpük derin gümüşüne girdi. Bir şimşeğin içinde ordan oraya savruluyor, yuvarlana yuvarlana uzaklara, çok uzaklara uçuyordu. Ama nolduysa oldu sonra birden; dayanılmaz bir sızıyla eriyip bittiğini algıladı yüreğinin; tutunmaya çalıştı dolunaya sıkı sıkı; olmadı ne ki, tutunamadı; çağıltılı ve sarı bir sese takılmışçasına saçları, düşmeye başladı acı bir soğuğun içinde; kulaklarını, beynini, yüreğini, ta damarlarının içini oluk oluk dolduran ayak sesleri silinip yok oluncaya dek düştü, düştü. ❁

KATHERINE MANSFIELD

Pearl Button'ın Kaçırılışı

PEARL Button, Sıra Evler'in önündeki küçük bahçe kapısına asılmış sallanıyordu. Küçük esintilerin köşe kapmaca oynadıkları güneşli bir öğleden sonrasının erken saatleriydi. Esintiler, önlüğünün fırfırlarını uçurup Pearl Button'ın ağzına soktu; Sıra Evler'i de toza dumana buladı. Pearl uçuşan tozlara baktı – toz kütlesi koca bir bulut gibiydi – tıpkı annesinin balığa biber dökeyim derken biberlik kapağının düşmesiyle her yanı saran biberden buluta benziyordu. Pearl, tek başına küçük bahçe kapısına asılmış, sallanıp duruyordu; bir çocuk şarkısı tutturdu. Kocaman iki kadın sokaktan ona doğru geliyorlardı. Biri kırmızılara, öteki sarılı yeşilli giysilere bürünmüştü. Başlarına pembe örtüler bağlamışlardı; her ikisi de içleri eğreltiotu dolu birer kenevir sepet taşıyordu. Ne ayakkabı, ne de çorap vardı ayaklarında; salına salına yürüyorlardı, yavaş yavaş, çünkü çok şişmandılar; birbirleriyle konuşuyor, durmadan gülümsüyorlardı. Pearl sallanmayı bıraktı; kadınlar da onu görünce durdular. Gözlerini Pearl'e dikip öylece kaldılar; sonra birbirlerine bir şeyler söylediler; kollarını sallayıp ellerini çırptılar. Pearl gülmeye başladı.

İki kadın Pearl'e yaklaştı; çalılıklara yakın duruyor, arada bir korku dolu gözlerle Sıra Evler'den yana bakıyorlardı. İçlerinden biri, "Merhaba, küçük kız!" dedi.

Pearl, "Merhaba!" diye karşılık verdi.

"Tek başına mısın burda?"

Pearl 'evet' anlamında başını salladı.

"Annen nerde?"

"Mutfakta, ütü yapıyor–çünkü–bugün–günlerden–Salı."

Kadınlar Pearl'e gülümsediler; Pearl de onlara gülümsedi. "Aaa," dedi Pearl, "ne kadar da beyazmış dişleriniz! Bir daha gülsenize."

Esmer kadınlar kahkahalara boğuldu; komik sözcükler kullanarak ve kollarını havada sallayarak birbirleriyle konuştular. Pearl'e, "Adın ne senin bakalım?" diye sordular.

"Pearl Button."

"Bizimle gelmek ister misin, Pearl Button? Sana göstermek istediğimiz güzel şeyler var," diye fısıldadı kadınlardan biri. Pearl de kapıdan inip sokağın içine sıvışıverdi. Rüzgârlı yol boyunca iki esmer kadının arasında yürümeye başladı; onlara yetişebilmek için koşarcasına yürüyor, kadınların kendi Sıra Evler'inde ona ne göstereceklerini merak ediyordu.

Uzunca bir süre yürüdüler. Kadınlardan biri Pearl'e doğru eğilip, "Yoruldun

mu?" diye sordu. Pearl, 'hayır' anlamında başını salladı. Bir süre daha yürüdüler. Öteki kadın, "Yorulmadın mı?" diye sordu. Pearl bir kez daha başını salladı, ama bunu yaparken gözlerinden yaşlar boşandı, dudakları titredi. Kadınlardan biri eğreltiotu dolu kenevirden sepetini arkadaşına verdi; Pearl Button'ı kollarından tuttuğu gibi kucağına aldı; Pearl 'ün başı omuzunda, tozlu ayakları boşlukta sallanır halde yoluna devam etti. Kadın yataktan daha yumuşaktı; çok da güzel kokuyordu – insanın içinden, kafasını gömmek, bu kokuyu doyasıya içine çekmek geliyordu...

Kadınlar Pearl'ü ahşap duvarlı bir odaya soktular; oda, tenleri kadınlarınkiyle aynı renkte olan insanlarla doluydu – bütün bu insanlar incelemek üzere Pearl'e yaklaştılar; gözlerini hayretle açarak kafalarını sallıyor, kahkahalar atıyorlardı. Pearl'ü kucağında taşıyan kadın onun kurdelesini çıkardığı gibi kıvır kıvır saçlarını

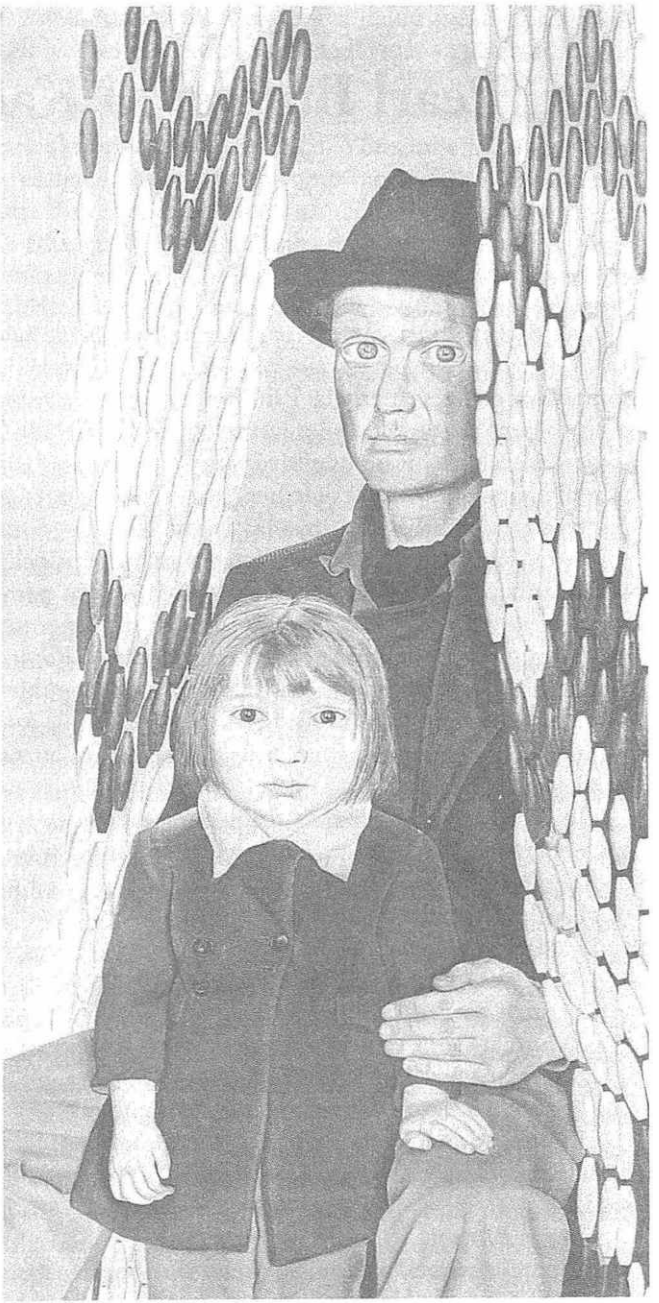

Lucian Freud, Baba ve Kızı, 1949

salıverdi. Odadaki kadınlar bir çığlık koyverdiler; Pearl'e daha da yaklaşarak çevresinde bir çember oluşturdular; içlerinden bazıları, parmaklarının çok, ama çok hafif bir hareketiyle Pearl'ün sapsarı buklelerine dokundu; bir tanesi de Pearl'ün saçlarını kaldırıp o küçük beyaz ensesine bir öpücük kondurdu. Pearl utandı; ama aynı zamanda kendini mutlu hissetti. Omuzlarına örtüler, keçeler dolamış birkaç adam yere oturmuş sigara içiyorlardı. İçlerinden biri, suratını garip biçimlere sokarak cebinden çıkardığı şeftaliyi misketmiş gibi yerde yuvarladı. Şeftali Pearl'ün ayaklarının dibinde durdu. Küçük kız şeftaliyi yerden aldı. "Bu şeftaliyi yiyebilir miyim acaba?" diye sordu. Odadaki herkes kahkahalarla gülmeye başladı; şeftaliyi Pearl'e doğru yuvarlayan adam, suratını bir kez daha komik biçimlere soktuktan sonra bu defa cebinden bir armut çıkardı; armutu zıplatarak Pearl'e doğru yuvarladı. Pearl bir kahkaha attı. Kadınlar yere oturdu, Pearl de onları izleyerek oturdu. Yer çok tozluydu. Bu nedenle Pearl, önlüğüyle eteğini özenle kaldırarak iç etekliğinin üzerine oturdu; tozlu yerlerde oturmak zorunda kaldığında böyle yapması gerektiğini biliyordu; şeftaliyi ısırmasıyla meyvenin suyunun önüne akması bir oldu.

Pearl korku dolu bir sesle, "Ay!" diye bağırıverdi; sonra kadınlardan birine dönüp, "Bütün suyu üstüme akıttım!" dedi.

Kadın, Pearl'ün yanaklarına hafifçe vurarak , "Hiç önemli değil," dedi. O sırada, odaya elinde kamçı tutan bir adam girdi. Bağırarak bir şeyler söyledi. Odadakilerin hepsi örtülerine, battaniyelere, keçelere iyice sarınarak yüksek sesle şakalaşıp gülerek ayağa kalktılar. Pearl bu kez büyük bir at arabasına taşındı; arabacının yanında oturan, ilk tanıştığı kadınlardan birinin kucağına oturdu. Biri kara, biri doru donlu iki midillinin çektiği yeşil bir arabaydı bu. Kasabadan hızla çıktılar. Arabacı ayağa kalkıp kamçısını şaklattı. Pearl kucağında oturduğu kadının omuzunun üzerinden arkaya baktı. Kendilerini sıra sıra başka arabalar izliyordu. Pearl onlara el salladı. Arabalar kırlık araziye çıktılar. Önce, üzerinde koyunlar otlayan kısa çimenler, beyaz çiçekli küçük çalılar, yabangülleri belirdi; sonra yolun iki yanında kocaman ağaçlar – bu kocaman ağaçlar dışında hiçbir şey görünmüyordu. Pearl ağaçların ardında neler olduğunu görmeye çalıştı, ama hava hayli kararmıştı. Kuşlar ötüşüyordu. Pearl kadının kucağına iyice yerleşti. Kadın bir kedi kadar sıcaktı; göğsü, nefes alırken mırlıyormuşçasına inip kalkıyordu. Pearl, kadının boynundaki yeşil taşlı kolyeyle oynamaya başladı; kadın onun küçük elini alıp önce birer birer parmaklarını, sonra da avucunun içini öptü. Pearl daha önce hiç bu kadar mutlu olmamıştı. Büyük bir yükseltinin tepesine gelince durdular. Arabacı Pearl'e dönüp kamçısıyla karşı kıyıyı işaret ederek, "Bak! Bak!" dedi.

Aşağıda, tepenin eteklerinde bambaşka bir şey vardı – büyük mü büyük bir mavi su parçası toprağın üstünde emekleyerek ilerliyordu. Pearl bir çığlık atarak kocaman kadına sımsıkı yapıştı. "Bu da ne, ne bu?"

"Aaa," dedi kadın, "deniz, tabii."

"Canımızı yakar mı – bize doğru mu geliyor?"

"Yok, hayır, bize gelmez o. Çok güzeldir. Bir daha baksana."

Pearl denize bir kez daha baktı. "Bize gelemeyeceğinden emin misiniz?" diye sordu.

"Yok, gelmez. Olduğu yerde durur o," dedi kocaman kadın. Üzerleri beyaza bulanmış dalgalar mavi çarşafın üzerinde sıçrarcasına ilerliyordu. Pearl, dalgaların bahçelerde bulunan istiridye kabuklarına benzer kabuklarla kaplı uzun toprak parçasına kadar gelip kırılmalarını izledi. Araba bir köşeyi döndü.

Bahçeleri tahta çitlerle çevrili birkaç küçük ev deniz kıyısı boyunca uzanıyordu. Bu manzara Pearl'ü rahatlattı. Çitlere pembe, kırmızı, mavi çamaşırlar asılmıştı; arabalar bu evlere yaklaştıkça insanlar dışarıya çıkmaya başladı; beş tane de ince uzun kuyruklu sarı köpek vardı. Dışarıya çıkan insanların hepsi şişmandı; hepsi gülüyordu; küçük çıplak bebekler bu insanlara tutunmuş ilerliyorlar ya da bahçelerde köpek yavruları gibi yuvarlanıp oynuyorlardı. Pearl bir kez daha kucağa alınarak arabadan indirildi ve tek bir odayla verandadan oluşan küçük bir eve götürüldü. Evin içinde, ayaklarına kadar uzanan siyah saçları iki yana ayrılmış bir kız vardı. Kız, akşam yemeği için yere sofra kuruyordu. "Gerçekten de tuhaf bir yermiş burası," dedi Pearl; kadın Pearl'ün uzun paçalı külotunu çıkarırken o, bu sevimli kızı izliyordu. Çok acıkmıştı. Yemekte et, sebze ve meyve yedi; sonra kadın ona yeşil bir kâsede süt içirdi. Denizin sesi ve Pearl'ü izleyen iki kadının gülüşmeleri dışında hiçbir ses duyulmuyordu. Pearl, "Sizde hiç Sıra Evler yok mu?" diye sordu. "Siz hepiniz Sıra Evler'de oturmuyor musunuz? Erkekler işe gitmiyorlar mı? Burada hiç kötü şey yok mu?"

Pearl'ün ayakkabılarını, çoraplarını, önlüğünü ve elbisesini çıkardılar. Üstünde iç etekliğiyle Pearl şöyle bir dolaştı, sonra dışarıya çıkıp ayak parmaklarını gıdıklayan çimenlerin üstünde yürüdü. İki kadın ellerinde farklı farklı sepetlerle çıkıp geldiler. Her biri Pearl'ün bir elinden tuttu. Küçük otlakta biraz yürüdükten sonra çitlerin arasından geçtiler; kahverengi kumlarlarla kaplı sıcak kumsalı geçip denize indiler. Islak kumlara gelince Pearl daha ileriye gitmek istemedi, ama kadınlar, "Canını yakmaz, çok güzeldir. Hadi gel," diyerek onu yüreklendirdiler. Elleriyle kumları kazıp buldukları istridyeleri sepetlerine attılar. Kumlar Pearl'ün çamurdan yaptığı çörekler gibi sıcacıktı. Pearl bütün korkusunu unuttu; o da kumları kazmaya başladı. Terledi, ıslandı; sonra birden ayaklarının üstünde köpüklerden küçük bir çizgi belirdi. Pearl ayaklarını çılgınca sallayarak, "Ay, ay!" diye küçük çığlıklar attı. "Çok güzel, çok güzel!" Sığ suların içinde şap şap yürümeye başladı. Su ılıktı. Pearl iki elini birleştirip avuçlarına su aldı. Ama eline aldığı su artık mavi değildi. Pearl öylesine heyecanlanmıştı ki hızla arabada kucağına oturduğu kadına doğru koştu; küçük, ince kollarını kadının boynuna doladı; onu kucaklayıp öpmeye başladı...

Pearl birden korku dolu bir çığlık attı. Kadın doğruldu; Pearl onun kucağından kayarak kumların üstüne indi ve karaya doğru baktı. Mavi ceketli küçük adamlar – küçük mavi adamlar koşarak, bağırarak düdüklerini öttürerek ona doğru geliyorlardı – küçük mavi adamlardan oluşan bir kalabalık, alıp onu yeniden Sıra Evler'e götürmeye geliyordu. ❁

İngilizceden çeviren : Deniz Hakyemez

ITALO CALVINO

Her Şey Tek Bir Noktada

EDWIN P. Hubble'ın başlattığı galaksilerin uzaklaşma hızı ile ilgili hesaplar sayesinde, evrenin tüm maddesinin uzayda yayılmaya başlamadan önce tek bir noktada yoğunlaştığı an saptanabilir.

Şüphesiz hepimiz orada bir aradaydık, dedi yaşlı Ofwfq, başka nerede olabilirdik ki? Uzay diye bir şeyin varlığından henüz hiç kimsenin haberi yoktu. Aynı şekilde zamanın da, orada öyle balık istifi gibi yığılmışken, zamanı ne yapacaktık dersiniz?

Yazınsal bir betimleme kullanayım diye "balık istifi" gibi dedim : gerçekte birbirimizi sıkıştırabileceğimiz kadar bile yer yoktu. Her birimizin her noktası diğerlerinin her noktasıyla hepimizin içinde bulunduğu tek bir noktada çakışıyordu. Doğrusu birbirimizi rahatsız bile etmiyorduk, tabii karakterlerimiz göz önüne alınmazsa, çünkü yer olmadığı zaman en can sıkıcı şey, Bay Pber gibi sevimsiz birinin hep ayak altında bulunmasıdır.

Kaç kişi miydik? Aşağı yukarı bile olsa, bunun asla farkına varamadım. Sayılabilmek için, birbirinden hiç olmazsa birazcık ayrılmak gerekir, oysa hepimiz o tek noktada bulunuyorduk. Sanılabilecek olanın aksine bu sosyalleşmeyi kolaylaştıran bir durum değildi; örneğin, diğer çağlarda, komşular arasında gidiş geliş yapıldığını bilirim; oysa orada, herkes komşu olduğundan, günaydın ya da iyi akşamlar bile denmiyordu.

Her birimiz sınırlı sayıda tanıdıkla ilişki içindeydik. Aralarından benim hatırladıklarım özellikle bayan Ph(i)Nk, arkadaşı De XuaeauX, göçmen bir aile olan Z'zu'lar ve daha önce sözünü ettiğim bay Pber Pber. Bir de temizlikçi kadın vardı – "bakım görevlisi" deniyordu – çevre bu kadar küçük olduğundan tüm evrende bir taneydi. Doğrusunu söylemek gerekirse, bütün gün yapacak hiçbir işi yoktu, toz bile almazdı – bir noktanın içine tek bir toz zerresi bile giremez – bu yüzden ardı arkası kesilmeyen dedikodular ve yakınmalarla içini dökerdi.

Size tüm bu sözünü ettiklerimle zaten oldukça kalabalıktık; bir de bunlara orada yığılı halde tutmak zorunda olduğumuz nesneleri ekleyin : sonradan evreni biçimlendirmeye yarayacak tüm maddeler, öylesine parçalanmış ve yoğunlaşmışlardı ki, hangisinin daha sonra astronomiye (Andromeda bulutu gibi), hangisinin coğrafyaya (örneğin Vosgiler) ya da kimyaya (berilyumun bazı izotopları gibi) ait olacağını anlayamıyordunuz. Üstelik ikide birde Z'zu ailesinin eşyalarına çarpılırdı, açılır kapanır yataklar, döşekler, sepetler; bu Z'zu'lar, dikkat edilmezse, kalabalık bir aile oldukları bahanesiyle, dünyada kendilerinden başka kimse yokmuş gibi davranırlardı, hatta, çamaşır asmak için noktaya boydan boya ip germeye

hakları olduğunu bile iddia etmişlerdi.

Bununla birlikte diğerleri de, herkes başından beri oradayken, onların sonradan geldiği savına dayanan şu "göçmenler" nitelemesiyle Z'zu'lara karşı haksızlık ediyorlardı. Ne bir önce, ne bir sonra, ne de göç edilebilecek başka bir yer olduğundan, bunun temelsiz bir önyargı olduğu bence apaçık ortada, ama "göçmen" kavramının yalın halde, yani zamandan ve uzamdan bağımsız olarak anlaşılabileceğini iddia edenler vardı.

Doğrusunu söylersek o zamanlar dar bir bakış açısına sahiptik, bayağı idi. İçinde yetiştiğimiz çevrenin suçu. Aslında bu hepimizin içinde yer etmiş bir düşünme biçimi, bakınız : bugün bile ortaya çıkmaya devam eder, eğer rastlantı sonucu içimizden iki kişi karşılaşsa – bir otobüs durağında, bir sinemada, uluslararası bir diş hekimleri kongresinde –, o zamanları hatırlamaya koyulurlar. Birbirimizi selamlarız – kimi kez birileri beni tanır, kimi kez de ben birilerini – ve hemen birbirimize onu bunu sormaya başlarız (her birimiz ötekince anımsananlardan sadece birkaç tanesini anımsasa bile) ve böylece bir zamanların anlaşmazlıkları, fesatlıkları, aşağılamaları yeniden gündeme gelir. Bayan Ph(i)Nk'dan söz edilinceye kadar – bütün konuşmalar hep onunla son bulur – ve o anda aniden bayağılıklar bir yana bırakılır, mutlu ve yüce bir heyecan içindeymiş gibi ayakların yerden kesildiği hissedilir. Aramızdan hiç kimsenin unutmadığı ve hepimizin özlemle aradığı tek kişi bayan Ph(i)Nk'dır. Nereye kayboldu kim bilir? Bir süredir onu aramayı bıraktım : göğüsleri, kalçası, turuncu sabahlığı ile bayan Ph(i)Nk; onunla bir daha karşılaşamayacağız, ne bu galaksi sisteminde, ne de bir başkasında.

Açıkça söyleyeyim, evrenin basınç yitirmesi en son noktaya ulaştıktan sonra, tekrar yoğunlaşmaya başlayacağı ve bizim payımıza da o noktada tekrar bulunup sonra da her şeye yeniden başlamak düşeceği şeklindeki kuram, bana hiç inandırıcı gelmedi. Yine de, aramızdan pek çoğunun umduğu bir şey bu, yeniden herkesin orada olacağı zaman için planlar yapıp duruyorlar. Geçen ay şu köşedeki kafeye girdiğimde kimi gördüm dersiniz? Bay Pber Pber. – Neler yapıyorsunuz? Hangi rüzgâr attı sizi buralara? Pavia'da plastik eşya bayiliği yaptığını öğreniyorum. Çiçekli pantolon askıları ve gümüş dişiyle hep aynı bay Pber Pber. – Oraya dönüldüğünde, diyor bana alçak sesle, bu sefer bazılarının dışarda kalmasına dikkat etmek gerek... Anlaştık değil mi : şu Z'zu'lar...

Bu konuşmanın daha önce başkaları tarafından da birçok kez yapıldığını ve karşımdakinin, "Anlaştık mı, bay Pber Pber," diyerek sözlerini tamamladığını söylemek isterdim.

Bu konuşmayı daha fazla sürdürmemek için, bir çırpıda, Ya bayan Ph(i)Nk, onu tekrar bulabileceğimize inanıyor musunuz? deyiverdim.

– Ah, evet... evet o... dedi, kızarıp bozararak. Hepimiz için noktaya geri dönme umudu her şeyden önce, bayan Ph(i)Nk ile bir kez daha birlikte olmak anlamına geliyordu. (Buna inanmayan benim için bile böyle.) Ve o kafede de, her zaman olduğu gibi, duygulanmış bir halde onu anmaya başladık, onun anısı karşısında Bay Pber Pber'in sevimsizliği bile siliniyordu.

Bayan Ph(i)Nk'nın büyük sırrı aramızda asla kıskançlığa yol açmamış olmasıdır. Ne de dedikodulara. Arkadaşı De XuaeauX ile yattığı bilinen bir şeydi. Ama

bir noktada, eğer tek bir yatak varsa, tüm noktayı kaplar, bu nedenle yatağa *girmek* değil, yatakta *olmak* söz konusudur, çünkü noktada bulunan herkes, yataktadır da. Sonuçta her birimizle yatakta olması kaçınılmazdı. Onun yerinde bir başkası olsaydı, kim bilir arkasından neler söylenirdi. Dedikoduları başlatan her zaman temizlikçi kadın olurdu, ama diğerleri de onun gibi davranmaktan çekinmiyorlardı. Z'zu'lar hakkında, her zaman olduğu gibi, korkunç şeyler duyuyorduk : baba, kızlar, erkek ve kız kardeşler, anne, teyzeler, bu şüpheli suçlamaların ardı arkası kesilmiyordu. Oysa onunla farklıydı : onun bana verdiği mutluluk hem kendimi nokta halinde onun içinde saklamam, hem de onu nokta halinde kendi içimde korumamdan ileri geliyordu, hem erdemsiz bir düşünceydi bu (dişil eril herkes nokta halinde onun içinde birleştiğinden) hem de erdemli (onun içine girilmesi mümkün olmayan nokta biçimi yüzünden). Sözün kısası, daha fazla ne isteyebilirdim ki?

Ve tüm bunlar benim için ne kadar gerçekse, diğerleri için de aynı ölçüde geçerliydi. Ve onun için de : aynı sevinçle bizi içine alıyor ve içimizde bulunuyordu, bizi kabul ediyor, seviyor ve hepimizi aynı şekilde ağırlıyordu.

Hep beraber öyle iyi, öyle iyiydik ki, olağandışı bir şeyler olmalıydı mutlaka. Bir an, Çocuklar, ah biraz yerim olsa, size erişte yapmayı ne kadar isterdim! demesi yetti. Ve o an hepimiz, hamur yığını üzerinde oklava ile bir ileri bir geri gidip gelen tombul kollarının, dirseğine kadar unlanmış kolları yorulmaksızın hamur yoğururken, geniş hamur tahtasının üzerindeki kocaman un ve yumurta yığınına eğilen göğsünün kaplayabileceği yeri düşündük; unun, un yapmak için buğdayın, buğday ekmek için tarlaların, tarlaları sulamak için gereken suyun ineceği dağların, sos için et verecek dana sürülerinin otlayacağı otlakların kaplayacağı yeri düşündük : Güneşin ışınlarıyla buğdayı olgunlaştırmaya gelmesi için gereken yeri, güneşin yıldızsı gaz bulutlarından geçerek yoğunlaşıp ışıması için gereken yeri, her galaksiyi, her bulutu, her gezegeni, her güneşi yörüngede tutmak için gerekli olan, uzayda dönüp duracak yıldızların, galaksilerin, galaktik kümelerin miktarını düşündük ve bunları düşündüğümüz anda gerekli boşluk engellenemez bir biçimde oluşuyordu, bayan Ph(i)Nk'nın, ...erişte, size çocuklar! sözlerini söylediği anda onu ve bizleri içine alan nokta ışık yılları, ışık yüzyılları, milyarlarca ışık binyılları mesafesine ulaşan bir ışın demeti halinde yayılıyordu ve bizler evrenin dört bir yanına savrulduk, o ise ısı mı, ışık mı kim bilir ne tür bir enerjiyle eridi, o bayan Ph(i)Nk, bizim miskin kapalı dünyamızda cesur bir atılıma yetkin tek kişiydi, "Çocuklar size ne erişteler yedirirdim," deyişi evrensel sevginin gerçek atılımı olup boşluk kavramının ve gerçek anlamıyla uzayın ve zamanın, evrensel çekimin, yer çekimi gücüne sahip evrenin aynı zamanda oluşmaya başlamasına yol açtı, milyarlarca güneşin, buğday tarlalarının, gezegenlerin ve gezegenlerin kıtalarına dağılmış, yağlanmış ve bolca unlanmış kollarıyla hamur yoğuran bayan Ph(i)Nk'ların milyarlarcasının oluşmasını mümkün kıldı, işte o zamandan beri kayıp ve bizler onu özlemle anarız. ❁

İtalyancadan çeviren : Betül Parlak

SIEGFRIED LENZ

Derinin Kalınlığı

BRUNSVİK evine bir masör istemişti, kahvaltıdan önce evine telefon ettim ve geleceğimi bildirdim : Beklenmekteymişim meğer. Yüzü kederli bir kız kapıyı açtı, beni bir merdivenden yukarı çıkardı, dar bir kapıya kadar götürdü, kapıyı parmağıyla tıkırdattıktan sonra beni içeri buyur etti.

Brunsvik, üzerine bir pösteki serilmiş bir divana uzanmış, etli kolları gevşekçe sarkmış, yüzükoyun yatmaktaydı. Yumuşak sırtı pencereden gelen ışığın altında hafiften parlıyordu, temiz ensesi kat kat olmuştu, sarkık gerdanı yana doğru yayılmıştı. Sık sık, güçlük çekerek soluk alıp veriyordu. Aşağıdan bir köpeğin sızlanmaları duyuluyordu.

"Gelin," dedi Brunsvik, "başlayabilirsiniz?"

"Hay hay," dedim, "derhal." Masaja hazırlandım. Yağlı krem fışkırtıcıyı sırtına yaklaştırdım; yumuşak kalçalarına, ensesine kremi püskürttükçe yağlı kremin serin dokunuşuyla irkiliyor, parmak uçlarımın hafif dokunuşuyla titriyordu.

"Birazdan," diyerek yatıştırmak istedim Brunsvik'i, "birazdan bitiyor."

Yüzünü benden yana çevirip başını salladı, Brunsvik'in çok genç olduğunu gördüm.

Çok geçmeden, aşağıdaki köpeğin sızlanması daha bir kuvvetli daha bir yakınmalı duyuldu. Ben kulak kabartınca Brunsvik, "Benim açımdan devam edebilirsiniz," dedi.

Ben de yeniden başladım : Yağlı kremi hafifçe sürdüm, kremi sarımsı derinin *içine içine* ovaladım, sırttaki yumuşak eti dikkatle kavradım, Brunsvik hafiften inlerken yukardan aşağıya basınçlı bir çizgi çektim.

"İyi," dedi, "işte böyle iyi."

Tam bu sırada köpek aniden sancılanmış gibi sızlandı.

"Duydunuz mu?" diye sordum.

"Evet," dedi Brunsvik, "duydum."

"Köpeğin bir sıkıntısı var bana kalırsa."

"Kesinlikle," dedi Brunsvik, "aç da ondan. Köpek aç da ondan sızlanıyor, her hafta böyle. Önünde sonunda alışacak buna."

"Köpek sizin mi?"

"Evet," dedi.

Kürek kemiğinin yanında bir kistin varlığını fark ettim, hafifçe dokundurduğum elimin ayasını bastırdım, başparmağımla kisti ittim : Brunsvik şöyle bir inledi, yüzünü yastığa bastırdı, ama ben vaçgeçmedim.

"İşte tam burada," dedim.

Lucian Freud, Adam ve Speck, 1980/81

"Evet," dedi, "omzumda."

Parmaklarımı kistin çevresinde dolaştırdım, hafiften elledim, sonra, yeniden, bağırıncaya kadar bastırdım

"Yeter," diye rica etti, "oraya dokunmayın artık."

Susup öbür omuzunu ele aldım, aşağıdaki köpek sızlanmaya başlayınca, "Köpeğinizin nesi var?" diye sordum.

"Hiç," diyerek içini çekti Brunsvik, "hiçbir şeyi yok. Aslında aç kalması da onun yararınadır. Haftada bir buçuk gün aç kalması gerekir. Böyle bir köpeğin, kim tarafından beslendiğini öğrenmesi şart. Ve besinin her günlük bir şey olmadığını da bilmeli. Ayrıca, aç kalmak köpekler için yararlıdır. Köpeğini seven onu aç bırakmalıdır."

"Öyle," dedim, "ama bir buçuk gün fazla."

Artık iki elimin parmağıyla işaretparmağının arasını kullanarak kalça etini çiğniyor, çekiştiriyordum ve Brunsvik'in gözleri, hafiften sancı doğuran, ama ra-

hatlatan bu masajla kapanıyordu. Hafif bir sesle de hırıldıyordu Brunsvik, uyuklama halinin o karşı durulmaz aşaması başvermişti : Birazdan, diye düşündüm, birazdan uykuya dalacak. Gevşek, etli kollarını yukardaki iki başlı adaleye kadar uzunluğuna bir basınç altında tutup bu girişimi iki başlı adalenin her bulunduğu yere kadar ulaştırıyordum. Brunsvik'in ağzından hafifçecik, keyifli bir inilti geliyordu, uyku için duyulan anlatılamaz bir sıla özlemi.

Birden, köpeğin net ve sabırsız sızlanması duyuldu, bir sevinç sızlanması. Başını şüpheyle kaldıran Brunsvik kulak kabarttı ve sızlanmanın ardından heyecanlı bir havlama izleyince, doğrulup kalktı, bana başıyla yerimde kalmamı işaret ettikten sonra pencerenin yanına yaklaştı. Orada şüpheyle durup aşağıya kulak kabartırken ben de onu gözden geçiriyordum : beyaz, adalesiz bacaklarını, sarkık, yağlı kalçasını, dar ve oyuk ensesini gözden geçiriyordum. Yumuşak, kılsız göğsü inip kalkıyordu, renksiz göz torbalarının içindeki küçük gözleri kıpırdıyordu : Köpeğin sevinçli havlanması tekrarlanmamıştı.

Yorgun argın divana dönen Brunsvik, hafiften gülümsedi, divanın üzerine uzandı, masaja devam etmemi işaret etti bana. Ben ellerimin kenarları ile kaba etlerini sertçe gerginleştirmeye çalışırken kapı açıldı. Yüzü kederli kız içeriye bir göz attı; soluk soluğaydı ve gözleri korkuyla büyümüştü. Ben çalışmayı kestim, Brunsvik kıza sordu :

"Kahvaltı hazır mı?"

"Evet," dedi kız hafif bir sesle.

"Her şeyi aldınız mı? Sıcak yılanbalığı füme, taze mayonez?"

"Hepsi hazır," dedi kız, "yılanbalığını artık tütsüleme merkezinden yolluyorlar bize, her sabah."

"Bizim işimiz bitmek üzere," dedi Brunsvik.

"Ama köpek," dedi kız.

"O ancak yarın öğleyin yiyecek."

"Hayır," dedi kız, "köpek... sanırım köpek ölüyor. Biri parmaklığın üzerinden bir şey atmış ona. O da yemiş, şimdi frenküzümü fundalığının altında yatıyor, titremeler içinde. Hanidir sızlanıp durduğu için belki zehirli bir şey verdiler ona."

"Ben bir bakayım," dedim, "aşağı iniyorum."

Beni aşağıya indiren kız bahçeyi, kara frenküzümlerini gösterdi. Köpek fundaların altında yatıyordu. Sıska, kahverengi benekli bir köpekti : Rahat, ön ayakları uzanmış, frenküzümü fundalığının altında, otların üzerinde yana yatıp kalmıştı. Ağzı hafiften açıktı, ağzının kenarlarında küçük, yeşil köpükler vardı : Köpek hiç titremiyordu artık, ölmüştü.

Siegfried Lenz (1926 Lyck, Doğu Prusya) felsefe, edebiyat okudu. Hamburg'da yaşıyor. Öykü, roman, radyo oyunları yazdı.

"Ben ne yaparım onu şimdi?"

"Hiçbir şey yapmayın," dedim.

Yavaş yavaş eve dönüp öteberimin durduğu divanlı odaya çıktım. Bütün eşyamı toplayıp yağmurluğumu giydim, dosya çantamı aldım, koridora yürüdüm. Derken bir kapı açıldı, yemek odasının kapısı : Brunsvik masada tek başınaydı, üzerinde sadece çizgili bir bornoz vardı. Kahvesi, füme yılanbalığı, sosis, tavuk, yağ ve yumurta tabaklar içinde, önündeydi, ekmeğin üzerine kaşıkla mayonez sürerken gülerek baktı bana ve seslendi : "Yarın sabah, yarın sabah aynı saatte."

"Evet," dedim, "evet."

Ama yalan söylediğimi biliyordum. ❁

Almancadan çeviren : Zeyyat Selimoğlu

STANISLAW DYGAT

Dostoyevski'nin Yaşamından İşitilmedik Bir Bölüm

BİR GECE, büyük yazar, ha söndü ha sönecek bir mum ışığında el yazmalarının üzerine eğilmişken, kapısı çalındı.

Dostoyevski'nin ne uşağı ne de hizmetçisi vardı, dolayısıyla kendisi yanıt verdi :

– Buyrun...

Kapı, ağır ağır açıldı. Kapının ardından bir aydınlık sızar gibi olmuştu odaya, bunun peşi sıra geniş adımlarıyla orta boylu, kara bıyıklı, kara sakallı birisi girdi içeriye; yamalı bir pantalon ve koyu renk bir ceket giyinmişti. Eğer, kanatlar gibi öyle her gün rastlanılamayacak türden bir şeye sahip oluşu ve de daha önce odaya sızan o aydınlığın şimdi üzerinden belli belirsiz yansıyışı, elle tutulur gözle görülür bir şey olmasaydı; bu kişinin tümüyle sıradan ve göze batmayacak birisi olduğu söylenebilirdi. Yaşam, Dostoyevski'ye hiçbir şeye şaşmamayı öğretmişti. Bu gece ziyareti de şaşırtmadı onu; ince ruhu ve yaradılışından gelen nezaketi ise, onu, konuğunun bu her gün rastlanılamayacak özelliklerini fark etmiyormuş gibi yapmaya ve konuğuna sanki yamalı pantolonlu tümüyle sıradan biriymiş gibi davranmaya zorluyordu.

– Lütfen oturun, dedi *Suç ve Ceza*'nın yazarı. Sizin için ne yapabilirim?

Odanın orta yerinde durmuş ve sanki birazcık dans hocalarınınkini andıran yapmacık bir pozda dikilen kişi, yalnızca başını sallamakla yetinmişti. Anlaşılan, Dostoyevski'nin, ona yamalı pantolonlu sıradan biri gibi davranmasına biraz içerlemişti.

– Ben, diye açıkladı. Melek Cebrail. Göklerin ve yerin hâkiminin huzurundan geliyorum buraya...

Birdenbire sanki gevşeyivermişti, rahat bir poz takındı, neşeyle Dostoyevski'ye göz kırptı ve konuştu :

– İhtiyar, sizinle laflamak istiyor. Sizi, ona götürmem için gönderdi beni.

Dostoyevski ayağa kalktı ve ceketini çekiştirerek düzeltti.

– Ben, dedi, her an hazırım.

Tanrı, sakalını sıvazlıyor ve Dostoyevski'ye dostça ve babacan bir endişe ifadesinin ardına gizlenmeye uğraştığı bir huzursuzlukla bakıyordu.

– Dostoyevski arkadaş, diye konuştu sonunda. Yeteneğinizin gelişimini, buradan büyük bir ilgiyle izlediğimizi söylemek istedim.

Dostoyevski hiçbir şey demeden, eğilerek selam verdi.

– ... Yalnızca, diye konuşmasını sürdürdü Tanrı, nasıl desek şimdi... Yani, bize öyle geliyor ki, yeteneğinizden daha iyi yararlanabilirsiniz... Yo, sakın ha, aman gücenmeyiniz... Demek istediğim; tarafımdan yaratılan, bu yaşam denilen yaratıda, tüm dikkatinizi karanlık yerlerde topluyor, başarıyı elinizden kaçırıyorsunuz. Kıymetlim, bütün bunları altı gün içerisinde yaratmış olduğumu anımsamak gerekiyor, yani bu yüzden, kuşkusuz, şunun ya da bunun pek birbirlerine uymadığı oluyor, ama aslında...

Yüce Tanrı, uzun bir süre daha konuştu, yazarın aklını çelmeye uğraştı, sonunda vicdanına ulaştı, onu iyimser bakmaya kandırdı ve yarattığı gerçeklikte neşeye, vurdumduymazlığa ve gerçek aşka da yer olduğunu işaret etti.

Dostoyevski, evine döndüğünde, bütün bunlara derinlemesine kafa yordu. Tanır için üzüntü duydu.

"Gerçekten," diye geçiriyordu içinden, "insanlar için iyi bir şeyler yapmaya çabalıyor, bir biçimde destek olmalı ona. Eh, ne kaybım olur, onun için gerçek aşka dair bir roman yazıvereyim gitsin."

Oturdu, "Karamazov Kardeşler" başlığını attı. ❁

Çeviren : Osman Fırat Baş

Stanislaw Dygat (5 Aralık 1914-29 Ocak 1978)Varşova'da doğdu, doğduğu şehirde öldü. Polonya kültür dünyasında roman, öykü ve fıkra yazarı, film senaristi, çevirmen olarak kalıcı bir yer edindi. Ailesinin bir kanadı Fransız kökenlidir. Varşova Üniversite'sinde mimarlık ve felsefe eğitimi alan Dygat, Almanlar tarafından 1939'da Fransız vatandaşı sıfatıyla tutuklandı, serbest kaldıktan sonra 1940'da Varşova'ya döndü ve savaş sırasında yeraltı koşullarında sürdürülen edebiyat çalışmalarına katıldı.

MRS. DALLOWAY'İN YARIM GÜNÜ KISA ANLATI, BİR GÜNÜ UZUN ANLATI MI?

(Kısa ve Uzun Anlatının Değişmezleri)

ALEV BULUT

Bilincin akışına atılan doğru demirler, kısa öyküyü Clarissa Dalloway tiplemesi açısından, yer darlığından etkilenmeden, romana kafa tutabilir duruma getirmiştir.

YAZINSAL anlatı – kısası, uzunu ayrılmaksızın – yer, zaman, kişi, konu ve bakış açısı unsunlarını iç içe geliştirerek bir yaşam kesiti sunan incelikli bir tasarımdır. Yazınsal anlatının alttürleri olan kısa öykü ve romanın yalnızca yazınbilim sınırları içinde incelendikleri yıllarda ortaya çıkmayan bazı yapısal özellikleri metindilsel incelemelerle göz önüne serilmeye başlanmıştır. Kısa öykünün yer, zaman, kişi, konu ve bakış açısı unsurlarını yeterince geliştiremeden bıraktığı düşüncesi özellikle bilinç akışı yazın tekniğinin kullanımına bağlı olarak çürümüş görünmektedir. İnceleme ölçekleri büyüdükçe yazınsal söylemin, kısasıyla uzunuyla, günlük söylemin bir boyutu, onun kurgulanmış biçimi olma özelliği kuşbakışı olarak daha kolay izlenebilmiştir. Büyük ölçekli incelemeler yazınsal söylem biçimlerinin hem yatay akışını (edimlerin yapısal-dilsel tutarlılık içinde yer ve zaman birimlerine dağılımını) hem de dikey akışını (içeriğin tutarlı bir biçimde anlam birimlerine dağılımını) odak alabilirler. Bağlaşıklık (cohesion) yapısal tutarlılığı, bağdaşıklıksa (coherence) içerik tutarlılığını niteleyen metin-dilsel terimlerdir.[1] nlatının somut bağlayıcıları yapıyla ilgili olanlarmış gibi görünse de içeriğin de somutlaştırılıp izlenebileceği gösterilebilir. İşte bir kısa öykünün baş kişisinin gelişimini, bir romanın baş kişisinin gelişimiyle nitelik yönünden karşılaştırmak, kişileştirmede derinlik ve kapsamlılığın nicel bir unsur olmadığını göstermek yazınsal anlatının değişmezlerinin peşine düşmek sayılabilir. Virginia Woolf'un "Mrs. Dalloway" kişisinin yer aldığı bir kısa, bir de uzun anlatı örneğinde peşine düşülen bu değişmezler daha da ilginç bir görünüm sergilemektedir.

Virginia Woolf, "Mrs. Dalloway Bond Sokağı'nda" ("Mrs. Dalloway in Bond Street")[2] adlı kısa öyküsünden yola çıkarak *Mrs. Dalloway* adlı romanını yazmıştır.[3] Woolf'un üzerinde çalıştığ bilinç akışı tekniğini önce kısa öykülerde taslak olarak geliştirdiği, ardından uzun anlatılara uyguladığı bilinmektedir. "Mrs. Dalloway Bond Sokağı'nda" adlı kısa öykünün önemi Woolf'un ilk kez bu öy-

küde anlatıcıyı öykü kişisinin kafasının içine yerleştirmiş olmasıdır.

Virginia Woolf'un bu kısa öyküyü yazdığı sırada James Joyce'un *Ulysees* adlı romanını okumakta olduğu ve Clarissa Dalloway'in iç dünyasını tasarlarken Joyce'un yapıtının ilk bölümlerindeki iç konuşma tekniğinden etkilenmiş olabileceği bilinmektedir.[4]

Clarissa Dalloway'in evinde Londra sosyetesine verdiği parti Woolf'un sekiz kısa öyküsünde işlenir[5] ve Mrs. Dalloway, bazen de kocası Richard Dalloway, bu öykülerde ikincil öykü kişileri olarak karşımıza çıkarlar. "Yeni Elbise" ("The New Dress"), "İnsanlık Sevgisi" ("The Man Who Loved His Kind"), "Tanıştırma" ("The Introduction"), "Ayrı Dünyalar" ("Together and Apart"), "Bir Yorum" ("A Summing Up") gibi bu kısa öykülerde anlatı odakları başka kişilerdir. Woolf'un üzerinde çalıştığı Mrs. Dalloway kişisi de üst düzey toplumsal yaşamın ve partilerin, hep de iyi bir ev sahibi olarak, yansısıdır.

Mrs. Dalloway romanının baş kişisi olarak Clarissa Dalloway üzerine yapılmış çok sayıda yazınbilim ve yazın eleştirisi çalışması olduğundan bu tipleme için söylenecek fazla bir şey olmasa gerek. Burada bu anlatı kişisinin bir kısa bir de uzun anlatı baş kişisi olarak tasarlandığı iki örnek aracılığıyla yazınsal kısa ve uzun anlatının değişenleri ve değişmeyenlerine bakmak ilginç olabilir. Kısa öykünün baş kişisinin 8 sayfaya sığan gelişimiyle, uzun anlatının baş kişisinin 200 sayfayı aşan gelişimi acaba nitelik açısından gerçekten çok farklı mıdır? Nicelik, yani sayfa sayısı söz konusu olduğunda beliren ayrım nitelik, içerik ve anlatı tekniğinin kapsayıcılığı söz konusu olduğunda sürebilmekte midir? "Mrs. Dalloway Bond Sokağı'nda" adlı kısa öykü Clarissa Dalloway'in bir yaz günü öğleüzeri iki-üç saatini anlatır. Bilinç akışı tekniğinin denendiği bu öyküde geçmişe yapılan anlık çağrışımsal yolculuklarla betimlenen (akışı kesilmeyen) bir yürüyüş söz konusudur. Aslında, Mina Urgan'ın *Virginia Woolf* başlıklı eleştirel çalışmasında *Mrs. Dalloway* romanı için değindiği gibi,[6] öyküde de olay örgüsü ya da bir şey anlatma kaygısı olduğu söylenemez. İçinde yaşanan ana ne kadar çok şeyin sığdığı gösterilmek istenir gibidir. Bu yalnızca dil yapıları birbirine eklenerek gerçekçi bir biçimle yapılacak olsaydı sayfalar yetmezdi, oysa bilinç akışının hızı ve eksiltilere izin veren mantığıyla özlü ama derin bir bakış açısı verilebilmektedir. Bilincin akışına atılan doğru demirler, kısa öyküyü Clarissa Dalloway tiplemesi açısından, yer darlığından etkilenmeden, romana kafa tutabilir duruma getirmiştir.

Romanda bir günün sabahtan akşama kadar olan bölümü bir bilinci, bir insanı tanıtmaya yeter de artarken, öykü bunu iki üç saatte genel anlamda yapmaktadır. *Mrs. Dalloway* Tomris Uyar'ın çevirisinin önsözünde değindiği gibi "bir günün tarihi"dir ve "geride bırakılmışlık duygusundan kurtulamayan tarih gündelik yaşamın tam ortasında yakalanır".[7]

Çizgisel akış (linearity) açısından Mrs. Dalloway, öyküde aşağı yukarı yarım gününü, romandaysa bir gününü alan edimleri anlatının, çoğunlukla saat vuruşlarıyla belirlenen dilimlerinde yaşar. Öykünün baş kişisi Mrs. Dalloway saat öğleye doğru on biri vurduğunda Bond Sokağı'nda eldivenciye girmek üzere yoldadır. Yolda karşılaştığı dostlar, çeşitli uyarıcılar nedeniyle yaşadığı zaman içinde geri gidişler, akşam vereceği parti için tasarladığı hazırlıklar kısa ve uzun anlatımın değişmezleridir. Uzun anlatı kısa anlatıda okurun düş gücüne bırakılan bazı

edimlerin içlerini açar, geliştirir. Kısa anlatıda da bu edimlerin tadının azalmadığını, bazen arttığını söylemeliyiz. Ayrıca romanda yer alan bazı edimler de kısa öyküde farklıdır. Woolf, romanına taslak olarak kullandığı öykülerin başında gelen ve romanın giriş bölümünde büyük ölçüde yinelenen "Mrs. Dalloway Bond Sokağı'nda"nın en temel edimini özgürce değiştirmiştir. Öykünün ilk tümcesi eldiven dükkânına ısmarlanan bir çift eldivenden söz ederken romanın aynı yapıyla sunulan ilk tümcesinde ısmarlanan çiçektir. Clarissa Dalloway romanda eldivenciye girmez, ama romanın ilk sayfalarında, çiçekçiye giderken eldivencinin vitrinine bakar. Edimler değişmişse de Clarissa Dalloway'in sunuluş biçimi aynıdır.

Öykü. 1. "Mrs. Dalloway eldivenleri kendisi alacaktı... henüz tüketilmemiş saat bir kumsaldaki çocuklara sunulmuş gibi taptazeydi..."[8]

Roman. 1. "Mrs. Dalloway çiçekleri kendi alacaktı... Hem ne güzel bir sabah diye düşündü Clarissa Dalloway kumsaldaki çocuklara üleştirilmiş gibi taptaze..."[9]

Öykü kişisi Mrs. Dalloway yer darlığından etkilenmeden gelişerek bize insan, kadın, eş, arkadaş, ev sahibi vb. boyutlarıyla ulaşmaktadır. Clarissa Dalloway öyküde yolda karşılaştığı dostlarıyla, küçük farklılıklarla, romanın giriş sayfalarında da karşılaşır. Yazar Mrs. Dalloway'in anlatı kişisi olarak çizilmesini sağlayacak kadar ayrıntıyı kısa anlatıda da uzun anlatıda da belirli bir yer (Bond Sokağı) ve zaman (1923 yılında bir haziran günü, öğle üzeri) dilimine yerleştirmeye özen göstermiştir. Bunun dışında kalan her şey anlatının nicelleridir. Romanın ikincil olay ve kişileriyle öykünün ikincil olay ve kişileri Clarissa Dalloway'i tanımlamak gibi bir ortak işlev çerçevesinde değerlendirilebilirler. Kuşkusuz romandaki alt olay örgüleri (öncelikle Septimus Smith'e ilişkin alt örgü ve belki de Peter Walsh) başlı başına anlatı birimleri olarak görülebilir. Öykünün ikincil, üçüncül kişi ve olayları gibi romanın bütün koşut ve karşıt olay örgüleri de sonuç olarak Mrs. Dalloway'i betimlemeye yaramaktadır.

Öyküye aşağıdaki çizgisel akış edimleriyle kuş bakışı bakabiliriz :

1. Bir Haziran sabahı, saat on bir, Bond Sokağı, Westminister, Londra/ Clarissa Dalloway'in yürüyüşünün başlangıcı (sayfa 1).

2. Jimmy Dawes ve Scrope Purvis'le karşılaşma / çağrışım, çocukluk günleri (sayfa 1).

3. Çocukluk arkadaşı Hugh Whitbread'le karşılaşma / önceki geceyi anımsayış (sayfa 1).

4. Donanma Takı, Buckingham Sarayı, kral ve kraliçe, Richard Dalloway, yemek / önceki gece (sayfa 2).

5. Piccadilly, Arlington, Jack, Shelley / çağrışım (Hatchard'ın kitapçı dükkânına sapış ve yeniden Bond Sokağı'na dönüş), Seymeour Parry / çağrışım (sayfa 4).

6. Aeolia Galerisi ve nehir, kraliçe, Lady Bexborough / çağrışım (sayfa 5).

7. Eldivenci (yürüyüşün hedefi) iç mekân / sipariş, eldivenler, satıcı kız, kadın? (ayrıntı), saatin vuruşu (sayfa 5).

8. Eldivenler, şık giyim, William Amca, akşamki parti / çağrışım (sayfa 6).

9. Eldivencide çalışan kız, tatil, yaz evi, Lady, Bexborough / çağrışım (sayfa 6).

10. Patlama ve eldivencideki kadının adını anımsama / öykünün sonu (sayfa 8).

Bu akış romanın ilk on sayfasının akışına eş görünmektedir. İki çizgisel akışın örtüşen unsurları Clarissa Dalloway'in öykünün kısıtlı sayfa sayısında da bütünlüklü bir öykü kişisi olarak betimlenmesine yetmektedir. İç bütünlüğüyse öyküde de romanda da Shakespeare, Shelley alıntılarının yinelenmesi gibi biçemsel bağlayıcılar sağlamaktadır. Alıntıların "yinelenmesi", Londra'ya, Bond Sokağı'na

ilişkin göndermeler ve daha pek çok biçemsel araç Clarissa Dalloway'in dikey boyutta da canlanmasını, derinleşmesini sağlamaktadır.

Ö. 2. "Artık ah etmek boş, ah etmek boş – nasıl geçti? – kırlaşan saçlar... Dünyanın ağır lekesi sana da bulaşınca..."

"Dünyanın ağır lekesi sana da bulaşınca... Artık korkma güneşin sıcağından... Artık ah etmek boş, ah etmek boş..." (ss. 61-62)

R.2. "Ne kızgın güneşten kork artık
Ne de azgın kışın hışmından"

"' Korkma artık,' dedi Clarissa. Ne güneşin kızgınlığından kork artık..." (s.15)

Clarissa Dalloway'in kısa öyküde – romanda olduğu gibi – dış ve iç bütünlük boyutları tamamlanmış bir anlatı kişisi olarak yer aldığı saptaması aşağıdaki örneklerle desteklenebilir :

Ö.3. "Yalnızca Mrs. Dalloway için tamam bu an, Mrs. Dalloway için Haziran taptaze. Mutlu bir çocukluk... çocukluğun yerini hiçbir şey tutamaz. Bir nane yaprağı onu geri getirir : ya da mavi kulplu bir fincan..." (s. 58)

R.3. "İnsanların gözlerinde, bu çalkantıda... tepelerden geçen uçağın o utkulu, kulak tırmalayan garip tiz homurtusundaydı sevdiği şey : hayat, Londra, bu Haziran dakikası..." (s. 10)

Ö.4. "Big Ben onuncu vuruşunu tamamladı. Kurşuni daireler havada eridi." (s. 58)

R.4. "İşte! Yine vuruyor! Önce tatlı bir uyarı sonra asıl kaçınılmaz ses. Kurşundan halkalar havada eridi..." (s. 10)

Ö.5. "'Günaydınlar olsun,' dedi Hugh Whithbread züccaciye dükkânının yanında şapkasını abartılı bir hareketle çıkararak; çünkü çocukluk arkadaşıydılar. 'Nereye böyle?'"

"'Londra'da yürümeye bayılıyorum,' dedi Mrs. Dalloway. 'Gerçekten de kırlarda yürümekten daha güzel'..:"(s. 58)

R.5. "Günaydın Clarissa'cığım!' diye haykırdı Hugh duygularını gzilemeden; çocukluk arkadaşıydılar. 'Nereye böyle?'...

"'Londra'da yürümeye bayılıyorum,' dedi Mrs. Dalloway. 'Yazlıkta yürüyüşe çıkmaktan çok daha güzel aslında'..." (s. 11)

Kısa öykünün bitişini vurgulayan ve Clarissa Dalloway'in eldivencideki kadının adını birden anımsamasını sağlayan (ama asıl sonu okurun düşlemine bırakan) patlama sesi, romanın başlarında gerçekleşir ve bir arabadan geldiği anlaşılınca da gizemli bir yönü kalmaz.

Ö.6. "Sokaktan müthiş bir patlama duyuldu. Dükkânda çalışan kadınlar tezgâhların altına girdiler. Ama Clarissa dimdik oturduğu yerden öbür kadına gülümsedi. 'Mrs Anstruther!' diye seslendi heyecanla." (s. 65)

R.6. "...ayyy! dışarıda bir tabanca patlamıştı!"

Mrs. Dalloway'i yerinden hoplatan, Miss Pym'i pencereye kadar götürüp özür dileten patlama, Mulberry'nin tam karşısındaki kaldırıma yanaşan bir otomobilden çıkmıştı..." (s. 19)

Sonuç olarak örneklerin daha da artırılabileceğini ve kısa öykünün "anlatı baş kişisinin gelişimi" açısından, bilinç akışı anlatı tekniğinin yardımıyla, uzun anla-

tıyla boy ölçüşebildiğini söyleyebiliriz. Öyküyü kısa ya da uzun gibi nicel değerlendirmelere alabilsek de derinlik nitel bir sorundur, sayfa ya da sözcük sayısıyla ölçülmesi olanaklı değildir.

[1]Leech, G. ve Short, *M. Style in Fiction* (Kurmacada Biçem), Longman,1981, ss. 257-287

[2]*Complete Shorter Fiction of V.W. (V.W.'un Bütün Kısa Yazın Yapıtları* (yay. haz. Susan Dick), Florida, HBJ Yayınevi, 1989 (ilk baskı 1985), s. 152-160

[3]Woolf, J. Mrs. Dalloway, Londra, HBJ, 1925

[4]Dick, a.g.y., önsöz s. 3

[5]Adı geçen bütün öyküler için kaynak Susan Dick'in derlemesi.

[6]Urgan, Mina, *Virginia Woolf*, İstanbul, YKY, 1997 (ilk baskı 1995), s. 93

[7]Woolf, V., *Mrs. Dalloway* (çev. Tomris Uyar, önsöz ss. 5-8), İstanbul, İletişim Yay., 1996 (ilk baskı 1989)

[8]"Mrs. Dalloway on Bond Street" adlı kısa öyküden yapılacak alıntılarda "Adam Öykü" 13. sayıda yayımlanan "Mrs. Dalloway Bond Sokağı'nda" başlıklı çeviri metin kullanılmıştır (Çev. Alev Bulut).

[9]*Mrs. Dalloway* romanından yapılan alıntılarda yapıtın Tomris Uyar tarafından yapılmış olan çevirisi kullanılmıştır.

XIX.YY FRANSIZ ÖYKÜSÜNDE ANLATIM TEKNİKLERİ

NEDRET TANYOLAÇ ÖZTOKAT

ARAŞTIRMACILARA göre Fransız yazınında kısa öykünün altın çağı on-dokuzuncu yüzyıldır. Her ne kadar Avrupa yazınında öykünün Boccaccio'nun *Dekameron*'uyla (1340-1341) doğduğu konusunda bir görüş birliğine varılmış olsa da, J.-P. Aubrit bunların Fransız ve Avrupa yazınlarının ilk kısa anlatı örneği olarak görülmemesi gerektiğine dikkatimizi çeker.[1] Gerçekten de, özellikle Ortaçağ'da kısa anlatılar büyük bir popülerlik kazanmış, öğretici, iğneleyici ya da gülmece amaçlı kısa, şiirsel anlatılarla, yine şiirsel aşk ya da kahramanlık öyküleri yazın çevrelerinde büyük bir ilgi uyandırmıştır. Öte yandan *Dekameron*'un ününün Fransa'ya ulaşmasıyla (Fransız okurlarının 1414'te *Dekameron*'un ilk çevirisine ulaştıkları belirtilir)[2] bir tür olarak "öykü" (Nouvelle) yazın evreninde kendine bir yer edinmeye başlar. Özellikle Marguerite de Navarre'ın *Heptaméron*'u (1559), "Fransız öyküsünün etik ve estetiğinin temelini atan ana metin olarak tanımlanır".[3]

Yüzyıllar boyunca toplumsal yönelişler doğrultusunda Fransız öyküsü, kimileyin İspanyol etkisine girmiş (özellikle Cervantes), kimileyin peri masallarını ya da Ezop fabllerini yeniden ele almış (Perrault, La Fontaine), kimi zaman da aktörel ya da felsefel (örn. Voltaire[4]) bir eksene kaymıştır.

Ancak Fransa'da modern öykünün temelini oluşturan öyküler on dokuzuncu yüzyılda verilecektir. Mérimée, Maupassant, Villiers de l'Isle-Adam, Daudet gibi yazarlar on dokuzuncu yüzyılın bu önemli türünün yetkin ustaları olarak tarihe geçecektir.

Rönesans'tan bu yana belli bir geleneğin ve dünya görüşünün içinde bireyi anlatan öykü bu yüzyılda bireyselleşmenin damgasını taşımaya başlar. İçeriğin böyle bir değişime uğramasında kuşkusuz yabancı yazınların da önemli etkisi vardır. Özellikle İngiliz ve Alman yazın adamları ruhun derinliklerine çoktan çevirmişlerdir bakışlarını. Öte yandan, Goethe öykünün hem gerçek, hem de şaşırtıcı bir olayı anlatması gerektiğini belirtir. İşte ünlü Alman yazara göre öyküyü masaldan ayıran da bu özelliktir. On dokuzuncu yüzyılda büyük ölçüde yandaş bulacak bir görüştür bu. Eşine az rastlanır olaylar bir Maupassant'ın, bir Barbey d'Aurevilly'nin kaleminden okurlara ulaşacak ve on dokuzuncu yüzyıl Fransız yazınının en önemli yazınsal türü olan "fantastik öykü"nün başyapıtları arasında yer alacaktır.

Bununla birlikte on dokuzuncu yüzyıl, öykü estetiğinin dizgeleştiği dönemdir aynı zamanda. Anlatıcıların çoğalmasıyla "anlatı içinde" anlatı tekniğinin yaygınlaşması ve buna bağlı olarak anlatıcıların varlıklarının ve anlatma biçimlerinin açıkça öyküye katıldığı, hatta öykü içinde bir katman oluşturduğu göze çarpan ilk teknik özelliktir. Öte yandan kişilerin kimliklerinin, içinde devindik-

leri zaman ve uzamın en yalın biçimiyle okura aktarılması; öykünün bir sorun, çözümlenmeyecek gibi duran bir durum, bir kriz anıyla başlaması; betimlemelerdeki göreceli ekonomi ve buna bağlı olarak diyalogların önemi gibi temel biçim özellikleri on dokuzuncu yüzyıl öyküsünde belirginlik kazanarak günümüze kadar varlığını sürdürmüştür.

Bu özelliklere yakından bakmak gerekirse öyküyü öykü yapan şeyin aslında anlatısal yapıyla doğrudan ilgili, biçimsel nitelikler olduğu görülür. Yazınsal türler üzerine yayınladığı araştırmada J.-M. Schaeffer türleri tanımlamada en önemli ölçütün "sözcelem biçimi" olduğunu belirtir.[5] Her ne kadar dilbilim kökenli bir kavram olsa da, "sözcelem" yazınsal metin için söylemleştirim, söylemin gücülden gerçekleştirim düzlemine geçişini sağlayan ara katmandır. Göstergebilimcilere göre metnin, yani sözcenin (hiyerarşik olarak) üstünde yer alır. Bir yandan olayın kurgulayımını, diğer yandan da kişilerin, süremsel ve uzamsal belirleyicilerin metne yerleştirilmesini kapsar. Bir anlatının anlatı sayılmasında metin içi bir nedenlilik değil, yazarın seçiminden kaynaklanan bir sözcelem biçimi söz konusudur.

Schaeffer'e göre "öykü" terimi ve adlandırması da "özgül bir sözcelem biçimine, bir başka deyişle öykülemeye" bir gönderme varsayar[6]; böyle bir gönderme de öykünün örneğin "komedi"den açıkça ayrıldığını gösterir. Yazarı göz önüne alacak olursak, metnin oluşumunda değişken etmenler söz konusu olmakla birlikte değişmeyen tek şey geleneğe bağlanan ya da gönderen özelliklerdir. Bunlar metnin yazımından çok önce oluşmuş (yine komediyi düşünebiliriz örneğin) ölçütler ya da görünümler bütünüdür. Böylece Schaeffer, metin yaratmak belli bir düzeneğe uymaktır, derken kuralcı değil de seçime bağlı, değiştirme, dönüştürme, öykünme gibi kılgısal bir durumdan söz eder.[7]

Her yazınsal tür gibi öykünün de yazara dayattığı bir düzgü (kod) vardır. Öykü bir olayı roman gibi anlatmaz. Ekonomik olmak zorundadır : olay, kişiler, zaman-uzam bildiren öğeler ve öyküleme... her şey öyküde "özlü" olmak zorundadır.

Özlü ve Yalın Bir Anlatım

Roland Barthes anlatıların yapısal çözümlemesine ilişkin denemesinde "anlatı"nın da bir özgürlüğü olduğunu belirtir, ancak, "tam anlamıyla sınırlandırılmış bir özgürlük," diye de ekler.[8] Gerçekten de her yazınsal tür gibi öykünün de yazara dayattığı bir düzgü (kod) vardır. Öykü bir olayı roman gibi anlatmaz. Ekonomik olmak zorundadır : olay, kişiler, zaman-uzam bildiren öğeler ve öyküleme... her şey öyküde "özlü" olmak zorundadır. Öykü gücünü bu "özlülük" ve yalınlıktan alır.

Özellikle daha öykünün başında "özlülük" kendini duyurur. Anlatılacak olayın tam düğümlendiği noktada verilmesine sıklıkla tanık oluruz. Maupassant'ın "Bir Baba Katili" adlı öyküsü, "Avukat çılgınlığı savunmuştu. Başka türlü bu tuhaf cinayet nasıl anlatılır?" diye başlar ve hiç zaman geçirmeden okuru ana

konuyla baş başa bırakır. Yalın, arı bir başlangıç hemen hemen tüm Maupassant öykülerinde dikkatimizi çeker.

Ünlü öykücünün bu kısa ve özlü öykü başlangıçları doğrudan başkişiye ilişkindir çoğu kez. "Kraliçe Hortense" adlı öykü, "Argenteuil'de onu Kraliçe Hortense diye çağırırlardı. Kimse bunun nedenini bilmezdi. Belki bir komutan gibi sert konuştuğu için? Belki uzun boylu, kemikli, muhteşem göründüğü için? Belki de bir yığın evcil hayvanı yönettiği için, şu yaşlı kızların pek sevdiği tavuklar, kediler, köpekler, kuşlar..?" diye başlar anlatının kahramanı bu kısacık başlangıçta en önemli çizgileriyle belirir : Evlenmemiş, yalnız yaşayan, iri yarı, sert bir kadın. Maupassant'ın çok sık başvurduğu sözbilimsel (retorik) teknik olan özelliklerin sıralanması (énumération) ise okurda bu kadına ilişkin bir merak uyandırmaya katkıda bulunur.

Maupassant : Yalın, arı bir başlangıç hemen hemen tüm Maupassant öykülerinde dikkatimizi çeker.

"Canavar Doğuran Kadın" da benzer bir başlangıçla başkişiyi hemen sahneye çıkarır : "Geçen gün, zenginlerin pek sevdiği bir plajda, genç, şık, zarif, herkesçe beğenilen ve sayılan ünlü bir Parisli hanımın geçişini izlerken o korkunç öyküyü ve o korkunç kadını anımsadım. Öyküm çok eskilere dayanıyor; ama böyle şeyler hiç unutulmaz." Hamileyken giydiği daracık korselerle çocuklarını biçimsiz yaratıklar haline getirerek onları sirklere satan ve geçimini sağlayan kadının öyküsünü anlatmaya başlarken anlatıcı "korkunç kadın" ve "korkunç öykü" sözleriyle anlatacağı öykünün en genel anlamıyla bir özetini sunar.

Bu tür başlangıçların bir işlevi ve başkişinin kimliğini "minimal" düzeyde okura sunmasıdır : Hortense'ın kişiliği, annenin canavarlığı, oğlunun katilliği

Villiers de l'Isle Adam olaya hemen bir-iki satırda girmeyi yeğlemiyor gibi görünse de, içerikle ilgili ipucu vermekten hoşlanır.

gibi. Böylece okura izleyeceği yol çizilmiş olur.

Kimi zaman bu tür kısa başlangıçlar olayın düğüm noktasını, kriz anını, ya da açıklaması sonradan gelecek bir gizemi içerir. "Mademoiselle Cocotte"un daha ilk satırlarında, bir akıl hastanesinin bahçesinde deli bir adamın, "Gel tatlım benim, gel tatlım benim," diye mırıldanarak koşuşturması anlatılır. Öykü bu delirmeyi sağlayan olayın anlatısıdır.

Bir başka deyişle öykü başladığında olaylar çoktan belli bir noktaya gelmiştir. Bu da öykünün genel ekonomisine son derece uygun bir başlangıçtır. Fantastik yazının bir ustasından örnek verelim. Ch. Nodier'nin "Kanlı Rahibe"si olayın doruk noktaya ulaştığı bir anda başlar : "Lindenberg şatosunu bir hayalet sık sık ziyaret ediyordu, sonunda burası oturulmaz hale gelmişti," derken, anlatıcı hayaletin nasıl ortaya çıktığı ya da Lindenberg şatosunun kimlere ait ve nerede olduğu gibi ayrıntılara girmez.

Villiers de l'Isle Adam ise olaya hemen bir-iki satırda girmeyi yeğlemiyor gibi görünse de, içerikle ilgili ipucu vermekten hoşlanır. Ünlü öyküsü "Véra" şöyle başlar : "Aşk Ölümden daha güçlüdür, demiştir Süleyman : evet, onun gizemli gücü sonsuzdur." Villiers'nin öyküleri bu tür ipuçlarını çoğunlukla epigraflarında saklar. Yine aynı öykünün epigrafı *Modern Fizyoloji* adlı yapıttan bir alıntıdır : "Bedenin biçimi, maddesinden dah özseldir." Çok sevdiği karısının ölümüne dayanamayan Athol Kontu büyük bir ısrarla onun varlığını duyumsamaya çalışır ve başarır.

"Kraliçe Ysabeau"nun başında yer alan epigraf da buna benzer bir işlev görür, anlatılan öykünün bir özeti gibidir. Manéthon'dan kısa bir alıntıda kraliçe Nitokris'in erkek kardeşinin intikamını almak üzere düşmanlarını yemeğe davet ederek, bir süre sonra saraydan uzaklaşıp davetlileri Nil sularının altında bırakması aktarılır. Ysabeau'nun öyküsü de bir intikam öyküsüdür. Bir başka deyişle alıntıyla öykü birbirinin yansıması gibidir.

Anlatı İçinde Anlatı

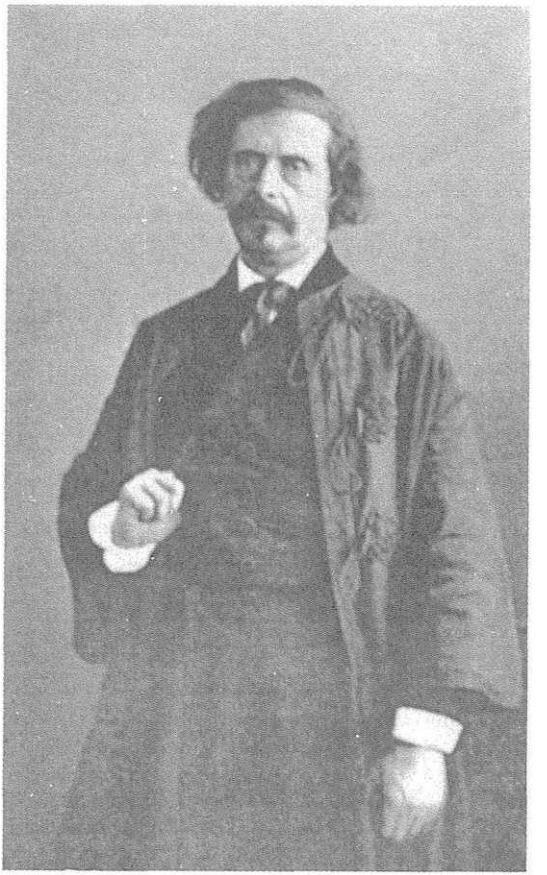

Barbey d'Aurevilly

On dokuzuncu yüzyıl Fransız öykücü ve romancılarının ilgi gösterdikleri bir anlatı tekniği de "anlatı içinde anlatı"dır (la mise en abyme).

Anlatı içinde anlatı birden fazla anlatıcıyı gerektirir. Maupassant'ın "Korku" adlı öyküsünün birinci düzeyi ("çevreleyen" ya da "kapsayan" öykü) Akdeniz'de seyreden bir gemide, akşam yemeği sonrası güvertede bir araya gelen altı yedi kişinin söyleşmesini anlatır. Yemek sırasında kaptan korku dolu bir deniz serüvenini anlatmış, güvertede de aynı konuyu sürdürmektedir. Ancak onu dinleyen grupta bir kişi gerçek korkuyu asıl kendisinin yaşadığını söyler ve öyküsünü anlatmaya başlar. Bu ikinci öykü düzeyi ("çevrelenen" ya da "kapsanan" öykü) Afrika'da bir çölde geçen geceyi ve gecenin gizemli sesini anlatır.

Fransız yazınının unutulmaz öykülerinden "Mösyö Seguin'in Keçisi" de bu teknikle yazılmıştır. Ancak anlatıcı iki düzeyde de aynıdır. Birinci düzeyde Paris'te yaşayan arkadaşına bir öykü anlatacağını söyler, onunla söyleşir. İkinci düzeyde de özgürlük peşindeki keçinin başına gelenleri anlatır.

Kuşkusuz ne Maupassant, ne Daudet, Barbey d'Aurevilly kadar bu anlatı tekniğini düzenli bir biçimde kullanmaz. *Şeytansı Öyküler*'i oluşturan altı öykü de iki anlatı düzeyinden oluşur ve iki farklı anlatıcının söylemine yer verir. Barbey bu yapıta ilkin deniz üstünde taş kaydırmaca oyununa öykünüyle "söyleşi kaydırmacaları" adını vermeyi tasarlamıştır. Sonra, herhalde içeriğin etkisiyle düşündüğü başlığı değiştirmiştir. Taşın suyun yüzünde sekmesi gibi, bir öyküden ötekine sıçrar anlatı. Birinci düzeyde zaman ve uzam açısından daraltılmış bir çerçeve dikkat çekerken, ikinci düzeyde (yani anlatıya adını veren asıl öyküde) geniş bir zaman ve uzama yayılmış son derece ilginç bir olay anlatılır.

Kısalık / Uzunluk

"Kısalık / uzunluk" belirleyici bir öğe gibi görünse de, ölçülebilirlik daha çok Amerikalı araştırmacı ve yazarları ilgilendirir : Kısa kısa öykünün ya da kısa öykünün belli sayıda sözcükten oluşması gerektiği konusu (Amerikalı kuramcı ve yazarlarda rastladığımız bir tutum) Fransız yazarına da, araştırmacısına da yabancıdır. Hatta öykü kuramıyla ilgili yapıt sayısının azlığı da dikkat çekicidir. D. Grojnowski'nin de belirttiği gibi, "Çelişkili bir biçimde, şiir ve özellikle roman alanında her tür kuramsal görüş söz konusu olurken, hiçir Fransız yazarı kendi öykü anlayışını açıklamamıştır."[9] Gerçekten de tragedya olsun, dram sanatı olsun, roman ya da şiir olsun, Fransız yazarlarının önsözleri kuramsal nitelikleriyle ünlüdür. Oysa Fransız yazınında öykü kuramsallaşmamış bir tür olarak karşımıza çıkar. Ancak böyle bir gözlem, kendi iç yasalarının olmadığı anlamına gelmez. Tersine öykü düzyazı türleri arasında belki de en hassas yapıya sahiptir.

G. Brulotte "uzunluk" ölçütünün ekinsel bir kavram olduğunu belirtirken *La Princesse de Clèves* örneğini verir. On yedinci yüzyılın önemli kadın yazarı Madame de Lafayette'in 1678 tarihli bir yapıtı, Brulotte'a göre, o dönemde romanların binlerce sayfa olduğu düşünülürse, kısalığı açısından öykü olarak kabul edilmiştir. Bugün düşünce biçimleri değişmiş olduğundan, aynı yapıt bir roman olmuştur.[10]

Gerçekten de tragedya olsun, dram sanatı olsun, roman ya da şiir olsun, Fransız yazarlarının önsözleri kuramsal nitelikleriyle ünlüdür. Oysa Fransız yazınında öykü kuramsallaşmamış bir tür olarak karşımıza çıkar. Ancak böyle bir gözlem, kendi iç yasalarının olmadığı anlamına gelmez. Tersine öykü düzyazı türleri arasında belki de en hassas yapıya sahiptir.

Gerçekten de Fransız yazarı için anlatının uzunluğu ya da kısalığı konusunda temel bir ölçüt yoktur (en azından Amerikan ve Anglosakson öykü geleneğinde olduğu gibi). Kısalık ya da uzunluktan çok öyküyü öykü yapan biçim ve içerik düzeylerinin eşbiçimliliğidir (isomorphisme). Anlatılanın yalınlığı, arılığı, anlatım biçimiyle örtüşür. Yazar ayrıntıyı sevdikçe öykülemeyi uzatabilir (Barbey) ya da arındırır anlatısını, bir olayı birkaç sayfada anlatmayı yeğler (Villiers, Maupassant). Kimi yazar anlatıcı kimliğiyle okura doğrudan seslenmek ister, kimi de yazısının ardında silinmekten yanadır. Ne olursa olsun anlattıkları, odaklaşmanın, yoğunlaşmanın, duru ve arı bir kurmaca çabasının ürünüdür. Çünkü on dokuzuncu yüzyıl öykücüsü roman yazmadığını bilir. Romanın uzunluğuna, ayrıntı, kişi, yer, zaman, olay çokluğuna başvurmaksızın bütüncül bir evren kurmak zorundadır. Belki de bu yüzden öykünün biçemi hep fazlasıyla kişisel olmuştur.

Yine belki bu yüzden öykü üzerinde çalışan çoğu araştırmacıya göre, öykünün başkişisi öykülemedir. Öykü yazarı tek bir olayı anlatır; çoğunlukla okuru avucuna alacak çarpıcılıkta, insan gerçeğinin beklenmedik bir görünümü, şaşırtıcı bir

biçimde sunacak güçte bir olayı. Öykülemenin gücü kısıtlanan konuyla doğru orantılıdır. Sınırlama arttıkça öykülemenin gücü sınanır ve biçemsel çaba yoğunlaşır. Sona doğru artan gerilim ya da tersine, gerilimin sona doğru çözülmesi ancak öyküde sanatlaşır, çünkü kurgu hassas bir eklemlenim gerektirir.

***

On dokuzuncu yüzyıl Fransız öyküsü yazınsal değerinin ötesinde Fransız toplumunun bir panoramasını da sunar. Aristokrat çevrelerinden geçim sıkıntısıyla akla gelmez işler yapmak zorunda kalan yoksullara kadar, bir dönemin yaşam biçimi tüm renkleriyle o unutulmaz sayfalarda varlığını sürdürür. Günümüz insanı artık o insanların yaşamına hiçbir açıdan dönüp bakmak zorunda değilse de, çağdaş yazar o sayfalarda çok şey bulmuştur. ▣

[1]J.-P. Aubrit, *Le Conte et la Nouvelle*, Paris, A. Colin, 1997, s. 6

[2]A.g.y., s. 18

[3]A.g.y., s. 22

[4]Bkz. Roç. Dr. Jale Erlat, "18. Yüzyıl Fransız Yazınında Felsefi Öykü ve Voltaire", Düşler-Öyküler, Sayı 1, Haziran 1998, ss. 118-125

[5]J.-M. Schaeffer, *Qu'est-ce qu'un Genre Littéraire?*, Paris, Seul, 1989.

[6]A.g.y., s. 83

[7]A.g.y., s. 148

[8]Roland Barthes, "Introduction à L'analyse Structurale des Récits", "Communications", Sayı 8, Paris, Seuil, 1981, s. 32

[9]D. Grojnowski, "De Baudelaire à Poe : L'effet de Totalité", La Nouvella hier et aujourd'hui, Paris, L'Harmattan, 1997, s. 29

[10]G.Brulotte, "De L'écriture de la Nouvelle", La Nouvelle hier et aujourd'hui, Paris, L'Harmattan, 1997, s. 202

NECATİ TOSUNER

Mary

ESKİDEN sinemaymış bu kahve. Çarşamba öğleden sonraları, kahvenin balkon bölümünde, bir emekliler topluluğu oluşuyor. Bu katın merdiveni dıştandır. Gelen kişi, birdenbire kendini balkonda bulur.. ve bir alkış kopar! Kapıdan her gireni alkışlar, gelenler çoğaldıkça, masaları birleştirirler. Hep ellerinde kitaplar, gazeteler.. kuru pasta falan.. evet, çantalar... Çoğu öğretmen emeklisi. Bu erkekler kahvesinde, aralarında bayanlar da var.

Abdullah, emeklileri gözetir. Gelsin otursunlar... Çan çan.. kah kah.. kih kih.. olsun işte... Çoğunun perhizi vardır, bir şey de içmezler. İçenlerden de adam gibi bir çay içeni azdır. Hepsinin çayı farklı farklıdır.

"Benimki açık olsun..."

"Benimki biraz daha açık..."

Abdullah da der ki :

"Tamam beyim, size damlalıkla, üç damla..."

Gider ocakçıya der ki :

"Beş yap! İkisi açık, biri üç damla!.."

Şekerlerini yanlarında taşırlar. Ihlamurun yanına bir limon daha isterler. Hepsi de kibardır, bir şey isterken sıkılırlar. Aralarında, tek tük de olsa, gençler de vardır. Onlar sessiz kalmayı isterler ama, sorulacak soruları da hep olur.

Eskiden, balkondan alkış sesleri yükselince, alt kattaki herkes şaşırırdı. Alışıldı artık. Hele alkış iyice hararet kazanmışsa, uzaklarda oturduğu için pek seyrek görünen birinin gelmiş olduğu anlaşılır.

Sigara dumanını sevmezler. Kahvenin tavanı çok yüksek olmasa, bu balkonda da oturamazlar. Hâlâ sigarayı bırakamamış olan bir ikisi, çıkıp dışarıdaki aralıkta, Adalar'a bakarak içerler sigaralarını. Düzenli almaları gereken ilaçları vardır. Sanki, sırayla anjiyo olurlar.

Sanki hiçbiri ömrü boyunca hiç yalan söylememiş, hiç kazık atmamış.. atmaya kalkışmamış, hiç kötülük etmemiş gibidirler. Yorgundurlar ya da hemen yorulacakmış gibi görünürler. Her zaman aynı şeyleri giyinseler de, üstleri başları temiz paktır. Hemen hepsinin gözlüğü vardır. Kimisinin iki gözlüğü vardır. Birbirlerine "Hocam..." derler. Biraz da olsa, aralarında bir yarış da sezilir. Masaya gelen biri, kapıyı göstererek, örneğin şöyle der :

"Ali Bey de dinlene dinlene geliyor..."

Gülüşürler.

Sanki hepsi de yalnızlık çekiyordur.

Kar demez.. yağmur demez... ibadete gelir gibidirler.

Havalar düzelince de, biraz coşmuş gibi olurlar, – yoksa, taş yerinde ağırdır. Sonra da, – çoğu zaman bozukluk olarak – paralarını masaya sayarlar ve geldiklerinden de sessiz, giderler.

Abdullah, paraları cebe atar, boşları toplar, masaları ayırır. Sanki şöyle de düşünür :

"Bu çarşamba da geçti..."

Böyle düşünüyorsa, sanki onların yerine de düşünüyordur.

***

Sami Bey, hızlı adımlarla yetişiyor Müşerref Hanım'a. Kulağına eğiliyor, diyor ki :

"Efendim, bir kez daha merhaba!"

Bir an duruyor Müşerref Hanım. Sonra, Sami Bey'i görünce, gülümsüyor.

Sami Bey'e sorarsanız, en çok Müşerref Hanım'ın bu gülümseyişini beğeniyor. Ölçülü bir gülümseyiş... Gerçekte, Müşerref Hanım'ı nasıl da beğendiğini saklamak gibi bir derdi yok Sami Bey'in. "Peki, ya Müşerref Hanım ne düşünür, efendim?.." Son zamanlarda Sami Bey bunu kendine sık sık soruyor.

"Aman, Sami Bey, korkuttunuz beni..." diyor Müşerref Hanım ve yüzündeki gülücük biraz daha çoğalıyor.

"Özür dilerim efendim, niyetim sizi korkutmak olabilir mi?.. Sizi görünce, 'Aman, yetişeyim!' dedim kendime..."

Küçücük bir yalan işte... Müşerref Hanım, öyle erken erken masadan kalkmış gidiyorken, az daha kim de ayaklanıyordu?.. Biraz gitmiş gibi olsun diye kim bekledi?.. Masaya bir selam çakıp kim öyle koşturdu? Ha, gazetelerini de kim unuttu?.. Ardından seslenildiyse, kim duymadı..

Müşerref Hanım duruyor :

"'Aman, yetişeyim!' dediniz, ha?.." diyor.

Bakışları, yaramazlık yapmış bir çocuğun bakışları, başıyla onaylıyor Sami Bey.

"Çünkü?.." diye soruyor Müşerref Hanım.

Elini boşlukta şöyle bir dolaştırıyor Sami Bey.. kestirip atıyor sonra!

"Çünkü.. çünkü size söyleyeceklerim var, Müşerref Hanım..."

"Ah.. ah..." demeden bakıyor Müşerref Hanım.

"Şurdaki çay bahçesinde biraz oturabilir miyiz, efendim?.."

"Bilmem... Serinlik olmadı mı, Sami Bey?.."

"Aman efendim, ne serinliği?.."

***

Müşerref Hanım, serinlikten bile hoşnut.

E, aylardır Sami Bey'in bakışları da bakış değildi doğrusu... Nasıldı öyle, in-

sanın yüreğine işliyordu... Hani, adam gözleriyle konuşuyordu canım... Masanın karşısında oturmuş, şöyle çok hafiften kısıyordu gözlerini.. sanki neler demiyordu ki... Başkaları görecek diye, aklı çıkıyordu Müşerref Hanım'ın. Aman neyse ki, sonra da sanki bakmıyormuş gibi yapıyor, ortaya lafa karışıyordu Sami Bey. Sanki masadakilerden biri görürse ne çıkardı?.. "Kadına bak, kendine nasıl baktırıyor?.." mu derdi?.. Değil elbet... Üstelik, derse.. desindi... Yine de, tatlı bir tedirginlikti Müşerref Hanım için... "Ben bir daha gitmem o kahveye..." de demiyordu hiç. Dese, sanki gelecek haftaya unutmuş olmayacak mıydı?..

Ihlamurlar karıştırılıyor.

Susuluyor.

Çay bahçesinin önünden gelip geçenlere bakıyor Müşerref Hanım. Sami Bey'in öyle yandan yandan arada bir kendini süzdüğünü de biliyor. Bu da iyi hoş da..." E canım, söyleyiversin neyse söyleyeceği, aa..." Ve dönüp Sami Bey'e bir bakmış bulunuyor.

Sami Bey, şöyle kaşlarını bir an kaldıraraktan, diyor ki :

"Efendim, benim aylardır düşündüğüm bir konu var..."

Yine çok ölçülü gülümsüyor Müşerref Hanım. Çünkü, "Söyleyecek.. söyleyecek..." diyor kendine.

"Bunu size söylemek benim için çok önemli, Müşerref Hanım. Umarım..."

Müşerref Hanım'a bakıyor Sami Bey.

Duraksıyor.

Sami Bey'e merakla bakıyor Müşerref Hanım.

"Umarım..." diyor Sami Bey yeniden.

Müşerref Hanım, hafifçe başıyla onu onaylarmış gibi ediyor.

Ve.. ipi göğüslüyor Sami Bey :

"Benim için taşıdığı önemin sizce de bir anlamı vardır, umarım..." diyor.

Sonra, susuluyor.

Ihlamurların yenisi geliyor.

Bakışılıyor sonra.

Sami Bey, kaşlarını kaldırıyor ve gülmeye zorluyor kendini.

Hiç olacak şey değil ya, az daha Müşerref Hanım, Sami Bey'in elinin üstüne elini koyacak oluyor.

"Durun size başka bir şey anlatayım, efendim..." diyor Sami Bey.

Kızıyor Müşerref Hanım, "Bırakın şimdi başka şeyi!" mi desin...

"'John and Mary', o fıkrayı anlatacağım size..."

"Aman ben hoşlanmam öyle genç işi şeylerden..."

"Genç işi olur mu, Müşerref Hanım, tam bize göre..."

"E bari, içinizde kalacağına anlatın bakalım..."

Sami Bey, alıyor sazı eline, ben bu havayı iyi çalarım gibilerden, kaş kaldırmalar, aptal aptal bakmalar, bir anlatıyor...

"Efendim, bu John ile Mary, yaşlı iki insandır. Bir düşkünler yurdunda kalıyorlar. O hafta sonu, yurdun önündeki verandada efendim, sallanır sandalyelerde yan yana oturmuş, güneşin gidişine bakıyorlar.

Evet, 'gidişine' bakıyorlar...

Çünkü, gündüz ikisinin de yakınları gelmiş... Bir heyecan.. bir şamata...

Çocuklar, gelinler, damatlar, torunlar... falan, sonra hepsi gitmişler.

Ve işte, güneş de gidiyor, efendim!

Sonra, Mary John'a dönmüş, demiş ki :

'John, biz de evlenelim mi?..'

Şöyle bir bakmış John...

Ne demiş?..

'Bizimle kim evlenir, Mary!'"

Ve kahkahayı patlatıyor Sami Bey.

Sözde, kendi kendine söyleniyor Müşerref Hanım :

"Hah, erkekler hep böyledir zaten..."

Sonra da biraz eğilip diyor ki :

"Sizin de gözünüz gençlerde, Sami Bey..."

"Canım, bunu da nerden çıkarıyorsunuz, Müşerref Hanım?.."

"E, Özge'nin elini nasıl öpüyorsunuz siz öyle... Ha?.."

"İlahi Müşerref Hanım, ben sizin de elinizi öpüyorum ya..."

"Aman aman, benim elimi öpünce alnınıza götürüyorsunuz Sami Bey!.."

Sami Bey'de bir kahkaha daha...

"Siz o Özge Hanım'ın elini alnınıza götürsenize.. a, ben anneniz miyim sizin?.."

Sami Bey, gülmekten katılmış :

"Amaan, o kız benim torunum sayılır..." diyor.

"Ya! 'Bizimle kim evlenir, Mary?..' Ha?.."

"Canım, Amerikalı'nın biri uydurmuş işte..."

"Aman bu ıhlamuru da sevmedim zaten..." diyor Müşerref Hanım.

Sami Bey hafifçe sokuluyor, diyor ki :

"Biz de evlenelim mi, Müşerref Hanım?.."

"Anlamadım?.."

"Benimle evlenir misiniz, Müşerref Hanım?.."

Derin bir suskunluk oluyor.

Nasıl da duygulandığını gizlemeye çalışıyor Müşerref Hanım.

"Bilmem ki, bize yakışır mı, Sami Bey?.." diyor. "Bu yaştan sonra.."

"Niye yakışmasınmış!.."

"Öyle demeyin Sami Bey, öyle demeyin... Hadi bunu bir şaka sayalım, ha?.."

"Niçin şaka olsun efendim, niçin?.."

Müşerref Hanım bir şey demiyor.

Sonra da duramayıp diyor ki :

"Oğlum ne der, Sami Bey?.."

Sami Bey, canı sıkkın, kendini tutmaya çalışıyormuş gibi...

"Sizinkiler ne der, Sami Bey?.." diye üsteliyor Müşerref Hanım.

"Efendim, kime neymiş, rica ederim..."

Susuluyor.

"Serinlik mi oldu, ha?.." diyor Müşerref Hanım.

Sami Bey, hiç de yılmış değil :

"Bakın Müşerref Hanım, siz bana kimliğinizi verin, ben yarın işlemleri baş-

latayım. Sonra, onlara ne?.. Eşikte olan yok, beşikte olan yok... Değil mi ama, hepsi karısının.. kocasının koynunda.. aa!.."

"İyi de, böyle hiç düşünmeden..."

"Neyi düşüneceğiz?.. Birbirimizi beğeniyor muyuz... beğenmiyor muyuz?.. Öyle değil mi yoksa?.. Yoksa, beni uygun görmüyor musunuz Müşerref Hanım?.."

"Öyle bir şey söylemedim, Sami Bey.."

"Hadi, verin bakalım kimliğinizi..."

"A, öyle kimliksiz dolaşamam ben ortalarda... Dünyanın bin bir türlü hali var, Sami Bey..."

"Başka kimliğiniz yok mudur?.."

"Var, evde!"

"E, tamam! Buyrun gidiyoruz, efendim..."

***

Sokağın başında duruluyor.

Susuluyor.

"Beni de nerden buldunuz, Sami Bey?.." diyor Müşerref Hanım.

Sami Bey gülüyor.

"Sami Bey.. Sami Bey.. bu bir takılma olmasın sakın..."

"Nisan biir..." diyor Sami Bey gülerek.

"Hadi canım, o daha yeni geçti..."

Müşerref Hanım çantasından çıkarıyor kimliğini.

Teşekkürler ediyor Sami Bey ve sokağı karşıya geçiyor. Sonra da dönüp kimliği sallıyor uzaktan. Yoksa, sonra da öpüyor mu ne?..

"A, yine alnına götürdü!.." diyor Müşerref Hanım.

Sonra da kendine diyor ki :

"Hadi bakalım Mary, biz evimize gidelim..." ❁

(*Güneş Giderken*'den)

ÖYKÜ'NÜN ÖYKÜSÜ

NECATİ TOSUNER

YAZDIĞIM öyküleri nasıl yazmaya başladığımı düşünürsem, onları genel olarak ikiye ayırabilirim. Birincisi...

Mehmet Seyda'nın bir öyküsü vardır : "Dur Ben Bunu Yazayım da"... Evet, belirli bir olay ve ona karşı bir tavır söz konusudur. Yaşanılmıştır ve kendine, "Dur ben bunu yazayım da..." denilmiştir. Birine anlatılması gereklidir. Dahası,

zorunludur. Ha, yazarsın da n'olur?.. En azından şu olur : O öykü yazılmış olur.

Bir de bazı öyküler vardır, küçücük bir duygulanımdan.. bir çift sözden.. bir kaş kaldırmasından yola çıkar, alır seni götürür. Bir olay ağırlığı taşımaz. "Öykü zamanı", neredeyse "bir an"a indirgenmiştir. Enseye tokat atıp kaçar...

Beni yazar olmaya iten, daha çok birinci tür öykülerdir. Yine de, – sanki– ikinci tür öyküleri yazınca daha mutlu olurum.

Ama, öyle de.. böyle de olsa, yıllar önce yaşanılmış, ya da hiç yaşanılmamış, uydurulmuş, yakıştırılmış birçok "şey" gelir, öyküde yer tutar. Onu "öykü" kılar.

"Mary" adlı öykümde de olduğu gibi...

***

Niçin öykünün adı "Mary"?..

Önce şunu söylemeliyim : Öykülerime.. hatta, onların kişilerine bir ad bulmakta, epeyce zorlanırım. Tamam, bir benzerliğe yakalanmaktan korunma titizliği güzel de, kimi zaman eziyete dönüştüğü de olur. Oysa, bazı çağrışımlar yaptırmaktan da hep hoşlanmışımdır. Bu merak da işi yokuşa sürer.

Niçin?.. İngilizce kullanma heveslisi miyim ben?.. Değil.

Öykü, Mary'nin öyküsü de değil...

E, niçin?

Çünkü bu adın, bu öyküye yakıştığına inanıyorum. İlk yazdığımda, başka bir ad taşıyordu. Son yazışta, öykünün bitişinde kadının kendine söylediği söz değişince, o değişikliği bulunca, öykünün adı da "Mary" oldu. Bu durumda, kadının da adının değiştirilmesi, "Şükriye"nin "Müşerref" olması daha uygundu. Bu değişikliklerden sonra, öykünün yazılmasının artık bittiğine inanmaya başladım. Neyse, oraya geleceğiz...

Şimdi sorsanız, neydi öykünün önceki adı, anımsamıyorum. "Mary" gelmiş, ötekinin üstünü örtmüş bile...

İlk okuyuşta şöyle bir izlenim doğabilir : Sanki düz bir akışı var öykünün. Bu kötü bir şey değil, ama bakalım öylesine düz mü?..

Diyelim, "Aylardan nisandı..." diye başlamıyor. Bunu, öykünün bitmesine yakın, – o da dolaylı olarak – öğreniyoruz. "Sami Bey, o gün..." diye de başlamıyor.. Peki, "Bir kahvenin anlatılmasıyla başlıyor," diyebilir miyiz? İlk tümcesi bizi yanıltmasın! Verilen ayrıntılara bakarsak, – eskiden sinema oluşu, balkon bölümüne dıştan bir merdivenle çıkılması, tavanın çok yüksek olması, dışarıdaki aralıkta durulunca Adalar'ın görünmesi – hepsi bu ve bunlar da birbirinden uzak, yeri geldikçe...

Bir "kahve" böyle mi anlatılır?

Kahve böyle de, ya, insanlar?..

Onlar da – sanki – varlar mı?.. Kahvenin bir köşesindekilere, – (Garson) Abdullah'ın da yardımıyla – tutulan belirli bir ışık var yalnızca. Ne görüyoruz? Kişilerin özellikleri... Peki, hangisi kimin özelliği?.. "Kim" diye de bir şey yok ki...

Gençliği kahvelerde geçmiş bir yazara bu yakışıyor mu?..

Yoksa, yapılmak istenen başka bir şey mi var?.. Çünkü, yazarın derdinin kahveyi anlatmak olmadığı çok açık.

Öykü "üç yıldız"dan sonra başlıyor sanki. Ve "üç yıldız"a geldiğimizde, kendilerinden hiç söz edilmeden Sami Bey ve Müşerref Hanım'a ilişkin ne çok şey öğrenmiş olduk!

Sonra da verilen birkaç önemsiz ayrıntı... Sami Bey'in küçük yalanı.. Müşerref Hanım'ın serinlik korkusu. Ve gelsin bir "üç yıldız" daha...

Yoksa, öykü daha şimdi mi başlıyor?

Bu yazar öyküye nasıl başlanacağını mı bilmiyor?

Bir çay bahçesi göreceğiz. Kahvenin üzerinde yeterince durduk, çay bahçesinin işlevi ne peki?..

İlk yazdığımda, çay bahçesi uzun uzun anlatılıyordu. Sami Bey'in "yeniyetmeliği", Müşerref Hanım'ın "masumluğu", çevredekilerin "ilgilenmeleri", falan.. reçel gibi yapyapışkan bir şey olmuştu.

Hepsini attım.

Çünkü çay bahçesi, o ana dek onların yaşamlarına bir renk katmış değil. Belki gelecekte bunun bir değeri olabilir, ama o anda, – iki insanın birbirine söyleyeceklerini söylemelerine yarayan – yalnızca bir mekân. Soyut bile olabilir. Yani, kişilerimize bir özellik sağlıyor da değil, bize yansıtıyor da değil. Bu çay bahçesi, gelecekte onlar için bir şey olacak mıdır.. ne olacaktır, bu da öykümüzün dışında. Ve bugünden onu bilmemiz gerekmiyor da. Tıpkı, eskiden sinema olan kahvenin, yakın bir gelecekte "et ve balık" lokantasına dönüşeceği vurgusunun da – hemen – atılmış olması gibi.

Çay bahçesi bölümünü yeniden işlerken, bakıyordum ki, olmuyordu. Fazlalıkları atmıştım. Eksik olan neydi? Niçin gelip gelip de tıkanıyordu? Biliyordum, öykünün açılması için, Sami Bey'in kendine yaraşır bir şey yapması gerekiyordu. Bilmek de bir şeydi ama, yetmiyordu.

Gençliğimdeki kahvelerde.. çay bahçelerinde dolaştım. Beyazıt'ta.. Lâleli'de.. Yenikapı'da.. Kadıköy'de... Eski yazdıklarımda.. "Buyrukçu'nun günlükleri"nde dolaştım. O yüzler, – şimdi bazıları yaşamıyor olan. İç burukluğu veren o yaşanılmışlık. Aradım : Sami Bey ne yapar?

Evet, bunda bir yanlışlık var. Yazdığım Sami Bey şu yaşta, ve ben gençilğimde arıyordum onun yapacağını.

Oysa, hiç de öyle değildi. Hani, "Bazı şeyler, bazı yaşları bekler," denir ya, öyleymiş...

Bir gece.. dertlerimi düşünüp dururken, bir an "Marmara Kıraathanesi"nde sabahladığımız bir uzun geceyi anımsadım. Bir fıkra anlatmıştı Nuri : "John and Mary".

Nasıl da gülmüştük!..

Şimdi güler miydik, yoksa...

Bu fıkranın Amerika'da, efendim yıllar sonra Necati Tosuner'in bir öykü-

sünde yer alsın diye üretildiğini söyleyecek değilim. Ama sanki öyle gibiydi. Sami Bey, Müşerref Hanım'a bu fıkrayı anlattı. Ben de biraz yonttum elbet. Yaşlı kadın, Mary, nikâhtan çıkıp gelmiş gelinlik içindeki torununa özeniyormuş gibi bir şey anlaşılıyordu. Bence bu hoş değildi, "yalnızlık" daha genelgeçerdi. Böyle birkaç değişiklik yaptım. Bir de şunu ekledim : Güneşin gidiyor olması...

Aman ne iyi yapmışım! Bu, öykünün yer alacağı kitabın adını koymaya da çok yardım etti. Kitabın adı, *Güneş Giderken* oldu...

Peki, yine baştaki kahveye dönelim mi? Öykünün bu düz akışına da n'oldu?.. Bir ayrıntı daha gelsin mi, – Sami Bey'i ve Müşerref Hanım'ı açıklayan...

Özge Hanım.

Niçin Müşerref Hanım, önce "Özge" diyor da, sonra "Özge Hanım" diye anıyor onu?..

Evet, öykünün adını "Mary" koyunca, – bitti ya – nasıl da sevinmiştim, ama...

Belki siz, dolaşımda bu fıkranın bir de "Temel ile Fadime" çoğaltımına rastlamış olabilirsiniz. Ama ben bilmiyordum. Öğrendiğimde, ne yapacağımı düşündüm. Baktım da, Sami Bey, John yerine Temel'i anlatmış olursa, anlatılan daha gülünç oluyor. Ama kötü olan şu : Gülünçlüğün altındaki burukluk, "Temel bu, yapar..." dönüşüyor.

Değiştirmedim.

***

İşte, bir öykü'nün öyküsü...

Bu öyküyü on yıl önce yazsaydım, nasıl bir şey olurdu, bilemiyorum.

On yıl sonrasını hiç kimse bilemiyor.

CELAL HAFİFBİLEK

Gündüz Gözüyle

"OLMAZ, dedi babam."
"Olmaz, dedi baban."

Akşam sarkmış ağaç dallarına, çınarları, kavakları örtmüş.

Yürüyorlar konuşmasız, yürümüyorlar gibi. Adımları ne de küçük, oyuncak bebekleri yürütüyorlar elleriyle bacaklarını aça aça. Hadi pıtış pıtış yürü, aferin sana. Ağaçların dibinin koyuluğunda yürüyorlar, evlerin koyuluğunda yürüyorlar; çitleri de aşıyorlar birbirlerine yardımsız. Ellerinin sıcaklığından ürküyorlar.

Zakkumlar çiçekli; çiçekleri, yaprakları zehirli... Bir tutam, bir tutam ağızlarına atsalar mı? Acıdır, çok acıdır.

Gece basıverdi adımlarının küçüklüğüne, uzun sokakları nasıl da bitti kasabanın, iki gönüllükmüş boyları.

İndiler kıyısına denizin.

"Atla! Ben halatı çözdüm."

Bir mavinin karanlığına süzüldü kayık. Kürekler yürek olmuş, yürekler mi kürek yoksa, pıtır pıtır... Sular hışır hışır.

Erkenci yıldızı suya düşmüş, çırpınıyor : Ellerini uzatıyor suya kürekli el, bir bakıyor suya, küreksiz kalıyor, yüreksiz mi? Suya değiyor eller, erkenci yıldız kayıyor avuçlarından, yüzlerce yuvarlakcık olup kayboluyor. Ufukta bir çizgicik hüzünleniyor. Kürekler hışırdıyor yeniden.

"Ay yok bu akşam."
"Çıkar."
"Çıkmaz," demeyi yutuyor. "Olmaz dedi babam."
"Olmaz, dedi baban."
Serinlik çöküyor kara maviye. Sessizlik inliyor. Kürekler neşeli hışır hışır.
"Ay yok bu akşam."
"Yıldızlar çıktı."
"Zakkum çiçekleri toplasaydık."
"Acıdır, çok acıdır."
Yıldızların ışığına gömülü kürekler hışır hışır.
"Ölüler var mıdır denizde?"
"Yoktur."
"Çok kişi ölür denizde."
"Balıklar yer."
"Balıklar yer."
"Onlar, balıklar yiyince canlanır."

"Biz de canlanır mıyız?"

"Çapa demiri bizi derine çeker, taa dibe otururuz, yorgan olur sıcak sular, daha çabuk canlanırız, balıklar yiyemez, ruh oluruz. Baban..."

"Bizim bahçede erik ağacı var."

"Bizde bademler."

"Çiçeğe durdular. Mis kokarlar."

"Beyaz sinekler de üşüşür."

"Kavaklar rüzgârda türkü söyler."

"Söyler ya... Bizim türkümüzü... Ayaz çıktı, üşüdün mü?"

"Ayaz mı? Bilmem. Bak şu ikiz yıldız bizim yıldızımız."

"Ne bildin?"

"Bildim işte. Bak bak, kaydılar."

"Yıldızlarımız kaydı. Niyet tuttun mu?"

.....

Kürekler durdu. Hışır hışır su durdu. Yıldızlar tek tek sökülüp gitti. Bir kara bulut kayığın üstüne indi. Titrediler.

"Tuttum."

"Ne tuttun?"

"Gündüz gözüyle çapa demiri bizi dibe çeksin. Gündüz gözüyle."

"Olmaz,dedi baban."

"Gündüz gözüyle." ❁

AYFER COŞKUN

Anlaşılmanın Dayanılmazlığı

ADAM hızlı ve kararlı adımlarla mutfağı geçti. Kendini aynı hızla daracık balkona attığında, yoğun aydınlık gözlerini kamaştırdı bir an. Duraladı. Elinin birini yüzüne doğru kaldırırken, ötekiyle demir parmaklıklara tutundu. Bekledi, ışığa alışınca, çıplak ayaklarının üzerinde bir sarkaç dizemiyle ileri geri sallanmaya başladı. Sallandı, sallandı, sonra iki eliyle birden parmaklıklara yapıştı, başını öne uzatarak tüm gücüyle boşluğa haykırdı :

– Gidiyorum, gidiyorum işte! Artık yaşayamam... Yaşayamam ben. Anladınız mı?

Sıcak mı sıcak, kıpırtısız bir ağustos günü yaşanıyordu Paris'te. Çalışanların işlerinde oldukları, tatile gitmemiş insanlarınsa evlerine çekildikleri saatlerdi. Çığlık karşı binalara çarpıp yankılandı. Belirgin bir Arap vurgusuyla söylenen sözleri, önce yan dairenin mutfağındaki kadının dışında kimse duymadı. Kadın bir anlam veremediği sözlerin sahibine bakındı : O hep asansörde gördüğü ufak tefek Araptı. Sarışın sevgilisi olan Arap. Ne çok konuşurlardı aralarında! İyi ama ne olmuştu da, böyle çıplak ayakla ve atletle?.. Hem nereye gidiyordu? Anlayabildiği tek sözcük, "Gidiyorum"du. Ancak, "Yaşayamam"ı algıladığında, onun nereye gitmek istediğini kavradı. Korkuyla geriye çekildi. Sersemlemişti. Soluğunu tutup ne yapacağını bilemeden çevresine bakındı.

Adamsa ellerini parmaklıkardan ayırmadan, bir çocuk oyunu oynarcasına öne arkaya sallanıyor, durmadan son sözcükleri yineliyordu :

– Yaşayamam! artık yaşayamam!

"Yaşayamam"ları giderek daha hızlı ve daha yüksek sesle söylemeye başladığında, her biri bir çığlığa dönüşmüştü. Son yineleyişiyle birlikte ayağını kaldırıp parmaklıkların üzerinden aşırtınca, kadın, "Hayır!" diyebildi. O kadar. "Hayır!" Hem de Türkçe.

Adam onu duymamıştı. Dönüp bakmadı. Baksaydı... baksaydı, belki de...

Aynı anda aşağıdan incecik bir kadın sesi yükseldi :

– İmdat! Kendini öldürecek!

Çığlığın ardından, pencerelerdeki meraklı kadın ve çocuk başlarını gören o incecik sesin sahibi, balkonu işaret ederek,

– İmdat!... İmdat!.,.. İtfaiyeyi arayın lütfen! Öldürecek kendini, diye bağırdı.

Adam genç kadının sesiyle irkildi, kararsız, durdu. Çıplak ayağı parmaklıkların üzerinde : Ürkek, eğildi balkondan. Kadın geriye çekilmiş, onu karşı binanın camlarından izleyebiliyordu ancak. Korku dolu gözlerle kıpırdamadan, cama

yansıyan en küçük bir devinimi kaçırmamaya çalışıyordu. Ayağı ağır ağır indirilişiyle rahatladı, önünde durduğu masaya yaslandı. Sessizce mutfaktan çıktığında koridorda oğlunun soran gözleriyle karşılaştı. Bağrışmayı duymuş olmalıydı. Kadın işaret parmağını dudaklarına götürerek, oğlunun soru sormasını engelledi. Elinden tutup mutfağa sürüklerken kısık sesle olayı anlattı.

O sırada şaşılacak bir hızla, nereden çıktığı anlaşılamayan insanlar, karşı kaldırıma birikivermişlerdi. Adam elini başına götürdü, derin düşüncelere dalmış gibi kıvırcık saçlarını karıştırdı, siyah gözlerinde alaycı parıltılar yanıp söndü. Aşağıda tam bir sessizlik vardı. Kalabalık kızgın güneşin altında eriyip rengârenk bir kitleye dönüşmüştü. Arada bir yandaki caddeden geçen arabaların gürültüsü de olmasa, yaşam durmuş denebilirdi. Adam bu sessiz kalabalığın önünde kendinden hoşnut, bir baş oyuncu edasıyla yeniden abandı parmaklıklara, tükürür gibi bağırdı :

– Şimdi gelir seyredersiniz.

Bu sözle birlikte dalgalanan kalabalığa, yeni gelenler eklenirken, aralıksız son sözcüğü yineliyordu ki birden eğildi. Doğrulduğunda elinde bir sardunya saksısı vardı. Daha aşağıdakiler ne olduğunu anlayamadan, tüm öfkesi ve gücüyle boşluğa fırlatıverdi onu. İnsanlar korkuyla sağa sola kaçışırlarken, saksı kof bir ses çıkararak parçalandı caddenin ortasında. Saksıdan kurtulan sardunya, köküyle birlikte karşı kaldırıma uzanıverdi. Yeniden sessizlik.

Tehlikenin geçmesiyle, insanların daha da çoğalarak toplanmaları bir oldu. Yalnız bu kez, her olasılığı düşünerek uygun bir uzaklığa yerleşiyorlardı. Öfkesini hâlâ yenememiş adam, yaylanarak konuşmasını sürdürüyordu :

– Seyredersiniz ya! Seyredersiniz...

Yan dairedeki kadın oğluna döndü, usulca sordu :

– Ne diyor?

– Şimdi gelir seyredersiniz diyor.

– Ne yapmışlar ki?

Çocuk biraz sıkkın, omuzlarını kaldırdı :

– Ne bileyim anne?

Adamın ansızın elini parmaklığa vurarak, başka bir tonda bağırmaya başlamasıyla kalabalık yeniden dalgalandı.

– Kaltak!.. Kaltak!.. Her şeyimi aldı. Her şeyimi. Kaltak!

Kadın duyduğu sözcüklerden bir anlam çıkaramadan, çekingen mırıldandı :

– Şimdi ne diyor? Birazını anladım ama... (Hep birazını anlıyordu.)

Çocuk olayın etkisiyle sersemlemiş, yarı uykulu döndü : Annesinin sorularından bıkmış bir ses tonuyla,

– Kaltak, her şeyimi aldı, diyor. Tamam mı? dedi.

Kadın kırgın, sıkıntılı yere baktı. Sormayacaktı artık. "Ne diyor, ne dedi?" sorularını bir daha yöneltmeyecekti oğluna. Şu ülkeye geldiklerinden beri onunla yer değiştirmiş gibiydiler. Onu bıktırdığını bildiği halde, duyduğu bir konuşmayı, gördüğü bir gazete başlığını sormadan edemiyordu. Anlaşılmaz bir açlıktı bu... ya da anlaşılır. İçini çekti.

Aşağıdan gelen bağrışmalarla ikisi birden balkona yöneldiler. Adam elini arka cebine atmış, bir şey çıkarmaya çalışıyordu. Kalabalık dalgalanırken bir ses onları

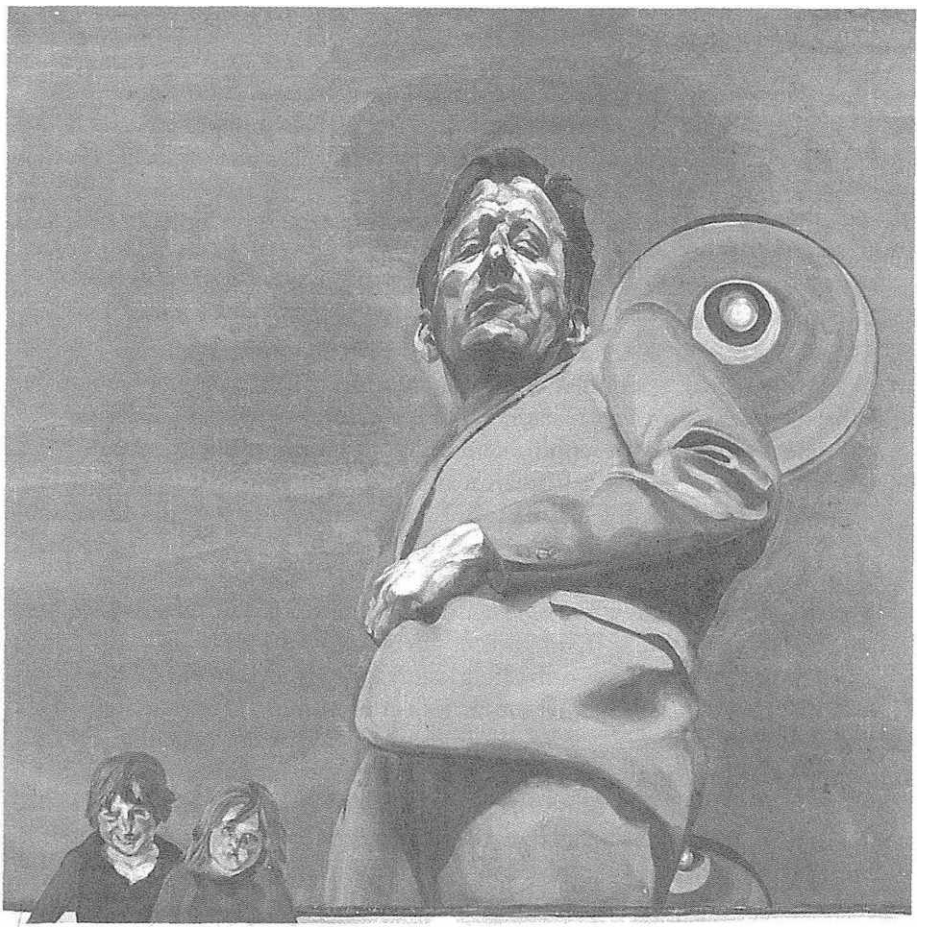

Lucian Freud, İki Çocukla Düşünürken, 1965

durdurdu :

– Tabanca değilmiş. Bakın, bakın! Cüzdanını gösteriyor.

Çocuk annesinin utangaç, meraklı, çaresizlik akan bakışlarını görünce, o sormadan :

– Elinde silahı var sandılar. Oysa cüzdanını çıkardı, dedi.

Gerçekten de eski bir plastik cüzdanı sallıyor ve haykırıyordu :

– Her şeyimi adı. Kaltak!

Konuşması yumuşaktı çocuğun. Deminki sertlikten iz yoktu. Özür dilercesine uzandı, kadının kolunu okşadı. Peki, her şeyini kim almıştı? Kimdi bu sözünü ettiği kaltak? Bunları sormak için döndü. Hayır, sormayacaktı.

Tam o sırada hızla yaklaşan siren sesi, herkes gibi adamı da susturdu. Durdu bir an : Arabanın tepesindeki kırmızı lambanın yanıp sönüşünü, yüzünde şeytanca bir gülümsemeyle izledi. Sonra sağ elinin işaret parmağını kaldırarak Arapça bir şeyler söyledi. Aynı gülümsemeyle itfaiye arabasından çıkan görevlilerin alışkın, telaşa doymuş devinimlerle yaptıkları hazırlıklara baktığında, kadın yaslan-

dığı masadan ayrıldı. Bu işi bu kadar uzatmaya gelmezdi. Sınırı aşmıştı artık. Adam cüzdanını parmaklığa vurup da bağırmaya başladığında, biraz daha rahatlamıştı. Karşı camdan havada uçuşan kâğıt paraları izlerken, aşağıdan yükselen metalik sesle irkildi.

– Muhammed!.. Muhammed!.. Sakin ol! Seni anlıyorum. Anladın mı? Seni anlıyorum.

Çocuk artık annesinin sorularını beklemeden, alçak sesle anlatıyordu :

– Görevli onu anladığını söylüyor. Sakin olmasını istiyor...

Megafonla bunlar söylenirken, ötekiler çevreye dağılıyor, kalabalığı uzaklaştırmaya çalışıyorlardı. İçlerinden dört kişi ayrılıp apartmana yönelince, adam yeniden parmaklıkları aşmaya çabaladı. Çığlıklar arasında aynı ses yükseldi :

– Dinle Muhammed! Hepimiz seni anlıyoruz. Beni dinliyor musun? Seni anlıyoruz. Neyin varsa anlat! Sorunlarını anlat bize Muhammed!

Kadın oğlunun kendini olaya kaptırdığını görünce, üstelemedi. Onu anlıyordu. Niye kendini öldürmek istediğini biliyorlardı. Dahası hak veriyorlardı. Yavaşça masanın kıyısına ilişti, gözlerini kapattı.

Her zaman yaptıkları gibi. Hep anlarlar. "Sizi anlıyorum efendim", "Seni anlıyorum" ya da yalnızca, "Anlıyorum," derler. Bilmediğiniz bir dilin içinde boğuşurken, ne dediğiniz bile anlaşılmazken, yapıştırıverirler : "SİZİ ANLIYORUM." Sakinleşmenizi beklerler sonra. Beklerler ve en uygun anda eklerler : "AMA..." "Ama"dan sonra gelen açıklama, sizi anlamalarının bedelidir. Hiç düşünmeden ödersiniz bunu. Ve ardından anlamasalardı da durumun değişmeyeceğini ANLARSINIZ. İşte şimdi hapı yuttun Muhammed! Demek adın Muhammed. Seni anlıyorlar ya, anlat artık. Büyük bir özen ve hoşgörüyle dinleyeceklerdir. Dinlediklerine inanman için gözlerinin içine bakacaklardır. Otuz beş yaşında olduğunu (Yoksa otuz mu?), yıllardır bu ülkede yaşadığını, çalışıp vergini ödediğini söyleyeceksin onlara. "Siz Fransızlar..." Bak! istersen şu kaltak sözcüğünü kullanma artık. O kadar çok söyledin ki, ben bile öğrendim. Asla unutmam. Gerçi onu da büyük bir anlayışla karışlayacaklardır, ama sen yine de bırak bence. "...Siz Fransızlar Cezayir'e gelmeseydiniz, bir de buralara gelmezdik ve uyumsuzluk cezası yemezdik," diyeceksin.

Oğlunun çevirdiği konuşmaya kulak verdiğinde, adamın deminden beri sürdürdüğü iç konuşmalarının hiçbirini söylemediğini kavradı.

– Kaltak! Her şeyimi aldı... Banka hesabımız bile birdi, istediği kadar çekiyordu. Kendine hep eflatun bluzlar alıyordu. Mavi kartla... Eflatun, eflatun bluzlar alıyordu.

Ayağının biri yine parmaklıkların üstünde, gözdağı verircesine duruyordu. Arada coşup Arapça konuştuğu da oluyordu. Kadın, "İşte bunu anlamazlar. Yapma!" diyordu içinden. Böyle bir olayla ilk kez karşılaşıyordu, ama bu denli dert dökmenin sonunda, onun kendini aşağıya bırakmasının giderek zorlaştığını düşünüyordu.

– Bak, dedi oğluna, her halde atlamayacak.

Hem kendisini, hem de onu rahatlatmak ister gibiydi. Asansörden birilerinin çıktığını, birtakım hazırlıkların yapıldığını ayrımsadığında, sandalyesine çöktü. Balkondaki tek yanlı konuşma aralıksız sürüyordu :

– ...Ev kredisini de onun üzerine yaptım. Kaltak! Seviyordum. Seviyordum... Her ay 200 Frank biriktirdiğimiz hesabı da onun üzerine... Her ay 200 Fanktan, yıl sonunda eder : 2400 Frank. 600 Frank da bankadan, sekiz yılda tam 24 bin Frank... Bankadaki sarışın bayan önermişti bunu. Her gidişimde elimi sıkar, iyi günler dilerdi. "Bu formül size çok uygun efendim; sekiz yılın sonunda, 24 bin Frankınız birikecek. Çocuğunuz için ne kadar iyi değil mi?" dedi. Çocuğumuz yoktu. "Olsun, arabanızı değiştirirsiniz," dedi. Arabamız da yoktu. Kaltak! "Aşkım, ne olursun yapalım!" diyerek tatlı tatlı baktı yüzüme, kandırdı beni. Her şeyi aldı elimden. (Sesini incelterek) "Nerede tatil yapsak aşkım?" derdi, bir de...

Konuşmayı tek sözcük atlamadan, özenle çeviren oğluna gönül borcuyla baktı :

– Demek sevgilisi bırakmış, demek terketmiş onu. Hay Allah!

Muhammed kesik kesik konuşurken, kapının önünde hazırlıklar tamamlanıyordu. Birisi kapıyı hafifçe tıklattığında, ana oğul aynı anda fırladılar. Oğlu ikiletmeden açtı. Görevliler özür dileyerek kısaca, kurtarma sırasında balkonu kullanmaları gerektiğini anlattılar. Çocuk onlara geçmeleri için yer açarken, bir yandan da merakla kendisine bakan annesine çeviriyordu söylenenleri. Kadın onların kedi adımlarıyla balkon kapısına doğru gidişlerini, kulağı oğlunda, izliyordu.

– Seni anlıyoruz Muhammed. Duyuyor musun beni? Seni anlıyoruz, diyen metalik ses, tüm gürültüyü bastırıyordu.

Adamın sesi ise, giderek gürlüğünü, kararlığını yitirmiş gibiydi. Daha çok ağlamaklı, sızlanmalı bir tonda konuşuyordu.

– Beni aldattı, aldattı. Sonra da bırakıp gitti. Gitti, gitti!

"Kaltak" bitmişti. Söylene söylene anlamını yitirmiş olmalıydı. Megafondaki ses aralıksız ve yüksek perdeden, herkesin başına bu tür olayların gelebileceğinden, hayatın her şeye karşın güzel olduğundan söz ediyor ve onu anladığını yineliyordu. Ses o kadar yüksekti ki, Muhammed'in kapının açılışını duyması olanaksızdı.

Duysaydı ne değişirdi? Kadın bunu birçok kez düşünecekti. Atlar mıydı acaba? Daha ayağını ilk indirişinde vazgeçmemiş miydi?

Muhammed yine ağlamaklı bir şeyler anlatırken, iki taraftan fırlayan görevlilerce, kargatulumba indirildi parmaklıklardan. Alkışlar arasında, hiç kimsenin anlamadığı Arapça bir şeyler söyledi, hıçkırdı, elinin tersiyle burnunu sildi. Atleti sıyrılmış, esmer, yağsız göbeği ortaya çıkmıştı. Ayakları havada, başı sarkmış bir halde taşınırken döndü, güç duyulur bir sesle :

– Hâlâ seviyorum kaltağı, dedi.

Kadın rahatlamış, oğlunu kolundan tutarak çekiştiriyor, bir yandan da soruyordu :

– Kaltağı nasıl seviyormuş? Nasıl seviyormuş yani?..

TARIK GÜNERSEL

Osmanlı Ferdiyet Fırkası Kuruluyor

FIRKANIN murahhas azası Mustafa Tarık'ın 24 Aralık 1996'da Meclis-i Mebusan'da DAGS Performans Günleri münasebetiyle yaptığı tarihi konuşmanın tam metni

Muhterem mebuslar, aziz matbuat mensupları,

Evvela hemen belirteyim ki bir nebze cüretkâr davranmak ve kısa nutkumda Gregoryen takvimini kullanmak arzusundayım. Zira seyyaremizde yaygınlaşan takvim budur ve biz de bu takvime göre 1996 senesindeyiz.

1999'a sadece üç sene kaldı. Resmî tarihe göre Osmanlı Devleti'nin kuruluşunun 700'üncü sene-i devriyesini idrak etmeye çalışacağız. 'Edeceğiz,' demiyorum, zira hem idrak hem de tarihin seyri hususunda ihtiyatlı olmaya ehemmiyet veriyorum.

Aziz mebuslar, muhterem matbuat mensupları,

Malum-u aliniz, meşruti monarşimiz bazı müdahale ve inkıtalara rağmen demokratikleşme yolunda mesafe kaydetmiştir. Bu uğurda pek çok mütefekkir, müellif ve gencimizin darağacı, hapishane, işkence ve sürgün azabından pay almış olması çocuklarımızın unutmayacağını ümid ettiğim bir vakıadır. Osmanlı Ferdiyet Fırkası demokratikleşme davasına bir tutam tuz mahiyetinde kurulmaktadır.

Meşruti monarşiler arasında Çarlık Rusyası'ndan daha demokratik olduğumuz doğrudur; fakat Büyük Britanya'dan geride bulunduğumuz da bir hakikattir. Ülkemizde kadınlar rey kullanmaya ancak 1968 senesinde başlayabilmiştir. Bu sahada sadece İsviçre karşısında mahcup değiliz. Memleketimizde ilk amele sendikası ise ancak 1969'da kurulabilmiştir. Hatırlanacağı üzere, 1969 Amerika Birleşik Devletleri'nin Apollo 11 isimli feza vasıtası sayesinde mehtaba farklı bir mana kattığı sene idi.

Miladi 20'nci asır sona ermek üzere. Bu asırda sadece Avrupa ile memleketimiz değil, bütün cihan tam iki kere korkunç harplerin eşiğine gelmiştir. 1914 senesinde bir Sırp'ın Avusturya veliahtına yaptığı suikast vefatla neticelense idi, hazır bekleyen devasa barut fıçıları herhalde berhava olacak ve biz de o büyük altüst oluştan hissemizi alacaktık. Mübalağasız söylüyorum ki bir cihan harbi çıkabilir ve memleketimiz bugün daha da küçük olabilirdi. Başşehrimiz İstanbul başka devletlerin gölgesine girebilir, işgal edilebilirdi. O harbin felaketlerini tahayyül zor; muzaffer değil de mağlup olacağımızı söylemek ise mümkün. Gerek

mukayeseli iktisat gerekse askerlik ilmine göre o devirde yeterince kuvvetli değildik. İman kâfi gelse Hazret-i İsa çarmıha gerilmezdi.

Bir cihan harbi çıksaydı neler olmazdı ki! Rusya'da Çarlık yıkılabilirdi, mesela. Bu ihtimal bazılarımızın hoşuna gidebilir; lakin bir soğuk harbin yerini bir başka soğuk harbin almayacağı söylenebilir mi?

Seyyaremizde hızla gelişen teknoloji karşısında hantallık ölüm demektir. Dinamizm için ise en elzem şey demokrasidir. Bu noktada beynelmilel sahaya temas etmek isabetli olabilir.

Amerika Birleşik Devletleri ile Osmanlı Devleti iki zaviyeden birbirine pek benzemektedir : Bir kere, iki devlet de ismini bir insandan almıştır. (Malumunuz, Çin de ismini eski bir imparator olan Çin'e borçludur.) ABD ile Osmanlı diyarımız arasındaki ikinci ve daha mühim benzerlik ise nüfus yapılarıdır. İki ülke farklı etnik kaynaklardan gelen insanların buluştuğu birer havuzdur. Bu bakımdan ABD nisbeten makul bir müttefiktir; birbirimizin lisanını daha iyi anlayabiliriz. Öte yandan, tarihin seyri farklı olsaydı da memleketimizde Osmanlılık yerine Türklük vurgulansaydı, kim bilir, bugün belki de lüzumsuz bir Türk-Kürt gerginliği yaşanıyor olurdu.

İmdi, bu noktada, alakanızı celb edeceğini zannettiğim gizli bir hatırattan bahsetmek arzusundayım. Nisbeten yeni bulunmuş ve fotokopiyle yedi nüsha halinde çoğaltılıp saklanmış olan bu hatıratı kaleme alan zat-i muhterem miladi 20'nci asrın başlarında yaşamış olan kıymetli bir zabitimizdir.

Pek münevver bir paşa olan Mustafa Kemal'den bahsediyorum. Yakın tarihimizi etüd edenlerin hatırlayacağı bir isim bu. Kendisinin "gayrikanuni" denen bazı teşebbüslerde bulunmasını demokrasinin o devirde külliyen namevcud olmasına bağlamak herhalde isabetli olur.

Hatırat Mustafa Kemal'in kabrinin bulunduğu Selanik'te, doğduğu evin bodrumundaki bir sandıkta keşfedilmiştir.

Mustafa Kemal'in Latin harfleriyle kaleme aldığı fikirler dahiyane bir muhakeme ve tahayyül mahsulüdür.

Bakınız merhum müellif kendisine nasıl bir sual tevcih ediyor : "Miladi 1914 senesinde Avusturya veliahtına yapılan suikast vefatla neticelense idi tarihin seyri çok farklı olur muydu? Mesela büyük bir harp, hatta bir cihan harbi çıkar mıydı?"

Muhterem hanımefendiler, beyefendiler, evet, bu kısa nutkumun başında yer alan suali ben işte o hatırattan aldım.

Mustafa Kemal Paşa'nın cevabı aynen şöyledir : "Kanaatim odur ki tarihin seyri ziyadesiyle farklı olurdu. Osmanlı Devleti'nin ayakta kalması fevkalede müşküldü. Zaten son derece gergin olan beynelmilel cepheleşme şiddetlenecek, Osmanlı Sarayı şüphesiz Almanya'nın müttefiki olacaktı. Mağlubiyet kimseyi şaşırtmazdı. Harbin müessif bir neticesi olarak İstanbul tabiatiyle işgal edilecekti. Zira asırlardır bütün Garbın gözü şehr-i yegânenin üzerinde idi."

Aziz mebuslar, kıymetli matbuat erbabı,

Bu televizyon, tayyare, sun'i peyk, malumatsayar ve feza seyahatleri devrinde sizler gibi ben de tahayyül kudretimi zorlayan pek çok eser ve vak'a ile karşılaştım. Mustafa Kemal'in bu hayali seyahati bende en derin tesirler bırakan hazinelerden

biri, hatta başlıcasıdır. Neşredilmesi hepimize mühim ufuklar kazandırır.

Yurttaşlarım,

Ne hakikatlerden korkalım ne de ihtimallerden. Ölüm karşısında cesur olmaktan daha mühimi hayat karşısında cesur olmaktır. Ve günümüzde hakiki er meydanı Kırkpınar değil, demokrasi sahasıdır. Zaten muasır medeniyetin bize söylediği de bu değil mi? "Yiğitseniz demokrat olun! Demokratik bir ülke olun!" denmiyor mu? İşte Osmanlı Ferdiyet Fırkası da böyle diyor.

Ey cemiyetimizin mümtaz mümessilleri,

Osmanlı Ferdiyet Fırkası olarak samimi kanaatimize göre geçen sene Avustralya'da cereyan eden bir münazaranın memleketimizde de zamanı gelmiştir. Cumhuriyet. Evet : Osmanlı Devleti artık meşruti monarşi olmayı mazide bırakmalı ve yerine bir cumhuriyet kurulmalıdır : Osmanlı Cumhuriyeti.

Ve bu cumhuriyet şüphesiz ki laik ve demokratik olmalıdır.

Laiklik sadece din ile devlet işlerinin birbirinden ayrı olması değildir. Eğer bir devlet bir şahsın fikriyatını itaat edilmesi şart olan bir doktrin gibi dayatırsa o devlet ne demokratiktir ne de laik.

Memleketimizde tenkid müessesesi maalesef az gelişmiştir. Zekâdan, tenkidden ve mizahtan korkan bir devlet perişan olmaya mahkûmdur. Esasen, demokrasinin kâmilen tatbik edilmediği bir diyarda millet de yoktur. Millet ancak demokrasi ile vucüd bulabilir; gerisi resmi propagandadan ibarettir.

"Yurtta harp, cihanda harp!" diyen zihniyetin karşısındayız. Millet harp malzemesi olan bir güruh değildir. Harp malzemesi olabilen bir güruh varsa o da millet değildir. Her devirde, her memlekette şu iki sual her vicdanda ses bulmalıdır. Hâkimiyet kimlerindir? Kimlerin olmalıdır?

Hemen belirtelim ki demokratik bir cumhuriyet davamızda mesele tek padişahın yerini çok padişahın alması değildir. Padişahlık alışkanlığının fırkaların liderlik makamında devamı herhalde arzu edilemez. Fakat şayet bir gün memleketimizde bir çokpadişahlılık devri gelip çatarsa, bu garip vaziyet yine sadece demokratik mekanizmalarla aşılmalıdır. Bu noktada *Osmanlı Ferdiyet Fırkası* ismindeki *Ferdiyet* kelimesini *Şahsiyet* olarak da okuyabilirsiniz. Evet : Çokpadişahlılık ancak şahsiyet sahibi yurttaşlarca engellenebilir veya aşılabilir.

Aziz vicdan sahipleri,

Demokratik bir dünya cemiyetinin doğum sancılarının yaşandığı bu asır sona ermeden dar milliyetçiliğe yüz vermeyen bir cesaretle müşahhas adımlar atmak hem kendimizle hem de bütün cihan ile sulh demek olur ki bu da berekete yol açar.

Bu vesileyle dikkat çekmek isterim ki tarih farklı seyretseydi de başşehrimiz Mustafa Kemal Paşa'nın hayal ettiği gibi Ankara olsaydı, hem o kıraç arazili kasabamız gelişirdi hem de aziz İstanbul'umuzun nüfusu böyle otuz milyon olmazdı.

Yurttaşlarım,

Osmanlı Ferdiyet Fırkası bu kısa nutukla kurulmuş bulunuyor. Mavi seyyaremizin tertemiz bir sulh yuvası olması temel arzumuz, İnsan Hakları Beyannamesi rehberimizdir.

Cemiyetimize ve bütün insanlığa hayırlı olsun. ❁

TAHİR ABACI

Mavi Beşik

Kirazlımescit sokağında
kiraz ağacı yok.
Kiraz çiçekleri de.
Baharın geldiği
ılık havadan anlaşılıyor sadece.

Sabri C. böyle anlarda bir şiirin gelip kapıyı çaldığını bilirdi /de/ oturup kâğıda dökemezdi. İçinden taşıp gelen eriyiği anlatmayı beceremezdi, dili peltekleşirdi. Şiir mirası, oda oda kiraya verdiği üç katlı eski ahşap ev gibi köhnemişti.

O yüzden oturup içerdi.

Yirmi beş yıldır, içki şiir yazmanın yerini tutuyordu.

"Usta, yukarda bir mavi beşik var. Neyin nesi?"

Böyle durumda,
ya şiir yazılır,
ya içilmez mi?

O yağmurlu gecede de içi titreyerek bu odaya dönmüş, bir şiir yazmak istemişti.

Alnını yağmurlara veren adam...

Alnını yağmurlara veren adam, o büyük korkunun ardından, benzeri durumlarda önce şiiri yakalamaya uğraşıyor, beceremeyince oturup içmeyi seçiyordu.

Korkular da eskiyor : Ahşap yapının cephesine kırmızı boyayla slogan yazan gençlere kapı aralığından başını uzatıp seslenebilmişti :

"Gençler, siz bilmezsiniz, biz neler gördük, neler..."

Korkular da yenileniyor : İhtiyatsızlıktı bu yaptığı, mutlaka aralarında polis vardır.

Gözlerini kıstı; üçüncü kattaki odaya yeni yerleşmiş işçi delikanlıya esrik

baktı :

"Niye sordun yavrum, o mavi beşiği?"

Genç işçi, kira alacağı söz konusu olduğunda katı olan sesin böyle yumuşak çıkmasına şaşırdı. Soruya nasıl cevap vereceğini de kestiremedi, kendi sorusuna cevap beklemişti sadece, bir duyarlığı dile getirmek zor geldi, bu saçları ve bıyığı ağarmış adamın anlayacağı da kuşkulu...

"Bebekmişim, annemle babam İstanbul'a gelmişler. Çalışmaya... Bir mavi beşiğim varmış... Kiracı durmuşlar bir evde."

"O beşiği seninki sandın. Senin bebekliğinde buralar paşazade, beyzade, profesör evleriymiş yavrum. Annen baban buralarda ne arasın? Hangi semtte oturmuşlar?"

"Taşlıtarla diyorlardı."

"Taşlıtarla nere bura nere. Bir kuşak gelip geçmiş. Değişen ne? Asıl bunu sor sen. Sesleri geldi az önce. Bulvardan. Gidiyorlar. Taksim'e..."

Fabrikanın önü üç kurumuş selvi.
Cüruf,
artık,
pislik.

Fabrikanın içi cehennem
kıvılcım,
ter,
yangın.
İçi ışıyarak çıktı Rüstem.

Fabrikanın içi cennet.
Gazoz,
koltuk,
camekân.
Bir ihanet gibi süzüldü kapıdan Hasip.

Üç kurumuş selvinin dibi, Yeşil Memleket Çayevi. İki topal masa, dokuz on tabure, tekeri patlak bir araba. Hanifi'nin hilesiz ve demli çayı, öğle paydoslarında bir nefes.

"Ne söylüyordu o yılan?"

Hanifi'nin kaşları çatıldı. Aynı otobüsle gelmişlerdi memleketten, aynı köydendiler. İlk zamanlar, bekâr odalarında birlikte barınmışlardı. Seyyara birlikte çıkmışlar, arka arkaya üç araba, aynı semtleri sesleriyle çınlatmışlardı. Fabrikaya ise ikisi girdi; Rüstem ve Hasip. Hanifi ise fabrika karşısındaki Yeşil Memleket Çayevi'ni devir aldı. Sonra hemşerilik öldü : Rüstem Konyalılarla, Sıvaslılarla,

Zonguldaklılarla, Anteplilerle bir oldu. Hasip, ona söver oldu. Hanifi ikisine de kızgındı : ellerine geçen nimetin değerini bilmiyorlardı. Şimdi Rüstem gelip bir çayını içse, Hasip yan geçiyor, Hasip uğrasa Rüstem oralı değildi.

Hasip, kardeşi kardeşe düşman eden gurbete sövdü.

"Ne söyleyecek. Yine de senin iyiliğini istiyor. Yarın çok olay olacakmış. Gitmesin, karışmasın dedi."

"Adı Kirazlımesçit ama tövbe kiraz ağacı yok ki bakıp baharın geldiğini anlayasın," dedi Rüstem, "Oysa bizim oralar silme kiraz çiçeğidir şimdi."

"Sizin oralar silme kiraz çiçeğidir de ne demeye kalkıp buralara geldin Rüstem? Bizim oralar dağın başı. Tek ağaç bulamazsın. Çiçek berekettir. En azından suyun var olduğunu gösterir. Orada kalsaydın da doya doya kiraz çiçeği görseydin."

"Benim toprağımın çiçeği değil ki. Ben daha bebeyken babam bizi alıp gelmiş İstanbul'a. Tutunamamışız, o vakitler zormuş çünkü. Memlekete dönünce bizim dağ köyüne değil, şehre yakın bir ova köyüne yerleşmişiz bu defa. Çiçek olur dediğim yer ora. Önceleri yarıcıydık. Afyon, buğday, nohut. Yarısı bizim. Sonraları tarla sahipleri yarıya vermez oldular. Yevmiyeli işçi çalıştırmak daha hesaplarına geldi. Yarıcılık iyi, yılı kurtarıyorsun. Toplu para geçiyor eline. Yevmiyeli işçilik öyle değil. Bir gün iş varsa, üç gün yok. O zaman, biz üç arkadaş, gidelim İstanbul'a dedik... Babam barınamazsınız deyip durduydu."

"Öyleyse çiçek deyip durma, bacanak, varsın çiçek kokusu da eksik olsun."

İş çıkışı, Ali S. ile birlikte gelmişlerdi, Niğdeli, montaj servisinin en eskilerinden, montaj servisinde çalışıp montaj olayına sövüp sayması Rüstem'i şaşırtıyordu. Gâvur bizi montaja mahkum etmiş imiş. Rüstem ambalajda sıra işçisi olduğuna yanıyordu. Ali'nin evi Avcılar'daydı, o yüzden, "Bu gece sende kalayım, yoksa yarın yetişemem," demişti. Rüstem, "Olur bacanak," dedi, – öyle sözleşmişlerdi, iki kız kardeş bulup evleneceklerdi – "Yalnız yatağım bir tane, odada zaten yatak serecek başka yer de yok." / Hasip ve Hanifi'den ayrıldıktan sonra tek başına kalıyordu hep / "Başka gecelerde geniş yerlerde mi yatıyoruz bacanak, birer ucuna uzanırız gider."

Rüstem sustu, dayanışma bunu gerektiriyordu.

Bir süre kahvede oturdular. Nisan akşamı kararda. Gurbetçi hanları, işten gelenlerle doldu, işe çıkanlarla boşaldı. Kimisi vardiyadan çıkıp geldi, kimisi el arabasını iteleyerek. Kimisi tam dinlenemeden gece postasının yolunu tuttu, kimisi sazına el attı, kimisi yamalı yorgana başını gömdü.

Kahvede söylenti çoktu. Geçen yılkinden kötü olacakmış. Çok kan akacakmış.

Gelirken bakkala uğramışlardı, Rüstem yiyecek bir şeyler aldı. Ali ise bakkaldan bir şişe şarap istedi. Rüstem şaşırdı. Oysa şimdi istekle ikinci bardağı da içiyordu.

"Yarın bir şeyler olur mu?" diye sordu.

"Korkuyor musun?"

"Korktuğumdan değil. İlk defa katılacağım. Bilmek için..."

Ali sessizleşti. Geçen yıl da onun ilkiydi.

Kırmızılar : yazı ve bayrak.

Siyahlar : insanlar.

İki renk. Bir de alanın başlangıçtaki yeşilliği. İnsanlar dalga dalga geldikçe o yeşil yitmişti. Binlerce ağızdan aynı seslerin çıkması alıp götürmüştü korkuyu. Sonra birden alanın yeşilliği yeniden ortaya çıkmıştı. Patlayan mantarları andıran o seslerin ardından.

"Bir şenlik işte," dedi. "Bana sorarsan kalabalık o zaman hazır değildi, ondan oldu. Bu yıl herkes hazırlıklı..."

Rüstem ikinci bardağı bitirdi, üçüncüyü doldurdu. Taze ekmekten parça koparıp arasına tulum peyniri yerleştirdi.

Kiraz çiçeklerinin kokusunu duydu. Bir ara kalkıp üçüncü katın izbe odalarında türkü mırıldanıp dolaştı, tavanları çöktüğünden bazıları boştu, içlerine bahar yağmurları yağmıştı, odanın birinde, koridordan gelen soluk ışıkta mavi beşiği gördü.

"Bir mavi beşik götürdüydük senin için. Bir yıl zor dayanabildik gurbete babanla..."

Ertesi gün binanın sahibi olan o tuhaf adama sormaya karar verdi, belki bir ipucu çıkar.

Yatağa kıvrıldıklarında hep mavi beşikten söz etti durdu.

RONİ MARGULİES

Her Şey Yolunda

DERSİMİZ sosyoloji. Lise 3. Klanlardan başlayıp imparatorluklara kadar insan topluluklarının özelliklerini anlattıktan sonra soruyor Feroş :

– Çin İmparatorluğu ile Habeş İmparatorluğu arasındaki farklar nelerdir?

En arka sırada, iskemlesini iki arka ayağı üzerinde dengeleyerek kafasını arkasındaki duvara yaslamış, belki de hiç sınıfta değilmiş gibi camdan dışarıyı seyreden Mehmet Özgün yavaşça elini kaldırıyor.

– Evet Mehmet, söyle.

– Biri Asya'dadır, biri Afrika'da, hocam.

Öyle bir kahkaha tufanı kopuyor ki, espriyi anlamayanlar bile gülüyor; komik bulmayanlar bile kahkahaların akıntısına kapılıp gülmeye başlıyor. Mehmet gülmüyor, fakat biz hiç durmayacak gibiyiz. Haftalardır zaten bizden bezmiş olan Feroş ağlamak üzere, sırtını dönüp sınıftan çıkıyor. Hemen ardından bizler de çıkıyoruz. Anderson Hall'un önündeki merdivenlerden iniyor, futbol sahasını geçip Hüso'nun kantininden çaylarımızı alıyoruz, Boğaz'a bakan banklara oturup sigaralarımızı yakıyoruz. Hulusi, Şavkar, ben. Hafifçe gülümsüyoruz hâlâ. Boğaz'dan takalar, Sovyet gemileri, balıkçı kayıkları geçiyor. Denizle aramızdaki yemyeşil yamaçta ağaçların arasından Tevfik Fikret'in evi görünüyor. Oturduğumuz yerden görünmese de, biraz ilerde, Karadeniz'e doğru, Yahya Kemal'in mezarı var. Bizler de edebiyatçı olacağız. Her şey yolunda. Hayatımızdan memnunuz.

ARADAN on yıl geçti. Doktoramın ilk yılı. Beyazıt Kütüphanesi'nde eski dergileri karıştırıyorum. Açık mavi önlüklü, başörtülü, yaşlı bir memure istediğim dergi ciltlerini tek tek getiriyor, birini bitirip geri veriyorum, bir başkasını veriyor bana. Yüzündeki ifadeden, bu ciltleri vermekle bana çok büyük bir hatır yaptığı, devletin dergilerini gereksiz yere eskittiğim için beni kınadığı anlaşılıyor. Bir anlamda kadına hak vermiyor da değilim; güzelim yaz günlerinde ne işim var şu kütüphanenin soğuk, rutubetli, küflü havasında? İktisat doktoru olacağım da ne olacak? Yine de, birkaç cilt birden alıp rahat rahat karıştırmamı engelleyen mevzuat hakkında homurdana homurdana kütüphanenin arkasındaki küçük avluya bakan pencerelerden birinin önünde bir masa buluyor, birer birer incelemeye başlıyorum ciltleri. Tarım sektöründe küçük aile işletmeleri üzerine alan araştırmaları arıyorum. "Yurt ve Dünya" dergilerinde Feriha Berk imzalı, 1940'larda yazılmış bir dizi yazı özellikle ilgimi çekiyor. Polatlı köylerinde palamut üretimi.

Besbelli bir doktora çalışmasının ürünleri. Çok parlak yazılar.

Bir yandan not tutarken, bir yandan aklımın uykulu ve unutulmuş bir köşesinde bir şeyler kımıldanmaya başlıyor. Bizim Feroş, Feriha Esenbel, bir zamanlar ünlü bir profesörle evliydi diye duymamış mıydık? Boratav'larla, Boran'larla birlikte 1940'ların sonlarında ayağı kaydırılıp İstanbul Üniversitesi'nden uzaklaştırılan ve yıllardır Kanada'nın McGill Üniversitesi'nde bulunan profesörün adı Necati Berk değil mi? Bu Feriha Berk bizim Feroş olmasın?

Akşam eve döndüm, telefon rehberinden Feriha Esenbel'in numarasını buldum. Uzun uzun düşündükten sonra, çok çekiniyor olmakla birlikte merakımı yenemedim, numarayı çevirdim.

– Hocam, dedim, hatırlamıyorsunuzdur ama, ben Roni Margulies, 72 mezunu. Rahatsız ediyorum, kusura bakmayın.

– Hatırlamaz mıyım, hatırlıyorum, dedi ve Margulies adlı kaç öğrencisi olmuş olabileceği sorusunu sormama inceliğini gösterdi.

– Doktoram için "Yurt ve Dünya" dergilerini okurken Polatlı köyleri hakkındaki yazılarınızı okudum. Uygun bir zamanınız olursa, gelip sizi görebilir, daha ayrıntılı sorular sorabilir miyim?

– Roni, telefonda her istediğini sor, elimden geldiğince cevaplarım. Ama n'olur o kadarıyla kalsın. O yılları hatırlamak, o yıllar hakkında konuşmak istemiyorum. Lütfen.

Bense Polatlı köyleri hakkında değil, o yıllar hakkında konuşmak istiyordum asıl. Palamut köyleri, meta üretimine geçiş filan, baştan savma birkaç soru sordum, vedalaştık.

ARADAN on yıl daha geçti. Necati Berk'in anıları yayımlandı, aldım. Arka sayfalarındaki fotoğraflara baktım önce. "Necati Berk ilk karısı Feriha Hanım ile." Yıllardan 1942. Bir vapurun güvertesi. Genç bir kadın, dirseğini bir can kurtaran simidine yaslamış, o yılların tüm fotoğraflarındaki kadınlar gibi bir Holywood yıldızını andırıyor. Parlak bir doktora öğrencisi, gözlerini parlak bir geleceğe dikmiş. Her şey yolunda. Hayatından memnun.

MEBUSE TEKAY

Fırtına Vadisi

Karşılaşma

UZAK ve ilgisiz oturuşlarından birbirlerine yakınlık duymadıkları anlaşılan üç kişi, birkaç gün sonra ayrılmakta zorlanacaklarını o anda hayal bile edemezlerdi. Yaşamlarındaki tuhaf kesişme noktalarını şimdi bilebilseler buna pek şaşar, birbirleriyle hemen konuşma isteği duyarlardı, ama şimdi, odadaki ürkütücü sessizlikle inatlaşan, yalnızca Fırtına Deresi'nin gürül gürül akışının sesiydi.

Kadın, kucağında okunmak için açık bekleyen kitabını unutmuş, sanki biraz sonra kalkıp örneğini çıkaracakmışçasına dikkatle sehpa örtüsüne dikmişti gözlerini. Arada bir omuz silkip dudak bükmesi, kendi içindeki bir örtüyü ucundan kaldırdığını düşündürüyordu insana.

Erkeklerden daha genç olanı, ki elli yaşlarında vardı, pencereden dışarı bakıyordu amaçsızca. Amaçsızca diyorum, çünkü bu ışıksız ve yıldızsız gecede, bir şey görmesi imkânsızdı ne de olsa.

Yorgunluktan ağırlaşmış gözkapaklarını onardığı el fenerinden güçlükle kaldıran yaşlı adam, onlara bakarken bir sızı duydu içinde. Dağlardaki karlar bile çözülmüş, çoktan Fırtına Deresi'nin sularına karışmıştı. Onları, baharın coşkusunu duyamayacak kadar sağırlaştıran nedenleri dehşetli merak etti. Kendini ilgilendirmeyen konulara saldıran, huzursuz edici bir merak değildi onunki. Kadınla erkeği ısıtmak, onların ruhlarına dokunma isteğiydi yalnızca.

"Soğuk değil mi? Şömineyi yakayım mı?"

Kadınla erkek anlamaz gözlerle baktılar. Yaşlı adamın aynı anda kaldırdığı kaşlarıyla omzuna baktı kadın. Elini de savurup, 'Canınız cehenneme' demeliydi, diye düşünüp gülümsedi. 'İnsan sesinin sıcaklığı' diye yorumladı bu gülüşü adam. Ve sonra, bütün gece bu cümleyi beklemişlercesine bir hareket başladı odada. Şöminenin kenarına üç gün yetecek kadar odun yığdılar. Gazı getirmek, çıra bulmak, odunları tutuşturmak için yarıştılar. On dakika sonra, üçü de, şömineye mi, birbirlerine mi yakın olmak istediler bilinmez ama, oturacakları yerleri öyle seçtiler ki, yanan odunların alevi, üçünün yüzüne de aynı anda vuruyordu.

Sessizliği yine yaşlı adam bozdu :

"Size iyi bir şarap ikram edebilirim ama önce tanışalım. Adım Zakar Duman, motelin sahibiyim."

"Ben Hande Sosyal, eğitimciyim."

"Ben de Tuğrul Aslan, iletişimciyim."

Zakar, kadınla erkeğin bakışlarındaki yumuşamayı fark ettiği halde biliyordu

ki, ikisini bırakıp gitse, onlar ancak sessizliği paylaşırlardı; insanları yakınlaştırmanın en kolay yolunu açtı onlara. O, şarabı açarken, Hande ile Tuğrul peynir tabağı ve meyve hazırladılar özenle.

Birbirlerinin sağlığına kadeh kaldırdıktan sonra, Hande, Zakar'a döndü :

"Buraya bir motel yapmak nereden geldi aklınıza?"

"Bunu ilk kez ne zaman düşündüm bilmiyorum, Amacım rafting ya da trekking için çantasını sırtlayıp buralarda dolaşanlara duş alabilecekleri, temiz bir çarşafta uyuyabilecekleri, istediklerini pişirip yiyebilecekleri bir yer sunmaktı. Çok basit bir yer düşünerek başladım, ama bizim insanımız rahatına fazla düşkün, bu yüzden biraz amacından saptı, ne olduğu pek de anlaşılamayan bir yer oldu."

"Bizim için pek alışılmış bir tarz değil, önce ben de biraz yadırgadım, ama kısa sürede alışılan bir sıcaklığı var, insan kendini evinde hissediyor."

"Benim yakalamak istediğim de buydu. İnsanın yabancı bir yerde kendini evinde hissetmesi kadar güzel ne olabilir?"

"Çok yabancılık çekmiş olmalısınız?"

"Kırk yıl yurt dışında kaldım. Kendi topraklarında değilsen yabancısındır. Giyimlerinden oturup kalkmalarına, mimiklerinden selamlama biçimlerine kadar ayrı tarzları, ayrı kültürleri olsa da hepsine aynı yafta asılır : Yabancı! Yalnızca sözleriyle değil, bakışları, sesinin tınısı, ya da kendi bedeni ile senin bedenin arasına koyduğu mesafeyle onlardan olmadığını, öteki olduğunu hatırlatırlar. Sana yönelik hiçbir olumsuz duygu taşımasalar da, onlar için yabancı olduğunu hissedersin. Ait olduğun yere dönme isteğiyle yaşarsın hep."

"Bunun için ille de yabancı bir ülkede yaşamak gerekmez ki. Otuz yıl önce kaçarak ayrıldığım köyümle, yeniden bağ kurmak istiyorum ben de."

"İnsan köklerinden kaçamaz, hele toprak insanlarında daha da güçlüdür kök duygusu. Karşı yamaçta kurulu Pişuva köyündenim. Tekniker okulunu bitirince, işçi olarak Fransa'ya gittim. Büyük bir şirkette işe başladım. Çok çalıştım, çok okudum, işimi çok iyi yaptım. Dünyam genişledikçe ruhum da ona yetişmeye çalıştı. Yeni yerler görmek, yeni insanlar tanımak, yeni şeyler keşfetmek isteğiyle dolup taştım, bunun için yen bir dile ihtiyacım oldu, öğrendim.

Şirketin çalıştığı tüm ülkelere gittim, ama Fırtına Vadisi'ni, bu uçurumları hep içimde taşıdım. Makinelerdeki her dişli unutamadığım bir tepe oldu, göktdelenlere bakarken elli altmış metreye uzanan ladin ağaçlarını yarıştırdım onlarla, kentlerin uğultusunda Fırtına Deresi'ni duydum. Ama Avrupa, büyük kentlerin ülkesi. Yazarları, şairleri, ressamları, felsefecileri doğayı unutmuş sanki. Ağaçlar, bulutlar, nehirler yazıda yok olmuş. Gözlerini yalnız kendi iç benliklerine çeviriyorlar artık, güzellikler değil, bunalımlar önemli onlar için. Köstebekler gibi yer altında yaşıyorlar sanki. Oysa doğa hep vardır, göklerin altında ve toprağın üstünde yaşanır her şey, bir tek onlardan gizlenemez hiçbir şey.

Bu tepelerde yaşayanlar, gençliklerinde bir an önce gitmek ister buralardan, ama dönüp dolaşıp yine gelirler. Gökyüzünün binalarla, direklerle, uydularla bölünmeyen sınırsızlığı, yaşlandıkça daha güçlü hatırlanır. Tepelerdeki sis, artık zihnine çökmeye başlayınca, göklerin çağrısını duyarsın, dönme vaktinin geldiğini anlarsın.

Döndüğümde her şeyi bıraktığım gibi bulunca, hem sevindim hem üzüldüm.

Ne bulutlarla bezeli dağlar, ne ormanlar, ne öbek öbek açan papatyalar, ne denize kavuşmakta sabırsızlanan dereler gittiğimi bile fark etmemişler, rüyalarıma giren halleriyle kalmışlar. Benim yokluğum yaşamlarında bir değişiklik yaratmamış."

"Kendimi ne zaman kötü hissetsem, başak tarlalarını özledim ben de," dedi Hande. "İşin tuhafı şu ki, başak tarlalarının ortasında yatarken düşlediğim de, oralardan kaçıp uzaklaşmaktı. Geçen otobüslere bakıp, onların içinde olmayı isterdim. Ortaokulu teyzemin yanında, liseyi parasız yatılıda okudum. Sınıf farklılığını, insanların başarıdan çok güce önem verdiğini, hep sınıf birincisi olan köylü kız için şefkat duyarken, tembel de olsa zengin bir işadamının kızına, benden esirgedikleri saygıyı gösterdiklerini fark ettim. Kendimi aşmak, köylü yanlarımı silmek, hayatın içinde kendime bir yer açmak için çok uğraştım. Şaşırarak gördüm ki, benim daha iyiye, daha güzele ulaşma çabamı, hep yanlış anladı insanlar. Bir erkekte hiç yadırgamadıkları başarılı olma isteğini, bana yakıştıramadılar. Cinsiyete dayalı bu eşitsizliği sorgulamak istediğimde ise, önüme çıkan ilk duvarları kadınlar ördü. Çocuklarımı, kocamı ihmal etmekle suçladılar beni. 'Çok akıllı, çok işini bilir,' dediklerinde, hayretle anlıyordum ki, beni övmek için değil, yermek için sölüyorlardı. İstediğim yere vardığımda *yalnızdım*.

"Yaz tatillerinde bile gitmediğim köyümde bir kafe açıyorum şimdi. Bazen yaptığımı anlaşılmaz buluyorum. Hep bir şeyler değişsin istedim. İnsanları, düzeni, dünyayı değiştirmek için didinip durdum. Şimdi gitmek istediğim yer, değişmezliğin simgesi gibi duran köyüm. Orada insanlar, ağaçlar, evler yaşlanıyor, ama değişmiyor. Başladığım yere dönmek için çok mu çaba harcadım diye düşünüyorum."

"Belki, gençken önem verdiğimiz şeylerle, yaşlandıkça önem kazananlar farklı oluyor. Ancak yaş ilerledikçe, el değmemiş doğanın vahşiliğini ya da başak tarlalarının dinginliğinin tadına varabiliyor insan. Belki de zamanla, kent yaşamına ayak uydurmak için gösterdiğimiz çabadan yoruluyoruz. Gençken yalnızca tutucu olarak algıladığımız insanların, anılarını, duygularını da yaşattıklarını fark ediyor ve bunu özlüyoruz. Köye kırk yıl sonra döndüğünde, seni unutmamış oluyorlar, çocukluğuna ilişkin anılarını tazeliyorlar. Kentte zihin o kadar dolu, ihtiyaçlar o kadar çok, vakit o kadar dar ki, çoğu zaman ilk silinenler, insanlar oluyor. Burada her şey olması gerektiği gibi yaşanıyor. Bir hasta varsa onun için kaygılanılır, yorulmasın diye yemek götürülür. Büyük kentlerde insanların çoğu, hastalanan arkadaşlarına bile, gitmeleri gerektiğini düşünerek gider."

"Doğrusu bana hemen kucak açtıklarını söyleyemem. Eski köye yeni âdet getiriyor, kızlar garsonluk yapıyor, köyün yüzü değişecek diye kızdılar önce. Onlara uymaya çalışmadım. Ara sıra köyden birkaç kişi toplanıp geliyorlar, ne müziği, ne hizmeti değiştirmeye kalkmıyorum. Müzikten hoşlanmasalar da, farklı bir yerde olma duygusundan hoşnut kalıyorlar."

"Şimdi de köyünü değiştirmek ister gibisin."

"Belki de. Sizi nasıl karşıladılar burada?"

"Çamlıhemşin farklı bir yer, Rize'ye bağlı olduğu için, Laz olduğumuz sanılır, değiliz. Hemşince denen deforme olmuş bir Türkçemiz var ama Laz şivesi değildir bu. Buralarda köklü bir Ermeni ve Gürcü kültürü var. Hemşin'in, Hamameşen'den geldiği söylenir. Ermeni tarihçiler Moğol istilası sırasında Ermenis-

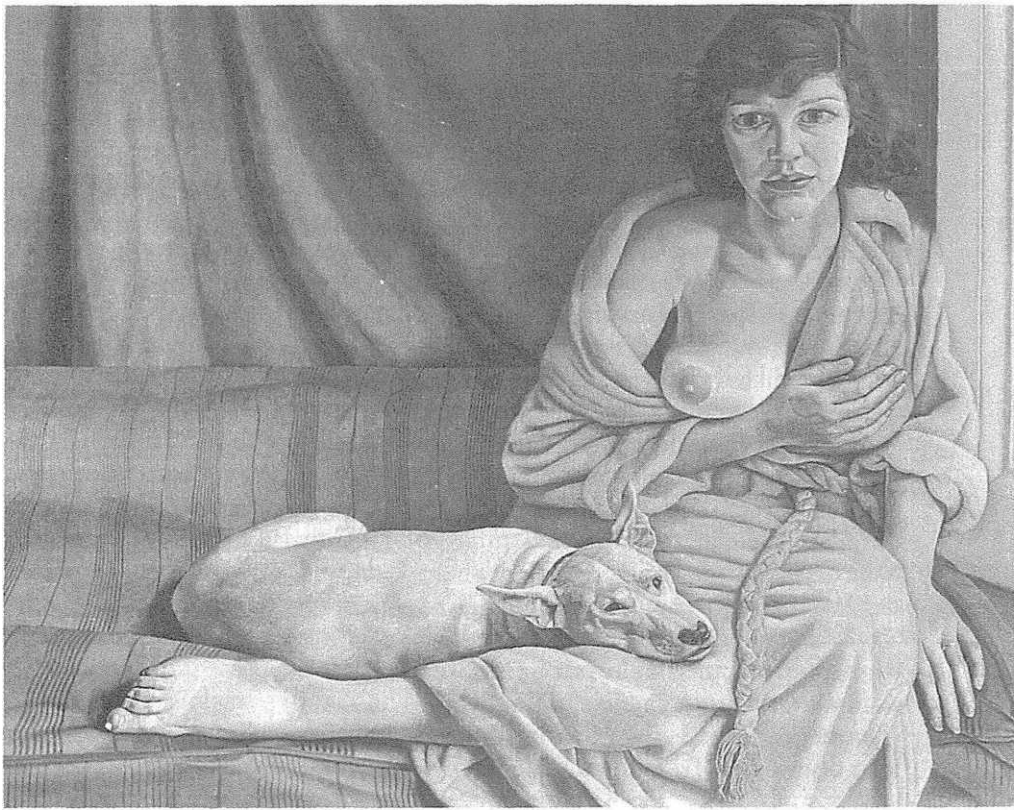

Lucian Freud, Köpekli Kız, 1951/52

tan'dan göçle geldiğimizi, Türk tarihçiler, Orta Asya'dan gelen Oğuz boyundan olduğumuzu söyler.

Buraya göçenler Kafkaslar ve Rusya ile ticareti sürdürür. 1917 devrimiyle birlikte Rusya para birimini değiştirince, kazandığını Rus parası olarak saklayanlar perişan olur. Dedemin babası, bir sabah kalktığında, bir sandık dolusu paranın kâğıt parçasına dönüştüğünü öğrenince şok geçirir. Sandığı tepeden aşağı yuvarlar. Maratlar karlara karışıp, kelebekler gibi uçuşarak Fırtına Deresi'ne konar. Üç gün sora eve döndüğünde, başında ağarmamış tek saç kalmamıştır. Her evde benzer hikâyeler yaşanmıştır. Bu yüzden biz okumaya çok önem veririz. Kız, erkek demez bütün çocuklarımızı okuturuz. Buranın insanı çalışkan ve dayanışmacıdır. Yapmak istediklerimi anlamaya, yardımcı olmaya çalıştılar."

Tuğrul, 'Sıra bende,' diye düşündü :

"Ne yazık ki benim dönebileceğim bir yer yok. Babam yargıçtı. Hiçbir yerde iki yıldan fazla kalmadık desem yeridir. Ait olduğumu hissedebileceğim ne bir yer, ne çocukluk arkadaşım, ne de anım var.

13-14 yaşlarında Artvin'de okudum. Düşünüyorum da hiçbir iz kalmamış. Sizi ait olduğunuz yere döndüren soruyla, beni yaşamdan hiçbir şey beklememe noktasına getiren soru aynı belki de : Yaşamın anlamı ne? Mutluluk ne, mutsuz-

luk ne? Bu sorular binlerce kez sorulmuş, binlerce farklı yanıt verilmiştir. Herkes için doğru olan bir yanıt olamaz ki? Belki bütün yanıtlar doğru, belki hepsi yanlış. Önemli olan bu sorunun sorulması ve herkesin kendi yanıtını araması.

Yaşamın anlamı üzerine çok düşündüm. Akla, mantığa sığmayan, absürd bir şey yaşam, ancak hayallere sığabilir. Çok karmaşık mı, yoksa çok basit mi olduğunu bile anlayabilmiş değilim. Belki de kendisinden başka anlamı yok."

"İnandığınız hiçbir şey kalmadı mı?" diye sordu, incinmiş bir sesle Hande.

"Tanrı'ya bir kez ihtiyacım oldu, sekiz yaşımda. Babamın beni cezalandırmak için kömürlüğe kapattığı gece, sabaha dek ona seslendim, hiç duymadı. Sonra dikkat ettim, kimseyi görmüyor, duymuyor. Hem kör hem sağır değilse, yok olmalı diye düşündüm."

"Kutsalı da, aklı da reddetmemek en doğrusu belki de," dedi, Zakar.

"Hayır," dedi Tuğrul, "bakın yatırların çevresine. En çok inananlar, en yoksul olanlardır. Akla gelince, o da sınırlar, ölçüler getiriyor yaşama, kendin gibi olanı engelliyor. İhtiyaçlar arttıkça, daha rasyonel olmak zorunda kalıyorsun, sonunda, en rasyonel olanı ararken, sahicilik duygusunu kaçırıyorsun. Olduğun gibi değil, olması gerektiği gibi yaşamaya başlıyorsun. Kırsal kökenli değilim, ama benim aradığım da, aklın değil duygunun, içtenliğin öne çıktığı bir yer.

'Geleceği parlak' denen bir delikanlıydım. Bütün gençliğim, bu parlak geleceğin ardında koşmakla geçti. Siz yaşamı başka ülkelerde, kentlerde ararken, ben hep ön saflarda aradım. Yaşam yanımdan akıp geçiverdi. Aldığınız şeyi beğenmedinizse iade edebilirsiniz, ama yaşananın iadesi yok. Her an, tek ve benzersiz. Bir gün durdum ve düşündüm : Altı aylık ömrümün kaldığını söyleseler, yine böyle mi yaşarım? Neleri yapmadığıma pişman olurum? Asıl istediğim ne? Yapmak istediklerimin, yaptıklarımla ilgisi olmadığını anladım. Yaşadıklarımın çoğu benim seçimim değildi. Sevdiğim kadının elini daha çok tutmak, daha çok içmek, daha çok gezmek istiyordum. Neysen o ol, dedim kendime. Şimdi sırılsıklam bir âşık, alkol düşkünü bir gezginci var karşınızda."

Hande kadınca bir merakla sordu :

"Sevdiğiniz kadın nerede şimdi?"

"Zeynep, herkes için parlak bir gelecek düşünde ısrarlı. Ben, santral kurulmadan buraları bir kez daha görmeyi, çocukluğumdan bir iki kırıntı yakalamayı seçerken, o, hiç görmediği Çamlıhemşin'in doğası bozulmasın diye bin kilometre uzakta imza toplamayı seçti."

"Her şey anlamını yitirseydi siz haklı olurdunuz, ama hâlâ anlamını koruyan şeyler var, bence Zeynep bunları biliyor ve siz, onu bunun için çok seviyorsunuz.

"Bana umut aşıladığı doğru, ama bu ne işe yarar bilmiyorum," dedi Tuğrul.

Konuşmasının gerginlik yaratacağını düşünerek, sıkıntıyla baktı onlara. İkisinin bakışlarındaki sıcaklık şaşırttı onu.

"Elevit'e çıkmayı erteleyin, yarın hep birlikte Artvin'e gidelim," dedi Zakar.

Düşler

Üçünü de uyku tutmadı. Üçü de birbirlerine anlatamadıklarını düşündüler uzun uzun.

On bir yaşında küçük bir kız çocuğu, bir iki parçadan oluşan çamaşırlarını bohçalayıp, teyzesinin eteğine yapışıverdi Hande'nin gözlerinde. "Beni de götür, çocuklara bakarım, bulaşığı yıkar, ortalığı temizlerim, her işini yaparım, buradan götür beni." diyordu küçük kız umarsızca.

Sözünü tutmuş, hiç sorun çıkarmamıştı teyzesine. Derslerini can kulağıyla dinlemiş, işlerden arta kalan zamanında kitaplarını yutar gibi okumuştu. Yıllar ne çabuk geçmiş, Hande ne güzel bir kız olmuştu. Sarı sarı çıkan tüylerini, çiçek açan göğüslerini, belinin incelip, kalçalarının dolduğunu bir o fark etmemişti... Bunları düşünmek istemiyordu, hepsi geçmişte kalmıştı. Gözlerinin önünde beliren anıları kovmak istercesine salladı elini. Ne mümkün?

Şimdi de hırkasının kollarını çekiştirerek, ayağındaki lastiklere bakıyor. Lastikler giderek bulanıklaşıyor, o, başını hiç kaldırmıyor. Teyzesinin kızı, kırmızı mantosu, bilekten bağlı siyah rugan ayakkabılarıyla aynanın önünde.

Anılar anılara karışıyor. Elindeki kırmızı mantoyla siyah rugan ayakkabıları hırsla koltuğa fırlatan başka bir kız çocuğu beliriyor bu kez, 'Anne!' diyor ona giderek kırıklaşan sesiyle 'Anne! Daha kaç kez söylemem gerekiyor? Kırmızı manto ve siyah rugan ayakkabı giymek istemiyorum artık.'

Zifiri karanlık bir gecede, çılgınca koşan bir kız gördü düşünde. Yumrukladığı kapı açılıp içeri girdiğinde herkes ayağa fırlamıştı merakla. Korkudan mı, ne diyeceğini bilemediğinden mi bayılmıştı? İşte ayılıyor, hem bir şeyler bulup söylemeli : 'Yatırın oradan geçerken sesler duydum, sanki bana seslendiler.' Neyse ki herkes inanıyor yatırdan korktuğuna. Dayısı ona bir bardak su verip, teyzesine dönüyor : 'Daha küçük, yalnız bırakma diyorum sana. 'Teyzesi 'nankör' der gibi bakıyor ona : 'Evde enişte de vardı. Hem, sen de gel, demedim mi? İnat işte, kendi bildiğini okuyor.' Doğru, gel demesine demişti, ama sesinin tınısından, evde kalıp ütüyü bitirmesi gerektiğini anlamıştı. Ne diyebilirdi Hande? Sessizce pencerenin önüne oturup, sokağa bakmıştı, tıpkı şimdi Fırtına Deresi'ne baktığı gibi...

Tuğrul, rakının boğazını yakan tadını duyunca rahatladı. Şarap sevmediğini, rakı istediğini söyleyemeyişine kızdı. Ayrıntılarda, küçük meselelerde sorun çıkarmak istemez, hemen uzlaşırdı. Bazen birey yanının yeterince gelişmediğini düşünür, bazen de doğulu yanım der geçerdi.

Balkona çıkıp, sedire uzanır gibi oturdu. İyi insanlar, ve bütün iyi insanlar gibi, hemen burunlarını benim işlerime soktular, diye düşündü. Size ne ha, size ne benden? Artvin'e giderim, gitmem, anılarım canlanır, canlanmaz, çok mu derdinize? İyi insanlar canını sıkardı oldum olası. Kötü insanlardan hoşlandığı anlamına gelmiyordu bu. İyi olmayan, kötü demek değildi ki. Zeynep olsa, esaslı bir kavga çıkarırdı hemen. 'Yaşadıklarını reddediyorsun. Söylesene, neden ezilenlerden yana oldun? Neden haksızlıklara karşı çıktın ha, neden?' diye sorardı ona. Oysa Tuğrul'un istediği, tam da buydu zaten : İyilere muhtaç olunmayacak bir düzen.

Dereyle oynaşan ay ışığına takıldı gözleri. Bulutlar, aya yol vermemek için kümeler halinde diziliyorlardı önüne. Ama ay ne yapıp edip bulutardan sıyrılmanın yolunu buluyor ve hemen Fırtına'ya yolluyordu ışıklarını; kâh bütün dereyi aydınlatıyor, kâh huzmeler halinde dolaşıyordu sularında. Fırtına, ay ışığının dalışını da, çıkışını da umursamaksızın sürdürüyordu akışını. Baştan ayağa köpük kesmişti; yalan söyledin, diyordu Fırtına köpürerek, yalan. Daha bana bakar bakmaz, gördüğün ilk köpüklü suları, yüreğinde ilk fırtınayı estiren kadını düşündün. Artvin'den hiç iz kalmamış, güleyim bari.

Ne yani, hiç tanımadığım insanlara, komşunun beni on dört yaşımda nasıl baştan çıkardığını mı anlatacaktım? Geç bunları, dedi Fırtına'ya.

Ne var ki, anılar bir kez canlanmaya görsün, istese de geçemez insan. İşte yeni yetme Tuğrul, merdivenlerde belirdi bile. Zile basmadan önce, kulağını kapıya yapıştırıyor; Fermude Abla, ya radyo dinler ya şarkı söyler. Annesi bir eksiğini istetmek ya da aldığını iade etmek için her gönderdiğinde, Tuğrul bir süre içeriden gelen sesleri dinler. Annesi hiç şarkı söylemez. Radyo ise yalnız akşam yemeğinde, haber dinlemek için açılır. Ama şimdi içeriden hiç ses gelmiyor. Zile hırsla basıyor tekrar tekrar. Neden sinirleniyor? Bir bardak yoğurt için çarşıya gitmek zorunda kalacağına mı? Gitmemek için azarlanmayı göze alsa, bu defa da o güzelim revaniyi yiyemeyeceğine mi? Hiçbiri değil tabii. Sizin hemen bulduğunuz nedeni, Tuğrul ancak şimdi anlıyor. Neyse ki Fermude Abla şakıyor içeriden :

"Kim o?"

"Benim, Tuğrul. Annem biraz yoğurt istiyor da."

Fermude, kendini göstermeden kapıyı aralıyor :

"Gir içeri. Ne bakıyorsun şaşkın şaşkın? Anamı hiç banyodan çıkarken görmedin mi? İyi oldu geldiğin. Bir aydır kaptan yok, sırtımı ov da temizlendiğimi anlayayım."

Tuğrul kuzu kuzu onu takip ediyor. İçi köpüklü sularla dolu küveti gösteriyor Fermude :

"Kaptan, küveti de, köpüğü de ecnebi ülkelerden getirdi. Alafranga işler işte, gâvurun dölleri ağızlarının tadını biliyor. Annenin olmadığı bir gün gel, sen de yat içine."

Düşünü, hemen oracıkta, sızdığı sedirde görüyor Tuğrul. Küvetteki köpükler Fırtına'ya, Fermude'nin yüzü Zeynep'in yüzüne karışıyor...

Zakar, el fenerini bir kez daha kontrol ediyor, yandığını görüp rahatlıyor. Artvin'e giderken, yanlarına almaları gerekenleri planlıyor. Onları uyarmalı, buranın güneşine güvenilmez, Karadeniz'de yağmur 'geliyorum' demez, bastırıverir, kalırsın altında. Hazırlıksız yakalanırlarsa, dolaşamazlar da. Aslına bakılırsa, Tuğrul için değer miydi o da belli değil. Anılarını arayan Hande olsa canına minnet, ama Tuğrul tuhaf adam, hem katılmak, hem dışarıda kalmak istiyor. Belki de iyi oldu, bu yolculuk, onun göçebe ruhunu dinlendirir.

Bu topraklar, göçebe ruhları iyi tanır. Hep birileri gelmiş; birileri gönderilmiş, birileri getirilmiş. 'İnsanlar göçe alışmış, tehciri bile konuşmaz oldular, ama tabiat unutmuyor,' derdi ninesi. 'Gidenler aklına düştükçe, gökler gürler, şimşekler çakar, yıldırımlar düşer; ağaçlar, otlar gidenlerin peşi sıra yetişmek için bir

karış boş yer bırakmadan fışkırıverir topraktan; dereler, ırmaklar kabarır, denizin dalgaları yollara atar kendini. Sonra gelenleri düşünür, yatışırlar; gidenleri gelenler göndermedi ki, derler.' 'Ya kalanlar?' diye sorardı Zakar ninesine, 'Ya kalanlar neden engel olmadılar gitmelerine, onlar sustu mu?' 'Susmak sayılır mı sen söyle,' derdi ninesi, 'onlar evlerine çekilip, gidenler için ağladılar.' Zakar düşünürdü, ağladıkarına göre kalanlar göndermemişti gidenleri; peki yüzlerce, yüzlerce yıl birlikte yaşamış iki halkın çocukarını ayıran kimdi?

Ne zaman ninesini düşünse, düşünde onu görürdü; yine öyle olacak sandı. Oysa düş bu, kim aklına düşeni görür ki?

Büyük bir salonu hıncahınç dolduran kalabalıktan çıt çıkmıyor. Herkes kürsüdeki adama dikmiş gözlerini. İşte sonunda 'Başkaldıran İnsan' karşısında. Zakar en ön sırada kulak kesilmiş dinliyor. Neler anlatıyor? Neler anlatmıyor ki? Oran'dan, çocukluğundan, Cezayirli Fransızlardan, Fransa'daki Cezayirlilerden ve insandan, insandan, insandan... söz ediyor. Konuşması bitince, kulakları sağır eden bir alkış sesi yayılıyor salona. Zakar, 'Lütfen,' diyor, 'lütfen susun, ona sormalıyım : Gidenler için evlerine çekilip ağlayanlar, susmuş sayılır mı?' Duyması imkânsız, diye düşünürken ona dönüyor Camus : 'Ne çıkar ağlamalarından, her şeyi kabul ettikten sonra...' diyor.

Sabah

Sabahın ilk ışıklarıyla ötmeye başlayan yağmurkuşu uyandırdı üçünü de. Kahvaltıda suskundular, düşlerini düşündüler. Birbirlerini aldatmışçasına bir duyguya kapıldılar. Ne zaman ki yola koyuldular, yağmur habercisi bulutları savuruverdi rüzgâr, güneşin pırıltısı aydınlattı içlerini, gökyüzünün mavisi dindirdi esintilerini. Deniz, gözü kara dalgalarını çekip, mutluluk veren, dost yüzünü gösterdi onlara. Ormanlardan, çiçeklerden, tepelerden söz ederken bakabildiler gözlerinin içine yeniden.

Kaçkarlardaki pınarlardan, volkanik buzul göllerinden beslenen dereler denize ulaşırken dar, derin vadiler açıyor, yer yer coşkun akan şelalelere dönüşüyordu. Geçit vermeyen ağaçlarla kaplı dağlar öylesine güzeldi ki, bulutlar bile bu çekiciliğe dayanamayıp, doruklarına iniveriyordu. Mola verdikleri yerde güneşin ısıtmaya başlayan ışığına oturup, ağaçkakanları, bülbülleri dinlediler. Ayaklarının dibine kadar gelen serçelere ekmek içi verdiler. Rozeti, akşamsefasını beğenmeyen arının, mor kumar çiçeğinde kalakalışına gülümsediler. Bakışlarıyla anlaştılar, 'Yaşam budur işte!' dediler.

Tekrar yola çıktıklarında, Tuğrul'un çocukluk arkadaşları bulunmuş, anıları canlanmış gibi sevinçliydiler. ❁

* Efksinos Pontos : Mutluluk veren, dost deniz (Karadeniz'in eski adı)

ÖZCAN KARABULUT

Kont'un Köpekleri

HAVLAMIYOR, döne-dolaşa-koşa aralarında fısıldaşıyor, karanlığın gözleriyle bakıyorlardı.

Denizi arkanıza alıp, yukarıya doğru, bağ evlerine uzanan dar asfalt yolda yürürken, güle-oynaya-koklaşa böğürtlen topluyordunuz. Yanındaki kadın olgun böğürtlenleri ağzına veriyor, dudaklarını dudaklarına götürüyordu. Sense onun hoşlandığı ham böğürtlenleri ağzına, parmaklarını parmaklarına. Bir evin önünde çocuklar oyun oynuyorlardı, çıplak ayaklarıyla, sanki oynamıyor da duruyorlardı öylece. Geride, uzakta, laciverte çalan bir mavi çarpıyordu gözüne, gemilerin gelip geçtiği. Bir resimde bağ evi, içinde olmayı düşlediğin. Siz kuzeyin iki yabancısı, Karadeniz'i arkanıza almış, uzaktaki bağ evlerine doğru yürüyordunuz. Kasım ayının üşütmeyen soğuğunda, çimenler yeşil, nasılsa yeşil. Bir resimde, hafifçe salınan ağaçlar, nasılsa salınan, bir resimde. Resimlerde : Rumelifeneri : Boğaz'ın girişinde balıkçı tekneleri, arabalarıyla piknikçiler, kalenin yıkıntıları arasında insan lekeleri. Resimlerden birinde yürürken, korkularınla sevginin arasında parçalanıp duruyordun. Bir resmin içine giriyordu uyuz bir köpek, orada olduğuna kendisi de şaşırmış olmalı. Sonra bir tane, bir tane daha, nasılsa köpekler, ama ne oluyordu da, havlamıyor, döne-dolaşa-koşa aralarında fısıldaşıyor, bulanık bir resimden geçip gidiyor, ıslak bir ağza, içini ürperten bir akşama taşıyorlardı seni. Kendini tehlikede hissediyordun. Bir parkın bankından düşüyor, nasılsa boşlukta düşüyordun. Yanındaki kadının savrulan saçlarından hareket halindeki köpeklere bakıyordun, gözucuyla, usulca silikleşen, sessizce uzaklaşan.

Nereden kaynaklanıyordu bu resim, ne oluyordu da havlamıyor, döne-dolaşa-koşa aralarında fısıldaşıyor, bulanık bir resimden geçip gidiyorlardı? Neden bu resimler, bu salınan ağaçlar, bu bağ evleri, bu Rumelifeneri? Bir kâbus gibi, neden yinelenip duruyor, odalardan yollara, yollardan parklara, peşini neden bırakmıyordu köpekler? Ne zamandan beri böyle deli saçması şeylerle uğraşıyordun? Çocukluğundan kalma bir korku muydu, bir takıntı mıydı yoksa kendine, ilişkinize biçtiğiniz acıklı bir son muydu, çaresiz adımlarla yaklaşıyordun? Oysa ruhunda, gövdende, herkesin, her şeyin tersine bir akış vardı, böyle dalgın bakmaz, bir korkuya, bir tutkuya teslim olmazdın. Köpeklerin menziline girmeden, odalardan, yollardan, parklardan çok önce, seni böyle saplantılı, hareketli resimlere çekecek hiç kimse, hiçbir şey yoktu. Ne bir kadın, ne bir kent. Bir kadının kalp atışlarıyla duyurmazdı varlığını yedi tepeli şehir. Böyle göz kırpmazdı bir aşk, imkânsız dedirtmezdi. Bir türlü gelmeyen haberlere kaygılanıp sarhoş olmazdın. Kendini bırakmaz, yattığın yataklara bitkin gövdeni atmazdın. Aptalca gezin-

mezdin televizyon kanallarında, kimi şarkılara eşlik edip ağlamazdın. Ağ-la-mazdın! Teslim olmaz, savaşsız teslim olmazdın. Sevişmelere kilitlenmezdin. Büyülenmez, altüst olmaz, yanında mırıl mırıl konuşan bir kadının güzelliğine kapılmazdın. Islak bir ağzı aramaz, özlemez, sonunda pes etmez, bir sırrı ortaya dökmezdin.

Otobüse kaçıracağınıza aldırmıyor, güle-oynaya-koklaşa böğürtlen toplamaya devam ediyordunuz. Sevmiştin bu oyunu, ciddi adam, sen ciddi adam, bu oyunu sevmiştin. Resimlere, doğaya karışmanın, unutmanın, unutulmanın yolunu bulmuştun. Sana kalsa, bütün bir geçmişi unutur, önünden geçtiğiniz bağ evlerinin birinde her şeye yeniden başlardın. Her şey her şey olmazdı gerçi, ama sana kalsaydı yanındaki kadını öpüp koklar, saatlerce, günlerce sevişirdin. Hiç bıkmazdın, hiç bitmeyecek sanırdın. Kendini kandırırdın. Bu sana iyi gelirdi. O böğürtlenlere uzanırken gülüyordu. O biraz sana gülüyordu, o her şeye biraz gülüyordu zaten. O biraz gerçekçiydi. O biraz zalimdi. O biraz yalancıydı. Aşkın gözü kördü. Onu nasıl görmek istiyorsan öyle görüyordun. "Canım benim," diyordu, "sevgilim," kıvamında, kararında. Altında uzanıyordu, uzanıyordun altında. Odalarda, parklarda, ıslak bir ağza patlıyordun. Derin unutuşlara... Yetmiyordu, acı çekiyordun. Bir ihtimal, acı çektiriyordun. Bağ evlerinin arasındaki patikadan geçiyorlardı yine, hissediyordun, ama ne oluyordu da,

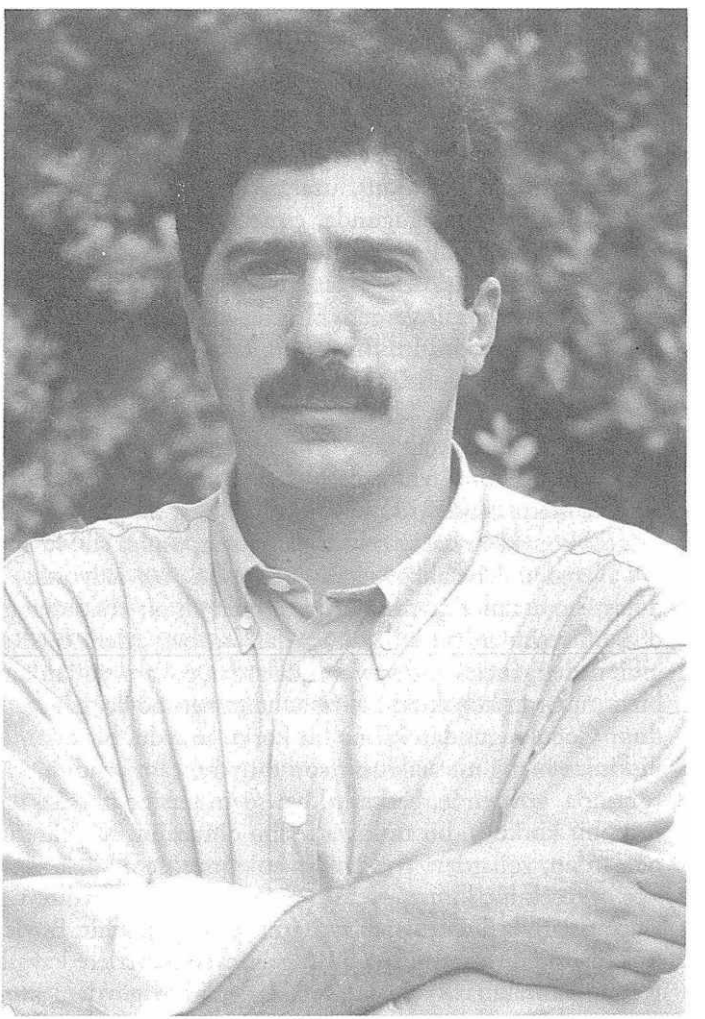

havlamıyor, döne-dolaşa-koşa aralarında fısıldaşıyor, bulanık bir resimden geçip gidiyorlardı. Bir resim canlanıyordu kafanda, uzaklara, parklara dalıp gidiyordun. Bir banktan düşüyordun. Yataklardan, koltuklardan, uçaklardan. Acıyla düşüyordun. Böğürtlen toplarken mutluluğun yüzünde donuyordu. Gülüşün yüzünde. Gözlerinde korkuyla büyüyen neydi? Neydi yollarda, odalarda yetmeyen, parklara sürükleyen neydi? Bağ evlerinin arasındaki patikadan köpekler geçiyordu, sürüler halinde. Bir anlam veremiyordun. Rahatın kaçıyordu. Canın sıkılıyordu. Islak bir ağza kaçmanın hayvansı arzusuyla yanıp tutuşuyordun. Sana kalsa bu bağ evlerinden birine yerleşirdin. Açıklamakta zorlanacağın toplam bir aşkla sevgilinin kucağında uyur, uyurdun. Evet, tam da böyle diyordun : "Seni hayatımın, deneyimlerimin toplamı bir aşkla seviyorum." Peki, düşlerin de bu toplama dahil miydi? Bunu sen düşünmedin, o sormadı, bir şey söylemedi, inanmakla inanmamak arasında bocalayan gözlerle baktı yalnızca, içine bir ateş düştü. Böylesi iyi olurdu : Bağ evlerinden İstanbul'a, kavgalardan sevişmelere, kentlerden ülkelere yolculuklar yapar, kendinden uzaklaşır, dünyayla barışırdın. Sonra yine düşler başlardı, yakınında, uzağında. Düşlerin nereye taşırdı, arzuların, korkuların, saplantıların nereye? 'Toplam aşk' dediğin şey bağ evlerine değil, parklara, Kont'un Köpekleri'ne taşırdı seni. Gittiğin değil, yaşadığın kent olurdu İstanbul. Döndüğün değil, düşlerinle, düş kırıklıklarınla öldüğün kent.

Önünde kapılar açılıyordu, Açılan bir kapıdan Konstantinopolis'e giriyordun, yirmi birinci yüzyıl Fatih'i, bir kapıdan, ardında toz bulutu bırakarak, doludizgin. Yanındaki kadının ellerine, saçlarına, yüzüne, ıslak ağzına sahip olmanın, bir kere, bir kere daha sahip olmanın bitmek bilmeyen arzusuyla odalara sığınıyordun. Aşk dilencisi, ıslak ağızların dilencisi gibiydin. Hiçbir şey bu tutkuyu silip atamıyordu. Her defasında aynı coşku ve heyecanı duyarak bu kente, duvarlar arasına hapsediyordun kendini. Uçaklarla, otobüslerle, trenlerle geliyor, sevişmelerle tazeleniyor, dokunuşlarla dinginleşiyor, dizginleniyordun. Ama ne oluyordu da, havlamıyor, döne-dolaşa-koşa aralarında fısıldaşıyor, bulanık bir resimden geçip gidiyorlardı. Nasıl oluyor da, odaları, parkları, patikaları dar ediyor. hayatı zindana çeviriyorlardı. Nasıl oluyordu da, düşüyordun, bir düşte düşer gibi, yataklardan, banklardan. İçinden, bedeninden bir şeyler kopup gidiyordu. Nana Mouskouri'nin parçalarını dinlemenin eski tadı kalmıyordu. Anadolukavağı'nda yenilen midye tavaların, Büyükada'da gölgesinde oturulan çam ağaçlarının, Hisar'da yapılan uzun yürüyüşlerin... Kitapçılar Meydanı'nda buluşmaların, Magnum'un Gözüyle 68'liler sergisini gezmenin, öğrenci kahvelerinde konuşmaların eski tadı kalmıyordu. Eski tadı, özlemin. Ellerin işe yaramıyordu, bedenin, küfürlerin, yazgının böylesine isyan edişin... Çanlar sizin için çalıyordu. Banktan düşüyor, boğuşuyor, yoruluyor, gücün yetmiyordu. Hayat, gelenin gideni, yanlışların doğruları önemsizleştirmesi, aşkın korkuya, korkunun aşka, tutkuların her şeye galip gelmesiydi. Tutkular da cesaret istiyordu, ama cesaret yetmiyordu. Bir tuzağa düşüyordun. Bir uçurumdan bir daha kendin olamayacak biçimde düşüyor, parçalanıyordun. Hayat biraz da buydu : Hayat yavaş adımlarla bir parka sürüklenmekti, sürüklenip parçalanmaktı. Bir kent her zaman fethedilemezdi. Her zaman bağ evlerine çıkmazdı yollar. Gözlerin, "Kaç! Uzaklaş!" diyebildiğin kadını arıyordu. Uzaktan çığlığını duyuyordun. Adın kulaklarında

yankılanıyordu. Hareket halindeki köpeklere bakıyordun, göz ucuyla, usulca silikleşen, sessizce uzaklaşan.

Parka girdiğinizde, ağaçların altındaki karaltıları fark ettiniz. Önünüzden beyaz bir köpek hızla geçip ağaçların koyu gölgesinde kayboldu. Geriye dönüp bir pastanenin güvenli koltuklarına oturmak, dönüşü erteleyip bir otel odasına sığınmak vardı, ama karşı koyulmaz bir gücün, uslanmaz bir arzunun çekim alanında, patikayı andıran yolda yürüyüp kuytu köşede bir banka oturdunuz. 11.55 uçağına daha iki saat vardı, normal, yerleşik bir hayata dönmek için taksiler, otobüsler, uçaklar. Elli metrelik ıssız bir yol vardı, bir karabasandan kurtulmak için. İstanbul kanatlarınızın değil, ayaklarınızın altındaydı, ayaklarınızın altında karaltılar dolaşıyordu. Havlamıyor, döne-dolaşa-koşa aralarında fısıldaşıyorlardı, anımsadın, bu sefer gerçektiler, "feriştahını siktiklerim", fısıldaşmıyor size saldırmanın planlarını yapıyorlardı, başlarındaki o "orospu çocuğu", içinden bu küfürleri geçiriyordun, o ak saçlı, o garip köpek kılığındaki adam, "İyi akşamlar" diyordu, "burası İstanbul'un orta yeridir, düş kurmak ve sevişmek için en uygun mekândır", memelerine süt yürüyen kadın sana bakıyordu, sen döne-dolaşa-koşa aralarında fısıldaşan köpeklere. Gözlerin bir insan, bir bekçi, bir polis arıyordu, sen, evet, bir bekçi! Ama nerde, günlerden 3 Kasım'dı, mafya ilişkileri ve faili meçhul cinayetlerden dolayı yönetimi protestonun yıldönümüydü. Sanki bütün bekçiler, polisier Beyoğlu'nda düzenlenen izinsiz gösterideydiler. Hangi cehennemden duyabilirlerdi ki, göstericilerin dışında herkese, her şeye sağırdılar. Kahrolası adam, gözlerinde köpeksi bir parıltı, sesinde tehditkâr bir ton, konuşuyor, "Yine de güvenli bir yer sayılmaz, dikkatli olun" diye uyarıyordu. Dışarıda ara sıra arabaların sesleri duyuluyordu, uzaktan. Birbirinize bakıp susuyordunuz. Köpek miydi, adam mıydı, neydi, "Öyle değil mi Kont?" diye soruyordu ötekilere, belli ki dalga geçiyordu. "Allahsızlar kitapsızlar", bu sefer gerçektiler, "Öyle değil mi Kont?" diye yineleyip, sinsi gülüşlerle etrafınızı kuşatıyorlardı. Tasmalarından boşanmışlar mıydı ne, yardımınıza koşacak bir tek Allah'ın kulu da yoktu ortalıkta. Uzun dilleriyle peşinizde miydiler ne, kaçacak doğru dürüst bir yer de göremiyor, elleriniz ayaklarınıza dolaşıyordu. Kont'un köpekleri kırmızı atıyorlardı pençelerini, kıpkırmızı atıyor, koparıyor, kanatıyor, sivri dişleriyle erkeklik organını parçalıyorlardı. Bir bağ evinde, ıslak ağızlarda, sonsuza kadar patlama arzusunu bir daha geri gelmemek üzere öldürüyorlardı.

Karanlık köpeklerin gözleriyle bakıyordu, ağaçların arasında kaybolurken bir kadın, Boğaz'ın serin sularına düşüyordu dolunay. ❂

OĞUZHAN AKAY

Hesabı Alır mısınız Lütfen?

DIŞ SES : Hep yufka yüreklilikten kaybettim. İç ses : Bir insan daha keşfedecek gücü aramıyorsun bile. Biri çıkar da gözüne hoş görünür, yüreğini titretir, içini ısıtır diye ödün kopuyor. Dış ses : Korkaklık mı sence bu? İç ses : İkinci bir varlık olamaz senin için. Dış ses : Bazen kendime de tahammül edemiyorum. İç ses : Duvarlar örmüşsün kalbine, yüzüne, sözlerine. Dış ses : Shakespeare gibi konuşuyorsun. Yüzleşecek ne kaldı ki? İç ses : İlişkilerin başlarken bitiyor daha. İlerliyorsa sürükleniyor. Ateş hattında tam siper alıyorsun. Oysa savaş çoktan bitmiş. Dış ses : Yeni bir yaşama adım atacak gücüm yok. Sözcük kurdu : Kısa sözcükleri daha çok seviyorum. Bitirmenin hazzı adına. Dış ses : Aniden kayboluyorum ortadan. Hiçbir açıklama yapmadan. Boşlukta bırakıyorum onları, ilişkiyi. Bunalıma giriyorlar. Günde beş kez aramaya, telefona mesaj bırakmaya başlıyorlar. Mektup yazıyorlar, şiir yolluyorlar. Sanki aşkın içinde sürüklenen kendileriymiş gibi. İç ses : Hiçbiri de nefret etmiyor senden. Çünkü sende ilkleri tadıyorlar. İster genç, ister orta yaşlı olsunlar. İlkleri. İlk kez bir erkek, destek oluyor. Cesaret aşılıyor. Dinliyor. Anlıyor. Birlikte uzun alışverişlere çıkıyor, vitrin dolaşıyor. Sızlanmıyor. Dış ses : Sabaha kadar sarılarak uyumayı azımsama. Sözcük kurdu : Çiçek mi güzel, çiçek sözcüğünü kemirmek mi? İç ses : Aklına ilk gelen nesneyi söyle bana. Dış ses : Çıkmak. İç ses : Bir eşya. Dış ses : Kalem. İç ses : Birincisi aşk yaşamın. İkincisi iş. Ateş bacayı sarmış. Ama arada bir çakıyorsun. İkincisi zaten çok açık. Sözcük kurdunun bodyguard'ları : Birimiz silgi, birimiz tipeks. Silip atıyoruz, yazıya damsız girmek isteyen sözcükleri. Eski sevgili hayali : Senin gölgeni yapıyorum. Seni daha sonra boyayacağım. İlk rengin kahverengi. Seni boyadığım yerde ben olacağım. Rengim sarı. Konuşan kamera : Yorgun bir İstanbul evi burası. Tavanları yüksek. Salonun ortasında kare bir masa. Duvarlarda tablolar. Ölmüş bir ablanın ruhu. Combi'nin gazı bitmiş. Yerler soğuk, kedi azgın, kadın yumuşak. Ben güzelim, diyor, elleriyle saçlarını geriye atarken. Ben güzelim, beni seviyor musun güzelim. Sözcük kurdu : E harflerini açık bırakıyor kadın. Yemesi kolay olsun diye. Dış ses : En son çıktığımda, el sallamıştı pencereden. Ben de, o da bilmiyorduk, bir daha hiç görüşmeyeceğimizi. Karlara bata çıka koşmuştum caddeye. İç ses : Karagözcü kızı anımsattın bana. Sevişirken, az kullanılmışsın demiştin. 35 yaşındaydı, ama bir genç kız tazeliğindeydi. Sesini çıkarmamıştı. Sabahleyin ilk işi ağzına sıçmak olmuştu. Bütün Türk erkekleri, hepiniz böylesiniz işte demişti. En entelektüelinizin hammaddesi maganda. Dış ses : Çok utanmıştım.

Sarhoş kafayla ne söylediğimin farkına varmamıştım. Sözcük kurdu : Yiyemeyeceğim kadar uzundu utanç. Dış ses : Banyoda kalorifer böcekeri vardı. İç ses : Apartmanın Mardin'inde yaşıyordu. Hemen yukarısı Nişantaşı. Son gördüğüm, Karagöz, Hacivat olmayı bekleyen deri parçalarıydı. İç ses : Kaçış o kaçış. Dış ses : Biri tablo gönderdi, biri askılık, öbürü şiirler, bir başkası kum saati. Son gelen oydu. Kum saatinin bir de çizimi vardı içinde. Kumun olması gereken yerde, sözcükler aşağı akıyordu. Çift Tırnakgiller : Zamanın çoktan dibe çöktüğü kum saatinin ince belinden tek saniye bile süzülmüyor. Ne kendisi, ne bir başkası, o kum saatini ters çevirmiyor. Çünkü yeniden başlayacak bir hayatın korkağı o. Ne akrebi koşabilir, ne yelkovanı uçabilir. Çocuk : anneme hediye alacağım. Para verir misin? Anne : Yarın para havale eder misin? Baba : Kendimin de babası oldum hep. Dış ses : Bebeğim, sen o kadınları da büyütür, yılkıya bırakırsın. İç ses : Kralın korkusunu mu seçersin, korkunun kralını mı? Dış ses : Yaşını hiç göstermiyorsun! İç ses : Hangi yaşımı? Âşık olanı mı? Aşktan kaçanı mı? İş azgınını mı? İşe yaramayanı mı? Filozofu mu? Filologu mu? Hangisini? Sözcük kurdu : Bir oyun bu. Dejenere Scrabble. Dış ses : Hani biri de sevgililer gününde aramıştı. Aramızda dile getirilmiş hiçbir şey yoktu. Ankara'dan gelmiş, dönüyormuş. Akşam, görüşmek istiyordu. İç ses. Sırada hakiki sevgili varken, gidemezdin. Dış ses : Bu senin mazeretin. Bir daha asla aramadığı, kart atmadığı zaman anladım beni sevdiğini. İç ses : Söylemeden kaçtığı için üzülüyorsun. Kaçaklar, kaçanları anlar. Senden önce kaçtığı için değerli. Aşkın ablası. En son tarifi, tarihi, talihi bilinmeyen bir denklemim ben. Dış ses : Korkak, kaçak, kırgın bir adam, ardında yaralı ceylanlar bıraktı. İç ses : Kendini soy, ben çıkarım ortaya.

Benim de artık bir duvar saatim var. Odamın içinde değil. Karşı apartmanın çatısının üstünde. İki apartmanın yükseltisine yanlarını dayayan, bir diş gibi doldurulmuş zaman bu. Her gün bozuluyor, her gün yapılıyor. Masamdaki küçük saat, bir saat ileri. Ayarı yok. Saatler geriye alındığında düzelecek sadece. Kum saati ise dört dakikalık. Ayarım, moralim, kararım bozuk. "Korukent'e bowlinge gelir misin bebeğim? Seni son bir kez olsun göremez miyim?" diye mesaj bırakmış biri, cep telefonuma. Yanımdaki, başını omuzuma dayıyor. Öbürü, kitaplıktaki, fotoğraf çerçevesinin içinden el sallıyor.

Feridun Andaç ile Dünden Bugüne

"Bir dil yaratmakta, yaşam kültürünü yansıtmakta öykü temel tür..."

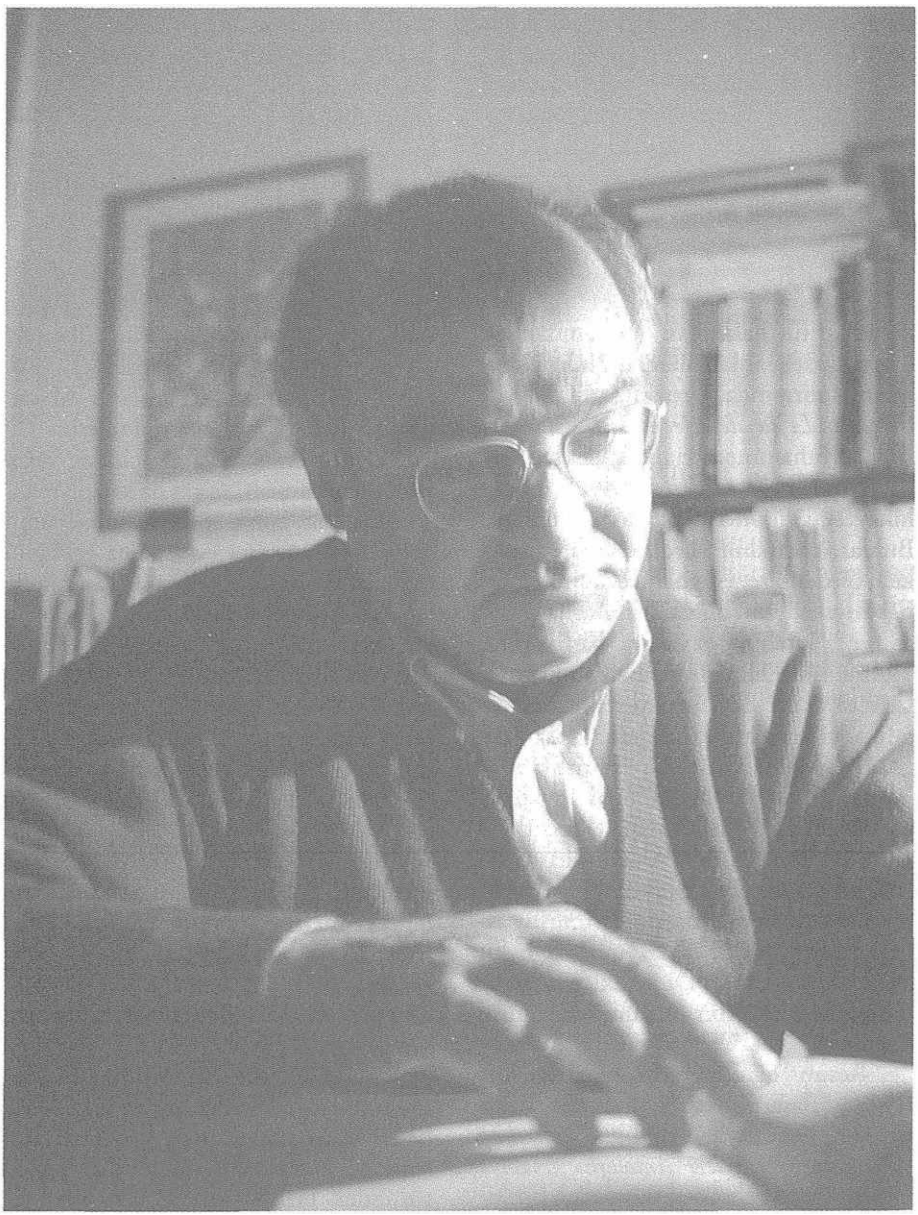

Fotoğraf: Taner Şehri

Konuşan : Semih Gümüş

Öykü üstüne en çok yazan eleştirmenlerden birisin. Bunun nedenlerinden söz eder misin? Baştan yapılmış bilinçli bir seçim mi bu, yoksa rastlantılar mı neden oldu?

– Buna rastlantılar demek pek doğru olmaz. Öyküye bilinçli yöneldiğimi söyleyebilirim. Çocukluğum masalların, halk hikâyelerinin anlatıldığı bir ortamda geçti. Yazın çevrem, aile ortamım beni hikâye etme, anlatma geleneğiyle yüzleştirmişti. *Binbir Gece Masalları*'nı, âşık ve cenk hikayelerini, *Köroğlu* kol destanlarını halamdan, babamdan ve çevremizdeki anlatıcılardan dinlemiş olmam, sonrasında, yazılanlara ilgimi artırmıştı. *Leyla ile Mecnun*'u, Âşık Garip'i, Muhammed Hanefî Cenkleri'ni, Eba Müslimi Horasani'nin serüven dolu hikâyesini okumaya başlamıştım bile... Bunlar, çocukluk yurdunda sürdürürken, birdenbire, Gogol diye, adını sanını hiç duymadığım bir yazarın *Mayıs Gecesi* adlı bir kitabını okumaya başlıyorum. 1963-64'ler, ilkokul üçüncü sınıftayım. Öğretmenim Leyla Hanım'ın "okuduğunu iyi anlatma" armağanı. Hasan Ali Ediz ve Vasıf Onat'ın bu çevirisi (1938, Remzi Kitabevi yayını) beni 'öykü'yle buluşturmuştu. Bu kitap (Hasan Ali Ediz'in *Gogol ve Eserleri* adlı o uzun incelemesi), başka kitaplara, yazarlara ulaşmadan da bir basamak olmuştu aslında. Sonra, ortaokulda, modern öykü sanatıyla yüzleştim. Dinlediklerim, okuduklarım daha bir anlam kazanmıştı bende.

Resim öğretmenim Fuat İğdebeli'nin, "Başarılı resimlerin anısı için," diyerek imzalayıp verdiği *Amerikan Edebiyatı Hikâyeleri Antolojisi* (Naciye Öncül, 1963) elimden düşmeyen bir kitap olmuştu. Birçok yazarı erken yaşta keşfetmeye başlamıştım. Okul kitaplığına, kent kütüphanesine gidip o çocuk halimle, bildik bir edayla, "Gogol'ün, Puşkin'in, Dostoyevski'nin, Çehov'un, Edgar Allan Poe'nun, Mark Twain'in, Faulkner'ın, Hemingway'in, Steinbeck'in eserleri var mı?" diye sormaya başlamıştım. Sanırım bunlar rastlantı değildi. Naciye Öncül'ün hazırladığı bu antoloji, diyebilirim ki, öykünün, öykü sanatının ne olduğunu kavratmıştı bana. Şu an, o izlerden yürüdüğüm günleri anımsıyorum. Uzun süre bu tür antolojiler okumuş, yeni yazarlar / öyküler keşfetmiştim : Kâmuran Şipal'in *Çağdaş Alman Hikâyesi* geliyor usuma şimdi. Burhan Arpad'ın, yine Alman-Avusturya öykü antolojileri... Elbetteki Varlık Yayınevi'nin Çekoslovak, Romen, İskandinav, Yugoslav, Macar, Çağdaş Rus hikâyeleri antolojileri...

Öykü, önce hayatın içinden gelip beni sarmalamıştı, sonra da kitaplarda... Tüm bunlar, bana, öyküyle buluşmanın genç bir ömür için ne anlama geldiğini öğretmişti. Bunu da, 15-16 yaşlarında, yaz tatillerinde, üç yıl ardı ardına, üçer aylığına çalışmaya gittiğim Sarıkamış'taki İller Bankası'nın Su İşleri Şantiyesi'nde ve bu kasabanın coğrafyasında tanık olduklarım, yaşadıklarım ve okuduklarımdan çıkarabiliyorum şu an.

Her sabah, kanal kazarak kasabaya su getirmeye uğraşan işçilerin puantajını yapmak için, tepeleri aşıp onların yanına giderdim. Elimde mutlaka bir kitap olurdu. Bu da çoğunlukla bir öykü ya da romandı. Van Gogh'un *Theo'ya Mektuplar*'ını (1969, Azra Erhat çevirisi, Yankı Yayınları) edinip işçiler çalışırken, bir ağacın gölgesinde oturup okumaya başlamıştım... Kitabı bitirdiğimde bu çalışan insanlara, okuduklarıma, hayata başka bakıyordum. Van Gogh'un, belleğimde / ezberimde yer eden birçok sözünden birinin ardına takılarak, ya-

Resim öğretmenimiz Fuat İğdebeli ile; 1968, Erzurum. Feridun Andaç, Hüseyin Haydar, İsmail Öztürk, Mehmet Katmer. "Resim, edebiyat düş dünyamızı sarmalıyordu."

zı'nın, öykü'nün, roman'ın, şiir'in hayatı içindeki anlamını sorgulamaya başlamıştım.

"...nesnelere özgür ve güvenli bir bakışla da baktık mı, geri dönüp sırt çevirememeyiz onlara."

Bu çok basit gibi geliyor, belki! Van Gogh'un düşünceleri beni 'her şey'e yöneltmişti. Bakıyordum... Evet, yalnızca bakıyordum. Yaşadıklarımızın her bir ayrıntısında öykü'yü görüyordum. Öykü, hayatın içindeydi. Ayrıntılarda saklı kalan, dilsizleşenin dile gelişiydi, susuzluğun yeşertişiydi, içimizdeki ıssızlığın sesiydi... Çözemeyip göremediklerimizi tanımlıyor; yer yer betimleyip anlatıyordu bize.

Bütün bu yaşadıklarıma, tanıklıklarıma, hayatın en ince ayrıntılarına birer öyküymüş gibi bakardım. Çünkü buradaki hayatlar tıpkı Çehov'un, Gorki'nin öykülerindeki hayatlardı. Okuduklarımla yaşadıklarım yakınlaşıyordu. Öyküden hayata, hayattan öyküye bakıyordum. Masallar, halk hikâyeleri beni öyküde buluşturmuştu. Öykü de şiirle romanın kapısını aralamıştı.

Öykü, yazının özüdür. Bu yönelişe dönüp bakarken, benim gördüklerim bunlar. Sonraları öykü üzerine düşünüp yazmalarımın kaynağında bunlar var.

Yazı'nın okuma eyleminin beni uçlandırdığı yer, hayatı tanımak, öğrenmek. Öykü de, bu okuma / yazma eylemimde beni zenginleştiren bir kanal; hayatla, yaşadıklarımla kendimi tanımlayabildiğim (aynı zamanda tanıyabildiğim), ait olduğum yeri en iyi gözlemleyebildiğim bir an öykü.

Öykünün edebiyatımızdaki yeri nedir sence? Bunu biraz da romanla, şiirle karşılaştırarak yanıtlamanı istersem, kısa bir değerlendirme yapar mısın?

– Bunu, iki koldan giderek, kısaca açıklamaya çalışayım. Öncesi, bir anlatım yazı geleneğine bağlı olmamız. Masallar, halk hikâyeleri, destanlar, fıkralar düzyazı / öykü geleneğimizi doğrudan

etkilemiştir. Yeni anlatım biçimleri bunlarla zenginleşmiştir. En Doğu'nun Batı'sında kalan biz, Anadolu'da bu geleneğin taşıyıcısı konumundayız. Geleneksel sözlü anlatılar öykünün bizdeki kaynağıdır, hatta romanın...

Romanın bizdeki tarihçesi çok yeni. İki yüz yılı bulmayan bir tarih. Ama öykü öyle değil. Bu anlamda edebiyattaki (başlangıç) yeri, etkinliği, belirleyiciliği daha fazladır, bence.

Şiirin sınırı yazıldığı dildir. O dille ulaşabildiği gelenektir. Geleneği özümseyen / bilen şair, düşünsel olarak da kendisini donanımlı kılabilmişse, edebiyatla bir iz bırakır, bir yer açar kendine. Bu anlamda, "Fransız Şiiri Türk şiirini etkiledi," sözünü komik bulurum. Ama, "Çehov, Maupassant, Hemingway öyküsü öykücülüğümüzü etkiledi," sözünü anlarım. Roman için de öyle. Demek ki, öykü temel biçim.

Şimdi buradan, öykünün edebiyatımızdaki yerine gelince : Öykü, bence, yazınımızın her döneminde gündemde olmuş yazınsal oluşumumuzu etkilemiş bir tür. Romanda ilk 'cılız' / 'adapte' örnekler verilirken (Namık Kemal'i, Recaizade Mahmut Ekrem'i anımsayalım), Emin Nihat *Müsâmeretnâme*'yi (1872), Samipaşazade Sezai ise *Küçük Şeyler*'i yazıyordu (1892).

Bu sürecin uzanımında gelinen noktada, uluslaşma bilincinin etkisiyle yeni bir dil yaratmak, yeni bir edebiyat oluşturmak düşüncesi edebiyat ortamında etkindir. Burada öykü şiirden daha baskındır. Belki döneminde etkileyici olan şiirdir, ama sürekliliği / etkinliği genişleterek götüren öykü olmuştur hep. Ömer Seyfettin bugün okunuyor, ya Mehmet Emin Yurdakul, Mehmet Akif...

Yazınımızda, bu başlangıç noktalarından baktığımızda, roman – yapısal özellikleri bakımından – hep Batı'ya açık olmuş. Etkilemiş, bu etkiler düzleminde biçimlenedurmuş. Şiirde, geleneksel yapıyı kırma çabası (ki, bu salt dilde / söyleyişte değil, biçimde de) yine kaynağını dünya / Batı şiirine açılmakta bulmuştur! "Beş Hececiler"in, "Yedi Meşaleciler"in, "Garip"in, "İkinci Yeni"nin, "1940 Kuşağı"nın çıkış kaynaklarını düşünürsek...

Tüm bunlar oluşadururken "reddimiras"a gitmeyen tek tür öyküydü. Yeni bir dil, yeni bir edebiyat yaratma çabasında da geleneksel olana sırt dönülmedi hiçbir zaman. Ömer Seyfettin'in öykülerinde bunun izlerini görmekle birlikte, bunun en tipik örneğini F. Celâlettin'in, Osman Cemal Kaygılı'nın öykülerinde buluruz.

Bir dil yaratmakta, yaşam kültürünü yansıtmakta öykü temel tür, anlatı. Kim ne derse, desin! Ömer Seyfettin, Memduh Şevket Esendal, Sait Faik, Sabahattin Ali, Orhan Kemal, Oktay Akbal, Bilge Karasu... bu yaratımın en etkileyici örneklerini sunmuşlardır.

Romanda hep kilometre taşlarından söz edilir. Şiirde de bu daha çok dönemlerle adlandırılır. Öyküde, bence, bu tür kilometre taşları yoktur. Başlayan ve birbirine ulanan, açımlanan geliştirilen birçok çizgi vardır. Sen de biliyorsun. Öyküde, yazın tarihi / sosyolojisi açısından bu tür (dönemsel) ayrımlar yapılagelse de, öykü sürekliliğini, çizgisini hep yenileştirip zenginleştirmiştir. Örnek olarak "1950 Kuşağı" öykülerini ele alalım. Nezihe Meriç'i, Bilge Karasu'yu, Tahsin Yücel'i tek tek kum taşı olarak alırsak, diğerlerini, Orhan Duru'yu, Ferit Edgü'yü, Adnan Özyalçıner'i, Demir Özlü'yü, Erdal Öz'ü, Tarık Dursun K.'yı, Muzaffer Buyrukçu'yu, Leylâ Erbil'i, Zeyyat Selimoğlu'nu... nasıl adlandıracağız.

Öykü, bence, var olan bu birikimiyle edebiyatımızdaki yerini belirleyip açıklıyor. Bilinen bir sözle noktalayayım: kendi içinde en 'istikrarlı' gelişen

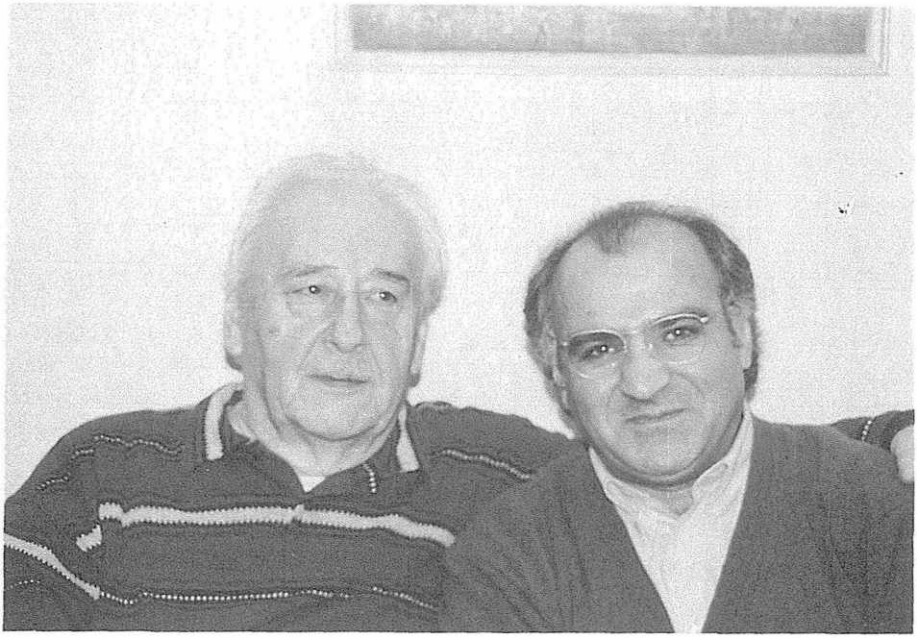

Oktay Akbal ile.

bir tür.

Öykünün, elbette kısa öykünün, düzyazı türü olmasına karşın, romandan çok şiire yakın durduğu konusundaki düşüncelere katılıyor musun? Bunun nedenleri nedir?

– Buna katılmıyorum. Şiir daha çok söylenmek içindir. Biçem ve söylem farkı vardır. Ama "şiirsellik" dersen, bunu anlarım. Bu da öykünün kaldıramayacağı bir şeydir... İmlediğim yanıyla romana daha yakındır. Birçok önemli romancımız öyküden değil, şiirden gelmiştir. Sabahattin Ali, Orhan Kemal, Yaşar Kemal, Fakir Baykurt, Vedat Türkali... şu an ilk hatırladıklarım.

Şiirde sözcüklerin ritmi önemli, öyküde yapısı. Kurulurkenki söyleyişi, anlamsal yapısı. Temel ayrım bu bir kez. İkisinin arasına konulan "düzyazı" şiir... Bu da ne ölçüde doğru, tartışılır. Yakup Kadri'nin *Erenlerin Bağından*'ı öyle adlandırılsa da, bence, denemeye daha yakındır. Kısalığından dolayı bile benzetilemez, yakın durduğu söylenemez.

"Şiirsellik"in yerine bir başka kavram koyabilirsek, böylece, kısa öyküyü şiire yakınlaştırmanın sultasından da kurtarabiliriz sanırım!

Ben öykü deyince "kısa öykü"yü anlıyorum; "uzun öykü"yü başka bir tür olarak görmek gerektiği kanısındayım. Eleştirmenlerle yaptığım söyleşilerde benim bu saptamama herkesin katılmadığını gördüm. Senin de düşüncelerini öğrenebilir miyim?

– Öyküyü kendi arasında ayrımlamak ne ölçüde doğru? Ya da "öykü=kısa öykü" demek yeterli mi? Peki, hepimizin bildiği şu tanımlara ne diyeceğiz :

Kısa kısa öykü (short short story)
Kısa öykü (short story)
Uzun öykü (nouvelle).

Bir de "minimal öykü" var. "Anlatı"yı ne romana, ne de öyküye dahil edebildiğimize göre, bunu nasıl tanımlayacağız! Bu açıdan, senin öykü = kısa öykü sınırlamana / tanımına katılmam güç. Belki, şuradan yola çıkarak bu çerçeveyi belirliyorsun : öykü ne anlatır / anlatmalıdır, nasıl kurulur / kurulmalıdır. Buna göreliği belirlidir, sınırlıdır.

Erhan Bener ve Vüs'at O. Bener ile.

Bu aşılınca, başka şey olur.

Öykü, çoğunlukta, an'ları / durum'ları / kesit'leri / olay ve olguları yansıtmaya dönük bir tür olduğuna göre; az sözle mi anlatmalı bunları? Öykünün bu yapısını belirleyen, biraz da metnin açıklığı veya kapalılığıdır. Öte yanına gelince : Oktay Akbal'ın, bir konuşmamızda söylediklerini hatırlıyorum şimdi : "Öykü, bir anda oturulup yazılmalı, bir anda da okunmalı." Ama söylediklerinin daha ilginci şuydu : "Tezcanlı bir insanımdır. Canım sıkılır. Öyle uzun uzun şeyler yazamam. Öykülerim de, romanlarım da bunun için kısadır..." O konuşmamızda, Sait Faik'in de böyle birisi olduğunu anlatmıştı.

Şimdi, türlerin çıkışına bir de bu yanıyla bakarsak; peki neyi nasıl adlandıracağız. Ya da sınırlandıracağız. Yaşar Kemal'in, *Ortadirek*'te, Çukurova'ya inişi bir roman boyunca bu kadar uzatıp anlattığı için kızanlara yanıt olsa gerek, sonraki romanlarından birinde bir yaprağın ağaçtan düşüşünü on sayfada anlatmış olması!

Öyküyü sözcük sayılarıyla tanımlayamayız. Anlatma, kurma biçimleridir esas olan. Bilge Karasu'nun *Uzun Sürmüş Bir Günün Akşamı*'ndaki "Ada", "Tepe", "Dutlar" öykülerini ele alalım. Uzayan söz/ler değil, anlatılan gerçekliğin boyutlarıdır öykülerde belirleyici olan.

Ben, yazı'yı hayatla açıklamaktan yanayım. Çünkü yazı, yaşamımızın bir izdüşümüdür. Her coğrafya, her iklim kendi yazısının biçimini, rengini, yaratıyor, adlandırıyor sonra da. Biz, bunları, yenilerde adlandırma cesaretini bulup tartışıyoruz. İmlediğini yabana atmadan, bu konularda düşünüp yazmak, tartışmak, yaratma cesareti kadar önemli geliyor bana.

Romanın gerçekliği kapsayıp onun derinliğini vermekte öyküden daha büyük

olanaklara sahip olduğunu düşünüyor musun? Bu arada roman ile öykü arasında, gerçekliği okura süzen yollar olarak bir karşılaştırma yapar mısın?

– Roman hem *karma*'dır, hem de *karışık*. Bütün türleri, yerine göre, içerir. Açıktır her birine. Yayılmacıdır biraz. En "obur" anlatıdır. Öykü tek'tir, maestro gibidir adeta.

Elbette ki her yazı kendi içinde bir derinlik, yoğunluk taşır. Özgün / özgül yanları da burada belirir.

Romanın kapsayıcılığı, derinliği kendi gerçekliğiyle sınırlıdır, bence. Yansıttığı, anlattığı şeyleri en ince ayrıntısına kadar verebilmedeki olanaklardır zaten türü var eden. Bu açıdan, öyküyle romanın karşılaştırılmasının, hatta öykünün roman geçiş türü gibi görülmesinin / gösterilmesinin karşısındayımdır.

Öyle şeyler vardır ki, bunu yalnızca öyküde anlatabilirsiniz. Öyküyü var eden, gerekli kılan da budur. Okurken de öylesi seçimler yapmaz mıyız? Öykü an'lara, roman geniş zamanlara yayılır. Yazarken de, okurken de bunları gözetiriz.

Öykü daha çok hayatın, belleğin arka planlarını anlatır bize; roman gösterendir. Öykü duyumsatan, sezdiren. Geçişlere değil, daha çok duruşlara bakarız. Roman geçişler üzerine kurulur; öykü duruşlar. Öyküde duruş yerimize bakarız; anlamaya, kavramaya çalışırız. Romanda geçişlerin değişim / dönüşüm noktalarını görürüz. Roman düşünsel, öykü duygusal gelişimimizi etkiler.

Bunları daha da uzatabiliriz. Sonuçta, her ikisi de insana dönüktür. Şu tanımı benzetmeyi bilirsin : roman ormanı, öykü de ormandaki ağacı anlatır. Gerçekliğin okura yansıtılmasında her iki türün de farklı işlevleri vardır. Yansıtma boyutunda yazarın donanımını hayata bakışını göz ardı etmemek gerekiyor. İmlediğin olanakların önünü açan da dildir; yazarın dil bilincidir. Her iki türün düzyazı geleneğimizdeki etkinliği bu düzeyin yaygınlığıyla orantılıdır bence. Yazmak, yazarlar arası da bir etkileşim olduğuna göre, dilin olanaklarını kullanabilme, her iki türde de, yazı'ya yeni olanaklar sağlar, diye düşünüyorum.

Öykücülüğümüzün hem geçen dönemlerini, hem de genç kuşaklardan öykücüleri yakından izliyorsun. "Adam Öykü"de öteki eleştirmenlerden istediğim değerlendirmeyi senden de isteyebilir miyim? Geçen dönemlerin öykücüleriyle bugün yazılan öyküyü karşılaştırabilir misin?

– Dün ve bugün... Dün'ün öykücülerine öylesine bağlıyım ki; onlarla büyüdüm. Bugünün öykücülerini yakından izleme nedenim de bu duygusal bağın sorumluluk yüklemesinden olsa gerek!

Benden istediğin karşılaştırmayı yapmam hem çok kolay, hem de çok zor. Kendimi geniş bir aile içinde hissediyorum. Siz, bir süre sonra, aileden kopar gidersiniz; başka kıyılarda, başka kişilerle buluşur, hatta bağlanırsınız onlara. Dönüp anımsadıklarınız, unutamadıklarınız, yaşanmışlıkların anıştırdıkları olur... Şu an, öylesi bir dönemeçte olduğumu hissettirdin bana.

Bir yaz günü, temmuz akşamında, Adamo'nun romantik şarkılarını dinlediğimiz bahçemizdeki servilerin hışırtısının altında soluğumu tutarcasına okuduğum Orhan Kemal'i özlüyorum.

Bir celep pazarına bakan kahvede, Kürt çobanların bağrışmalarına aldırmadan, *Yeni Dünya*'nın sayfaları arasında gezinirken, henüz öldürüldüğünü bilmediğim Sabahattin Ali'nin sıcaklığını özlüyorum.

Okul sıralarına adını kazdığım, "Karanfiller ve Domates Suyu"nun çakır gözlü yazarını özlüyorum.

Âşıklar Kahvesi'nde Murat Çobanoğlu'dan dinlediğim hikâyelerin yazıya geçirilmiş en güzel örneklerini, yine bir

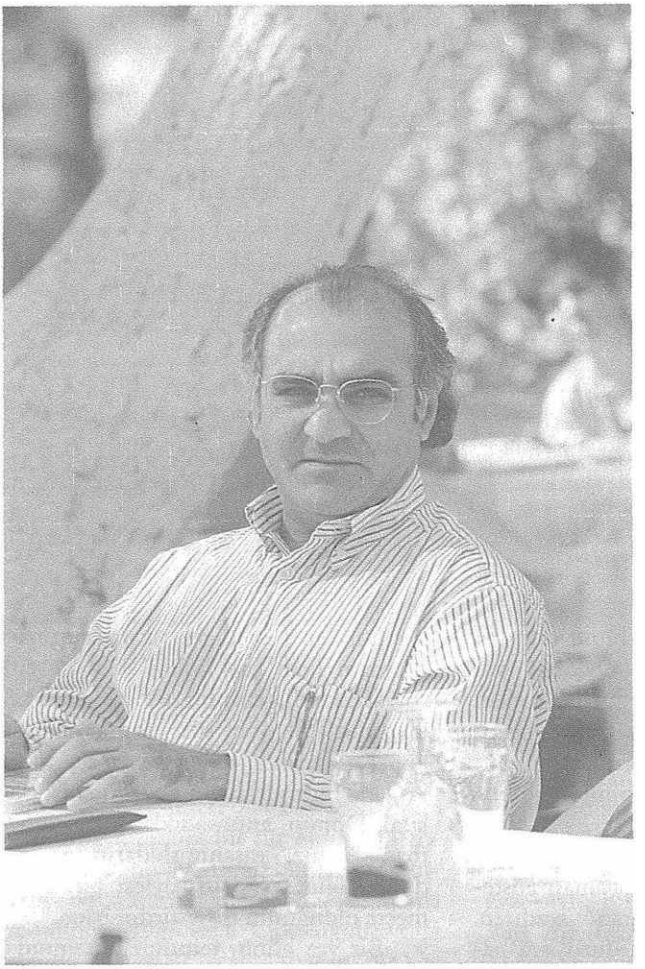

kahvede, *Bağrıyanık Ömer ile Güzel Zeynep* kitabından okuduğum Tarık Dursun K.'nın öykülerini dönüp okumak istiyorum yeniden...

Bunu sayımakla bitiremem.

Muş'tayım. Bir çocukluk anı. Teyzemin bağlara karşı duran evinin bahçesindeyim. Elimden düşürmediğim, Memet Fuat'ın *Türk Edebiyatı Yıllığı*. Demir Özlü'nün "Cıbranlı Halit Bey'in Ölümü"nü okuyorum. Halit Bey'in öyküsünü, o coğrafyaya ait birisi olduğunu bilmiyorum bile... Ama bu öyküyle Muş bende iz bırakmıştı, Demir Özlü'nünde izine düşmüştüm...

Bunlar duygusal izlenimler gibi de gelse, değil. Dün'ün öyküleri hayatın birçok kanallarına yöneltiyorlardı, bizi. Bağlanıp gidiyorduk her birinin ardından. Bununla, "Nerede o eski zamanlar" demek istemiyorum. Ama bugünün öykücüsünün zor bir dönemeçte / zamanda olduğunu biliyorum.

Gülderen Bilgili'nin, Mahir Öztaş'ın, İnci Aral'ın, Feride Çiçekoğlu'nun, Cemil Kavukçu'nun öykülerinde de benzer duyguları yaşamıştım.

Bugün, Neden öyle öykü/ler yazılmıyor? diye soruyorum. Toplum olarak farklı bir yerdeyiz. Ama yazan insanların dün'ü, öte'yi görmesi, hayata/insana nasıl bakması gerektiğini bilmesi gerek.

Bugünün öyküsünde insanı ve yaşamı bulamıyorum. İnsana, yaşama dair duygular da yok; iklimler, coğrafyaların, mekânlar da...

Genç öykücülerden geçen dönemlerin usta öykücüleri ayarında gördüklerini yada ilgini çeken, gözden kaçmaması gerektiğini düşündüğün adları söyleyebilir misin?

– Bu ayar'ı şimdiden belirlemek çok güç gibime geliyor. İlk kitabını 1979'da yayımlayan İnci Aral, Leylâ Erbil düze-

yinde bir öykücü. Ama bu kuşağı, bugün "genç"ler arasında sayamayacağımıza göre... Sonraki dönemden Mahir Öztaş, Feride Çiçekoğlu, Cemil Kavukçu Mehmet Zaman Saçlıoğlu geliyor usuma hemen. Ayfer Tunç, soluklu bir kalem. Suzan Samancı, renkli bir coğrafyadan geliyor. Jale Sancak, Özcan Karabulut, önü açık öykücüler...

Dediydim ya, o 'ayar'ı şimdiden koymak zor.

En genç öykücülerin en belirgin olumlu ve olumsuz özelliklerini düşündüğünü sanıyorum. Anlatabilir misin?

– Genellemeler doğruları ne ölçüde içerir? Ad vererek anmam gençleri üzeceği gibi, sevindirebilir de! En azından anılmak adına. Göz dolduran, inançla, sevgiyle yazanlar var. Bir şey olmak adına değil, bir şey yapmak adına. Ardında var olmak soluğu elbette...

Faruk Duman, Aslı Erdoğan, Sema Kaygusuz, Semra Topal, Niyazi Zorlu gençlerden ilgiyle okuduklarım.

Yine, kaçınılmaz olarak, genellemelere gideceğim : Olumlu yanları öykü ile neyin anlatılabileceğini bilmeleri; olumsuz yanları ise nasıl anlatılacağına pek kafa yormamaları... Aynı ölçüde dil bilincini önemsememe. Hayata çok uzak, flu bakmaları; hatta dışına düşüp fanteziler kurarak, ben'in benliğini yorarak anlatmaları. Düş ve fantezi öyküde bir şeydir. Her şey değildir. Başka 'şey'lerle bir arada olunca anlamlanır... İnsani boyut yok. Bu da kimliksiz, renksiz kılıyor onları. Ait oldukları yeri göremiyorsunuz... Arının hünerini biliriz...

Bukowski'den, Borges'ten başlayarak öykü yazılmaz! Onlara bir yerlerden gelinir. Örneğin, Çehov'dan, Hemingway'den... Bu da bir eksiklik.

Yukarıda andığım öykücüler bu çizginin dışında elbet...

Bugün öyküde nicelik olarak gözle görülür bir patlama olduğu söyleniyor. Sanırım doğru da. Bunun olumlu olup olmadığını soracağım, ilkin. Sonra da, nitelik olarak da bir patlamadan söz edebilir miyiz, bunun üstünde durur musun?

– "Patlama"nın ötesinde bir şey. Bir sosyolojik olgu demeliyim. Yazınımızın hiçbir döneminde görülmeyen hem de. Bunu olumsuzlamamalı. Ardından iyi şeylerin sökün edebileceğine inanıyorum. Biliyorsun, nitelik kolayca edinilmiyor. Bugünün genç yazarının / öykücüsünün en büyük şanssızlığı edebiyat ortamından yoksun oluşu. Edebiyat dergilerinin yetersiz kalışı. Bunlar olsaydı bu niceliksel görünüm olur muydu? Bu da ayrı bir şey. Ortam ve dergilerdir düzeyi niteliği yaratacak olan... Bunlar edebiyat için birer laboratuvardır adeta.

Dil, düşüncenin aynasıdır denilir. Edebiyatta dille beslenir, dille gelişir. Ana malzemesidir çünkü. Dil bilincini yeterince veremiyoruz genç insanlara. Bu olmayınca, yazmak çok kolay geliyor. Çünkü o bilinç, disiplin (yazma / okuma / çalışma disiplini), sorumluluk getirir. Nitelikse böylesi yoğunlaşma sonrası ortaya çıkabilir.

Bunda salt eğitimimizin payı yok. Sanat eğitimi, edebiyat eğitimi yetersiz deyip, kurtulmakla olmuyor. Düşünen, yazıp eyleyen insanların da bu bilinci (hayatın her alanına) taşıması gerekiyor.

"Adam Öykü"de kendileriyle konuştuğum eleştirmenlere sorduğum son soruyu sana da sormak istiyorum : En beğendiğin 10 öykücümüzün adını verir misin?

– Bu, Karacaoğlan'ın güzellemesini çağrıştırıyor bana. Bu 10'a hangi birini yazayım! En iyisi yaşayanlardan ilk on. Diğerlerini de başka yerde anarım : Vüs'at O. Bener, Tarık Dursun K., Füruzan, Leylâ Erbil, Tomris Uyar, Erdal Öz, Osman Şahin, Adalet Ağaoğlu, Tahsin Yücel, Hulki Aktunç. ❋

MAGDA SZABO

Rol

ROLÜ ona verdiklerinde hiç sevinmedi. İhtiyar kişiliği hoşuna gitmediğinden değil. Aktör mesleğini sever ve ciddiye alırdı, bol teknik yapıt vardı kitaplığında ve Stanislavski'yi keşfettiği gün öyle bir heyecana kapılmıştı ki kendini şakır şakır yağan yağmurun altına atmış ve Orman'a kadar yürümüştü; vahiy sarsıcı olmuştu, mutlaka gevşemesi, kendini yorması gerekiyordu. Ama tiyatro söz konusu oldu mu çekingen ve gevşekti, başarısı nerdeyse kaygılı kılmıştı onu. Daha önce başka bir mesleği vardı, sahneye geçtiğinde artık çok genç değildi ve her rolüne gelecekteki yaşamı, hem yalnız kendisininki değil, seyircilerinki de sanki bütünüyle onun yorumuna bağlıymış gibi hazırlanırdı.

Daha hiçbir ihtiyar rolü oynamamıştı.

Her yeni görevin onda uyandırdığı kuşkuya kapılmıştı : Belki de başaramayacaktı bu işi. Oynayacağı kişi kendisinden hemen hemen kırk yaş büyüktü. Sahneye çıkınca gerçekten bir ihtiyar olması gerekirdi, sadece öyle görünmesi değil. İnsan içten içe nasıl ihtiyarlayabilir?

Yüz görünümü sorununu tramvay beklerken çabucak çözdü. Aktörün arabası yoktu, genellikle otobüs ya da tramvaya biner, ancak acelesi varsa taksi çağırırdı. Bu tıklım tıklım araçları severdi; konfor eksikliği sıkmazdı onu. Ayrıca, hemen tüm sporların cahili olmasına karşın, kimileyin bir maça gittiği de olurdu ve eğer vakit bulursa düğünlere katılır ya da hiç tanımadığı kişilerin cenaze törenlerini izlerdi; tavırları ve yüzleri inceler, ister bir omuz silkme, ister bir ses tınlaması olsun, gözler ve aklına yazardı.

Yüz görünümü konusunda çözüm çok doğal bir biçimde belirmişti : Baba'nın yüzünü takınacaktı. Baba hemen hemen seksen yaşındaydı ve inanılmaz ölçüde birbirlerine benzerlerdi; bu yaşa varırsa o da öyle bol ak saçlı kuru bir ihtiyar olurdu.

Evleri yeni kurulan bir mahalledeydi, yol uzundu. Bu bölgeyi iyi bilirdi, burada doğmuştu. Şimdi yeni yapıların yükseldiği alanı gözünde canlandırıyordu. Eski çayır; cılız otlar arasında tavuklar yemlenirdi, şurda burda eski bir tencerenin maviye çalan minesi pırıldardı ve burada yalınayak dolaşmak hoş olmazdı; yer cam kırıklarıyla doluydu. Akasyalar da vardı, kimileyin bunların gövdesine bağlanan bir keçi ipini çekiştirirdi. Alanın bir ucundaki toprak setin üzerinden bir tren hızla geçtiğinde başını kaldırır, gözleriyle katarı izlerdi. Sarı bakışları kızgın ve düşmancaydı.

Sabah vardiyası sona erince, hendeğin kenarında dikilen babasını yoklamaya giderdi. Annesinin ölümünden beri hep oraya gidiyordu, cenaze töreni günü yüreğine bir kaygı yerleşmişti : İnsanlar evlerinden yitip gidebilirler ve bir daha hiç

dönmezlerdi. Babası da yitip gitseydi hali ne olurdu? Onun fabrikanın kapısından geçtiğini görünce içi rahatlar ve son hızla geri dönerdi; bildik adımlar eşikte yankılanır yankılanmaz tencereyi çabucak fırından çıkarırdı. Fasulye ya da patates çorbası hazırlamıştı. Babasını gözetleyebildiği yer şimdi aşağı yukarı eczanenin bulunduğu yerdi.

Son altı ay içinde Baba'yı çok az görmüştü. Sabahları rolünü prova ediyor ya da metni inceliyordu, öğleyin evden çıkıyor, sonra eve geri döndüğünde ise vakit o kadar ilerlemiş oluyordu ki onu rahatsız etmek istemiyordu. Şu son haftalarda vaktinin en büyük bölümünü stüdyoda geçirmişti. Artık daha sakin bir dönemi olacak, daha çok birlikte olabileceklerdi. Uzun zamandır eve bu kadar erken dönmemişti. Eğer yalnızsa hemen gidip yanına oturacaktı. Baba'nın çok ziyaretçisi oluyor, her hafta fabrikadan biri onu görmeye geliyordu.

Kapıyı uzun uzun çalmak zorunda kaldı. Baba anahtarı kilitte unutmuştu ve her zamankinden daha yavaş yürüyordu.

Yıllar var ki onu bu kadar dikkatle gözlememişti. Baba yaşlanırken biraz küçülmüştü. Omuzunun hatlarında ve zayıf boynunun deviniminde bir şeyi taklide çalışmak hemen hemen olanaksız gibiydi. Ona sarılırken kolunu okşadı : Kemikleri sivri, omuzunun köşesi keskin ve neredeyse bıçak gibiydi. "Kendime çok bol bir elbise diktireceğim, dedi aktör içinden, bu daha kuru gösterir beni. Baba zayıflamış. Bunun farkına bile varmamışım."

Mektuplarını gözden geçirdi, sonra sigara içmeye balkona çıktı. Kendini kaygılı görüyor, ama bu huzursuzluğu tanımlayamıyordu. Çocuklar aşağıda bağrışıp duruyorlardı; aktör kendisini rahatsız eden şeyin bu olmadığını hemen anladı; sessizlikti bu. Evin sessizliği. Bu saatte genellikle hemen her zaman Baba'nın çekiç sesi duyulurdu. Geçen yıl, o Othello rolüne çalışırken çekiç sesleri gelip metnin dizelerini vurgulardı. Onun öbür odada bir şeyle uğraştığı, bir şey yapmak ya da onarmak için alet kutusunu çıkardığı ve düzene soktuğu düşüncesi, bir güvenlik duygusu gibi, bir tür yatıştırıcı oluyordu. Duvarlar o kadar inceydi ki törpüsünü ya da kerpetenini attığında aletlerin çarpıştığı duyulabiliyordu. Bu ufak tefek işler ona çocukluğunu hatırlatıyordu ve tüm bu alışılmış küçük gürültüler olmaksızın Baba'yı düşlemek onun için hemen hemen olanaksızdı. Yaşlı işçi emekli olduğunda onlar çoktandır bu evde oturuyorlardı; o keyfince çalışabilmek için odasındaki masayı değiştirmişti.

Ama çekiç artık suskun duruyordu.

Sigarasını bıraktı ve onun yanına gitti. Baba sobanın yanında oturmuştu – burası onun gözde yeriydi, ancak fırın çevresinde ısınılan eski evlerinde alışmıştı

Magda Szabo (1917) hem şair hem romancıdır. Kuzu (1947), İnsana Dönüş (1949) gibi şiir kitapları savaşın korkunç anılarıyla savaşan paramparça bir ruhu dile getirir. Romanları (Fresk, Sophie'ye Söyleyin, Karaca) on iki yabancı dilde yayımlanmıştır.

buna – gözleri kapalı, elleri dizlerinin üstündeydi. Kapı sesini duyunca gözlerini açtı ama hiçbir şey demedi.

Pırıl pırıl bir eylül ikindisiydi, balkonun kapısından dalga dalga sıcaklık giriyordu. Baba'nın üstünde yalnız gömlek vardı ve bir tür iç yelek giymişti. Ateşi olup olmadığını içinden geçirerek hemen elini yokladı. Çünkü bu hepten tuhaf iç yelek çok korkutmuştu onu, ama Baba'nın eli sıcak değil, daha çok soğuktu, düz tırnakları ise temiz ve beyaz. Boğum boğum damarlarının üstündeki deri de, o da narin, pek ince ve tebeşir gibi beyazdı. Baba'nın kocaman parmakları hep esmerceydi ve sık sık kırılan tırnaklarının çevresi yağlanmıştı. Aktör içinden, "Ellerimi beyaza boyamam gerek," dedi. "Yüzün beyazlığı yetmez. Derimin deri değil, kemiklerimin üstüne konulmuş bir tür incecik kâğıt olduğu izlenimini veren çok özel bir renk gerek bana."

Kendisine bakıldığını sezen Baba gözlerini kaldırdı ve yüzünde bir gülümseme belirdi. Sık kaşları ile sarkık bıyığı arasında bir titreme oldu, daha sonra kaslar gevşedi ve yığılıp kaldı. "Bakışı ne garip, diye düşünüyordu aktör, eskiden ne kadar kararlı, ne kadar parlaktı. Gözleri değişmiş; daha küçük ve daha kısık." Baba'nın görünüşü bir tür karşı çıkış gibiydi. "Sana hiçbir şey söylemeyeceğim," der gibiydi bakışı, "boş yere bana soru sorma. Beni kendi halime bırak."

Çene çalmaya başladılar, ama konuşan daha çok kendisiydi. Baba dinliyor ve ona ara sıra cevap veriyordu. Hep keyifli bir düzensizlik hali hüküm sürerdi odasında; burada her türlü ıvır zıvırın, ortalığa dağılmış teneke parçalarının, bir demir levhanın, çok sayıda aletin karmakarışık durduğu görülürdü. Masa artık, Baba'nın ev işlerini yapan, yemeğini pişiren Bayan Charlotte'un istediği gibi tertemizdi : Bir örtüyle kaplıydı, örtünün üzerinde ise kusursuz bir biçimde bakışımlı iki kül tablası ile çevrili bir vazo vardı. Ona alet kutusunun nerde olduğunu sorduğunda Baba yatağa doğru bir göz attı ve şimdi artık pek bir şey yapmadığını söyledi. Usanmıştı.

Ona şaşkın şaşkın baktı. Bu "usanmak" deyişi alet kutusunu yatağın altına bırakması kadar Baba'ya yabancıydı. Ona bakıyor ve ikinci perdede elinde bir şey, herhangi bir nesne olacağını ve vaktiyle bu nesneye çok bağlanmış, onu sevmiş olduğunu oyunuyla duyuracağını – bu nesneye bir yoğunluk, bir geçmiş ve bir hava verecekti o – ama şimdi ondan usandığını, artık onunla ilgilenmediğini, onu istemediğini geçiriyordu içinden. Yine yanında olacaktı o, ama artık kopulan bir şey gibi. Nasıl bir nesne seçmeli? Oyun kişisinin yapısına ve uğraşlarına uygun bir şey gerekiyordu. Bulacaktı bunu.

Birlikte yemek yediler. Yemeklerini evde yediği zaman sofrayı hep Baba kurar ve yemeği dağıtırdı. Baba bu meslekte okumanın ya da sadece ayna karşısında oturup kalmanın da çalışmak demek olduğunu iyi bilirdi. Ama bu kez mutfağa o gitti; çünkü Baba'nın sofrayı kurma biçimi korkuttu onu : Başlangıçta sofrayı odasında kurmak da istemiyor, yemeğini genellikle mutfakta yediğini ve her şeyi taşımanın gereksiz olduğunu söylüyordu. Sonra, bunun oğlunun hoşuna gitmediğini görünce, örtüyü serdi ve gerekenleri taşımak için gidip gelmeye başladı. Testi için bir yolculuğa çıktı, bardaklar için bir başkasına, tabaklar için de bir başkasına. Aktör buna dayanamadı; mutfağa koştu ve gereksindikleri her şeyi büyük bir tepside topladı. Buzdolabının kapısını kapayınca Baba'nın eşikte di-

kildiğini, dolu tepsisi ile geçebilmesi için yavaş yavaş kenara çekildiğini gördü. Aktör sarsıldığını duyumsadı; babasının gözlerinde bir kızgınlık pırıltısı yakalamıştı çünkü. En büyük titizlikle sakladığı sırrını keşfedecek bir düşman gibi bakıyordu ona. Ne tuhaf bir akşamdı bu böyle!

Yemek yerken ona Paul Amca'dan haber sordu. Yediğinden çok içiyordu Baba, su bardağını iki eliyle tutuyor ve çocuklar gibi küçük yudumlarla boşaltıyordu onu. Paul Amca artık gelmiyormuş, küçük François da öyle, bunu kendisi istemiş onlardan, ziyaretleri sevmiyormuş. Kar gibi beyaz tırnakları yüzünün önünde, bardağın eğriliği üzerinde pırıldıyor ve oğluna bakıyordu. Aktör iştahsız yemek yiyor, kendini keyifsiz buluyordu. Bitirdiklerinde Baba her yemeğin sonunda söylediği geleneksel sözü tekrarladı ve kalktı. Daha doğrusu, iki eliyle koltuğunun kollarına dayanarak doğruldu, yükseldi, sonra didine didine her şeyi yerine götürme ödevine sarıldı. Aktörün ağzında daha bir parça armut vardı, ona yardım etmek için silkinip kalktı.

Ortalığı toparladıktan sonra Baba'yı, gözleri kapalı, elleri dizlerinin üstünde, sobanın yanında oturmuş buldu, uyuyordu. Saçmaydı bu! Saat sekizi geçiyordu, yorulmuşsa, yatsa daha iyiydi, daha rahat ederdi yatağında. Omuzuna dokundu, Baba hemen uyandı, bir şeyler geveledi, sonra, çok mahçup banyoya gitti. "Neden utanıyor?" diye soruyordu aktör içinden. Kapıdan, kendisine bakmak için geri döndüğünü gördü ve daha küçük olmalarına karşın gözleri eskisi gibiydi; yine, Baba'nın kendisine kızdığı, sanki açıklamak istemediği bir sırrı varmış gibi, sinsi bir tavrı olduğu sanısına kapıldı.

Oyunu okuyarak, yeniden okuyarak gece yarısına kadar çalıştı. Sonuna gelince yeniden başa dönüyor, öteki rolleri inceliyordu; onun çalışma yöntemi buydu : Kendi rolünü iyice kuşatmak için bütün öbürlerini tam olarak tanımayı gereksiniyordu. Kendisini daha sakin, hemen hemen keyifli buluyordu. Oyun kişisi yavaş yavaş biçimleniyor ve somutlaşmaya başlıyordu; gece yarısına doğru iskemlesini her zaman önünde çalıştığı aynaya yaklaştırdı ve işe koyuldu. Tavır ve hareketler deniyor, ihtiyarlar gibi oturup kalkıyordu, sonra babasının yaptığını gözlemiş olduğu gibi, bir kül tablasını iki eliyle tuttu. Aynaya doğru ilerledi ve gözkapaklarını indirmeye ve gözlerinin kısa kısa bakışını kısıtlamaya çalıştı. Başaramıyordu bunu. Biraz yapıştırıcı sorunu çözerdi. Daha sonra, kendisi tepsi elinde, ıslık çalarak geçerken Baba'nın mutfağın kapısındaki anlaşılmaz bakışını, o çok özel bakışı taklit etmeyi denedi; o zaman eliyle gözlerini kapadı ve hıçkırıklarla sarsıldı. Bir çocuk gibi kendini tutmadan, hiçbir utanç duymadan ağlıyordu, biliyordu ki Baba yakında ölecekti. ❁

Fransızcadan çeviren : Kerem Kurtgözü

ILSE TILSCH

Bülbüller ve Başka Kuşlar

OTOYOLLARIN kenarlarındaki ağaçlar yazın ortasında renklerini değiştirmeye başlayıp, ardından da yapraklarını dökerek kuruyunca, bir çare bulmak gerekti. Uzun zamandan beri plastik Noel ağaçları üreten bir şirketten çok miktarda çam ağacı alınıp hazırlanan küçük beton yuvaların içine dikildi. Çevrenin görünümü bir ölçüde değişti, ne de olsa daha önce böylesine bir ladin, köknar, sarıçam ve ardıç bolluğu yoktu; arabalarıyla uzak yollara gitmekte olan sürücüler de bundan rahatsız olmuyorlardı, yolun taze yeşilliklerle çevrelendiğini görmekten memnundular; çevre koruma ve hava kirliliği tartışmaları sona erdi, basın da daha verimli başka konulara yöneldi.

Ama yerleşim yerlerindeki ağaçlar da hastalanmaya başlayınca durum yeniden kötüleşti. Çıplak, melankolik dallarıyla apartmanların dümdüz cephelerinin önünde iç karartıcı bir biçimde yükselen kestanelerin, kuşüvezlerinin ve japonayvalarının bu yapraksız görünümleri, özellikle modern toplu konutlarda oturanların oynak ruh durumları üzerinde yıkıcı bir etki yarattı. İntiharların sayısı gittikçe arttı; hastanelerin psikiyatri bölümleri dolup taşıyor, koca koca mahalleler boşalıyordu. Bu nedenle şehrin ileri gelenleri eski mimarlık üsluplarını yeniden canlandırmaya karar verdiler. Ama yeni toplu konutların rokoko üslubunda mı, yoksa tudor üslubunda mı yapılacağı konusunda henüz bir uzlaşmaya varılmadan, park ve bahçeler müdürlüğünde çalışan genç bir adam kurtarıcı çözümü buldu.

Bu çözüm genç adamın aklına lokantada, yapay ıtırların, aşk merdivenlerinin ve açelyaların arasında öğle yemeğini yerken gelmiş olmalıydı. Tabağının üzerinden bakıp ilerde o rengârenk parıltılı ve hiç solmayan çiçek arajmanlarından birini gördüğü an buluşunun verdiği heyecanla gençlere özgü bir biçimde yerinden fırladığı, etini, salatasını ve tatlısını masada bırakıp iş yerine koştuğu, hararetli bir biçimde mektuplar yazmaya, telefon konuşmaları yapmaya başladığı düşünülebilir. Ama dediğim gibi, bu sadece bir varsayım, çünkü gerçekte öyle olup olmadığını bilemiyoruz. Sonuçta sözünü dinletmişti, çünkü o günden bu yana park ve özel bahçe düzenlemelerinde yapılan köklü değişiklikler, onun önerilerinin sonucu olarak gerçekleşiyordu.

Yapay çam ağaçlarını sağlayan şirket artık yapay ıhlamur, çınar ve kızıl kayın ağaçları, alpgülleri ve çeşitli çalılar da üretmeye başlamıştı. Her zaman yemyeşil ve her türlü hava koşullarına dayanıklı bu bitkiler büyük şehir halkının gergin sinirlerine ve yorgun gözlerine ilaç gibi geldi. Kuraklık, asit yağmurları, kirli hava yapay bitkilere zarar veremiyordu. Kısa bir sürede parklar, caddelerin kenarları ve

çocukların oyun alanları yapay yeşillik ve çiçeklerle donandı; özel mülk sahiplerinin de bahçelerini dayanıklı plastik bitkilerle süslemeye başlaması kimseyi şaşırtmadı.

Bugün artık yeni yöntem iyice yerleşmiş durumda. Bir inşaata başlanacağı zaman, bu ister bir bahçeli ev, ister bir apartman, isterse okul olsun, yapı alanı dışında kalan arsanın toprağı kazılıp kaldırılıyor, zemin özel vibratörlerle sıkıştırılıyor. Sonra, önceden belirlenmiş yerlere ağaçlar ve çalılar dikiliyor. Ardından çakıl dökülüp düzenli bir biçimde yayılıyor. Son olarak da yer betonlanıp üstüne, rulolar halinde gerçek görünümlü, ezilmeye dayanıklı yapay çim yapıştırılıyor. İstendiği zaman el matkapları ya da beton delme aletleriyle zeminde delikler açılıp, içlerine farklı türden çiçeklerin dikilebileceği küçük borular yerleştiriliyor. Çiçekler, çok esnek ve solmaya karşı garantili özel bir malzemeden yapılıyor, bakımları çok kolay, ömürleri sonsuz, üstelik isteğe ve mevsime göre değiştirilebiliyor. Pahalı türlerinin içinde bir de koku borucuğu bulunuyor; daha ucuz olanlara ise sprey sıkılarak istenen koku veriliyor.

Yeni bahçe düzeninin olumlu yanları saymakla bitecek gibi değil. Şimdi daha basit ve daha sağlıklı yaşıyoruz. Bahçelerimizde zararlı böcekler kalmadı. Solucanlar, keneler, sinekler yok oldu. Zararlı bitkilere karşı kullanılan ilaçlar, haşere zehirleri, hatta gübre bile gereksiz hale geldi. Biçilecek çim, süpürülecek yaprak yok; kışın, çiçekleri yerlerinden çıkardığımız zaman bile her taraf yemyeşil kalıyor, çiçekleri de öbür yaz için saklıyoruz.

Benim bir zamandır rahatsızlık duyduğum şey, kuşların bizi terk etmesi oldu. Yaz boyunca her gün ekmek ufağı ve kek kırıntılarıyla beslediğimiz bir serçeyi bir gün çimlerin üzerinde hareketsiz buldum. O minik, gri renkli tüyden top gözüme hemen takılmıştı, çünkü bulunduğu yere ait olmayan, yabancı bir nesne gibiydi. Bahçeye indim ve onu yerden aldım. Elimin içinde hafifçecikti, ayakları gerilmiş, gagası açıktı. Paul, dedim üzüntüyle, ölmüş.

Evet, dedi Paul, önceden tahmin etmiştim. Tek yönlü beslenmeden olmalı. Hiçbir kuş uzun süre sadece ekmek ufağı ve kek kırıntısıyla yaşayamaz. Neyse ki bülbülümüz henüz yaşıyor.

Bu bülbül evimizden çok uzakta olmayan, çevredeki tek canlı ağaçta yaşıyordu. Ağaç yaşlı bir bahçe sahibine aitti. Adam ağacı kesmemekte ve yerine plastik bir ağaç dikmemekte direniyordu. Bahçesi, her yandan kaçıp oraya sığınan böcek ve solucanlarla doluydu. Bülbül de bunlarla besleniyordu.

Pencere açıkken uyumayı alışkanlık haline getirmiştik ve sabaha karşı kuşun sesiyle uyanıyorduk. Sonra Paul'le birlikte sessizce pencerenin kenarına yaslanıyor, hava aydınlanıp da susana kadar onun yalnızlık şarkısını dinliyorduk.

Bülbül bir süre benim için gerçekten bir avuntu oldu. Ama sonra birden o da kayboldu, ardından yaşlı adam öldü, ağacı kesildi ve çevremizdeki son toprak parçası da betonla kaplandı.

Artık her gece kuşun öttüğü saatte uyanıyordum. Yatağımın içinde huzursuzca bir o yana, bir bu yana dönüp duruyordum. Bazen, sanırım, ağladığım bile oldu. Derken bir gece yine bir bülbül sesiyle uyandım.

Kendimi yataktan attım ve pencereye koştum. Hava ılıktı, bir önceki akşam konuklarımız için üstüne koku püskürttüğümüz yapay leylaktan baygın kokular

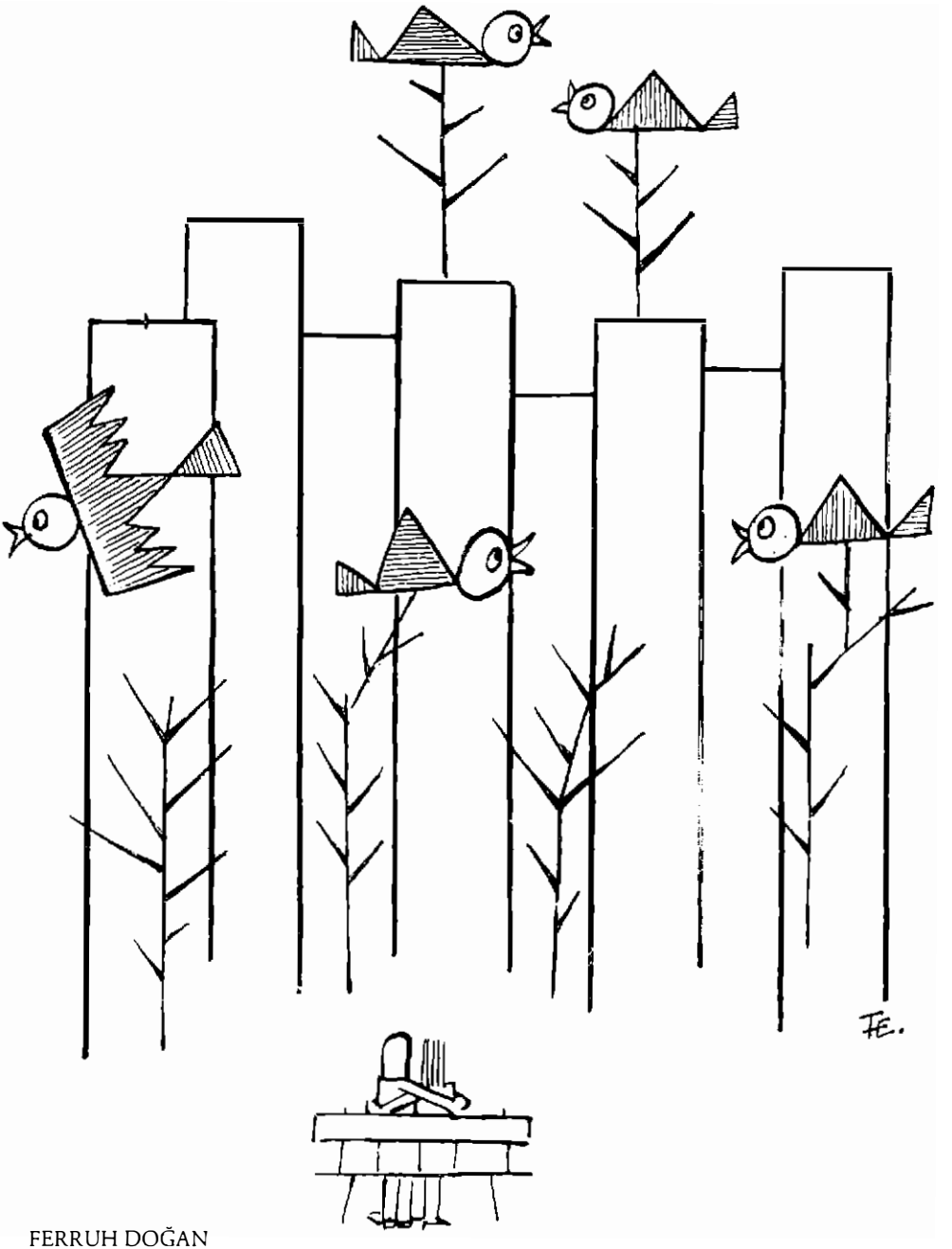

FERRUH DOĞAN

yayılıyordu. Plastik ağaçların birinden bir bülbül sesi geliyordu, sanırım daha önce hiç bu kadar güzelini duymamıştım.

Paul uyanmış, arkama gelmişti. Ona yaslandım, uzun süre öylece kaldık. Küçük kuşun ötüşünü dinledik, o durmadan şakıyordu, sanki bir daha hiç susmayacaktı. Sonunda, hâlâ büyülenmiş gibi, hâlâ düşteymiş gibi kolumu uzattım :

Oradan, çınar ağacından geliyor, sanıyorum.

Evet, dedi Paul, doğru. Dün öğleden sonra, sen kuaförde yken onu oraya monte ettim. Kolay olmadı, elektrik kablosunu altından geçirmek için çim tabanı kesmek zorunda kaldım.

Perdeyi kenara çekip duvarda küçük bir şalter gösterdi. Burada, dedi, bülbülünü özlediğin zaman açman yeter. Duymak istemediğinde de kapatabilirsin.

Uzanıp şalteri yukarı kaldırdı. Dem çeken bülbülün sesi yarıda kesildi. Bahçe kapkara, derin bir sessizliğe gömüldü.

Bunun en iyi tarafı, diye Paul sessizliği bozdu, artık her istediğimiz zaman doya doya bülbül sesi dinleyebileceğiz, yazın, kışın, sonbaharda ya da ilkbaharda, her gece.

Hayal kırıklığına uğradığımı saklamıyorum. Ama sonra bu duygusallığımdan utandım. Gerçek ya da değil, penceremizin altındaki leylak baygın baygın kokuyordu. Neyin özlemini çekiyordum ki? Karşıdaki çınarda öten bir bülbülün gerçek olması bu kadar önemli miydi? Zaten ona ne dokunabilir, ne de yakından görebilirdim. Bunun sesi ise gerçek bir bülbülünki kadar, hatta ondan daha da güzel değil miydi? Yaşlı adamın bakımsız bahçesindeki bülbülün başına bir şey gelir diye korkmuyor muyduk? Bu kuş ise hep bizimle kalacaktı. Ve günün birinde sesi kesilecek olursa, bir yenisini alıp değiştirebilirdik. Plastikten olmasının, içinde bir teyp bandının biteviye bir makaradan öbürüne sarılıp durmasının ne zararı vardı?

Aslında o günlerde kendimi çabuk avuttum. Her gece, yine aynı saate kalkıp bülbülümün şalterini indiriyordum. Çok derin uyuduğum geceler ise şalteri benim için Paul indiriyordu, ben de eski günlerde olduğu gibi bülbül sesiyle uyanıyordum.

Ama iş bununla kalmadı. Paul'ün müdürlerinden Bay Fischer'le karısı bir akşam üstü bize çay içmeye geldiler. Bay Fischer bülbülü Paul'den duymuş ve sesini merak etmişti. Paul hemen yukarıya yatak odasına koşup şalteri indirdi. Bahçe birden bire günün ortasında bir bülbül sesiyle doldu; tatlı, çekici, ama yine de alıştığımızdan biraz farklı bir sesti.

Bu fark belki komşularımızın küçük oğullarının ağlamaya başlamasından, ya da dışarda caddeden otomobillerin geçmesinden ileri geliyordu. Öyle ya da böyle, dem sesini her zamanki kadar açıkça duyamıyorduk. Arada bir iyice kulak kesilmemiz gerekiyordu, yoksa o zarif şakıyış, çay fincanlarının tıngırtısı arasında kayboluyordu. Kuşa küçük bir amplifikatör bağlanırsa belki de daha iyi olacağını söyleyen Bay Fischer'in pek de haksız sayılamayacağını kabul etmek zorunda kaldık; bugün artık bu türden aletler öyle çoktu ki, göze batmayacak biçimde ağaç dallarının arasına saklanabilecek bir tane muhakkak bulunurdu. O zaman küçük bülbülümüzden daha fazla zevk alabilirdik, sesini istediğimiz gibi çoğaltıp kısabilirdik. Sonuçta, gerçek bir bülbül sadece geceleri öterdi, bunu ise istediğimiz zaman dinleyebilirdik. Ayrıca derin ve sağlıklı bir uykudan daha önemli bir şey olamazdı. Oysa bizim sokakta oturanlar gerçek bülbülün yerine yapay bir kuş koyduğumuzu öğrenirlerse, günün birinde geceleri rahatsız olduklarını öne sürerek şikâyette bulunabilirlerdi. Canlı bir bülbüle karşı hiçbir şey yapılamazdı ama, kuş yapay olunca iş değişirdi.

Bay Fischer'in tahminleri gerçekleşmedi. Paul'ün aldığı bülbülü yapan adam buluşunun patentini, plastik eşya üreten daha büyük bir şirkete sattı, bu şirket de hemen üretime geçti. Plastik bülbüller piyasada en çok satılan mal oldu. İnsanlar uzun zamandır kuş sesinden mahrum kalmışlardı. Şimdi her önüne gelenin bahçesinde bir bülbülü vardı. Sabaha karşı bülbülleri çalıştırıp seslerini dinlemek moda haline geldi. Sabah saat üçe doğru pencereye çıktığımızda bir tane değil, yüzlerce bülbülün öttüğünü duyuyorduk, kendimizinkini işletmeye bile gerek yoktu. Sesler her yerden, her yönden, bütün bahçelerden, hatta damlardan ve mutfak balkonlarından bile geliyordu, tizden ya da pesten, hafiften melodik, bazı bazı cırtlak, malın kalitesine ve fiyatına göre değişerek... Genci, yaşlısı, büyüğü küçüğü, her gece kuşların şakımalarının, cıvıldaşmalarının, dem çekmelerinin tadını çıkarıyordu. Güneşin doğuşundan önceki saatler bülbüllere aitti. Bülbül sesi bu sezonun moda şarkısı olmuştu.

Derken iç çamaşırı mağazaları, bülbül grisi korselerle pijamalar satmaya başladılar. Kadınlar bülbül rengi far, tırnak cilası, çorap kullanıyorlardı. Banyo ve tuvaletlere gri fayans döşeniyordu. Çamaşır tozu üreten bir firma mallarının reklamına, bülbül grisi giymiş bir dev çıkardı; bütün büyük tiyatrolar Shakespeare'in *Romeo'yla Juliet*'ini repertuvarlarına aldılar. Diksjokeyler durmadan "Kuş uçar, yavrular..." ve "Kuş sesleri ovalara yayılır..." gibi parçaları çalıyorlardı. Ama kelimenin tam anlamıyla "kuşu gözünden" vuran, "Ey bülbül, güzel kuş, şimdi sen nerdesin..." kanonunun kaydı için üç ünlü yıldızla anlaşan bir plak şirketi oldu.

Gece rahatsız olduğu için ilk şikâyette bulunanın kim olduğunu bugün kimse anımsamıyor. Plastik kuşların piyasada her geçen gün biraz daha ucuzlamasının nedeninin, uzun süre kullanılınca iyice eskiyip seslerinin gittikçe daha tatsız, daha kısık hale gelmesi mi, yoksa sadece insanların artık yine sakin sakin uyumak istemeleri mi olduğu da belli değil. Öyle ya da böyle, sonunda, akşam sekizle sabah altı arasında, resmi makamların diliyle "bülbül öttürmek" yasaklandı.

Bunun üzerine bir süre kuş sesleri bahçelerde sadece gündüzleri duyuldu. Ev kadınları bahçede çamaşır asarken kuşları açıyorlardı; bülbül sesi ağlayan bebekleri susturmakta da çok etkiliydi. Ama sonra bülbüller tümden "aut" oldu.

Artık kimse bülbül istemiyordu. Büyük marketler son bülbülleri mevsim sonu ucuzluğuna kattılar. Bu arada üretim, kızılgerdan ya da ikete gibi gündüz öten kuşlara yönelmişti. Yukarda anılan şarkı okullarda hâlâ çok sevilerek söylendiği için, karatavuk, ardıç, ispinoz ve sığırcık da çok satılıyordu. Epeyce zamandır banliyölerin bahçelerinde, toplu konutların parklarında, çocukların oyun alanlarıyla yuvalarda, huzurevlerinin avlularında canlı kuşların sesine şaşılacak kadar benzetilmiş kuş cıvıltıları duyuluyordu. Ama şehrin ortasındaki evlerin balkonlarından, apartmanların pencerelerinden, arka avlulardan kuşların cıvıldaşıp şakıdığını duymak da az keyif verici değildi.

Bir süre sonra saat ayarlı kuşlar üretilmeye başladı; bunlar ayarlandıkları zaman gelince kendiliklerinden ötüyorlardı. Böylece yapay kuşların kullanım alanları da çoğaldı : Örneğin yumurta haşlamak için mutfak saati, elektrikli ev aletlerinde kurgulu saat yerine kullanılıyor, korna olarak bisikletlere, klakson olarak otomobillere, kapı zili olarak evlere de takılıyorlardı. Telefonlar artık kulak tırmalayıcı bir zil sesiyle değil, karatavuk ya da ispinoz sesiyle çalıyordu; bir çalar

saatin insanın beynini oyan çıngırak sesi yerine, bir çayırkuşunun cıvıltısıyla uyanmanın çok daha keyifli olduğunu da kimse inkâr edemezdi.

Gösterişsiz yerli ötücü kuşların yerine piyasaya papağan türünden, daha büyük egzotik kuşları sürme girişimi başarısızlıkla sonuçlandı. İnsanlar, sesleri pek çekici olmayan *nestorinae*'leri, *alcidae*'leri, amazonları, kakaduları almak istemiyorlardı. Ama yapay martı üretmeye girişen bir şirketin danışman olarak başvurduğu iki kuşbilimci arasında geçen bir tartışmadan sonra piyasada büyük bir patlama oldu. Kuşbilimciler standart martı sesi konusunda aralarında bir türlü anlaşamamışlar, sonunda sabırları taşan şirket yetkilileri tartışmaya yol açan bant yerine "Minik martı evine uç artık..." şarkısının bandını kullanmışlardı.

Martı o güne kadar olan bütün satış rekorlarını kırdı. Bundan sonra artık eski modellerin yanı sıra, en iyi tasarımcılar tarafından tasarlanmış, canlı renklerde, güçlü sesli fantastik kuşlar da üretilmeye başladı. Bunlar bugün her lüks butikte bulunuyor. Uzaktan kumandanın tuşuna dokunmak yetiyor, en değişik melodiler çalmaya başlıyor. Gençler sevdikleri pop müzik şarkıcılarının.seslerini çıkaranlarını, orta yaşlılar ölmeyen eski parçaları çalanları alabiliyorlar; Noellerde, çam ağacının dallarına takılmak üzere altın ya da gümüş pırıltılı modeller hediye ediliyor, bunlar "Bak şu kuzu annesini kaybetmiş ağlıyordu..." gibi ilahiler, hatta "Jingle bells..." gibi şarkılar bile çalabiliyor.

Bu kuşların tek kötü yanı uçamamaları. Gerçi bir ara piyasaya pille çalışan uçan modeller de sürülmedi değil, ama gözlük kullananlarla güç yürüyen yaşlılar için tehlike oluşturdukları gerekçesiyle bunlar kısa bir süre sonra yasaklandı. Üstelik arabaların ön camlarına çarpıp sürücüleri kızdırıyor, arkalarından koşan çocukların caddeye fırlamalarına neden oluyorlardı. Bu arada tatsız bir olay da basında geniş yankı uyandırdı. Zengin bir sanayici evinde verdiği bir parti sırasında, daha önceden geritttiği yüzlerce yapay sinekkuşunu uçuruyor. Yüksek sosyetenin en önemli kişilerinden oluşan konuklar hiç beklemedikleri bu sürpriz karşısında korkuyla ellerindeki içki kadehlerini ve sandviç tabaklarını fırlatıp oraya buraya koşuşmaya başlıyorlar, mobilyalara, çiçeklere toslayanlar mı istersiniz, bağırıp çağlık atanlar mı... Kuşlardan biri dekoltesinden içeri giren ünlü bir opera şarkıcısı çığlıklar atarak giysisini parçalayınca, vücudunun saklı kalması daha iyi olacak bazı yerleri ortaya çıkıyor. Zavallı kuşlar erkeklerin perukalarına, kadınların postişlerine takılıp kalıyorlar, bir panik ki, benzeri görülmemiş! Garson kılığında içeri sızmış bir paparazzi hemen cipslerin altına sakladığı fotoğraf makinesine davranıyor. Söylendiğine göre orada çektiği fotoğraflardan kazandığı parayla sonradan bir apartman satın almış.

Paul bütün bunların, aceleyle ve yeterince düşünülmeden işe girişildiği için olduğunu söylüyor. Ona göre, günümüzde teknolojinin ulaştığı düzeyde, uçarken insanlara, hayvanlara ya da eşyalara çarpmayacak kuşlar üretmek bir sorun değilmiş. Ama o zaman da belki çok pahalıya çıkar, kimse kuş satın almaz, diye düşünüyor.

Ayrıca Paul'e kalırsa, hiç kullanılmayacak ve bir kazanç sağlamayacak bir şeye bu kadar para yatırmak da doğru değil. Kuşlar, diyor Paul, ne işimize yarar ki? ❁

ULUSAL KARAKTERİN BELİRLENMESİ ÜZERİNE ÖYKÜLER : CEMİL KAVUKÇU TAŞRASI

SEVİNÇ ÖZER

CEMİL Kavukçu öyküsü çocukluğun yalnızca yaşanan ve geçip giden bir dönem olmadığını anlatıyor bize. Çocukluk, hele terörize edilmiş, çeşitli biçimlerde saldırıya uğramış, hırpalanmış, suistimal edilmiş bir çocukluk, biyolojik anlamda yetişkinlik döneminin bir alt katmanı olarak yaşamımıza müdahale etmeyi sürdürüyor, uyumuyor ve huzurumuzu kaçırıyor yaşamımızın sonuna dek. Bu çocukluk terörü pek çok yazarın da yaratıcı enerjisinin itici gücü haline geliyor doğal olarak.

Aklıma Frank Conroy'un *Stop-Time* (1967) adlı Batı'da Kurgusuz Roman ya da Gazetecilik Romanı (nonfiction / new journalism) adı verilen teknikle yazdığı ve kendi yaşamöyküsünü anlattığı roman geliyor bu bağlamda. Sık sık akıl hastanesine kapatılan ve Frank'ı çok korkutan bir baba, bencil duygusuz bir anne ile onun duyarsız âşığı, nerede olursa bulunan işlerden gelen kazançla oradan oraya sürüklenen bir Amerikan işçi ailesi. Çocuğun inanılmaz yalnızlığı, çaresizliği, derin korkularla geçen çocukluğu anlatılıyor *Stop-Time*'da. Conroy romanında yaşamı yoyo oyuncağının denetimsiz sıçramaları ile simgeleştiriyor ve çocukluğunu "Stop-Time", yani sanatında kendiliğinden ortaya çıkan bir resim, çocukluk yaşamının sonsuza dek bir kare içinde donup gitmesi gibi algılıyor ve aktarıyor bize.

Cemil Kavukçu ise öykü yazıyor ve bu da onun hareket alanını genişletiyor. Ama bütün öyküleri, onun da kafasında çocukluğunun bir "Stop-Time", yani izi hiç kaybolmayacak bir travma olduğunu gösteriyor. Gerçekten de Cemil Kavukçu öyküsünü okumak bir resmin önünde çarpılmak, durup kalmak gibi bir şey. O resim insanın kafasını duygu ve düşüncelerle dolduruyor : resimdeki hüzünlü çocuğu korumak, ruhundaki yaraları onarmak, yanlış iklimde ve toprakta boy gösteren nadide bir çiçeği, doğru bir yaşam alanına aktarma isteği uyanıyor içinizde.

Çünkü bunu yapmadığınız takdirde ne tip bir yetişkin yaratacağınızı da yazar bol bol örnekliyor bize : anaya sığınma isteğiyle yanan; korkularını gizlemeye çalışırken suçluluk çeken, cin, bira, rakı, kanyak ne bulursa içki bağımlısı, hapçı, esrarkeş, intihara eğilimli, ölüm duygusu yakasını bırakmadığı için durduğu yerde çürüyen, yozlaşan, gerçek kadınlardan tiksinti duyarak kaçarken büyük bir ihtirasla düşsel kadınlara koşan; cinayet ve intikam fantezileri besleyen; çocukluğunun ideal kahramanlarının etkisinden kurtulamadığı için çizgi romanlar oku-

yup her konuda sık sık fantezilere sığınan bir sınır çizgisi (borderline) erkeği... Sıkıntılı, sevimsiz, güvenilmez, duygusal cömertliği kalmamış, yaşlılığın eşiğinde, kalbinde bir taşralı ahlakı, kafasında ise bir sanatçı kuralsızlığını taşıyan bölünmüş bir kişilik sunuyor Cemil Kavukçu bize.

Yine de bu kahramana sempati duymamak güç. Çünkü bu adam kişiliğindeki bütün bu olumsuzlukları, bildiklerini okuyucularına itiraf ederek, bilmediklerini öfkeyle sırtından atmaya çalışarak, geçmişiyle ve günüyle hesaplaşma içinde bir sanatçı portresi çiziyor bize ve her şeyden önce bir sanatçı, bir yazar olarak tanımlanmak isteğini iletmeyi başarıyor.

Amerikan edebiyatı bir "erkek çocuk" edebiyatı olarak başlar ve Mark Twain'in *Huckleberry Finn'in Serüvenleri* romanında Amerikan ulusal değerleri kurumlaşır : Doğa sevgisi, pragmatizm, zayıfları koruma olarak tanımlanan erkeksi değerler (masculinity), eşitlik inancı, uygarlığın getirdiği yozlaşmadan kaçış, gençlik, sağlık, umut, vb. gibi Amerikalılar için kimlik duygusunun kriterleri Twain'in kitabında ulusal değerler olarak biçimlenir ve Hemingway'in dediği gibi, bütün Amerikan edebiyatı kaynağını bu kitapta bulur. Twain'in romanının bu denli vurgulanmasının nedeni hiç kuşkusuz edebiyat sanatı ile ilgili önemli bir gerçeğin vurgulanmasıdır : Edebiyat bize çeşitli biçimlerde fiziksel coğrafya ile bireyin psikolojisi ve hatta fizyolojisi arasında önemli bir korelasyonun bulunduğunu gösterir. *Huckleberry Finn'in Serüvenleri* ağır ağır akıp giden nehir üzerindeki salda, toplumsal değerler ve kurumlardan, ideolojik aşılanmalardan kaçabilen; ırk, gençlik-yaşlılık, kadın-erkek sınırlamalarını aşabilen ergenlik çağındaki bir erkek çocuğun durmadan değişen doğa manzaraları içinde törensel büyümesi ve olgunlaşmasıdır.

20. yy. başlarında edebiyat (1904'te psikolog G. Stanley Hall'ın *Adolescence* adlı kitabıyla birlikte) "Ergenlik Dönemi"ni keşfederek erkek çocukların yetişkin erkekliğe hangi koşullarda girdiklerini ve nasıl insanlar olma yolunda ilerlediklerini göstermeyi amaçlamıştır.[1] Bu nedenle "erkek çocuk edebiyatı" günümüzde antropolojik düzeyde ulusal kimliğin inşa edilmesinde nasıl bir harcın kullanıldığını gözler önüne sermektedir. "Boyoloji" ya da erkek çocuk için ergenlik dönemi "doğal insanın" teknoloji-kent-makine kültürünün biçimlendirdiği insana bir alternatif olarak yeniden yaratılması, dolayısıyla doğaya en yakın bulunduğu durumlarda genç-erkek-ergenin ulusal kimliğini kazanmasıdır. (s. 142)

Bilindiği gibi bu kimlik kazanma süreci değişik zamanlarda farklı ritüellerle kendini gösterir ve her defasında içinde yaşanan dönemin krizlerini yansıtır. Nitekim Mark Twain'in kahramanı Huckleberry Finn'in öyküsü (1884) ulusal politikanın kölelik krizini vurgularken; 1920'lerde yazan Sherwood Anderson'un kahramanı George Willard (Winesburg, Ohio Öyküleri, 1919) ve Ernest Hemingway'in kahramanı Nick Adams'ın öyküleri (*In Our Time*; Bizim Zamanımızda, 1924) kent ve taşra kültürleri karşılaşmasının insanın ruh sağlığını bozan etkilerini fiziksel ve duygusal düzlemlerde dramatize etmektedir. Fakat bu gençlerin henüz kendileri için sağlıklı seçimler yapabilecek güçleri ve umutları vardır.

20. yüzyılın sonlarına doğru ise erkek-çocuk kültürü üzerinde yaratılan edebiyat, vücudu yiyip bitiren şeyin yalnızca ruhsal hastalık olmadığını anımsat-

maktadır bize. Tüketim toplumlarında dağılan aile, çözülen değerler sonucu ergenlik çağının erkekliğe giriş ritüellerinden, erkekliğin sakatlanması ve gencin kurban edilmesi ritüellerine doğru hızla yol alınmıştır. J. D. Salinger'in *Çavdar Tarlasında Çocuklar* (*Catcher in the Rye*) romanının kahramanı Holden Caulfield'in kaderi daha 1950'lerde sonu akıl hastanesine girip çıkmak olmuştur. Robert Pirsig'in *Zen ve Motosiklet Bakım Sanatı*'nın (*Zen and the Art of Motorcycle Maintenance*, 1974) genç kahramanı Chris bir sokak çetesi tarafından öldürülmüştür. Frank Conroy'un *Stop-Time*'da (1967) anlattığı kendi çocukluğu büyük acılar içinde geçmiş ve Frank bu acılarını sanata dökerek, yazarak kendini kurtarabilmiştir.

Bu gençler ve daha birçokları kronolojik bir sıralamayla yan yana getirilseler Amerikan toplumunun geçirdiği kültürel değişimlerin ve yaşadığı krizlerin bir "index rerum"unu vereceklerdir bize.

Kuşkusuz kadın erkek her roman kahramanı kültürel konularda belli bilgiler sağlayabilir. Ancak ergen-erkek çocukların yaşamlarını konu eden edebiyat ürünleri, öncelikle roman ve öyküler, doğal çevre ve kişilik gelişmesi konusunda önemli ipuçları verdiğinden ulusal kişiliğin hangi değerler üzerinde yükseldiğini anlatırlar. Çünkü ergen-erkek çocuk, moral değerler, gelenek ve toplumsal baskıların sınırladığı ergen-kız çocukların aksine her yere girip çıkabilirler; doğa ve kent içinde sınırsız bir hareket ve deneyim kazanma şansına sahip olabilirler. Ergen-kız çocukları aile ve eğitim kurumları tarafından önceden planlanmış, yapay bir çevre içinde biçimlenirken, erkek çocuklar bu çerçevenin dışına çıkabilir; hatta çıkmaları da toplum tarafından özendirilir. Erkek olma ritüelleri liderlik, cesaretin sınanması, inisiyatif kullanılması, cinselliğe giriş gibi konularda odaklaşırken, kadın olma ritüelleri ailenin yaşatılması, doğurganlık, uyum gösterme ve boyun eğme gibi konularda yoğunluk kazanır.

Cemil Kavukçu öyküleri Türk edebiyatının önemli boşluklarından birini kapatacak ve üzerinde fazla düşünmediğimiz çocukluk ve ergenlik kültürünün yorumlanması konusunu tartışmaya açacak verilerle doludur. Ergenlik döneminin bilinç düzeyi dramatik formülasyonlara yetişkinlerin bilinç düzeyinden daha fazla direnç gösterir ve dikkat etmezsek basit deneyimlerin gerisindeki psikolojik, ideolojik ya da cinsel dürtüleri kolayca gözden kaçırabiliriz. Bisiklete binme, gölde yıkanma, ağaca çıkma, meyve çalma, yalan söyleme, kuş vurma, hayvan besleme, vs. vs. gibi basit ergenlik deneyimleri yalnızca deneyimi yaşayan birey açısından değil, aynı zamanda bu deneyimleri biçimlendiren çevre açısından da önemli ipuçları ile doludur. Bu açıdan bakıldığında Cemil Kavukçu'nun ergen-erkek çocuk öyküleri modernist edebiyatın iki öğesini, "grotesque" ve "fantezi"yi kullanarak, bir türlü çağdaşlaşamayan Türkiye'nin içinde kıvrandığı acıları dramatize etmektedir. Türkiye çağdaşlaşamaz, çünkü önünde başta bağnazlık ve faşizm olmak üzere, fakirlik, cehalet, dini fanatizm, şarlatanlık gelecek kuşakların önüne aşılmaz setler çekmekte, yaratıcı beyinler köreltilmekte, baskı altına alınmakta ve suçluluk duygularıyla törpülenmektedirler. Yazarın öykülerine bakınca Türkiye'nin, başta anne-babası tarafından hem fiziksel, hem ruhsal yönde sakatlanmış, ürkütülmüş, alkolizme zorlanmış çocuklarının gelecekte kendini yozlaşma, çürüme ve ölüme kaçışla karakterize eden bir groteskler toplumu haline nasıl

geldiğini anlayabiliyoruz. (Aslangöz / Fare çocuk / Amca İhsan / Burt / Kuzu / Ercü / Ceza) Cemil Kavukçu öyküsü bize, "Ne tip bir toplum geleceği olmayan adolesanlar yaratabilir?" sorusunu yöneltmekte, bizi bu sorunun yanıtını aramaya zorlamaktadır.

Cemil Kavukçu "grotesk"[2] kavramını çoğu kez en eski biçimiyle, baskıcı bir ortamda insanın insanlıktan çıkarak doğa yasalarına ters düşen bir biçimde hayvansı bir görüntü kazanması biçiminde kullanmaktadır ve grotesk öğe yazarın öykülerinin en belirgin özelliklerinden biridir :

> Ama Sıçan Ahmet'e bu adı kim taktıysa tam on ikiden vurmuş. Olmaz öyle şey; bir insan bu kadar sıçana benzer. Fırça gibi dimdik kısacık siyah saçları, küçük kafası, birbirine yakın kömür karası gözleri, sivri uzun burnu ve çenesiyle kadınları çığlık çığlığa kaçırtacak iri bir sıçandı. Ama ne yazık ki bir sıçan kadar bile akıllı değildi. (...) Sıcak bir yaz günü dereye yüzmeye gideceğiz, bu da peşimize takıldı. Sıçan kısmı suyu sever mi? Sevmez. Onun kadar pisini görmemiştik. Ensesi bir sazanın sırtı gibi pulluydu, elleri çatlak ve kapkara, tırnaklarının içi kir dolu. ("O Güzel Günler, [Dere Zamanı]", *Bilinen Bir Sokakta Kaybolmak*, ss. 15-16)

Grotesk bir toplum çözümlemesi yaparken Cemil Kavukçu öyküsü her zaman bir mizah öğesini de içinde barındırmaktadır. Bu anlamda hüzün dolu çocukluk dönemi öyküleri gülünç abartılarla ve komedi öğeleriyle dengelenir. Fakat Kavukçu hiçbir zaman okuyucunun rahatlamasını istemez, tersine absürd bir dünyanın acımasız gerçekleri ve deformasyona uğramış, çoğu kez okuyucuda mide bulantısı duygusu uyandıran kişilikleri ile radikal bir eleştiri tavrını korur. Çirkin, orantısız, estetikten uzak, coşkusuz, doğal olmayan ve normal ötesi bir yaşam, insanın hayvani doğasını ve fiziksel çürümesini ortaya çıkarmaktadır.

> Tanıdığım bütün dedeler öksürürdü, ama benim dedeminki hiçbirine benzemezdi; çünkü o öksürmez ya da öksüremez, "Öhhaa," diye gırtlaktan, garip bir ses çıkarırdı. Aslında yalnızca "haa" derdi, onu diyebilmek için de "ö"den güç alırdı. 'Ö' ile 'h' arasını çabuk geçer, ancak 'h'den 'a'ya kolay kolay atlayamazdı. O ne zaman "Öhhaa"yı patlatsa, babaannem, duymayacağı bir biçimde "geber" derdi; özellikle sabahları, böğüre böğüre evin içinde dolaşırken. Çöp gibi bir adamdı. Çok aksiydi. Babam da, küçük amcam da hâlâ korkarlardı ondan. Aslangöz Amcam, birçok şeyin olduğu gibi, ne dedemin öksürüğünün, ne de varlığının farkındaydı. Aynı evde yaşamamıza karşın birbirlerini görmezlerdi bile. Aslangöz Amcamı gecenin bir saatinde eve getirdiklerinde dedem ortadan kaybolurdu; sabahları, dedem öksürüğünü peşi sıra sürükleye sürükleye evin içinde dolaşırken ve babaanneme sövüp sayacak nedenler ararken, amcam uyurdu. İkindiye doğru uyanır, o zaman da dedem evden çıkmış olurdu. ("Aslangöz", *Bilinen Bir Sokakta Kaybolmak*, s. 9)

"Aslangöz" öyküsü aynı çatı altında hâlâ birlikte yaşayan ya da yaşamaya ça-

lışan dede, baba (ve amcalar) ile (erkek) torunu sergilemekle kalmıyor, ayrıca bunlar arasında oluşagelmiş duyguları (ve bir büyük sırrı da) yüzeye çıkararak ülkenin nasıl bir fiziksel ve duygusal potansiyele sahip olduğunu da yorumlamamıza olanak sağlıyor. Bu üç kuşak erkek arasında her şeyden önce büyük bir kin ve nefret duvarı vardır ve ilişkilerini (hiyerarşide geriye doğru) aşılmaz bir korku duygusu biçimlendirmektedir. Korku duygusunun elle tutulur bir nedeni de vardır : Aile içi suça yönelik şiddet. Dede denetlenemez bir cinsel kaçamağında yıllar önce oğlunun (Aslangöz Amca) bir gözünün kör olmasına neden olmuş, kimseye hesap vermemiş, olayın nasıl olduğu aile tarafından sorgulanamamış, anne (babaanne) erkek baskısı karşısında çocuğunu koruyamamış, hatta suçu paylaşmış olmanın üzüntüsünü kocasına yönelttiği sessiz bir öfkeye kanalize etmiştir. Aynı sessiz protestonun sonucu oğul (Aslangöz Amca) kendini alkolizmin yatıştırıcı kollarına teslim etmiştir. Öyle ki altına bağlanan bezlerle amca bebekliğine bir dönüş yapmıştır. Öykü üçüncü kuşak – torunun – gözleriyle kurgulandığından okuyucunun bildiği sırrı çocuk bilmez görünmektedir. Yine de babaerkil düzenin korkuya dayalı şiddeti üçüncü kuşakta da sürdürülmektedir.

> Dedemin pijamasının lastiği boldu ya da doğru dürüst bir kıçı olmadığından üstünde durmazdı. Bu nedenle de pijamasını sürekli çekiştirirdi. Ama ne çekiştirmek; hemen düşmesin diye bel lastiğini göğsüne dek çıkarırdı. O zaman da dikiş yeri kıçına kaçar, önden de takım taklavat belli olurdu. Ablalarım gülüşürlerdi. O, "Öhhaa," derdi. Bir keresinde de sigarayı ağaç ağızlığına yerleştirirken biraz oyalanmış, sonra da dudaklarını ileri uzatıp avurtlarını iyice çukurlaştırarak "pof pof" diye diye duman çekip yakayım derken (benzinli çakmağı da azizlik yapmıştı) ayak bileklerine dek inivermişti pijama. Rahat gülebilmek için çil yavrusu gibi dağılmıştık. (ss. 9-10)

Babaerkil düzende anneler çocuklarını ikide bir yalınayak dolaşmamaları ya da paltosuz gezmemeleri konusunda uyararak yalnızca "soğuktan" koruyabilirler. Kocalar panayır çadırlarında dans ederek soyunur gibi yapan şişko kadınların arkasından gittiğinde "geberesice" diyerek ağlanırlar. Tepkilerini yaşlılığa saklar, gelinlerin ve torunların karşısında otoriter gözükmeye çalışırlar. En mutlu domestik ortamlarda bile bir korku, bir tedirginlik, bir ürküntü yer alır. Baba dayağından kaçan çocuklar, istemeye istemeye mezarlık ziyaretlerine zorlanan, bayram namazlarına götürülen gençler, kurban kesme yarışı, hayvanlara yöneltilen eziyet, paranoya, orta yaş bunalımları, deliren ağabeyler, gelecekteki cinsel korkuları ve başarısızlıkları hazırlayan sünnet düğünleri, çeşit çeşit suçluluk duygusu enjekte edilerek canavarlara dönüştürülen bireyler... Anadolu taşrasının tekdüze, boğucu, hatta iğdiş eden, her çeşit yaratıcılığı engelleyen yaşam tarzının ve insanlarının betimlenmeleridir Cemil Kavukçu öyküleri. Bu yaşamda erkek çocuklar ya kendilerini kanıtlamak için mahallenin "haydut takımı"na uyarlar, geleceğin düzene karşı çıkan teröristleri olurlar; ya da başarısızlıklarını içlerine gömüp alkolizme sığınırlar, büyümeyi reddederek kafalarında ve kalplerinde takılı kalan çocukluk korkuları ile yaşamayı öğrenirler. Hemen her öykünün ortasına yerleştirilmiş bir korku ve şiddet öğesi, travmatik bir deneyim, çocukluğa

dönüşler yapmanın hüznünü yaşatmaktadır okuyucuya.

Ancak ilginç olanı, Cemil Kavukçu'nun hiçbir öyküsü "Bilinçlenme" ya da "Yaşama Uyanış" adı verebileceğimiz (Initiation) öyküsü düzeyine ulaşmaz. Çünkü Bilinçlenme Öyküsünde genç-masum-kahraman travmatik bir deneyim sonucu yaşam konusunda farklı bir görüş kazanır ve olaylara bakış açısı değişir. Oysa Cemil kavukçu'nun kahramanları her öykü sonunda biraz daha güdükleşmekte, yok olmakta, hiçbir zaman kahramansı bir perspektif kazanamamaktadırlar. Çünkü yazar eleştirisinin dozunu azaltma niyetinde değildir bu öykülerde. Tekdüzeliği, tutuculuğu, taklitçiliği, kendini beğenmişliği, acımasızlığı, kente ve kentliliğe öykünmesi ile taşra kültürü, yazarın yaşamda en fazla önem verdiği amaca "bireysel özgürlüğe" giden yolda, bunları bulmak adına, denemek istediği iki yöntemin "değişim" ve "devinim"in önüne çıkan en büyük engeldir. Taşra çeşit çeşit, boy boş grotesque'ler (gudubetler) üreten bir ortamdır ve "Büyük Taşralı" ya da "Kasabalı" Anadolu kültürünü asırlar boyu biçimlendiren bir güçtür.

> ...Taşralılar için ne büyük acılarla dolu büyük kentler. Bizi hiçbir zaman sindiremezler, gerçek kentli arkadaşlar edinemeyiz. Nasıl giyinirsek, nasıl konuşursak, nasıl davranırsak davranalım biz hep büyük taşralıyız. (*Dönüş*, ss. 72-73)

Yazarın ilk romanı *Dönüş*'ün terörizme bulaşmış kahramanı Vedat sonunda kendisi hakkında bu yargıya vararak, kendisiyle yüzleşebilmektedir. Çocukluğunun ve ilk gençliğinin geçtiği mekânlara döndüğünde, özgür bir ruhun – kendi ruhunun – nasıl baskı altına alındığını tekrar tekrar yaşarken bulur kendini. Geçmişiyle, gereksiz testlere tabi tutulmuş çocukluğuyla yüzleşmek için döndüğü bu mekânlarda – geçirdiği onca deneyime ve acıya karşın – içinde Büyük Taşralı'nın ölmediğini de dehşetle fark eder. Başta Zabıta İlhami, Ayı Nedim olmak üzere, Müzeyyen Teyze, Terzi Seydi, tek çocuklu dul Serap, Kalfa İrfan, Müteahhit Mefail ve geçmişte kaldığını düşündüğü bütün hayaletler hemen etrafını çevirirler ve onu "Tabelacı Vedat" haline getirmek için her yönden baskı yapmaya başlarlar. (Anakuzusu) Sıntır Vedat'ın elinde bu baskılara karşı yalnız bir çeşit ritüel haline getirdiği bisiklete binerek bunlardan kaçmak umudu ile, kadınlar hamamı tabelasını yaparken döktürdüğü resim sanatı kalmıştır. Fakat geçmişinden kaçmak o denli kolay da değildir. Çünkü derede balık avları, Ahmet abinin eliyle tuttuğu sazan, daha iyisi bıyıklı, siyah benekli imri, küskü balıkları, gün kavuşurken yakılan ateşler, kızartılan balıklar, içilen şaraplar Vedat'ı köklerinin bulunduğu bu yerlere doğru çekmektedir aynı zamanda. Vedat bu noktadan sonra artık kendisiyle savaştığını farkeder acı içinde.

> ...Bizi sormayın, biz bu kasabada kalamayız. Bisikletim ve ben, günlercçe düşündük taşındık ve böyle bir yerde diri diri gömülemeyeceğimize karar verdik. Genç ve güzel bir kadınsın, senin gibi, buralarda yaşayabilecek birini bulabilirsin. (*Dönüş*, s. 142)

Fakat kalmanın ne demek olduğunu bildiği halde Vedat kolay kolay kaçamaz.

Çember daralıyor. Burada biraz daha kalırsam onlar gibi olacağım. (s.146)

"Onlar gibi olmak"; kimliğini kaybetmek, insanca üretim ve tüketim standartlarının altına düşmek, sağlıklı cinsellikten ve her çeşit yaratıcılıktan uzaklaşmak, konuşma ve iletişim yeteneğini kaybetmek, fiziksel ve ruhsal yönden sakatlanmak, ürkütücü, nefret uyandırıcı ve mide bulandırıcı bir fiziksel görünüm kazanmak, gülünç, komik ve aptalca işler yapmak... kısaca groteskleşmek demektir. Vedat hareketsizliğe karşı hareket, tekdüzeliğe karşı değişim, standartlaşmaya ve tipleşmeye karşı bireyleşme, ve baskıya karşı özgürlük arasında bir seçim yapma durumunda kalmıştır artık. Yani içindeki sanatçıyı öldürmekle yaşatmak arasında yapacağı bir seçimdir bu. Günlük yaşamda kent ve kasaba arasındaki fark, kadınlar hamamı tabelasına kuyruğu şehvetle bükülmüş bir deniz kızı kondurmakla, eşarplı ve mantolu bir kadın resmi kondurmak arasındaki farktır yalnızca.

Cemil Kavukçu'nun romanı bu bağlamda son yıllarda yaşadığımız kültürel krizler ve çöküşün büyük boy bir aynasını tutmaktadır hepimizin yüzüne. Çoğumuzun çocukluktan başlayarak boyun eğme ve aynılaştırılma konusunda taşradan-kente içinden geçtiğimiz süreci yansıtan bu aynada boyun eğmeyenlerin ve değişimi isteyenlerin nasıl yok edildiklerini unutmamamızı istemektedir yazar. Ve doğru bir seçim yaparak öykülerinde taşra kültürünün bir çözümlemesini yapmaya girişir. Çünkü Anadolu taşrası günümüz siyasal yaşamını belirleyen tek güçtür. Gerçi Türk kent kültürünün hangi ölçülerde taşradan farklı bir kültür yaratabildiği de bir başka büyük soru işaretidir, ama yine de büyük kentte yaşamak, toplumsal denetimin uzağında yaşamak ve kendi haline bırakılmak, yeteneklerini geliştirebilmek demektir.

Cemil Kavukçu'nun öykülerinde taşra kültürünü çözümlemekteki başarısı, grotesk bir karakteri ve fantastik öğe yardımıyla politik bir antimit düzeyine çıkarabilmesi, dolayısıyla eleştirisini okuyucusunun kafasında somutlaştırabilmesidir. Bu anlamda Kavukçu'nun kullandığı fantastik öğe, örneğin J. R. R. Tolkien'in büyülü, alegorik anlamlı bir "Başka Dünya" betimlemesi değil, fakat yazarın anlatmak istediği distopyayı – yani yaratıcı beyni tehdit eden taşra kültürünü – tanımlayan bilinçli, denetleyici, anlık edebiyat buluşlarından biridir. Yazar bu dünyada düşündüğümüz anlamda yaşamadığımızı, deneyimlerimizin olabilirlik, kabul edilebilirlik, bireysel huzur ve mutluluk sınırlarının çok ötesinde seyrettiğini göstermek istemektedir bize.[3] Ayrıca Kavukçu fantezileri kendimizi yazarla özdeşleştirdiğimiz kurgusal anlarda, özellikle ilk gençlik yıllarının baskılar, yoksunluklar ve karşılanmamış cinsel gereksinmelerle çevrili kısıtlılık günlerimizi anımsadığımız anlarda, hüzünlerimizi neşe ve eğlenceyle dengeleyen düşlemler olarak ortaya çıkmaktadırlar. Ancak eğlendirici yönü olsa da Kavukçu dünyası bir gençlik distopyasıdır.

Yazar kendisi öykü yazma sürecini şöyle anlatmaktadır : "Gündelik yaşamda geçen her tür olay, kısacık bir zaman dilimi, dış dünya ile ilgili ve dış dünyanın içe

yansıması biçimindeki ayrıntılar, geçmişi ve geleceği kapsayan fantastik öğeler, düşler, her şeyin biçimlendiği çocukluk dönemi anıları zamanla öyküye dönüşüyor."[4] Yazar bu sözleriyle bize aslında her öykünün – öykü sanatının doğası gereği – çocukluk anılarının birer mitleştirme çabası olduğunu söylemektedir. Mitleştirme bu anlamda belli bir kültürel gruba; a)çocukluk ve b) çocukluğun geçtiği taşraya göndermeler yaparak yazan yazarın bu grupların kültürel bütün içindeki toplumsal ve siyasal varlıklarını ve önemini sorgulamayı amaçlayan bir tavırdır.

Ancak Cemil Kavukçu öykülerinin baş aktörü çoğu kez bir groteskdir ve uyandırdığı olumsuz çağrışımlar nedeniyle bir grotesk bulunduğu ortamı bir distopyaya çevirirken, kendi de politik bir antimit haline dönüşmektedir. Önce George Woodcock'un "politik mit" tanımını anımsayalım : "Politik mit, bir grup insanın talepleri temel alınarak, onları belli bir parti içinde eyleme özendirmek ya da belli bir partinin programını benimsetmek için bir düşün, bir hayalin, onların geçmişine, çoğu kez geleceğine yansıtılması, bu düşte vadedilenlerin gerçekleşebileceğine onların inandırılmasıdır."[5] Politik mitler çoğu kez gerçekleştirilmesi imkânsız mitlerdir, fakat insanlarda uyandırdıkları umut ve güven nedeniyle pek çok kişi toplumsal değişikliklerin bu mitler sayesinde olduğuna inanır. Antimitler ise tam tersine umutsuzluk, terör, heyecan ve kaçış duygularını körüklerler. J. R. R. Tolkien, "Kendini bir hapishanede bulan ve kaçmak isteyen bir insan niçin kınansın ki?"[6] diye sorarak bu fantezilere kaçma isteğini benimsediğini belirtmektedir.

Ürkütücü ve ilkel bir dünyada gerçekdışı olaylar, hayvani düzeyde kalmış insanlarla karşılaşan ve olağan insan deneyimlerinin nasıl çarpıtıldığını gören okuyucuda, Cemil Kavukçu öykülerinin kahramanı hiç de umut ve özdeşleşme duygusu yaratmamaktadır. Groteskin kişiliğinde okuyucu çok özel bir terör anı yaşamaktadır : Grotesk ürkütücü, doğadışı ve ilkeldir ve onun kişiliğinde bildiğimiz dünya bilmediğimiz ve öylę olmasından korktuğumuz bir dünyaya dönüşmektedir. İşte Kavukçu antimitleri bu noktada ortaya çıkmaktadır.

> Bir trafik kazasını haber alır almaz, daha jandarma ve polis olay yerine gelmeden onlar ulaşır ve gerekli ön incelemeyi yaparlar. Artık o günkü kısmet ne ise; altın diş, kol saati, bilezik, cüzdan... toplar gelirler. Bu işler için olduğu sanılan çok derin cepli paltoları vardır. FİLO süslendi mi, bitli bir kaza olmuştur. ("Ercü", *Uzak Noktalara Doğru*, ss. 17-18)

Filo, küçük kasabanın suça eğilimli, zaman zaman hapse girip çıkan (İnziva), bazen de genç yaşında ölüp giden (Koyuncu Salih, Çelik Oran) gençlik çetesidir. Öykü kahramanı sanat dürtüsü denilebilecek bir merakla, Raci'nin sepetli motosikletine atlayıp dağ bayır demeden bu dünyanın peşinde koşuyor, başta Ercü olmak üzere Filo'nun içki ve esrar ritüellerine katılmak için can atıyor, kasabanın acayiplerini (queer) keşfetmek için aktörün tıpatıp benzeri Burt Lancaster'ı, fırıncının sorularına (mee) diyerek onu şoka sokan kuzu adlı adamı aramaya çıkıyor. Bazen de aradığı Nolya adlı düşsel bir kadın oluyor; adı tersinden okunduğu biçimde bir birahaneye verilen (Aylon), Samiabiyle paylaşılamayan, ama uğruna

gürültü patırtı çıkarılmayan, erkek-kulübünün kuralları bozulmayan bir kadın. Çakalabi, Samiabi, benabi, Ölüabi, Arifabinin erkekler dayanışması ortamı DEAD BAR'da insan yaşamlarının birbirini izleyen halkaları : "...Çakalabi patronken Arif garsondu ve ben cam kenarında oturup bolca ziftlenen bir demirbaştım; Arif patron oldu, ben garson, Samiabi cam kenarı demirbaşı. Şimdi de ben patron oluyordum... ("Nolya", *Bilinen Bir Sokakta Kaybolmak*, ss. 143-144) Bu hiç de tekin olmayan öykü mekânı Cemil Kavukçu'nun grotesk öykülerinin doğal ortamı haline geliyor; çocukluk kaygılarının ve ilkel çevreye duyulan tepkinin bir birleşimi olarak ortaya çıkan bu ürkütücü öykü ortamı Cemil Kavukçu'nun bilinçaltında her an ortaya çıkmaya hazır, terörize edilmiş bir çocukluk ve ilk gençliğin yansıtılmasından başka bir şey değil. Yazar bunu kendi de itiraf ediyor bir kahramanının ağzından :

> "Biliyor musun," dedi, "bende iki kutup var."... "Biri sakınımlı, bencil ve korkak; öbürü ise başdöndürücü bir serüven tutkunu." ... "Ben bu iki kutup arasında gidip geliyorum. Ama her zaman sakınımlı ve korkak yanım ağır basıyor. Bu nedenle de serüvenlerim yok. Tasarlanıyorlar ama yaşama geçemiyorlar." ("Yanlış Adam", *Bilinen Bir Sokakta Kaybolmak*, s.147)
>
> "Ben", dedi, "mumu iki yandan yakanlardanım. Tek kuşu tanıdım, karga! Yaşamım boyu o kılavuzluk etti bana. Bir kadına tutuldum; Nolya. Evli ve bir çocuğu var." (s.148)... Çoğu geceler onu (Nolya'yı) düşleyerek yatıyordum. Ama o, düşlerime girmemekte direndi. Yalnız, bir gece tatsız bir biçimde konuğum oldu. Yarı açık bir kapının önündeydim. O içerideydi. Şiş karınlı kocaman bir böcek gibi masanın üzerine yatıyordu. İncecik iki bacak çıkmıştı karnından. Cinsel organı çizgi gibi görünüyordu; çevresinde cılız, tek tük tüyler vardı. Gözleri korkunç boyalıydı. Duygusuzca tavana bakıyordu. Kapı aralığında dikiliyordum, ama o farkında değildi. Sonra çıplak bir erkek bedeni gördüm. Mermer beyazlığında, sarkık kıçlı, sırtı çarşaf gibi buruş buruş bir erkek bedeni. Elinde ince uzun bir sopa tutuyordu. Ağır ağır başını döndürdü. Yüz yüze gelince bir çığlık attım. O benim yaşlılığımdı. Elindeki sopayı kaldırıp hızla yüzüme indirdi... (s.149)

Ölüm korkusundan çok yaşam korkusunu yansıtan bu öyküler bireysel düzeyde kalmamak için direnirken kolaycı bir düzen eleştirisini de reddeder ve natüralist anlamda insan yalnızlığının, çaresizliğinin, zavallılığının öfkesini yansıtırlar :

> Pist gittikçe kalabalıklaşıyor. Günlerce düşünülüp model beğenilen giysiler, kuaförlere taşınılarak yaptırılan saçlar sergileniyor. Erkekler çok zavallı. Yalnızca düğünlerde ve bayramlarda giydikleri bu resmi giysiler içinde ve bunca göz altında, zaten pek beceremedikleri bu işi bağışlanamaz hatalarla yapıyorlar. Her çiftin yüzünde asma kilit bir gülücük, fısıl fısıl konuşma. Rahat görünme çabaları hepsi, Salih biliyor, hiçbirinin dans etmeyi bilmediğini de biliyor. Ya cinsel sapıklar gibi birbirine sarılıp dans eden genç kızlara ve onların çatık kaşlı şişman analarına ne demeli!?.. ("Anı, Hepsi Anı", *Yalnız*

Uyuyanlar İçin, s. 74)

Doğallığını yitirmiş, ne için, ne ile eğleneceğini, neye sevinip neye üzüleceğini bilemeyen, yaşamlarını yalnızca taklit etme, yapar gibi görünme ile kurtarmaya çalışan, en önemlisi düşünme ve yaratma yeteneklerini rafa kaldırıp, "Benim gibi ol, benim gibi ol!" diyerek birbirlerini denetlemeye çalışan insan topluluğu. Büyük Taşra.

Cemil Kavukçu bu taşranın, onun ürkütücü değerlerinin, orada yaşayan insanların kaderlerinin bir çözümlemesini yapmaktadır bütün öykülerinde. Sanatçı ve birey olarak insan üzerinde taşranın yıkıcı etkilerinin[7] Cemil Kavukçu kadar bilincinde olan bir başka yazar da zor bulunur. Taşra bir insan makinesidir, bir karakter fabrikasıdır, bir üretim sistemidir ve bu sistem daha çocuklukta, ilk gençlikte kişiliğinizi, vücudunuzu üretmeye, kendine göre ayarlamaya başlar, farklı bir antropolojik ortam yaratır, siz kurtulmak için çabalamaya başlasanız bile her zerrenizle oraya ait olduğunuzu bilirsiniz. Geriye fantezileriniz kalır. Çünkü artık siz bir groteksiniz. Akıldışı, hayvansı ve mekanik; gülünç bir biçimde taklitçi, ürkütücü bir biçimde zamandışı; gerçek ve dolayısıyla "tarihsel süreçte" ilişkilerini dehşetengiz ölçülerde koparmış, bu nedenle de zalimleşmiş, gülme ve ağlama dengelerini kaybetmiş, ahlaki normlarını ve insani sorumluluklarını yaşamından çıkarmış bir toplumun karikatürleşmiş bir bireyisiniz. Korkak ve gülünçsünüz çünkü kafanız geçmişin hortlaklarıyla doldurulmuş ve o geçmişi bir kez daha yaşamaktan ölesiye korkuyor, bu nedenle de sürekli halüsinasyonlar görüyorsunuz.

> Arabayı çalıştırdım. Annem, yüzü görünecek kadar aralamıştı sokak kapısını. Dudakları kıpır kıpırdı. Benim için dua ediyordu.Hareket edince elimi salladım. O da el salladı. Ağlamamak için sigara yaktım, radyoyu açtım. Boğazıma bir şey düğümlenmişti.
>
> Ara sokaklardan geçiyorum. Önümden fırlayıp kaçan sansarlar görüyorum. Kimileri de yol boyu sağlı sollu dizilmiş bana bakıyorlar. Hükümet konağının bulunduğu alana çıkınca da birçok sansar gördüm. Kenti (hâlâ kent mi diyorum, ama başka ne diyebilirim ki) ele geçirmişler. Günlük yaşam başladığında karanlık kuytularına çekilecek, sabaha karşı en emin saatte yine ortaya çıkacaklar.
>
> Bunu kimseye söylemeyi düşünmüyorum.
>
> Siz de söylemeyin, ne olur aramızda kalsın. ("Sansarlar", *Bilinen Bir Sokakta Kaybolmak*, s. 93)

Ulusal bilincimizin parçalanmışlığı, bölünmüşlüğü; daha doğrusu, mutluluk, huzur, güzellik, onur ve cesaret gibi konulardaki duyarlılıklardan ne denli uzaklaşılmış olduğunu Cemil Kavukçu'nun "Sansarlar" adlı öyküsünden daha iyi anlatan bir başka öykü daha belki de yazılamaz. Büyük kentte oturan öykü kahramanı annesini görmek için bir iki günlüğüne küçük kasabaya gelir. Bu geliş her yönüyle isteksiz bir ziyaret, unutulmak istenen bir geçmişle gönülsüz bir yeniden karşılaşmadır. Ana-oğul geçmiş yıllardan, çekilen acılardan, ölümlerden, bahçe-

nin bakımsızlığından konuşurlarken çay içip kurabiye yerler. Öykünün bütün atmosferi popüler edebiyatın mutluluk dolu "eve dönüş" dramasına ters düşmektedir. Kurabiyeler bayat, ince belli çay bardağı anlamsızdır. Çevrenin zevksizliğini, eski, kılıksız, pejmürdeliğini hanımellerin baş döndürücü kokusu az biraz unuttursa da genç adam huzursuzdur. Sonra annesi birdenbire evde sansar olduğunu söyler. Kendi görmemiştir, ama Meserret Hanım, Hamdiye Abla kendi evlerinde görmüşlerdir. Adam, "Hep yaşlı ve yalnız yaşayanlara mı görünüyormuş bunlar?" diye itiraz eder. Annesi bu alaycı tepkiden alınarak ona erkenden namaza kalkan yaşlı insanların bu hayvanlarla karşılaşmasının doğal olduğunu anlatır. Yazar çocukken evin temelinde, taşlar arasında yaşadığına "inandırıldığı" "kısa ve küt" yılanı anımsar. Bu ev onun için hiçir zaman emniyetli ve huzur dolu bir yuva olmamıştır. Daha sonra yatarlar. Uzun süre uyuyamaz. Annesinin bütün evi dolaşmasını dinler. Rahatsız, kâbus dolu bir gece geçirir. Ertesi sabah erkenden cami hoparlöründen verilen güçlü bir ezan sesiyle sıçrayarak uyanır. Yorgun ve öfkelidir. Annesinin odasında uyanık olduğunu, ya sokağa baktığını, ya da fısıltıyla Kuran okuduğunu düşünür. Tuvalete gitmek için avluya çıktığında sincaba benzeyen, kediden büyük, koca bir kuyruğuyla kendisine bakan o hayvanı görür. Annesine bunu söylemez. Ana oğul kahvaltı ederler ve aceleyle gerçek yuvasına – kente – geri dönmek üzere yola çıkar. Arabasını çalıştırdığında içini bir suçluluk duygusu kemirmekte, ama yolun iki tarafına dizilen sansarlardan, yola fırlayıp kaçan sansarlardan kurtulmak için annesini orada – geride – bırakıp kaçmaktan başka çaresi de yoktur.

Cemil Kavukçu "Sansarlar" adlı öyküsünde çocukluğunu ve ilk gençliğini biçimlendiren taşra kültürü konusunda yoğun bir öfke ve sevgisizlikle yazmaktadır. Öyküye egemen olan iki duygu : A) Travma (yaralayıcı bir geçmiş) ve B) Güvensizlik duygusudur. Yazar gençliğinde içine düştüğü sağlıksız ruhsal durumun bu iki nedenden kaynaklandığını düşünmektedir. Öyle ki aynı duygular yıllar sonra bir yetişkin olarak doğduğu kasabaya döndüğünde de onu yakalayabilmekte ve ona geçmişin içine tekrar düştüğü ürküntüsünü yaşatabilmektedir. Öyküde yer alan bütün ayrıntılar bir kâbuslar dünyasını, bir distopyayı betimlemektedir. Bu kâbuslar dünyasından yazarı kurtaran tek güç yazma yeteneği, yani sanatıdır. Yazar kendi kendini tedavi etmek için yazmaktadır.

Bir yazar olarak zaman zaman narsistik içe dönüşler ya da radikal bir solipsizm adına yapılsa da Cemil Kavukçu başka insanları farketme yollarını keşfetmeye çalışarak yazmaktadır. Ancak ne yazık ki bu başka insanlar uçsuz, bucaksız bir taşranın tüketici, kemirici sansarları, güdük groteskleridir ve yine ne yazık ki Türk taşrasının kente de yayılma gücü sınırsızdır. Edebiyatımızın bununla başa çıkması da oldukça güçtür. Çünkü Türk taşrasının siyasal ve toplumsal anlamda geleceğimizi nasıl yok ettiğini Cemil Kavukçu kadar açık bir biçimde gören ve radikal bir biçimde eleştiren az sayıda yazarımız vardır.

[1]Bkz. Mark Seltzer, "The Love Master", *Engendering Men*, eds. Joseph A Boone and Michael Cadden, New York, Routledge, 1990, ss. 140-160

[2]**Grotesque** terimi 18. yüzyıldan beri edebiyatta yaşamın çelişkilerini ve tutarsızlıklarını sergileyen komedi ve hicivin bir parçası olarak kullanılmıştır. 18. yy.'de "grotesque" sözcüğü doğaya

uygun ya da doğal olmanın göstergeleri olan ahenk, bütünlük ve denge gibi istendik standartlardan sapkınlık gösteren ya da bunların gerisinde kalan kişi ve olayların gülünç, garip, ürkütücü, tuhaf, aşırı, doğadışı (hilkat garibesi) olarak adlandırılabilecek özelliklerini belirtmek için kullanılmıştır. Fakat bu terim 19. ve 20. Yüzyıllarda yeni kuşak yazarlar ve akımlarla yeni boyutlar da kazanarak kullanılagelmiştir. Örneğin 19.yy.de komedinin burlesque'e yakın kaba bir altbaşlığı olarak düşünülmüş, 20.yy.de ise dehşet ve çirkinliği ima eden yönleri ağır basmıştır. Dahası 20. yy.de "ahlakdışı" olarak algılanması da sona ermiş, insanlar grotesk ortamlarda, grotesklerle yaşamı paylaşmaya alışmışlardır. Fakat bu terim temelde hâlâ akla ve doğaya aykırı davranan, hayvansı, oran duygusundan, yoksun; ahlaki sorumluluklarından sıyrılmış, cinsel sapkınlıklara eğilimli, toplumsal yaşamdan kopuk, alabildiğine yalnız kişiler için kullanılmaktadır. Sağlıklı yaşamla groteskin yaşamı arasındaki aşılmaz uçurum yazarlar için bulunmaz bir esin kaynağı olmuştur. Türk edebiyatının unutulmaz groteskleri arasında Reşat Nuri Güntekin'in romanı *Bir Kadın Düşmanı*'nın (1927) sevgisiz çirkin adamı Homongolos ile Yusuf Atılgan'ın *Anayurt Oteli*'nin (1973) sessiz ve içe dönük katili Zebercet bulunmaktadır.

Grotesk yazarı yalnızca roman ya da öyküsünün kahramanının kafasındaki tuhaflıklar, gülünçlükler, orantısızlıklar, fanteziler ve korkuları yazmakla kalmaz, fakat aynı zamanda yüzeyin gerisinde bu bozuklukları yaratan toplumsal bağlamın da bir çözümlemesini yapar. Grotesk yazarı özellikle insanın hayvani yanları ve fiziksel çürümesiyle ilgilenir. Bu nedenle fiziksel deformasyonlar; insan karakterinin uç noktaları ile cinsel anomalileri ve bunların sonucu ortaya çıkan çoğu kez zalim ve barbarca tavırları mizah katarak yumuşatmaya çalışarak sergiler. Bu nedenle grotesk sanat hem çekici, hem itici olabilir ve öncelikle anormal durumları ve özellikleri dikkatimizin tam merkezine yerleştirmeye çalışır.

William Faulkner *Döşeğimde Ölürken* (1930) adlı romanında bir cenazeyi romanın bütün aksiyonunun ve karakterlerinin bütün yaşamsal faaliyetlerinin ve isteklerinin merkezi haline getirerek grotesk bir durum ve kişiler yaratır. Cenaze yıkılan köprülerden, taşan nehirlerden, yanan ahırlardan "kurtularak" bir köyden bir kasabaya taşınmakta ve orada gömülmektedir. Carson McCullers *Küskün Kahvenin Türküsü* (1943) adlı kısa romanında çok uzun boylu, güçlü kuvvetli, erkeksi bir kadınla kambur bir cüce arasında gelişen akıl almaz bir sevgi ilişkisini sergilemekte, kadının evden attığı yakışıklı kocasının dönüşüyle, cücenin birlikte kurdukları kafeyi de talan ederek kadını terk edip kocanın peşine takılmasını anlatmaktadır.

Bütün bu örnekler grotesk sanatın trajedi ve komediyi ustaca birleştirerek karakterlerinde insanlık zekâsının, onurunun, hatta insan görüntüsünün gerisine düşen, kimlik ve aidiyet duygularını kaybeden mahluklar sergilediğini göstermektedir. Grotesk öykü, ilkel bir dünyanın ilişkilerini ve duygularını günümüze, dünyamıza taşıyan karakterlerin korku ve dehşet dolu öyküleridir. Grotesk sanatın ögeleri; hayvansılık, sihir ve keramet, fanteziler bize yaşadığımız dünyanın çelişkilerini göstermekte ve varoluşun anlamsızlığını somutlaştırmakta, evrensel anlamda insanın ne denli acınası, saplantılı, gülünç, akılcı olmaktan aciz, şiddete yatkın ve gerçeklere körelmiş bir biçimde yaşadığını bir kez daha anımsatmaktadır. Bu ise son çözümlemede "ahlaki bir evren" konusundaki inanç ve umutlarımızın çözülmesinden başka bir şey değildir.

Bu konuda daha detaylı bir bilgi için bkz. William Jan O'Conner, *The Grotesque*, Carbondale, Southern Illinois University Press, 1962 ve Bernard McElroy, *Fiction of the Modern Grotesque*, New York, St. Martin's Press, 1989.

Dilimizde grotesk sözcüğünün olmaması bizi çok önemli bir tartışmadan alıkoymakta, kültürümüzün groteskleşmesini ve her gün çeşit çeşit groteskler pazarlayarak bu sürede inanılmaz katkılar yapan medyamızın da bu kültürel erozyondaki payını konuşabilmemizi engellemektedir. Ben daha çok Ege bölgesinde duyduğum, "ürkütücü ve gülünç" imaları olan "GUDUBET" sözcüğünün bu tartışmada yeterli olup olmayacağını okuyucunun dikkatine sunmak isterim.

[3]Edmund Fuller, "A Note On The Fantastic", *Books with Men Behind Them*, New York, Random House, 1962, ss. 135-142

[4]Cemil Kavukçu, "Öykü Üzerine Konuşmak", *Her Pazartesi Edebiyat Konuşmaları*, ed. Özcan Karabulut, Ankara, Ekin Yayınları, 1966, s. 247

[5]George Woodcock, *The Writer and Politics*, London, The Porcupine Press, 1970, s. 28

[6]J. R. R. Tolkien'den aktaran : Gunnar Urang, *Shadows of Heaven*, Philadelphia, A Pilgrim Press Book, 1971, s. 138

[7]Bu konuda özellikle sanatçının ölümü temasını işleyen ve "Aslangöz" öyküsünün devamı olan "Cezam Bitiyor Ceza" öyküsü ile sanatçının bunalımlarını yansıtan "Kovan" adlı öyküler dikkat çekici ipuçları vermektedir.

KAYNAKÇA

1) Göndermeler :

Pazar Güneşi, Ankara, Yaba Yayınları, 1983

Patika, İstanbul, Varlık Yayınları, 1987

Temmuz Suçlu, Ankara, Yazıt, 1990

Uzak Noktalara Doğru, İstanbul, Can Yayınları, 1995

Yalnız Uyuyanlar İçin, İstanbul, Can Yayınları, 1996

Bilinen Bir Sokakta Kaybolmak, İstanbul, Can Yayınları, 1997

Dönüş, İstanbul, Can Yayınları, 1998

II) Yararlanılan Eserler :

Fiedler, Leslie, "Adolescence and Maturity in the American Novel", The Collected Essays of Leslie Fiedler, New York : Stein and Day, 1971, ss. 191-210

Fuller, Edmund, "A Note on the Fantastic", Books with Men Behind Them, New York, Random House, 1962, ss. 135-142

Kavukçu, Cemil, "Öykü Üzerine Konuşmak", *Her Pazartesi Edebiyat Konuşmaları*, ed. Özcan Karabulut, Ankara, Ekin Yayınları, 1966, ss. 247-248

McElroy, Bernard, *Fiction of the Modern Grotesque*, New York, St. Martin's Press, 1989

O'Connor, William Van, *The Grotesque*, Carbondale, Southern Illinois University Press, 1962

Seltzer, Mark, "The Love-Master", Engendering Men. eds. Joseph A Boone and Michael Cadden, New York, Routledge, 1990, ss. 140-160

Urang, Gunnar, Shadows of Heaven, Philadelphia, A Pilgrim Press Book, 1971, s.138

Woodcock, George, *The Writer and Politics*, London, The Porcupine Press, 1971, s. 28.

KEÇİYOLU

ORHAN BARLAS

ÖNCE Başar Başarır okunacak, sonra Doğan Demir, sonra yeniden Başar Başarır. Dergide sıra böyle, geri dönüşü, belki anlama, yorum kolaylığı sağlar diye ben öneriyorum.

Doğan Demir bir karabasan öyküsü yazmış. Böyle öykülerin nasıl anlatıldığı konusunda az çok görgü-bilgimiz var; acı, sert, kara bir anlatım bekliyorsunuz. Oysa Doğan Demir saygılı, görgülü bir "dil"den uzaklaşamıyor. Sonlara doğru bir sert dönemeç bekliyorsunuz, ama olmuyor, gene kırk yıllık emekli beyefendi dili...

Öyle ise soru : Ne anlatılıyor? Bu nasıl anlatılmalı?

Başar Başarır ise dilin tüm değerlerine "cepheden" saldırıyor. Onun öyküsüne "ne türden bir öykü" denebilir? Düşsel öykü mü? Bilimkurgu mu mu?.. Bence değil... Bana göre en yakın durduğu biçem, us-ötesi, anlam-ötesi, düzen-dışı diyebileceğimiz, Frenklerin, zorlaya zorlaya "absurde" dedikleri anlatı... Bana kalırsa ilkin şunu saptamak gerek... Bu biçem tümü ile anlamsız, saçma şeyler mi dile getirir? Elbette değil, belki öyküde de, tiyatroda da öngörülen, tam tersine, "gerçeği daha iyi, daha yakından kavramak için" usun, anlamın sınırlarını zorlamak. Amaç bu. Şimdi bir başka alana geçelim.

Özgün olma düşünü kuran her yazarın dilini gönlünce kullanma yetkisi sınırsızdır. Ne var ki bu yetki türden türe değişir... Deneme yazarı başka, romancı başka, ozan başka... Başar Başarır alınış eline balyozu, dilin tüm değerlerine olanca gücü ile vuruyor... Sözlükbilim, tümcebilim, anlambilim vb. yerle bir olmuş... Benzetme, eğretileme, değişmece, ölçü, uyak, simge... binek denetimden çıkmış, kuraldan birini bırakıp öbürüne geçiyor... Boğazını sıkıp canını almak için... Buncası yeter. Şimdi biraz açmaya çalışalım... Öykü yazarı Başar Başarır nerde durmaktadır?

Bu ölçüde dilde oynama hakkı ozanlara tanınmıştır... Dışarda örneği çok, bizde de var.. Öykü yazanlar bu kadar ileriye gidemez. Bir an için, Başar Başarır'a bu yetkiyi tanısak bile, gene yazar zararlı çıkıyor. Çünkü, bana göre, bu dil bir us-ötesi, anlam-ötesi öyküye yakışmıyor... bu iki olumsuzluk birbirlerine zarar vermeye başlıyorlar... En titiz, en düzenli, en kurala uygun dil öncelikle us-ötesi öykülere, oyunlara yakışır... Hem dil, hem içerik aykırı olursa kasnak tersine döner... Böyle yapılırsa ne olur?

Başar Başarır kıyıya kadar gelmiş, karşıya geçmek "seçimine" bağlı... gülmece öyküsü mü, us-ötesi anlatı mı?.. ⊠

*Başar Başarır, "Sabahat Açıkelim İhtisas Kitaplığı"; Doğan Demir, "İzler", "AdamÖykü", S : 21

HALDUN TANER'İN "AYIŞIĞINDA ÇALIŞKUR" ÖYKÜSÜNDE OKUYUCU-YAPIT-YAZAR DİYALOĞU

ZEHRA İPŞİROĞLU

Taner'in bu öyküsü okuyucuyu alımlama süreci üzerine çok yönlü bir düşünce sürecinin içine çeker. Yazar okuyucunun elinden tutarak adım adım gerçek-kurgusal gerçek-alımlama üzerine düşünmeye yönlendirir okuyucuyu.

HALDUN Taner'in "Ayışığında Çalışkur" öyküsünün ana izleği doğrudan yazar-metin-okuyucu ilişkisi üzerinde odaklaşır.[1] Bu öyküde Çalışkur apartmanında oturan varlıklı bir burjuva kesiminin yozlaşmış ilişkilerinde gelişen olaylar iki ayrı bakış açısından anlatılır. Öykünün ince bir alaylamayla anlatılan ilk çeşitlemesinde değişik sosyal kesimlerden ve kuşaklardan gelen insanların yaşamlarından kısa anlar sunularak yalana, dolana, çıkara ve rüşvete dayanan ikiyüzlü bir dünya gözler önüne serilir. Kurmaca okuyuculardan gelen tepkiler üzerine yazar öyküyü yeniden ele alarak bu kez okuyucuların beklentileri doğrultusunda yapay bir dünya yaratır. Öykünün ilk çeşitlemesiyle ikincisi yan yana basılmıştır, öyle ki okuyucu öyküde yapılan değişiklikleri cümle cümle karşılaştırarak okuyabilir. Bu değişiklikler tersine dönmüş bir dünyayı dile getirir, tipler, ilişkiler, biçem; her şey değişerek ilk çeşitlemeyle ikinci çeşitleme arasında yer yer groteske ya da saçmalığa varan bir karşıtlık çizilir. Bu kez kurgusal okuyuculardan gelen mektuplar olumludur, çünkü yazar onların beklentilerine uygun düşen bir dünya yaratmıştır.

Ellili yıllarda yazılan bu anlatının okuyucu mektupları bölümünde o yılların yazın ve sanat anlayışı sergilendiği gibi toplumsal bakışı da gündeme getirilir. Yazında gerçekciliğe karşı çıkış, Divan yazını geleneğine dayanan gerçeklerden kopuk soyut bir sanat anlayışının savunulması, yazında günlük dilin kullanımına karşı çıkılması vb. sorunlar gerçekleri görmezden gelme, örtbas etme gibi bugün de geçerliğini sürdüren sansürcü bir yaklaşımın uzantılarıdır. Bu açıdan estetik ve toplumsal düzlemde birbirinden ayrı yaklaşımları sergileyen okuyucu mektupları kendi içinde bir bütünü oluşturur. Estetik düzlemde gerçekle kurmacanın karıştırılması, anlatılanları salt kendi bakış açısından değerlendiren seçmeci okuma vb. sorunlar o dönemin genel havasını yansıtan otoriter ve sansürcü bir yaklaşımla bire bir örtüşür.

Öykünün ikinci bölümünde yer alan kurgusal okuyucuyla okuyucunun iliş-

kisi anlatının en can alıcı noktasını oluşturur. Kurgusal okuyucuların anlatı üzerine görüşleri ve tepkileri okuyucuyu hem anlatı, hem de öne sürülen görüşler üzerinde çokboyutlu bir alımlama eyleminin içine çeker çünkü. Kurgusal okuyucuların alımlamaları hangi dünya görüşünü ve ideolojiyi dile getirmektedir? Sanat anlayışları nasıldır? Toplumsal sorunlara nasıl yaklaşırlar? Bu yaklaşımın temel nedenleri nedir? Kurgusal okuyucuyla gerçek okuyucuların görüşleri hangi noktada kesişmekte ya da tersine çelişmektedir? Bu vb. sorular okuyucuyu birinci bölümü yeniden, bu kez ilk okuduğundan daha değişik bir açıdan gözden geçirmeye çağırır. Böylece öykünün bir parodi biçimini alan üçüncü bölümüne geçilir. Yazar kurgusal okuyuculardan gelen tepkiler doğrultusunda metni ters yüz ederek metinde yaptığı abartılı değişikliklerle, her iki metni de karşılaştırarak okumaya yönlendirir okuyucuyu.

Taner'in bu öyküsü okuyucuyu alımlama süreci üzerine çok yönlü bir düşünce sürecinin içine çeker. Yazar okuyucunun elinden tutarak adım adım gerçek-kurgusal gerçek-alımlama üzerine düşünmeye yönlendirir okuyucuyu. Alımlama engellerini ve bunların toplumsal kökenlerini gözler önüne sererken, okuyucuyu bir tür özhesaplaşmaya çağırır. Bu noktada okuma edimi eleştirel düşünme ve bilinçlenmeye dönüşür.

Yazar-metin-okuyucu diyaloğunun en belirgin özelliği tarihsel süreç içinde değişime uğramasıdır. Haldun Taner'in "Ayışığında Çalışkur"undaki kurmaca okuyucular ellili yıllarda egemen olan sanat anlayışını ve ideolojik yaklaşımları sergilemektedir. Taner aynı yapıtı "Ayışığında Şamata" adı altında yetmişli yıllarda oyunlaştırdığında, bu kez kurmaca okuyucuları kurmaca izleyicilere dönüştürerek, yetmişli yıllara damgasını vuran sanat ve tiyatro anlayışını ve ideolojik yaklaşımları gözler önüne serer.[2] Aradan geçen süre içinde demokratikleşmenin yarattığı çalkantılar, sarsıntılar ve geriye tepmeler tip çiziminde olduğu gibi, oyunun ikinci bölümündeki alımlama izleğinde de değişiklikler yapmasına yol açar. Böylece Çalışkur apartmanı sakinlerinin yaşamlarından yola çıkılarak sanat sanat için midir, yoksa değil midir, tiyatronun sosyal eleştirel bir işlevi olmalı mıdır, olmamalıdır mıdır vb. sorunlar tartışmaya açılır.

Öykü ya da oyunda dile getirilen alımlama ile bugünün okuyucusu ya da izleyicisinin alımlaması ne denli örtüşmektedir? Bunu somutlaştırmak için öyküden yola çıkarak şöyle bir deney yapalım : Öykünün ilk bölümünden hemen sonra biz yazara mektup yazacak olsak, acaba neler yazardık? Öyküde neyi yadırgatıcı ya da şaşırtıcı bulurduk? Bugünün açısından okuyarak yapacağımız olumlu ve olumsuz saptamalar, öyküye eleştirel bir açıdan bakmamıza yol açacaktır.

Üniversite öğrencileriyle yaptığım böyle bir deneyde, kimi, yazarın Çalışkur apartmanı sakinlerinin yaşamını anlatırken aşırı olumsuz bir tablo çizdiğini, salt paranın ve yozlaşmış ilişkilerin egemen olduğu bu ortamı biraz tek yanlı bulduklarını dile getiriyorlardı. Buna karşılıklı çoğu öğrenci, mafya babalarının cirit attığı günümüz Türkiye'sinde Taner'in tiplerinin çok hafif kaldığını yazmıştı. Kimi de öykünün güncelleştirilebilmesi için yazara yeni tipler öneriyordu.

Sonradan öykünün ikinci bölümüne kurmaca okuyucu mektuplarına geçtiğimizde öğrenciler kendi mektupları ile ellili yıllarda yazılmış olan mektupları kıyaslama olanağını bulmuşlardı. Kıyaslama sırasında birçok öğrenci kendi alım-

lama süreci üzerine düşünürken kendilerini çok şaşırtan bir deney yaşadılar. Öyküdeki okuyucu mektuplarında dikkatlerini en çok çeken okuyucuların anlatılanları gerçekmiş gibi alımlaması, yazarın yarattığı kurmaca dünyanın ayırdına bile varmaması olmuştu. Bu açıdan kendilerinin öyküdeki okuyuculardan belirgin bir biçimde ayrıldıklarını düşünüyorlardı. Ne var ki öyküdeki kurmaca okuyucuları gerçek okuyucu sandıklarından kendileri de aynı yanlışa düşüvermişlerdi. Okuyucu mektuplarını bu kez daha büyük bir dikkatle yeniden gözden geçirdiklerinde, mektupların tüm gülünçlüğü ve saçmalığıyla kurmaca bir dünyayı dile getirdiğini, yazarın bu mektuplarla okuyucuyla açıkca alay ettiğini gördüler. Yazar kurmaca bir dünya yatarak (kurmaca okuyucu) gerçek ve kurmacayı birbirine karıştıran okuyucuyu eleştirmekle kalmıyor, aynı zamanda onu düpedüz tuzağa düşürüyordu. Böylece, onu alımlama süreci üzerinde yanılma-deneme yöntemiyle düşünmeye yönlendiriliyordu. Sonuçta yazınsal bir metnin alımlanmasında tarihsel süreç içinde çok şey değişmiş bile olsa en temel olgu aynı kalmıştı : Kurmaca ile gerçeğin karıştırılması. Bunu okuma alışkanlığının yeterince gelişmemiş olduğun tüm okuma biçimlerinde gördüğümüzü söyleyebiliriz.

Okuyucu Mektuplarından Örnekler

1

Yazmış bulunduğunuz bu hikayede toplumda bulunan çelişkileri insanları tipleyerek göstermenizi olumlu buldum. Hikâyeyi yazarken her yazarın olduğu gibi sizin de amacınız olmalı. Bu hikâyeyi yazarken amacınızın olmadığını söylemek istemiyorum. Amacınıza, yani bir şeylerin değişmesini, toplumdaki yozlaşmanın, çarpıklığın değişmesini istiyorsanız, amacınız doğrultusunda taktikler bulup uygulamanız gerekiyor. Amacınıza ulaşmak için eleştirinin dozunu iyi seçmeniz gerekiyor. Eleştiri kırıcı olması yerine yapıcı olması gerekiyor. Bu kesimin kırıcı eleştirilerle yerden yere vurulması sizin eleştirmek istediklerinizi ciddiye almamasına, sizi kendilerine saldıran rakip olarak görülmesine sebep olur. Bu nedenle eleştiride yapıcı olmanızı dilerim.

Yasemin Gündüz

2

Sayın Haldun Taner,

Öykünüzü okuduğumda ilk önce gırgır yani Karekatür dergisinin bir yazısı olduğunu sandım, nedenine gelince insanlar arasındaki ilişkilerde seksi ön plana çıkarmanız. Öykünüz sürükleyici, okudukça sonucun ne olacağını merak ettiriyorsu-

nuz. Yazdığınız İngilizce cümlelerden ya vazgeçin ya da parantez içinde ne demek istediğinizi yazınız, ki İngilizce bilmeyenler ne demek istediğinizi anlasın. Alt katmandan ve üst katmandan olan kişileri konuşturarak yaptığınız anlatımınız yani Bekçi ve kapıcı arasındaki ve üst katmandaki kişilerin konuşma şekillerini çok belirgin bir şekilde anlatmışsınız, bu öyküye daha da ilginçlik katmış.

Saygılarımla

Aysel Çelik

3

Haldun Taner
"Çalışkur apartmanı"
Okur mektubu

Sayın Haldun Bey,

"Ayışığında Çalışkur" adlı öyküde üst ve alt katmanlar arasındaki farkı göstermek için tiplemelerle çalıştığınız ilgimi çekti. Tiplemelerle çarpıklıkları daha iyi göz önüne getirebiliyoruz. (Örneğin : Zülfikar bekçi olduğu halde dürüstlüğü yansıtmıyor; üniformalı insanlar genelde güvenliği sağlıyorlar ve bütün insanlara karşı eşit davranıyorlar.) Ayrıca üst katmanların verdiği değerlerin maddiyete dayalı olduğu ve işçi kesiminden olan Nuri ile Melahat daha değişik şeylere değer veriyorlar, yani onlar için geçerli olan yargı değerler manevi yönde.

Radyo Denetim Kurulunun önerisi üzerine öyküyü değiştirmeniz bana göre ilk yazdıklarınıza sadık kalmadığınızı gösteriyor.

Saygılarımla

Ali Uçar

[1]Haldun Taner, *Şişhane'ye Yağmur Yağıyordu*, Bilgi Yayınevi, Ankara

[2]Haldun Taner, *Ayışığında Şamata*, Bilgi Yayınevi, Ankara

*Üniversite öğrencileriyle yaptığım çalışmadan seçtiğim örneklerde öğrencilerin gerçek adları kullanılmamıştır.

BİR YAPIT, BİR ELEŞTİRİ

HÜSEYİN PEKER

TÜYAP Kitap Fuarı'nın sonuncusunda "Çağdaş Türk Edebiyatında Eleştiri" konulu bir panel izledim. 7 Kasım 1998 günü, Doğan Hızlan, Muzaffer Uyguner ve Tahsin Yücel'in konuşmacı olarak katıldığı, "Yaşasın Edebiyat" dergisince düzenlenen bu panele ilgi çok değildi ne yazık ki. Gerek konuşmacıların değindiği konular, gerek biz izleyenlerin sorularla bütünleştirdiği konular ve yanıtlar anılmadan edilecek cinsten değildi doğrusu.

Son söz olarak Doğan Hızlan'ın yakınmalarını hatırlıyorum öncelikle :

"Semih Gümüş'ün dışında, son yıllarda eleştirmen de yetişmedi ki ülkemizde."

İşin doğru yanı bir tarafa, bunun suçunu kimde aramak gerekir? Eleştirmeye özendirmek için hangi yayın kuruluşu, hangi dergi bir atakla gelmiştir, aklımıza? Bu özendirmelerin eleştirme yarışmalarıyla olmayacağını hepimiz öğrendik artık. Bu sorular usumu yalarken, konuşmanın sonuna katılarak, orada tanımladığım konuları, burada da açıklığa kavuşturmak istiyorum:

"Dergiler, örneğin 'Adam Öykü', 'Yaşasın Edebiyat' başta olmak üzere, diğer dergileri de katarak söylüyorum : Gençlere kucak açıyorlar. Genç yazarların irili ufaklı çoğu yapıtı gün yüzüne çıkıyor. Bunlar arasında eleştirme sıfatına yakışan, yaklaşan çalışmalar, deneme türüne yakınlık edecekler son derece az."

Böyle başladığım düşüncelerime, aşağıdaki şekilde devam ediyorum. Bunlar, aşağıya ekleyerek yazdığım gibiler :

Bir "Adam Öykü" dergisini açıyorum, gençlerin bir araya doluşmuş, arka arkaya dizilmiş öyküleri. "Seçilmiş Öyküler" dergisine benzer bir görünüm getiriyor, yıllar sonra karşımıza. Bu öyküler "Bir yapıt, bir eleştiri" koşuluyla yayınlansa, her öykücü yapıtlarını birkaç eleştiriyle birlikte gönderme zorunluluğunu taşısa, oturup deneme-eleştiri yazmaya koşullanacak, çalışmalarının bir dilimini bu yöne taşıracaktır. Bunun o öykücüye (ya da şaire) sağlayacakları ise şöyle sıralanabilir :

1) Çağdaş edebiyatımızı, öykümüzü yeniden okuyup incelemekle, taramakla; birikimini, çeşitlenmesini artıracak, görüş ufkunda bir genişleme, soluklanma kazanacak, giderek bu, çalışmalarına da yansıyacaktır. Esin, etki alanları çoğalacak, o diyalogsuz "kuru ben"e dönüşen yapıtlar, belki toplumsal, bireysel ivme çarkında daha hızlı ve değişik yerlere, zengin görüş ufuklarına dönüşecektir.

2) Aralarında birkaçı, giderek öyküden eleştiriye bir kayma yaparak, eleştiri dünyamıza bir eleştirmen kazandıracaktır. Böylece eleştiri yazılarındaki çeşitlenmeler çoğalacak, çeşitli görüşler ortaya dökülecek, eleştiriye özendirmeler hız kazanacaktır.

1965'li yıllarda Hüseyin Cöntürk'ün "Yordam" dergisi etrafında böyle bir uygulama başlattığı Tahsin Yücel, Doğan Hızlan tarafından da onaylandı aynı gün. Böylece Güven Turan gibi birçok eleştiri yazan yazarın doğduğunu hatırladılar. Aynı gün Doğan Hızlan'ın da uygun karşılayarak, gazetesinde ve dergisinde

bir kampanyaya dönüştürmeyi düşündüğü bu konuda genç yazarlardan beklenenler, şöyle :

Yaratılarını, birkaç kitap yazısı (son çıkan kitaplar hakkında değerlendirmeler, bu yapıtların Türk edebiyatında ve günümüzdeki yerini belirleyici ön çalışmalar, beğenilen ya da karşı durulan yanları, size eksik gelen, batan, fazlaca beğeninizi kazanan yanlarının duyurulması) ile birlikte dergilere yollamaları. Böylece şu sorular karşınızda görüş belirtme işlerine yarayacaktır : Hangi tür yapıtlar sizi daha çok çekmektedir? Bir yapıtta önce neler ararsınız? Bir yapıt nerde durmalıdır? Okuduğunuz yapıtta hangi duyu organınıza yaklaşan, yakın duran duyumlar keşfettiniz? Yeniden öykü ya da başkaca bir yapıt yazmaya kalksanız, bu okuduklarınızdan ne derece etkiler almış sayarsınız kendinizi? Evet bunlar kitap yazısına dair esnek fikirler.

Bunun dışında çağdaş Türk edebiyatıyla ilgili incelemeler (tüm yapıtları bazında) Ömer Seyfettin'den Leylâ Erbil'e daha yeni bir yerlere birçok yapıt, yazar sizden geniş kapsamlı incelemeler beklemektedir. Bu yapıtları yeniden incelemeci gözüyle okumakla, sizin görüş ufkunuzda bir açılma, değerlendirme kapınızda bir açıklık, saydamlık doğacaktır. Kıyaslarınız lastiklenecek, dönem dönem Türk öykücülüğünün içinde kendinize bir yer bulmanız kolaylaşacaktır.

Seçiciler, sizin hangi yapıtları okuyup, hangi yazarlardan türediğinizi, hangi etki alanlarından ve okuma süzgecinden geçtiğinizi nerden bilsin? Bu ancak deneme-eleştiri çalışmalarınızla ortaya çıkacaktır.

Orhan Kemal'e, Sait Faik'e, Sevim Burak'a bir de sizin gözlüklerinizle bakın. Yeni değerlendirmeler, yeni görüşler izleyelim sizden. Biz okuyanın da ufku açılsın.

Bir de metin incelemeleri var anılacak. Oturup, Türk yazınını tek tek, yapıt yapıt incelemeye alın. Yapıtın irdelenmesi, yazarın o yapıtta nereye varmak, neyi, nasıl, niçin anlatmak istediğini, hangi yöntemlerle yapıtı geliştirdiğini açıklamakla anlamak. Edebiyat, kelimelerle ve cümlelerle kurulur. Kelimelerin gizine bir de burda kavuşun. Metinleri karşılaştırıcı çoğul incelemelere, araştırmalara yönelin. "Bu arada, bu olmasa da olurdu," diyebilin. "Bu bölüm, burada çok yakışan, yaralayıcı bir görünüm yaratıyor," demesini, yapıtı yerine oturtmasını metin incelemeleri sağlayacaktır.

İnceleme bekleyen ne çok yazarımız ve yapıtımız var.

Sevim Burak'ın cumbalı evleri, Selim İleri'nin Bodrum çeşitlemeleri daha anlatılmadı. M. Ş. Esendal, Füruzan, Nezihe Meriç vb. yapıtları anlatılmayı bekliyor. Okuyup geçmeyin, not alın.

İşte "Çağdaş Türk Edebiyatında Eleştiri" konulu panelde sayın eleştirmenlerimizle konuşmak istediklerimizin açık bir bölümü. Hem okurdan, hem yeni yazarlardan, hem de dergi yöneticilerinden destek bekleyen bir görüş : Yapıtlarınızı gönderirken, eleştirme, deneme çalışmalarınızla birlikte yollamak. Ben bu çağrımı hepinizin huzurunda burada tekrarladım.

Hadi hep birlikte eleştirmeye özendirmeye.

JALE SANCAK

Bir Sokak Bazen

BİR UCUNDA çok eski bir deniz durur dalgın yüzüyle. Her sabah tekne kalıntılarına çıkarsınız geçmiş seferlerden arta kalan, duyarsınız, onlar hâlâ geçmiş rüzgârların uğultusunu barındırırlar bitmiş gövdelerinde. Karaya vurmuş denizciler böyle böyle avunurlar geceleri, o uğultuyu dinleyerek gölge sokağına dalga dalga yayılan sessizlikte.

Ben gölge sokağı dedim adına, dilerseniz bir başka ad verin siz. Asıl önemlisi sonunda hep denize çıkmak isteyenlerin sokağıdır, bir ucunda tekne kalıntılarıyla bekleyen, bir kalıtın acınılası artığı olsa da iskele, avunursunuz, her sabah iskeleye çıkarsınız, denizin eşiğine, gölgelerin içinden geçerek.

Her sabah iskeleye çıkarsınız yüreğinize sinmiş mahzunlukla, burkulmuş yüreğinizle. Gene de... Belki bugün olsun avunacaksınızdır.

Çağırır sizi, bütün öteki sokaklardan apayrı. Eski denizin sözcüsüdür kendiliğinden; Çağırır, çıkılmış bütün yolculukların hikâyeleri dökülür önünüze; Zorlu fırtınalar, amansız çalkantılar, karanlıkta dalgalar dalgalar ve sonra mucizevi bir fener! Bir güzel ışık!

Taşlarda gelmiş geçmiş tüm ayak izleri, kapı önlerindeyse ayak sesleri birikmiştir. İzler ve sesler çağırır sizi başka yolculuklara eşlik etmeye, anlayamazsınız nedendir, nedendir sizi de sarıp kuşatan bu çağrı.

Çünkü yabancısınızdır; bir başka sokağın insanı, o sokakta yaşanan hiçbir şeyi paylaşmamış biri.

Yabancısınızdır, sorarsınız gene de, niye hep ıssız bahçeleri? Pencereler niye yüzlerini yitirmişlerdir? Bu durukluk... niyedir? Sonra gelip geçtikçe açılır giz. Karıştıkça sokağa, katıldıkça.

Denizden umanların sokağıdır daha ilk günden beri. Dönenler için sevinç, dönmeyenler için ölüm çentikleri ağaçlarında.

Çok geçtim o sokaktan, kendi sokağımı bırakıp başlangıçta adlandıramadığım bir istekle. Bir sokağa sevdalanmak mıydı bu? Akıp gidenin hüzünlü bir kıyısına?..

Dapdaracık, upuzun, gölgelerle kuşatılmış bir sokaktır. Birbirini taşıyan ahşap evleri yana doğru kaykılmış durur, dağıldı dağılacak. Kâgir üstünüze üstünüze gelir yorgunluğuyla, kahırlı suskunluğuyla. Bir görünür bir kaybolur kadınlar kapılarda. Onlara ev içleri biçilmiştir; ucu ucuna getirmek yokluğu, darlıkları eksiltmek, eksikleri gidermek. Çocuklara sessiz oyunlar tembih edilir bu yüzden. Coşkularsa darlıkta barınamaz.

Sessizlik biçilmiştir gölge sokağına. Uyur uyanır hep ayın akışa. Öyleyken o

görmüş geçirmiş eski denizin, o sağaltan göksel suyun ışıklı eşiğidir, sevinçtir; Gitmelere yakın, uzaklara yakın, gidilmese de hep bir varma umudu taşır. Gidilse dönmesi ayrı bir keyif.

Herkesin kendinde sakladığı düşlere, kendine sakladığı düşlere bir o, yalnızca o düş ortağı nicedir.

Belki de bu yüzdendir karşı durulamaz çağrısına. Bu yüzden olsa gerek kıyıya mahkûm tayfanın sığınağı öte yanda.

Çok geçtim yalnızca kendine akan – bütün hayatlara açılan, bütün hayatları kucaklayan – o sokaktan. Yıllarca. Yaralarımı sürdüm dingin gölgelerine, bir kıyısından da olsa ondurdu beni çok zaman. Sessiz bir sevinç oldu gölge sokağı. ❁

HASAN TÜFEKÇİ

Kelebekler ve Bebekler

KULAĞIMDA kaşık ve zil sesleri, kahkahalar var. Gözlerimin önünde kırmızı kadifeden eteği payetlerle işli bir kız kalabalık içinde elinden geldiğince işveli oynuyor. Tepsiler gelip gidiyor, bir de ağzında türkü : 'iki gonca reva gelir, yar gelir reha gelir'. Başımda hafif sinsi bir ağrı, doğruldum saate baktım, daha sabahın üçü. Gel de uyu şimdi. Bitişik apatmandan gelen seslere iyice kulak kabarttım. Kına gecesi olmalı. Terlemişim. El yordamı ile lavaboya gittim. Daha bu eve alışamadım. Sağı solu kapılarla dolu uzun koridoru var, ışığı nerde, lanet olsun. Kendimi labirentte dolaşan fare gibi görüyorum. Renksiz dağınık suratlı bir fare. İşi iyice oyun havalarına döktüler, içimden ya gidip oynamak ya da, birini vurmak geldi. Pencereyi açıp biraz serinlemek istedim. 'Suya düştü duruldu.' Ne düştüyse suya bana da düşse de durulsam. Otur bir daha yüzleş demişti Yusuf, neyle yüzleşeceksem? Bugünlerde sık duyduğum bir laf, çok özgürsün. Herkes kendi imkânları ile benim zamansızlığımı birleştirip bileşken bir özgürlük yaratıyor. Ne özgürlük ama, sıfırdan başlama özgürlüğü. Yusuf istiyor ki, hayatımı sunayım ona. Al işte hayatım bu! Bak, sorgula yargıla, oyna. İstemez miyim aslında bunu yapabilmeyi, daha kendime bile söyleyemediğim sözleri gün ışığına çıkarmayı istemez miyim hiç. Bana gözlerini dikip elini omuzuma koyuyor. Sevecen bir sesle, soyunmalısın, çırılçıplak kalmalısın, tüm kalelerini yık, kabuklarını dağıt diyor. Ben ancak o zaman ben olabilirmişim. Her şeyi yıkmalı tüm inançlarımı yeniden gözden geçirmeliymişim. Sen bunu yaptın mı? Tabii, diyor, ben günü sorgulamadan ışığı söndürmem. Biliyor musun kendimi ne zaman özgür hissettim? İnsanı insan olarak algılamaya başladığımda yani sürekli gittiğim lokaldeki çalışanlar, annem babam, hatta kardeşim. Hiç biri ile bağım yok. Ben insanı insan olarak seversem yanında olurum. Ailemden olmaları ilişkilerimde onlara ayrıcalık tanımamı gerektirmez. Onlara ayrıcalık tanımam aslında o ilişkide kendime ayrıcalık tanımamdır. Her ne kadar aile bağlarını dışlıyormuş gibi görünse de, aslında bağlar ihtiyarlık ve zor günler sigortası olduğundan kendimi sigorta kapsamı dışında tutuyorum. Böylece ne onların bana ne de benim onlara karşı sorumluluğum doğmuyor, bu da beni özgür kılıyor. Sevdiğim insanlar da var tabii, ama onlara karşı sorumluluğum da kendime olan sorumluluğumun ötesinde değil.

Senin gibi olabilmeyi çok isterdim, sen böyle konuşunca rahatlıyorum, ama annem eğer o adamla birlikte yaşamaya başlamasaydı onu bırakamazdım. Bazı şeyleri bilmekle karşı karşıya gelmek farklı. Bize okulda fizikte balonların, uçak-

ların nasıl uçtuğunu uzun uzun anlattılar, anladık da. Ama ilk defa bir uçağı yakından gördüğümde bu koskocaman metal yığınının nasıl olup da uçabildiğine inananamıştım. Eğer annem kalmamı bir kez daha söyleseydi kalırdım herhalde, çünkü senin sigorta dediğin şeye benim ihtiyacım var aslında. Ama bunu hiçbir zaman bilmeyecek. Yani kısacası, ben kalemden hoşnuttum. Herkesin kendini güvende duyumsadığı bir yer vardır. Beni sıcak tutuyor. Dahası kaleyi yıkmak ne demek? Hem benim bir şeyleri yıkmama gerek var mı? İnsanlar yeterince yıkmadılar mı inançlarımı? Sevginin bile tek kişilik olduğuna inanmadık mı bu yıkımların sayesinde? Kaç kere evin ortasında, durduk yerde ağlamalar yaşandı soğuk terle biten. Kaç sabah bahçedeki ceviz ağacı seyredildi, yalnız. Yusuf'a kalsa zayıflık. O her şeyin cevabını kolay veriyor. Zayıflık, kabuklar. Ona göre herkes kabuğundan çıkmalıymış. Gözümün önüne binlerce çatlak yumurta geliyor.

Camı kapatmalıyım, içerisi iyice serinledi ve uyku gitti. Hep kendi kendime, 'Şimdi,' diyorum. 'Şimdi.' Sanki ne yapacağımı biliyorum da, zamanını tesbit ediyormuşum gibi. Oysa aslı yok. Artık hiçbir şey bilmiyorum. Yürümek için verdiğim mücadeleden nereye gideceğimi unuttum. Her yere gidebilecek olmak ne kadar kötü. Bildiğim tek şey, burada olmak istemiyorum. Bu eve hiç alışamadım. Neredeyse bir ay oluyor daha ışıkların yerini ezberleyemedim. Şimdi Yusuf olsa, Benimsemedin, derdi. Her soruna tek kelimelik tespitler. Bu kadar kolay tespitlerin hiçbir şeyi çözmediğini öğrenmiştim. Beni neden terketti? Yürümüyor, her şey tek kelime, Yürümüyor, dedi sadece. Hiçbir şey söylemedim. Lavaboya gidip yüzümü yıkadım. Suyu defalarca vurdum yüzüme, saçlarım sırılsıklam oluncaya kadar kabuklarım kabarsın dökülsün diye. Kapının kapandığını duydum. Hiçbir şey söylemedim. Ayak seslerini dinledim usulca, gittikçe uzaklaşan. Dönmeyecek dedim kendime, dönmeyecek işte. Koştum pencereden baktım, ne çabuk gözden kaybolmuştu. Ben de çıksam kalabalığa karışır kaybolur muydum? Hani gazeteler yazar; üzerinde mavi hırka bulunan filan yaşında bilmem kim işe gidiyorum deyip bir daha haber alınamamıştır. Gören kabukluların, vesaire vesaire. Şimdi Yusuf'u gazetelere versem, üzerinde geçmişim, yürümüyor diye giden, bir daha haber almak istemediğim. Gören kabukluların görmemezlikten gelmeleri vesaire vesaire. İşte yine özgürüm, yani yine sıfırdan başlıyorum demek. Hele bir sabah olsun, bu yarım yamalak gecelerden ve de yaşanmışlıklardan usandım.

Gözlerim alkolikler gibi kırmızı, makyajım her tarafa dağılmış. Nasıl toparlayacağım bu suratı. İşyerinde anlamlı anlamsız bakışlarla uğraş dur, bir de şu etek dönmese. Ucuz mal işte, ne olacak. Ne demişti Yusuf: 'Dirençli olmalı.' Doğrusu dolmuş kuyruğunda çok gerekiyor. Elimde değil asabım bozuluyor. 'Siz buyurun hanımefendi,' lafında bile alaycı bir ton sezinliyorum. Sabah hanımefendi olmaya nasıl çabaladığımı, gözlerimin etrafındaki morlukları örtmeye çalıştığımı, sutyenimin yırtık olduğunu ve karanlıktan korktuğumu biliyor gibi. İster istemez paramı uzattığımda sırıtarak, Neresi, diye soruyor sapsarı dişli bir oğlan. Uzaklara demek geliyor içimden, Son durak, diyorum. Bağırmışım, çocuk anlamsız anlamsız baktı, utandım. Birden içimdeki bu saldırganlığın sebebini hatırladım. Ne demişti doktor : Bir aydan fazla gecikme ve iyi düşün. Sonradan pişmanlıklara çözüm yok. Ben ve anne olmak. Ne güzel bakardım aslında, onunla arkadaş

olurdum, onu dinlerdim her şeyden önce ve her şeyden sonra.

Üç küçük tencere, bir çaydanlık. Daha hiç çorba pişmedi bu evde. Buzdolabının yanı tozlanmış bira şişeleriyle dolu. Öyle duruyorlar aylardır. Bakkala versem ne düşünür? Kapıma bile dayanır. Bir televizyonum olsaydı. Çay demlemek ve Yusuf'la sohbet öylesine özdeştiler ki. Pek sohbet denemezdi bu konuşmalara. Havadan sudan bir iki söz, sonra yaşama karşı direnç konulu panele dönerdi. Karşımda koltuğun üzerine çıkıp, 'İşte böyle dimdik ayakta duracaksın, ayakların yere basacak,' derdi. Yusuf, koltuğa basıyorsun dediğimde bir çocuk gibi azarlar, 'Yaşamı yaşamın içinden öğreneceksin, yaşam kısa, bu kaosdan çabuk sıyrılmalısın,' derdi. Oysa bana yaşam hiçbir zaman kısa ve karmaşık gelmedi.

Kelebekler altı saat yaşıyor. Onlarda doğuyor, büyüyor, karınlarını doyuruyor, seks yapıyor ve ölüyorlar. Ölümleri net.

Sabah dolmuş beklerken Aysel'le karşılaştım. Onun ara sıra Yusuf'la görüştüğünü biliyordum, ama hiçbir şey sormuyordum. Bu umursamaz tavrımdan dedikodu çıkmadığı için rahatsız olduğunu biliyordum. Sonunda dayanamadı. 'Biliyorum artık seni ilgilendirmiyor, ama Yusuf Sirkeci'de bir otelde kalmaya başladı. Kira yüzünden evden atılmış. İşi iyi değil miydi onun? Sürekli alkollü gittiği için geçen ay işten attılar, iş arıyorum diyor, ama yalan. O üstle başla zaten kimse ona iş vermez. Bir de, yani çoğu zaman değil, ama oğlanlarla düşüp kalkıyormuş. Nasıl yani? Canım anla işte, homolar dönmeler falan.'

Müsait bir yerde durur musunuz? Bu yağmur ne zamandır yağıyor? Kaldırımın kenarından pislik akıyor, bir Maltepe paketi gri renkli çamurla boğuşarak ilerliyor. Şimdi, evet şimdi ne yapacağımı biliyorum. Doktor bey diyeceğim. İçimde korku ya da utançtan öte bir final kaygısı var, öyle sıradan değil, ritüeli olsun istiyorum. Çok kalın ağaçlardan yapılmış bir masa, üzeri begonvillerle kaplı. Bir sürü çocuk etten bir duvar örmeli etrafımda ve tam güneş batarken aynı kızıllıkta gerçekleşmeli.

MÜGE İPLİKÇİ

Ara

ŞEYLERİ ya da varlıkları ayıran uzam, boşluktur ara.

Maşukiye'den bir tren geçti. Yıllarca önceydi, gecenin dipsizliğinde bir arabayı beklemişti; arabanın önünü ve dolayısıyla yatmış dalları anlık ve güçlü aydınlattığı ışığını. O araba bir türlü gelmemişti; kaderin değişmemesi için içinde tuttuğu nefesini derin bir iç geçirmesiyle koyverdi.

Sonbahar Sapanca'da eskilerden bir esintinin adı oluvermişti; burası cümbür cemaat bir geceliğine kalınan, ertesi gün ıssız bir eve dönülecek-dönüşecek bir düş sunmuştu, daha iyi ve cesur biçimde katlanılacak.

Buranın zengin ahalisi sabah-öğle-akşam monotonluğunda bu dipsiz yalnızlığı, onu bekleyen ve artık onunla tanımlanacak tekilliği anlamaktan elbette uzaktı. İyi ki böyleydi. Güleç bir suratla buradaki geçici konukluğuna, göçebeliğini neredeyse unutturan bir cesaretle sarılıvermişti.

Zaman farkı, iki anı ayıran zaman dilimidir ara.

Savaş yeni bitmişti. Gelibolu'yu hiç yaşadınız mı? Kalın ciltli bir kitapta sipere yatan bir asker siluetiydi sanki.

Günlük yaşam hayatla ölüm arasında dokunan tuhaf bir mekikti. Her gün yaşayabilir, her gün ölebilirdiniz. Arif'in çizgisi bu tuhaf ikilem, bu net tercihteydi. Yirmi iki yaşında gencecik, bıçkın bir delikanlıydınız ve önünüzde uzayan bahara, o son-bahara bir ilk gözüyle bakacak kadar da umutları heba etmemiştiniz daha.

Karşı cephe, yani İngilizler için de durum farklı değildi, ancak göğüs göğüse mücadele bu ayrımı – insan olmanın ortak paydasının, savaş durumunda yarattığı ayrımı – dize getiriyor ve kendinizin karşısındaki ötekine sarf edeceğiniz "ölsün, ölsün ki ben ayakta kalayım" bedduasını haklılaştırıyordu. Haklı bir dua. Savaştayken böyleydi. Neden olmasın.

Arif ve Stewart'ın birbirini tanımayan, birbirini tanımlayan yüzü, benzerlik ve farkları bu yöndeydi. Bilinen bir nakarat : Gençlik, umutlar, gelecek. Gelibolu bu üç kavramı yerle bir eden yerdi.

Bir kimsenin bir kimseyle, bir şeyle ilişkisi, ona karşı ilgisi, sevgisidir ara.

O sabah bir mektup yazmıştı Arif, Feriha Hanım'a ve Feriha Hanım çalakalem yazılmış bu mektubu bir zaman sonra aldığında karnında Arif'in çocuğu, yüzünde yorgun bir tını, Arif'ini ne çok ama ne çok sevdiğini anlayacaktı bir kez

daha.

O sabah Stewart'ı siperden zor bela çıkardılar. Tifo her yanını sarmıştı ve iki arkadaşının kollarına girmesi yoluyla az ilerde açılmış bir metrelik çukura doğru gidiyor, sürükleniyordu. Pantolonu batmıştı, bağırsak diye bir şey kalmamıştı vücudunda ve mikrop bütün karnını kemirmeye yemin etmişti sanki. O çukura doğru sürüklenirken cılız mı cılız bir ses çıkarmıştı sadece.

Ve Arif:

Canım, bir tanem Feriha.

Savaş bu, döner miyim bilmiyorum. Gözüm arkada, seni bıraktığım gün ve dakikada. Sen öylece dondun kaldın yüreğimde. Senden ayrıldığım o gün, o çok sevdiğim, zayıf boyun kemiklerini ortaya çıkaran, o gülkurusu, sana çok yakışan empirme elbiseni giymiştin. Bütün gece ağlamış gözlerin benden hep kaçmıştı o saatte. Birbirimizi ne çok, ne uzun sevmiştik Feriha.

Seni bir daha görebilir miyim, bilmem. Bu amansız hastalık, bu amansız ateş hiç bitmeyecekmiş gibi. Kimi sıtma, diyor, kimi veba, tifüs, tifo, kolera. Ben sana olan özlemim, diyorum. Sana olan sevgim külhanbeyliğime laf söyletmeyişim ve derken düştüğüm kara sevda. Hâlâ sigara içiyor musun gizli gizli? Hâlâ gümüş tabakanda "A" harfi yazılı mı? Hâlâ bembeyaz yastığa düşmeden önce sarı buklelerin, benim, bizim için dua ediyor musun usulca? Bu rıhtımdan seni bir sonbaharda uğurluyorum, bir sonbaharda bulacağım, diyor musun ortak hatıralarımıza?

Bekle, diyen sesimi duyuyor musun Feriha, çok çok bekle, sabırla bekle ama. O rıhtıma yeniden yanaşacak gemiyi, seni o pek seven erkeği, seni ilk gördüğünde ne güzel kız diye içinden geçirdiği, meleğim dediği, Feriha'sı için her şeyi yapabilecek o

garip Arif'i bekle, n'olur bekle Feriha.

Savaş çok hızlı, zaman çok yavaş akıyor Gelibolu'da. Özlemim tarifsiz, içimdeki hastalıkla tarihi belirsiz küçük bir pusula oluyor zamansız anılarımıza. Beni kalbinde ara. Ara, ara. Hiç usanmadan beni ara Feriha.

Sapanca'da ikindi vakti. Eylülün ilk vakitleri. Bir önceki akşam büyük bir karar verdim; hayatı yeniden masaya yatıracağım ve ana baba evini terk edip gideceğim. Bu terk ediş büyük protestolarla değil, kendiliğinden gelen bir dilekle olacak. İstanbul'a döndüğümde artık kendi evimde yaşıyor olacağım. Sabahları büyük bir güvenle, geceleri kaygılı bir bekleyişle karşılayacağım. Ancak bugün, yani dönüş yoluna sapmadan önce babaannemin buruşuk göğsüne kapanıp ağlayacağım. O beni okuyacak gene, kızım yolun açık olsun, diyecek. Bir yuva kurmamı, çoluk çocuğa karışmamı dileyecek gizlice. Bir de Feriha ile Arif'in öyküsünü anlatacak ikindi çayının yanına. Yani hiç tanımadığı babası, iki yaşında kaybettiği annesinin öyküsünü.

Sonbaharı sevişimiz bir tesadüf değil; yol ayrımlarından ürküşümüz, ama inatla yol ayrımlarına gidişimiz de. Bunun kalıtsal bir hastalık, bir gelenek olduğunu farkedişim.

Başım buruşuk göğsünde babaannemin, bu geç zaman ninnisini,içinde yaşanmışlıkların, iniş çıkışların olduğu bu sonbahar ninnisini dinliyorum. Feriha'nın aşkında ve yalnızlığında, Gelibolu'daki Arif ve Stewart'ta bulduğum ortak ses ne? Hayatı bir savaş gibi seviş, birbirine kavuşamayış, en olmadık zamanlarda tanıdığımız insani duygular mı?

Feriha çok bekledi babamı, diyor babaannem. Her gün rıhtıma indi, doğumumdan sonra, küçük bir kız çocuğuyla rıhtımdaki ambar memurlarının dilinde çocuklu körpe taze, boynu bükük fidan, bahtsız gelin, diye seçildi gemilerin siluetleri arasından. İki yıl yaz kış demeden, gittikçe cılızlaşan bedeniyle, gözlerinden süzülen yaşlar, gelecek o mutlaka gelecek, diye.

Arif gelmedi.

Feriha Arif'i görmeye gitti. Bir sonbahar günüydü gene. Ölüm haberi ve bir mektupla gelen sonu kendince yeni bir başlangıçla sonsuzluğa davet etti. Kendini sulara attığı gün iki buçuk yaşındaki kızını kayınvalidesine bırakmıştı ve bir gül. kurusu elbise vardı üzerinde. Mezarını hiç bulamadık, ama bilebildiğimiz tek şey babamı bir İngiliz subayıyla yan yana gömdükleri. Sanırım aynı hastaneye, aynı koğuşa düşmüş yolları, aynı hastalıktan ölmüşler. Savaşın bitmesine çok az zaman varmış. Savaşın bitmesini içten dualarla beklemişler.

Ben de dün akşam bir araba bekledim, dedim babaanneme. Beni istasyona götürecek, istasyondan tanımadığım bir yerlere, sorumluluklarımın olmadığı yepyeni yerlere.

Bir geçiş belirtisidir ara.

Oysa şehre döner dönmez... ❁

SEMRA TOPAL

Yüz

"EYVAH!.." diye bağırmış annem ben daha küçücük bir çocukken, yüzüme ve daha çok da popoma bakarak :

"Bu öyle akıldışı bir yüz ve popo ki, zavallı yavrum sakın hayatı boyunca mutsuzluğa mahkûm olmasın!.."

Bu korkutucu kehanetinin arkasından hemen bir koltuğa çökerek, heyecanını bastıramadığı bir sesle, kalbi küt küt atarak devam etmiş :

"Ahh... evet, bütün suçu hiç kıvırmadan üstüme alıyorum, şu uğursuz dünyaya çocuk getirmekle iyi bir şey yapmadım ben, aman Allahım hem de üç tane..."

Annemin de pişmanlıkla belirttiği gibi arka arkaya dünyaya getirdiği üç çocuğundan en büyüğü bendim ve nedense o hep benim için kaygılanıyordu, çünkü yüzümdeki ve popomdaki ilahi bulmacayı kıskanılacak bir yetenekle çözmüştü, şimdilerin pek sevilen gündelik diliyle söylersem yüzümü ve popomu deşifre etmişti. Galiba annem yapısalcılarda bile az bulunan bir yeteneğe sahipti ve bunu da doğru yerlerde kullanıyordu.

Güzel, çok güzel!.. Anılarımı mı yazmaya kalktım şimdi de, hani ancak bir anı kitabına yakışır bir başlangıç yaptığım ortada, öyleyse anılarımın içinden bir hortlak gibi çıkıvereceğim, o zaman yüzüm de hortlak bir yüz, popom da hortlak bir popo olacak değil mi?

Bu konuda arkadaşlarım beni, dişlerini gıcırdatarak aynen şu tip cümlelerle sıkıştırırlar :

"Bak, her şeyi unutmadan kâğıda geçir şunları, yaşlandığın zaman kim bilir her biri neye dönüşür, dik kafalı şeytan..."

Dik kafalı şeytanmış!.. Eli kalem tutan biri olduğum için kendi parlak fikirlerini üstüme boca ederler, evet fikirlerini tıpkı kovboyların yaptığı gibi kocaman bir kement yapıp boynuma atarlar, sonunda boynumdaki bu ip de, arkadaşlığın fikir ipi olur, yağlı fikir ipi, hah, hah, hah!.. Onların suratlarına karşı gülmek, bu katranlanmış yağlı fikir ipinin sık dokumasını çürütmek için benim bulduğum bir yöntemdir. Ne yazık ki, ben arkadaşlığın fikir ipiyle oraya buraya çekilen biriyim ve sonunda anı da yazacağım. İçlerine onları da katacağım ve böylece hep birlikte havalanacağız, yani gökyüzünün ilahi katlarına tırmanacağız.

"Biraz yalnız kalmam lazım benim..." diyerek bisikletime atladığım gibi ıslak bir kent ormanına girdim. Nasıl, bisiklet çok değer verdiğim popoma da uygun bir taşıt değil mi? İşte öyle saatlerce ıslak toprakta pedal çevirdim ve mahvoldum. Bu ıslak kent ormanında anılarımı kovalayacaktım, şöyle hepsini bir güzel sınıf-

layabilirim diyordum kendime. Açık havaya ihtiyacım var benim, aslında etrafımda kuş, böcek falan da istemiyordum ya, ne yapalım. Bisikletten atlayarak ıslak bir kütüğün üstüne oturdum ve etrafıma bakınmaya başladım. Gezmek, görmek hayatın bir parçası diyordum kendime. Yarı ıslanmış deri ceketimin üstünden kafamı sağa sola çeviriyordum. Bisiklet çantamdan defter ve kalemimi çıkararak anılarla ilgili birtakım karalamalar yapmamın iyi olacağını ben de biliyorum. Ama bunu gözüm yemiyor. Galiba artık defter ve kalem de görmek istemiyordum, böyle ıslak bir kütüğün üstünde ellerimin aşağıya sallanması iyi değil mi? Belki bir yerlerden aniden bir orman bilgesi bile çıkar. Öyleyse ben burada oturayım da şu orman bilgesini bekleyeyim. Ceketimin cebinden bir sigara çıkararak ağzıma yerleştirdim, oysa açık havada sigara içmekten hoşlanmam ben, öyle sigarayı ağzımdan döndürüyordum ki, bisikletimin yanı başında kocaman bir motosiklet durdu. Sürücüsü kaskının arkasından bana dik dik bakıyordu, tamam dedim belayı buldum, demek orman bilgeleri de değişime uğramışlar. Bak dedim kendime, dünya çok hızlı değişiyor, çok hızlı. Peki anılar? Onlar ne âlemde? Kim bilir kâğıda nasıl sapır sapır dökülürler.

"Ne yapıyorsun burada?" dedi motosikletli.

Motorundan inmemiş, kaskını da çıkarmamıştı, sanki beni anı yazmaya kışkırtan arkadaşlarımdan biriymiş gibi bir havası da vardı. Bacaklarını yere indirmişti, kocaman motosikletinin ön kısmını cinsel organıymış gibi hafifçe yukarı kaldırıyordu.

"İnmeyecek misin oradan?" dedim ona.

Islak ve ıssız bir ormanda bir bisikletli bir motosikletliyle hiç umulmadık bir biçimde karşılaşırsa nezaket kurallarını düşünmüyor demek ki. Bu motosikletli benim yaşımda görünüyordu, hadi hiç bilemedim benden birkaç yaş büyüktür, tabii bu konuda bahse girecek de değilim. Şimdi kafasında kaskıyla yanıma gelmişti, tam karşımda dikiliyordu. Ona oturması için başka ıslak bir kütük mü göstermem gerekiyordu.

"Öyle oturarak üşütürsün, hiç mi kendini düşünmüyorsun?" dedi.

"Düşünüyorum," dedim.

Sırıttı, sonra motosikletine giderek bir sırt çantasını çözerek geldi. Çantayı deri kayışlarından tutarak ayaklarımın dibine küt diye attı.

"Ne yapıyorsun?" diye sordum.

"Ne yapacağımı sanıyorsun?" dedi ve bir çırpıda kocaman kahverengi bir battaniyeyi kucaklayarak çantadan çıkararak attı. Motosikletlinin her şeyi oraya buraya atma gibi bir huyu vardı galiba. Gözlerimi ellerinden alamıyordum, küt sayılabilecek parmaklarının her birinde bir, hatta bazısında birden de fazla yüzük vardı. Bu adam keçi ayaklı kır tanrısı Pan'mıydı? Eğer Pan ise epey değişikliğe uğrayarak, metalik Pan olmuştu.

Motosikletli beni kucaklayarak, toprağa yaydığı kocaman kıllı battaniyesinin üstüne bıraktı. Bıraktı mı? Attı desem daha yerinde olur, evet beni attıktan sonra, arka arkaya birkaç kez gerildi ve kendini de attı. İşte böylece kır tablosu da tamamlanmış oldu. İkimiz de boylu boyunca parıl parıl parlayan deri ceketlerimizle battaniyede yatıyorduk. Ama o kaskıyla rahat edebiliyor muydu bilmem, benim ağzımda tuttuğum sigara çoktan yere düşmüştü. Ağzımdaki bir iki tütün parçasını

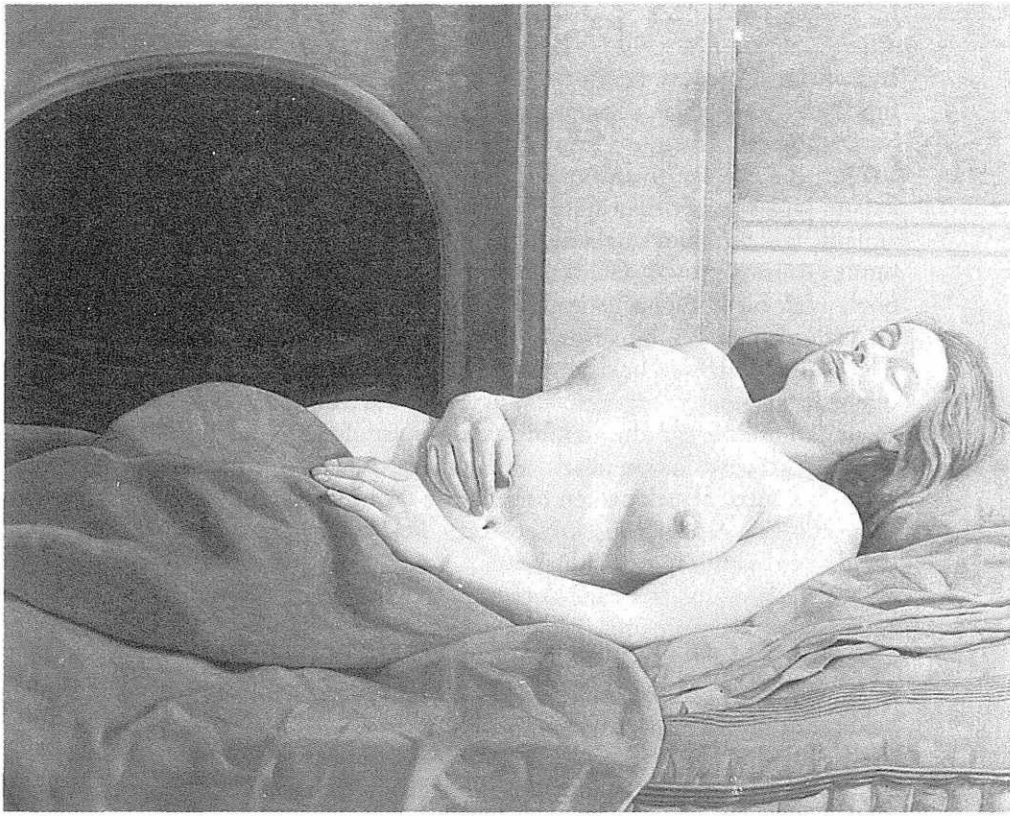

Lucian Freud, Uyuyan Çıplak 1950

havaya doğru tükürdüm ve yanı başımda uzanan motosikletliye doğru eğilerek, kaskına tık tık diye vurdum. Aynen tanıdık bir pencereyi tıklatır gibi, bizim ki gözlerini faltaşı gibi açtı,

"Bu zırh senin organik bir parçan mı Allah aşkına?" dedim.

"Yok, bu kalkan beni rüzgârdan, soğuktan ve kazalardan koruyor," dedi.

"Burada böyle yatarken başına bir kaza geleceğinden mi korkuyorsun?"

Yattığı yerden başını sağa sola çevirerek,

"Belli olmaz, böyle şeyler hiç belli olmaz," dedi.

"Hastasın sen," dedim öfkeyle, "hastasın değil mi! Aynı zamanda bütün erkekler gibi de kafasızsın. Bu kafanda kaskla dolaşman da belli zaten..."

Metamorfoza uğramış Pan hışımla ayağa kalktı ve kaskını çözdü, sonra bu zımbırtıyı öyle kuvvetle ormanın derinliklerine gönderdi ki, başımın üstünden havayı yararak bir füze gibi uçtu. İşte o zaman bir utanç kapladı beni, altından kalkamayacağım bir utanç ve pişmanlık. Battaniyenin üstünde ayaklarımı nereye koyacağımı bilemeden oturdum. Tepemde bir kuş çığlık attı. Sanki ıslak ağaçlardan bir kahkaha yükseldi. Mutlaka bir yerlerde, daha kuytu köşelerde yarı tanrı, yarı hayvan uzun bacaklı orman yaratıkları uçar gibi koşuyorlardı. İşte onların mahrem alanına bu uğursuz kask aynen bir göktaşı gibi düşmüş ve oynaş-

malarını yarıda kesmişti, evet bu hafif yaratıkların oynaşmaları yarıda kesilmiş olmalıydı.

"Yüzümü yıkayacağım..." dedi.

Yüzünü yıkayacakmış!.. Kim bilir ne zamandır adamakıllı yıkanmamıştır diye düşünmeye başladım, suratına monte edilmiş kaskını çıkarınca birden yıkanmak aklına gelmişti anlaşılan, ama bu işi de bir iki avuç suyla geçiştirecekti. Güzel, çok güzel. Yanında su da mı vardı yoksa, kocaman bir battaniyesi olduktan sonra suyu haydi haydi olurdu. Ben onu yüzüne çarpacağı suyu almak için motosikletine yollanmasını beklerken, o karman çorman duran bir meşeliğe yöneldi. Belki yüzünü yıkamadan önce meşelerin üstüne çişini yapacaktı, kim bilir. Sesimi çıkarmadım, öyle utanç ve pişmanlık içinde ne yapacağımı da bilemeden oturuyordum. O meşeliklerin arasında gözden kayboldu, vay dedim kendime bu adam ormanı evi gibi kullanıyor, bu çok açık, meşeliklerin ötesi de banyo olmalı. Bütün bir orman eviydi ha... Bu durumda kaskı da kim bilir hangi odaya fırlatılmıştı. Üstümden bir iki kuş daha geçti, bu sefer çok daha alçak uçmuşlar ve çok daha korkutucu çığlık atmışlardı. Peki ben niye yabancı bir battaniyenin üstünde oturuyordum? Bisikletime atlayıp son sürat uzaklaşsam iyi olmaz mıydı? Tepemde dönüp duran kuşlar gittikçe korkutucu oluyorlardı. Kocaman kurşuni kanatlı bir kuş aşağıya inmiş, motosikletlinin battaniyesinin bir ucunu gagalıyordu. Bu gagalama da düşmanca bir gagalama değil miydi? Ayağımı yere vurdum, kuş battaniyenin ipliklerinin sarktığı ağzını açarak korkunç bir çığlık attı. Ben buraya biraz yalnız kalmak ve anılarımı gözden geçirmek için gelmemiş miydim? Defterimi ve kalemimi büyük bir saflıkla yüklenerek şu kahrolası anıların peşinden koşmuştum, sanki anı yazmam şartmış gibi, açık havada onları daha iyi tarayabilirmişim gibi, bu yapılması çok acil bir işmiş gibi. Ahh, anı yazmayı kafama sokan benim çok bilmiş arkadaşlarım!.. Anı falan yazmak istemiyorum ben, benimki işte doğdum işte ölüyorum hesabı. Nasıl böylesi daha dürüst değil mi? Paslanmış bir anı bohçasını, yarı ıslanmış bir toprağa tıpkı motosikletlinin kıllı battaniyesini serdiği gibi seremem ben. Lanet olası motosikletli hâlâ meşeliklerin içinden çıkmadı. Şimdi ben de mi kalkıp meşeliklere gireyim yani. Şimdi ona seslensem adını da bilmiyorum, sadece *Motosikletli!* diye bağırsam gücenir mi acaba? Belki de çok hassas biri, iyi de çok hassas birinin meşeliklerde işi ne? Bu adam delinin biri, beni kenarlarını kuşların gagaladığı bir battaniyenin üstünde bırakıp, meşeliklerin içine su aramaya gitti. O da neden, yüzünü şöyle bir ıslatabilmek için. Motosiklete o kadar şeyi yükle, bir gram su alma. Benim zaten dışarı çıkarken yanıma su alma gibi bir huyum yoktur. Oysa motosikletli tanı bir kampçı gibi görünüyordu. Ama ne kampçıymış, meşelikler yedi yuttu bu adamı.

Sonunda tüm gücümü toplayarak meşeliklere yöneldim. Kararsız bir şekilde ufak adımlarla ilerlerken birden, bu adamın meşeliklerin en rahat yerine kurularak beni gözleyebileceği aklıma geldi, battaniyede nasıl sıkıntıyla oturduğumu keyiflenerek seyretmiş olabilirdi, gerçekten bunu yapabilecek birine de benziyordu, aslında yüzünden bunu okumuştum, yani kaskının arkasından ne kadar okunabilirse okumuştum. Yüzler ve popolar önemlidir. Onun poposu alçak bir popoydu, motosikletinden atlarken hafif atletik oyunlara yatkın biri gibi hopla-

mıştı. Şimdi gözüme bu atlayışı getiriyordum, evet bu atlayıştan oyunculuk akıyordu. Öyleyse geri mi döneyim? Gerçekten de meşeliklerde hiçbir işim yok benim. Kocaman adamın başına ne gelecek? Ama onunla bir iki laf ettim, battaniyesine de uzandım ve şimdi o kayboldu, üstelik adını da bilmiyorum. Olur ya, bir gün anı da yazmaya kalkarım ve bu adamdan da bahsedeceğim tutar, o zaman her şeyi buraya kadar mı yazacağım, meşeliklerin gerisi sır olarak mı kalacak. Yok, gönlüm elvermez buna. Bütün o çalı çırpı arasında ellerimle kendime yol açmaya çalışırken;

"Kampçı!.." diye bağırdım.

Kampçı! diye seslenmek, *motosikletli!* diye seslenmeye göre daha mı arkadaşçaydı, öyle olduğuna inanmış olmalıyım. Ama ondan hâlâ ses soluk yoktu, bana karşılık vermiyordu.

"Tatlım!.." diye bağırdım.

İşte sonunda yabancı bir adama tatlım da diyordum. Bu orman anısı, utanç anısı olma yolundaydı, meşelikleri harıl harıl karıştırıyor ve hiç tanımadığım, adını bile bilmediğim bir adamı arıyordum. Öyle bağıra çağıra giderken kampçının kaskı karşıma çıktı, paramparça olmuştu, sanki üstüne taşla vura vura ezilmişti. Kalbim küt küt atarak durdum, biraz ötede de kafası ezilmiş bir kampçı bulabilirdim. Bunu yüreğim götürecek miydi?

"Eyvah!.." diye bağırdım, kampçı küçücük bir çocukmuş gibi.

"O sadece yüzünü yıkamaya gitmişti. Onun öyle akıldışı bir yüzü ve poposu vardı ki..."

Yere eğilmiş kaskın parçalarını birleştirmeye çalışıyordum, yüzüm ter içindeydi, bu kaskı bir an önce eski haline sokmalısın diyordum kendime, bir an önce...

ULVİYE ALPAY

Mavi Bir Merhaba

YAŞAMIMDA bir sayfa. Bunu beklediğimi ayrımsıyorum. Uzun zamandır, aradığım, arzuladığım biri o. Benim için bir yabancı değil, yaşamım boyu çok özel şeyler paylaştığım biri gibi.

Yol boyu, alçacık sesi kulağımda... Ağustos sıcağı bir mutluluk doldu içime. Ne güzelsin, diyorum... Sen ne güzelsin.

Hani, bir anda bir şeyler düşer insanın yüreğine. Suskun, tutuksundur. Bir türlü tarif edemezsin; ele gelmez, dile gelmez söylev yüreğinin bir köşesine sinen ürkek bir kuş gibidir. İşte öyle bir şey, dersin ya... Kaçmaca kurtulmaca bir söz dilindeki.

Bir daha onu hiç görmesem de, ince bedenini saran kot pantolonunun maviliği ile uyumlu, gömleğinin çizgileri aklımda kalacak. Sonra kapı aralığından başını hafifçe yana eğerek, "Hadi gel," derkenki ilkyaz gülümsemesini, belki de hiç unutmayacağım. O umduğum gibi, sade biri.

Karşısında otururken, yaprak gibi titriyorum. Kısa kısa sorular soruyor. Yanıtlıyorum. Tedirginliğimi anlamış olmalı ki, karşımdaki kanepeyi gösterip, "Böyle geçin," diyor. İstenileni yapıyorum. "Sıcaksa klimayı açayım," diyor. (Ürkek, çekingen bir sesle, "İyi," diyorum.) Bütün bunları alçacık sesiyle söylüyor. Onun sesini duymakla kalmıyorum. Ruhumla, yüreğimle yudum yudum içiyorum. O konuşuyor, ben dinliyorum. Hiç susmasın, diyorum, hiç susmasın.

O çok kibar biri. Güzel yüzünü aydınlatan sevecen bakışları var. Kısa, kırlaşmış saçlarına bakıyorum. Üstten seyrelmeye başlamış. Ama yaşını hiç göstermiyor. Çenesindeki gamze gülen bir çocuğun sıcaklığını doygunca vermiş biçimli, etli dudaklarına. Aynı sıcaklık yanaklarına da yayılmış eksilti olmadan. İki parmağının arasında yavaş yavaş çevirdiği sigarasını ağzına götürmekte ikircikleniyor. Yakmıyor sigarasını, gözünü de ayırmıyor ama.

Oradan hiç ayrılmak istemediğim halde, elini sıkıp ayrılıyorum.

Taşlık yolda hızlı hızlı yürürken, alçacık sesi benimle geliyor. Dinliyorum onu, sanki hiç ayrılmamışım yanından.

Tatlı bir esriklikle uyanıyorum her sabah. Usumda o var. Gizlice ettiğim dualarımın ardından, onu bir gün yeniden göreceğimi umuyorum.

Uzun, çok uzun, geçmek bilmeyen günler var önümde. Beni hiçbir zaman aramayacağını bildiğim halde aramasını ummak, acılı bir durum. Doğrusu böyle bir beklentiye neden kapıldığımı da bilmiyorum.

Onun beni aramayacağını bildiğim için, ben aramak istiyorum. Aramadan

önce saatlerce düşünüyorum. Askıntı olan biri durumuna düşmek istemiyorum. Onun gözünde küçülmek istemiyorum.

Ama birden, sesini duyunca korkularımı unutuyorum. Billur sesi içimi doldurdu. Yumuşacık... Ve öyle nazik ki.

Bugün, tarihte önemli bir gün. Benim için de öyle : Onu yeniden göreceğim için öyle mutluyum ki. Yeniden o alçacık sesini dinleyeceğim, hep gülümseyen güzel gözlerini göreceğim. Büyük bir hoşnutluk içinde kendime için için gülümsüyorum. Bu benim, asla erişemeyeceğim bir mutluluk olduğunu sandığım düşümdü. Bir şeye çok inanırım : Gönülden istenilen şeyler gerçek oluyor. İçimdeki coşkulu mutlulukla, bir o kadar da heyecanla, ona gidiyorum. Yollar bitmek bilmiyor.

Karşısında otururken, yitirmek istemediğim bir yıldıza bakar gibiyim. Beklediğimden de mükemmel biri o. Ne güzel de öyküler anlatıp şiirler okuyor. Doyamam bu söyleyişe. İçmeden esrikleştiğimi duyumsuyorum. Ona ne dediğimi anımsamadığım halde kulağıma eğilip, "Kendini bana o kadar kaptırma," diyor. Utanıyorum. O her şeyin ayrımında. Ama ben, sonunun nereye kavuştuğunu bilmediğim bu ırmakta sürüklenmekten hoşnutum.

Bir ara yüzüme bakıp, "Bana güzel bir şey söyle," diyor. Heyecandan donup kalıyorum. Suskunum. Dönüyor, gülerek alçacık sesiyle : "Canım mı demek istedin,," derken güzel yüzünde çiçekler açıyor. İşte o anda, onu sevdiğimi haykırmak istiyorum. Sarılıp öpmek istiyorum.

Yalnızca, "Güzel arkadaşım," diye iç geçiriyorum. Yüreğim kabarıyor.

Nasıl da özlemişim, sıcak bir sesle birlikte, sıcak teni. Masanın üzerine açıp koyduğu elinin üzerine elimi koymamı istiyor. Koyuyorum. "Güzel," diyor. İçimden, "İşte sevi bu," diyorum. O yüzüme bakıp bilmeden gülümsüyor.

Hep görmek istediğim sokaklar... Daracık. İnişli çıkışlı, bükümlü yollar. Gün ortasında bile geçmediğim bu yerlerden yıldızlarla yürüyorum. Elim onun elinde. Belime sarılıyor. Alçacık sesiyle ne güzel konuşuyor. O hep konuşsun. Bir ömür boyu dinlesem onu, bin ömür boyu daha dinlemek için yakarırım Tanrı'ya.

Karşımda Kızkulesi. Geçici bir aydınlık içinde. Ona bakarken benim aydınlığımın geçici olmaması için yakarıyorum. O içimden geçenleri anlamış gibi, "Belki de sürekli olur aydınlatma," diyor. "Ne iyi olur," diyorum.

Bedene konan öpüşler... İpek yumuşağı tenini okşuyorum. Ona sıkıca sarılıyorum. Ona âşık olduğumu söylüyorum. Bu sözü sevmiyor. Hatta, âşık olmak kötüdür deyip başından geçen bir olayı anlatıyor. Onu nasıl dinliyorum... Sanki biraz da kırılıyorum.

O anlayışlı biri. Beni hiçbir şey için zorlamıyor. Ben de, bir daha onu zora sokacak sözler etmeyeceğimin sözünü veriyorum kendime oracıkta. Şunu iyi biliyorum : Onu yitirmektense, duygularımı yüreğime gömmeyi yeğlerim. Onu tanımlamam gerekseydi nasıl tanımlardım : Yumuşacık bir ezgiyle... Bir aşk şiirinin dizesinde... Her hecede yaşanırlık olan bir sevda öyküsünde... Yaprağın üstünde ışıldayan bir damla yağmur suyunda... ya da engin masmavi deniz mi derdim; belki de okyanusun lacivert gizinde anlatırken, rüzgârın özgürlüğünde vurgulardım. Belki de en güzel Vivaldi'nin *Dört Mevsim* konçertosu anlatırdı.

Ayrılırken yüzüme bakıp, "Hüzünlendin," diyor. Sessizim. Konuşamıyo-

rum.

Eve döndüğümde onu şimdiden özlediğimi anlıyorum. Özgürlüğün sınırsızlığını, duygunun yoğunluğunu yaşatan sevgiliye sarılıp en güzel uykumu uyuyorum o gece.

Yine buluşuyoruz : Trafiğin sıkışık olması içimi sıkıyor. Ona geç kalmak istemiyorum. Onu bekletmek, onu oflatmak istemiyorum. Ruhunu sıkmak yerine ona heyecan nedeni olmak istiyorum. Şimdiden onu çok seveceğimi, çok öpeceğimi biliyorum. İçim kıpır kıpır... Onu hazza boğmak, hazda boğulmak istiyorum. Göğsünü kuşatan tüylerin arasında parmaklarımın dolaştığını düşündükçe heyecanlanıyorum. Sakınmadan, çekinmeden öpüyorum her tarafını. Öyle tatlı ki.

Kalabalığın içinde buluyoruz birbirimizi. "Çok bekledin mi„" diyorum. "Hayır şimdi geldim," diyor. İşte o anda içimde tarifsiz bir rahatlama duyuyorum.

Yemek yiyoruz. İçiyoruz. Konuşuyoruz. Pek çok dostu var. Selamlaşıp konuşuyor. Gözlerimi alamıyorum ondan.

Beni büyüleyen şeyin gözlerindeki sevi ışığında olduğunu biliyorum artık. Eğer o ışık sönerse benim sevim de bitecek. İşte bunu düşünmek üşütüp korku-

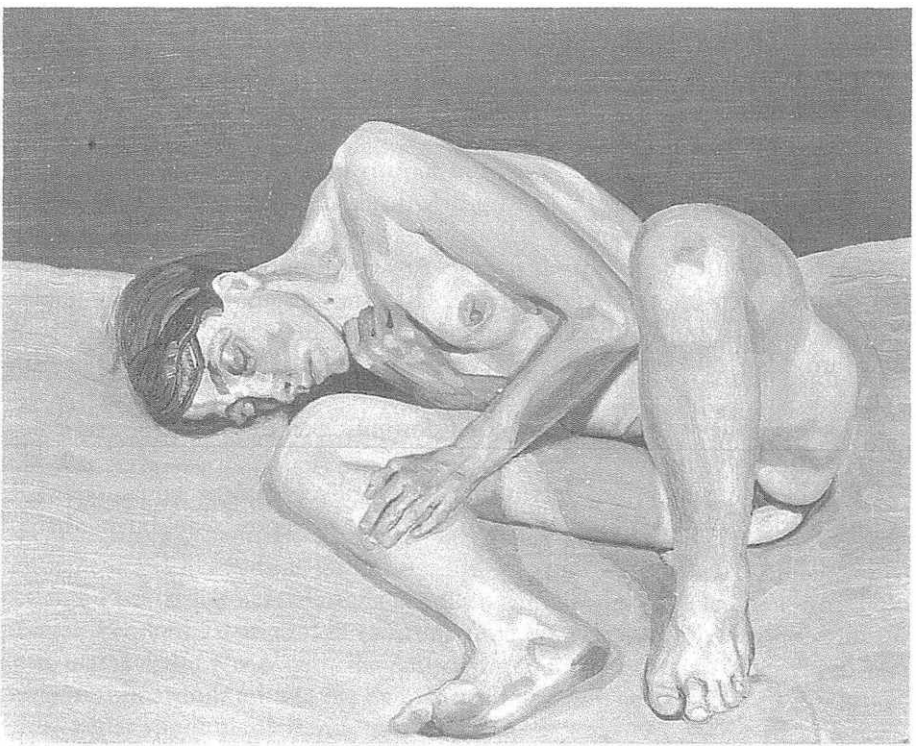

Lucian Freud, Küçük Çıplak Portre, 1973/74

tuyor beni. Kahverengi ışıklı gözlerini daha da anlamlı kılan uzun upuzun kirpikleri var. O gözleriyle nasıl bakacağını iyi biliyor. Sesini de etkili kullanıyor. Hayatına giren kalabalık kadınlardan övünçsüz söz eder görünse de, nedense bunun tersini düşünmekten alamıyorum kendimi. Ve o, üç kadın. Ayrı apayrı. Bugün ayrı yerlerde ayrı kişilerle yaşıyor olsalar da, yüreğini öyle acımasızca bölüşmüşler ki dördüncü kişiye yer yok. Bana yer yok. Yüreğimi bukağı gibi sıkan o kadınları kıskanmamak olası değil. O bir bilge. İçimden geçenleri saklayamıyorum. Saklamak da istemiyorum. Açık bir kitap gibi duran yüreğimi kapatmaktan kendim bile sakınıyorum.

Evine gidiyoruz. Sevgiliyiz biz.

Yıkanmak istediğini söylüyor. Karşıma temiz çıkmak istediğini söylüyor. Zaten öyle temiz ki... Sarılıp öpüyorum onu...

Taçyapraklarını açmış, çağrılı bir çiçeğin kışkırtıcı salgısıyla kokusuyla baştan çıkan bir arının isteğiyle yaklaşıp eşkin bir at gibi üzerime çıkıyor. İnce, uzun, ıslak yola sapan dipdiri organı bir özgürlük şarkısı içinde dürtülerimi kamçılarken onu içime alıyorum. Sevişirken alçacık sesindeki coşku damarlarıma tatlı bir zehir gibi doluştu. Ona iyice sokuldum. İşte o zaman dünyanın, her şeyin dışında ikimizi saran bir ıssızlıkta gibiydik. Us almaz derecede iç içe özdeşleştik oracıkta. Her şey müthiş ve kusursuzdu. İnanılmazdı. Ateşle incelikle öptü beni yeniden. Öptükçe eriyor, onun etine iliğine karışıyordum. Tek bir beden olmaktan öylesine hoşnuttuk ki. Bir ara yine beni göğsüne gömüp zor duyulur bir sesle, "Seni özlediğimi biliyor musun?" dedi. Bu benim duymak istediğim bir söz. Ama inanması da öylesine güç.

Sevişiyoruz... Uzun uzun sevişiyoruz.

Arzu okyanusuna çoktan sapmışız bile. İçime aldığım ateş tenimi kavuruyor. Kaygan ıslaklığın içinde en güzel dansını yaptırıyor yaramaz çocuğa. Ateş gibi sıcak olduğumu söylüyor, sanki kendisi öyle değil. O çok deneyimli, nasıl bilgili; biliyor mutlu etmeyi ve olmayı. İçimdeki erkek çocuk, vakum gibi emiyor dişisini. Arzunun birleşme töreni var içimde. Ansızın o müthiş patlama oluyor. Aklım başımdayken bir anda çıldırıyorum. Üst üste sarsılan iki canın depremlere meydan okuması bu. Ölünecek değin güzel bir şey bu. "Seni seviyorum," sözümün ardından dinlenceye çıkıyor sevişken çocuklar. Devingen bedenler dingin...

"Daha çok sevişeceğiz," diyor, güzel dostum. "Sen de benim gibi sevişmeyi seviyorsun." Öpüşüyoruz.

Biz, bu duygular içinde büyüyecek iki sevgiliyiz. Bedene konan öpüşlerle geçmişin izlerini arkama alıp bu güz mevsiminde geleceğe "mavi bir merhaba," demek ne güzel... Sen ne güzelsin... ❁

MURAT SOHTORİK

Açıklayabilirim

O GÜN, dalgın dalgın uzaklarda göz gezdirirken, gözleri gezinti rotamın ara istasyonunda bulunuyormuş, fark etmemiştim. Ona baktığımı, daha da ötesi onu süzdüğümü, artık biraz abartarak da olsa, ondan etkilendiğimi sezmiş. Biraz sonra tanıştığımızda, deminki bakışlarımın herhangi bir nesneye yönelik olmadığını, ona rastlamasının sadece bir rastlantıdan ileriye gidemeyeceğini anlatmaya çalıştım. Tabii bunları anlatırkenki tutumumun onu dikizlerken suç üstünde yakalanmışlığımdan kurtulma çabasıymış gibi bir yanlış tahmin batağına saplanarak başarısız kalacağını da düşünmedim değil. Bu ikinci düşüncemi de hiç çekinmeden ona söylediğimde, şu üçüncüyü de eklemem şart olmuştu : "Doğallıktan uzak bir insan değilimdir, eğer beğendiysem duygularımı saklamam." Yanlış tahminine ve bu tahmin üzerinde yükselttiği baştaki yargısına bağlı kalmaya devam ediyorsa eğer, bu üçüncü açıklamamın da ikinci açıklamamı haklı çıkarmak için yapıldığını düşüneceğini üzülerek tahmin ettiğimi de açıkça belirttim.

İlişkimizin sonraki dönemlerinde, tabii ki birçok başka konudan konuştuk, birçok başka olayla karşılaştık, ama duygularını belli etmeyen bir insanmışım gibi anlaşılmış olma durumlarımı, her defasında – tıpkı ilki gibi – ona gösterme gereğini sık sık duydum. Açıkçası onun bu konudaki tepkisi tamamen tepkisizlikti : Beni, ilk günden beri çok sevdiğim ve zamanla içindeki dozu çok iyi ayarlanmış sinsiliği fark ettikten sonra kelimenin tam anlamıyla âşık olduğum gülümsemesi ile cevaplandırmış, açıkçası cevapsız bırakmıştı. Çoğu kez benim kanıtlar üstüne kanıtlar koyarak ona anlatmaya çalıştığım yanlış anlaşılma korkumu yanlış anlamasından korkmamın, ona alay edilecek bir şeymiş gibi gelmesinden korkmuşumdur. Her defasında ona daha iyi açıklamalar sunma çabalarımın, "Yarası olan gocunur..." tarzı umursamaz bir yoruma kurban gittiği endişesini aralıksız taşıdım. Birbirimizi çok daha iyi tanımaya başladığımız günlerin, ayların sonunda bile, ilk günkü o belirsizlikten doğan ve giderek gelişen endişemi derinden hissetmeme engel olamadım. Onun ne düşündüğünü tam olarak bilemememden doğan bu belirsizliği her defasında kendi yararıma yorup bana kalpten inandığını umarak kendimi rahatlatmaya çalıştım. Ama yine de, artık yıllar öncesinin bir anısı olarak kalmış o olayın, ilk tanıştığımız günkü göz gezdirmelerimin ona rastlamış olmasının, aslında hiç de plansız olmadığını açıkladığım şu son birkaç günki kadar kendimi rahat hissetmiş değildim.

İNAN ÇETİN

Küçük Hesaplaşmalar

"ÇOK TUHAF," dedi Gizem. Sinirlenmişti, bakışları sertti. Yine de sesi yumuşak, hüzünlü, sanki yakarır gibi çıkmıştı. Pencereden Haliç köprüsüne bakarken, pek farkında olmadan köprüye ve ışıklara yeni anlamlar yüklemişti. Ama, kafası o kadar doluydu ki, gerçekle düş arasındaki ayrımı gözden yitiriyordu kimi zaman. Bir yandan düşleri her şeyi güzelleştirirken, öte yandan gecenin sarıp kucakladığı görüntüler sıradanlaşıyordu.

Nedenini bilmiyordu, ama yaptıkları içten, zorlamasız ve doğaldı. Bir süre öyle kaldı, elleri çenesinde, güneşe bakıyormuş gibi gözleri kısık. Gerçekten kuşkularında haklı mıydı, yoksa Murathan laf olsun diye mi konuşmuştu? İçini çekti, küçük kahverengi sehpanın üstünde duran kâğıt mendile uzandı aldı, dudaklarına bastırdı. "Ne istediğimi bilmeme gelince..." dedi fısıldar gibi. Her şeyi baştan sona anlatacağını sanıyordu, hayır, inanıyordu demek daha doğru. Yalnız bir başlangıç noktası gerekiyordu. Bulabilse buzda kayan sabun gibi akıp gidecekti. Elbette diyordu, olanakları elverdiği ölçüde yaşamdan beklentileri olmuştu. Bu kadarla da yetinmiyordu. Düşleri vardı; kimi zaman gerçekleşmesini istediği, kimi zaman gerçekleşebileceğini düşünüp korktuğu düşler. Yaşamdan ne istediğinin en güzel kanıtı işte! İki seçeneğinin olduğunun bilincindeydi : Ya yaşamayı becerirsin ya da gerekli koşulları hazırlayıp yaşamdan çekilirsin.

Hafif bir ses duyar gibi oldu. Başını çevirdi, bir güvercin emin değildi, ama güvercin olduğunu kabullendi – kanadını cama çarpmıştı; kanatlarını çırptı, uçup gitti.

Bir kuş mu olmak istiyorum? Çocukça... Tıpkı ölümden sonra cennete gideceğim demek gibi. Kestane rengi saçlarını düzeltti, gözlüklerini çıkarıp sehpanın üstüne koydu. Düşüncelerini toparlamaya çalıştı. Yaşamayı beceremiyor muydu? Bir an şöyle düşündü : "İkinci seçeneği mi hazırlıyorum? Sanki anlatamamakla becerememe arasında dolaylı bir bağ var gibi."

Önce kabullendi, ardından karşıt düşünce geldi : "Ciddi, önemli dedikleri yaşamın, sıradan, basit bir yaşamdan ne farkı var? Hiç!" Uçar gibi düşünüyordu. Kalktı, düşünmekten sersemlemiş gibi dolaştı odada. Doğrusu, böyle bir solukta yaşamı anlatmak istemesi canını sıkıyordu. Hem hayatın neyini anlatacaktı? Soluk almak, yemek, içmek, sevişmek, aşk, sevgi, ihanet, savaş, sağlık, kötürüm... Off! Ne can sıkıcı.

"Her şey bir rastlantı ya da bir talih gibi," diye düşündü, "ne önemi kalıyor o halde! Beklentilermiş ne istediğini bilmekmiş!.."

"Hiçbir şey beklemiyorum hayattan," dedi, yüreğinin hızla çarptığını duyuyordu. Gözlerinde Murathan'ı küçümsemenin verdiği alaycı bakışlar vardı. Sen yaşamdan ne istediğini biliyorsun da ne oluyor der gibi.

Murathan ona bakmıyordu. Küçük, uykusuz gözleri boşlukta gibiydi. "Önemli olan gereksiz ayrıntıları bırakıp işin özünü konuşmak," diye düşündü. Yüzü bir sırıtışla oynadı, sonra eski biçimine döndü.

Bütün bunlar o kadına, Öykü'ye tutulduğu için olmuştu.

"Ne olmuş?" Öykü, Murathan'a iyice sokulmuş, onun omuzunun üstünden bakıyordu. Görmesi olanaksızdı, ama bunca kalabalığın önemsiz bir olay için toplanmayacağını bilecek kadar akıllıydı.

"Bilmiyorum," dedi Murathan. Sonra saçlarını geziye atıp gülümsedi, "Sevindirici bir şey olmadığı kesin," diye ekledi. Çevresinde uğultulara dönüşen konuşmalar, bir yükseliyor, bir alçalıyordu. Her kafadan başka ses çıkıyordu. Örneğin, yanında duran kısa boylu adam önsezilerinin güçlü olduğunu söylemiş, ardından eklemişti : "Bir kız çocuğuna tecavüz edilmiş."

Ne korkunç! Bir dakika sonra söylediklerinden kuşkuya düştüğünü, büyük olasılıkla, iki delikanlının kıyasıya kavga ettiklerini, söylemişti.

Öykü donakalmıştı. Yüzü bembeyaz kâğıt gibiydi, gazetelerden bu önsezileri güçlü adamın söylediklerini okumuştu, ama bu şuna benziyordu : Ateşi bilmek, ama görmemek; ya da ateşi görmek, bilmek, ama dokunmamak.

"Kötü bir benzetme," dedi kendi kendine. Şu küçük, suratı insandan çok maymuna benzeyen adam düşündüklerini seziyor muydu acaba? Belki de içten içe onunla alay ediyordu. Etsin, ne çıkar bundan! Kendisi sağlıklıydı, güzeldi, her erkeğin başını döndürecek ölçüde çekiciydi üstelik. Oysa bu adam? İğrenç bir yaratık! Kusmak mı istiyordu? Yoo, önsezileri güçlü adama karşı biraz – belki hak etti ama – yine de biraz abartılı düşünmüştü.

Murathan kalabalığı açarak ilerlemeyi başarmıştı. Gördüklerine inanamıyordu. Ne önsezi ama! İşte o an omuzunun üstünden bakmaya çalışan kızı anımsadı. Aynı otelde kalıyorlardı. Ama anımsadıkları bulanıklaşmış gerçekliğinden sıyrılmıştı sanki. Belki öyledir. Belki yanlış anımsıyordu.

O akşam yine gördü onu. Gözlerinin içine baktı. Doğayla bütünleşen tatil kasabasının ayrıdına varmak için böyle bir kadının kollarında olması gerekiyordu. Düşündüklerini beslemek için tüm güzellikleri onda birleştirdi. Deniz gibi derin, sonsuz, durgun ve hırçındı kız. Düşünceleri tetikteydi, doğanın kendisine sunduğu her güzellik kızla bütünleşiyor, ulaşılmazmış gibi, ulasılsa bile gittikçe güzelleşip dayanılmaz bir biçim alacakmış gibi oluyordu.

Daha ileriye gitmemeliydi.

"Ne alırsınız efendim?" dedi garson.

"Şarap," dedi Murathan. Gülümsedi. "Beyaz şarap ve balık."

"Salata ister misiniz?"

"Evet."

Boşlukta duruyormuş izlenimi veren kamış şapkalarla göz alıcılığı önlenen lambalara bakıyordu garson. Gözlerini indirdi, elindeki kâğıda bir şeyler karalayıp uzaklaştı.

İyice gevşedi Murathan. Düşüncelerinde hiçbir aksama olmadığına göre gar-

sonun kaba davranışını önemsememişti. Hem yüzüne bakmaması kabalık değildi.

Çoğunlukla konuşurken başka yöne bakmak alışkanlıklar dışında oluşan bir davranıştı. Utangaçlık, küstahlık ya da güvensizlik, daha da kötüsü söylediklerinden kuşkuya düşmek gibi birçok neden sayılabilirdi.

Gelişigüzel devinimlerle gerindi, bacaklarını masanın altına uzattı, ışıltılı gözlerle kıza bakıp gülümsedi. Hafif bir müzik, kuşların ötüşü, denizin tuzlu suyuna karışan çiçeklerin kokusu ve baş döndürücü temiz hava... Hiç beklemediği anda, dalgın ve boş gözlerle, denizin puslu, karanlık bir sis tabakasıyla birleştiği yere bakarken kızın sesiyle irkildi.

"Affedersiniz. Rahatsız etmek istemezdim, ama o olayı öyle merak ediyorum ki..."

"Haa! Olay, evet, ne çabuk unuttum."

Neden düşünmemişti? Ama önemi yok, fırsatı değerlendirmeliydi.

"Buyrun, oturun lütfen!"

Yüzünün biçimini merak ediyordu; aynada yüzünü görmüş olsa..." Bunları düşünmenin sırası mı? diye azarladı kendini.

"Duymak istediğinizden emin misiniz?" Konuşmayı ne kadar uzatabilirse talihi o ölçüde açık olacaktı. Amacı olayı süsleyip anlatmak değildi, yeni bir konuşma alanı açmak, konuşmalarıyla davranışları arasında kusursuz bir denge bulmaktı.

"Çok mu kötü?"

"Hayır, hayır," dedi Murathan, sesindeki telaş istekleriyle uyumluydu.

Sonra şöyle düşündü : Serüven arayan kadınlar...

Hiç olmazsa şimdilik olgun insanlara özgü, özenli ve kurallara uygun davranmalıydı. Harekete geçmek için elverişli zamanı kollamak amacı böyle davranmasını gerektiriyordu.

Bu nedenle yaptığı her şey yapmak istediklerini gizlemeli, ama rahatsız etmeden sezdirmeliydi.

"Çok kötü değil," dedi. Kıza şöyle bir baktı, ince tişörtünün altında beliren göğüsleri, aralanmış dudakları, sonsuz bir karanlıkta ışıldar gibi bakan gözleri, bedenine çağrı gönderiyordu. Penisinin sertleştiğini hissetti, dirseklerini masaya koydu, öne doğru eğildi.

"Hatta gülünç," dedi, "yoo, gülünç değil aslında sevinç dolu."

"Demek ki, sen ve o önsezileri güçlü adam..."

"Haklısın," dedi kızın sözünü keserek. Siz dememişti kız, sen demişti. Şimdi coşkulu bedensel devinimini önlemeliydi.

"Şimdi sıkı dur. Bütün olay... o kadar kalabalığı toplayan olay neydi biliyor musun!"

"İki özürlü genç dans ediyordu." Sonra kahkahayı salıverdi.

"Özürlü mü!.." dedi kız şaşırarak. Kalktı, masasına doğru yürüdü.

Tam bu sırada garson elinde tepsiyle geldi. Beyaz bir bez parçasına sardığı şarap şişesini çevirdi, gereğinden fazla yüksekte tutarak bardağı yarısına dek doldurdu. "Alabalığınız on dakikaya kadar hazır olacak," dedi.

"Teşekkür ederim."

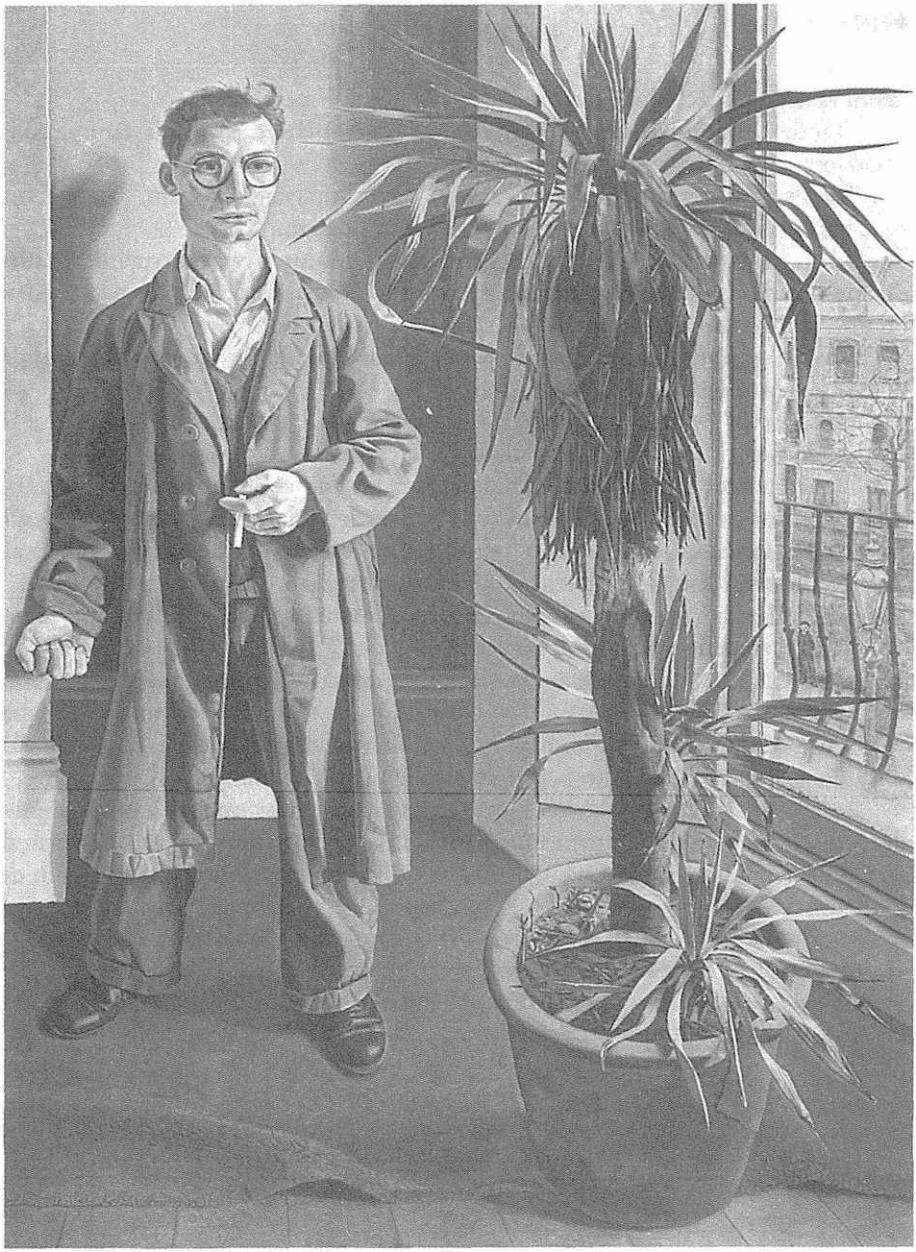

Lucian Freud, Paddington'da Eviçi, 1951

""Başka bir emriniz var mı, efendim?"

"Yok. Teşekkür ederim."

Garson gidince, içini çekti, arkasına yaslandı. Tuhaf, küçük, sevinç ve hüzün karışımı bir duygu vardı içinde.

"Korkuyorsun," dedi Murathan! Gizem Haliç'i izlerken düşünmüştü : En etkili sözün, en yalın söz olduğunu. Ama bir parça anlaşılmazlık olmalı, dedi

kendi kendine, sözcüklerle oynamalı, onlarla dans etmeli.

"İçindeki kötülüklerden korkuyorsun, oysa onları düşünerek tanımalısın, ancak o zaman kurtulabilirsin onlardan."

"Tartışmanın yararı yok," dedi Gizem, "ben yatmaya gidiyorum." Sinirsel bir neşe içinde gülümsedi, kalktı, salına salına çıktı odadan.

Sabah erken kalktı Murathan. Oysa sıcak, yumuşak yatakta uyumayı sürdürmek, zaman zaman gözlerini açıp saatin kaç olduğuna bakmak, pencereden odaya sızan günün ilk ışığını görmek keyif vericiydi.

Bunları düşünürken, yaşamının geriye kalan ilk saatinin içinde olduğunu da düşünmeden edemedi.

Çünkü, her yeni gün coşkusunun yaşamındaki ilk coşku olduğuna inandırıyordu kendini. Somut bir neden yoktu, ama yaşamayı sevmesi yeterliydi.

Giyindi, çıktı. Sabahın sessizliği, kusursuzdu. Yalnız biçimsel olarak sessizliği bozan tek şey camlara yansıyan, uykusuzluk ve zorunluluğun izlenimlerini taşıyan, titrek, sarı ışıklardı. Gecenin kalıntılarını başarabildiği ölçüde sildi kafasından. Kentin bu durgun saatlerini keyfince yaşamalıydı. İlkin, içinden, sessizliği bozmaktan korkarcasına bir ıslık çaldı, ama başaramadı.

"Mutlu olmadan mutluluk şarkısı söylenmez," dedi kendi kendine. Ellerini ceplerine soktu, bütün sokaklar ayaklarının altında kayıyorlarmışcasına yürüdü. Hiçbir şey hissetmiyordu.

Sonra birden, Öykü'yü anımsadı. Bir nefretten de bir aşk doğabilirdi. Tıpkı yaşadığı gibi; gerçek, elle tutulan gözle görülebilen, yürekle hissedilebilen.

Ama asıl aklını yiyip bitiren şey : umutlarının tükenmek üzere olduğunu düşünmesiydi. Soğuk kaldırım taşına oturdu, kıçına yayılan soğuk dalgada hissettiğini, tatil kasabasında Öykü'yle ilk tanıştıkları gece şeyinin sertleştiği gün de hissetmişti.

ZEHRA TIRIL

Atike

MAKYAJ masasının önünde, ayakta öne doğru eğilerek kısa, iri permalı saçlarını ense kökünden yukarı doğru fırça ile taradı. Doğruldu, pufa oturdu. İstediği modeli tutturana kadar aynanın karşısında taranmayı sürdürdü. Birden fırçayı aynaya doğru atıp yatak odasından çıktı. Pembe, ipek sabahlığı sırtındaydı, kuşağını bağlamamıştı.

Çay suyu kaynamıştı. Çayı demledi. Masaya kahvaltı tabaklarını, bardağını, ekmeğini koydu. Televizyonu açıp sesini kıstı.

'Birazdan gelir,' diye düşündü. Sigara yaktı. Pencerenin dibindeki sandalyeye oturup çayını içmeye başladı, canı bir şey yemek istemiyordu. Apartmanların ıssız yüzleri kapalı, boğucu bir havayla örtülüydü. Pencere boş balkonlara, atık eşyalarla dolu, kullanılmayan balkonlara bakıyordu.

Tak tak etti kapı. Bu Atike'nin kapıya inen aceleci yumruğuydu. Alışık olduğu gelmelerden biriydi. Kapıyı açmaya giderken tak taklar yüreğinin derinliklerinde yankılanmıyormuş gibi yürüdü.

"Günaydın," dedi Atike gülerek.

"Günaydın."

Atike uzunca boylu bir kızcağızdı. Tam yaşını ne kendi, ne anası, ne de nüfus cüzdanı biliyordu. Gözleri çukurda, kara kaşları göz kapaklarının üstüne inikti. Alnının darlığı yüzünü olduğundan daha uzun gösteriyordu. Kuru, silik dudaklara, dudakların üstündeki kıllı titrek çizgilere bakılırsa Atike otuzunun üstündeydi.

"Gittiler mi?" diye sordu Aysu.

Atike dolu çay bardağını avucunun içine oturtmuş, çayını yudumluyordu:

"Gittiler mi, anamgil mi? Gittiler. Babamda bir öfke, bir öfke..."

"Niye?"

"İşte, ırgat çalıştırmak kolay mı, diyor anam. Dam silinip, süpürülüp de güz yağmurları başlayana kadar babanızın yanından geçilmez kalan, diyor. Hiç istemem tarlaya gitmeyi."

"Gitme."

"Gitmeyim mi? Babam bırakmaz ki bir başıma..."

"Burda kal!.."

Atike seslice güldü. Başına yeni yazma bağlamıştı. Yazmanın kenarında top top boncuklu oya vardı. Kat izlerine bakılırsa sandıktan yeni çıkarılmıştı.

"Yazman ne güzelmiş?"

"Yazmam mı? Bizim büyük gelin görümce bohçasında getirdiydi. Bohçada

bir de karyola takımı vardı benim için, bi tek görümceyim ya, elden örme işlik, bi takım da işte o şeyler vardı." Gülmesi belirginleşince yüzündeki çizgiler ve çukurlar artıyordu.

"Bi tek görürnceyim ya... Benim çok çeyizim var."

Aysu birden ayağa kalktı. Sigara paketini ve çakmağını aldı :

"Hadi salona geçelim," dedi.

Salonda pufla yastığı bel boşluğuna yerleştirerek kanapeye uzandı. Başını koluna dayadı.

Atike koltuğun ucuna ilişmiş, Aysu'nun uzun, çıplak bacaklarına, pembe ipek geceliğine, sabahlığın halıya serilen uçlarına bakıyordu. Üstünde yine pötikare etek vardı. Belden ince pilili etek uçlarına doğru kloşlaşıyordu. Bordürlerinden bağcıklı, yarasa kollu, naylon bluz yine sırtındaydı. Ayağında çubuklu beyaz çorapları vardı. Çorapla eteğin arasındaki açıklıkta kıllı bacakları görünüyordu. Naylon bluzun bağcıklarıyla yine sıkı sıkıya fiyonklu düğümler atılmıştı.

Aysu sigara yaktı :

"Bugün canım hiçbir şey istemiyor Atike," dedi, konsolun toz örtüsüne doğru ağzındaki dumanı üfürdü.

"İstemiyor mu?"

"Kendimi yorgun hissediyorum, uykularımın da düzeni yok."

"Yastığını değiştirsen abla..."

Aysu, Atike'nin gözlerine baktı. Atike kaşlarını birbiri üstüne bindirip, gözlerini burun köküne indirerek parmak ucuna bakmaya başladı. Ummadığı bir soruyla karşılaşınca ya da ummadığı bir bakışla diken batmış gibi parmak ucuna gözlerini dikerdi.

"Atike niye evlenmiyorsun?" diye sordu Aysu, gözlerini çekmeden. Atike eliyle ağzını kapatarak kıkırdadı.

"İsteyen oluyordur seni."

"Oluyordur abla," dedi, eteğinin pili izlerini parmağıyla çizerek, başı sol omzuna devrik. "Köşklerin küçük oğluna istedilerdi beni de. Babam işsiz diye vermedi. Babam iş açardı ona da. Küçükken menenjit geçirmiş de..." Durdu. Elleri eteğinin içinde : "Benim çok çeyizim var. Babam bir de şu bitecik kızımın mürüvvetini görsem tamam, diyor."

Aysu birden doğruldu :

"Ben banyo yapacağım Atike," dedi.

"Banyo mu? Sırtını keseleyim mi abla?"

"Kesele."

Aysu rahatça, yalnızmış gibi soyundu :

"Hadi Atike, sen de yıkan hazır yanmışken."

Atike ağzını kapatarak yan döndü :

"Utanırım."

"Sırtımı dönerim, bakmam, hadi hadi, soyun, yıkan."

Atike'nin soyunuşundaki hoyratlığı omuz üstünden gözlerken, yaşama karşı acemi, diye düşündü. Hangi kapıdan geçse, hangi yatağa yatsa, hangi masaya otursa; amatör... Atike banyonun ortasında çömelik, kollarını göğüslerinde büze büze tas tas su döküdü. Aysu onun kaburga kemiklerini, sönük memelerini,

çöküк kalçalarını gördü.

Duş aldı çıktı banyodan. Kahve yaptı. Atike kahveyi görünce yine gülmesinden utanma, çekinme kırıntıları dökülecekti. Ona göre kahveyi erkekler içerdi. Sigara yaktı. Boğucu bir sıcak vardı. Güneş bulut gölgeliydi. Tül perdenin kırmalarında eleniyordu. Sigaranın ilk külünü dibindeki kauçuğun toprağına silkti. Atike'nin sırtındaki naylon bluza tuhaf tuhaf baktı. Yekten,

"Atike niye benim çocuğum olmuyor?" diye sordu.

Atike omuz silkti :

"Çocuğun mu? Allah bilir abla," dedi. Birden aklına düştü :

"Hiikh mi dedin yoksa?"

"Hiikh mi?"

"Hiikh! Anamın ilki damdan düşmüş. Anam uzanmış tutmak için yetişememiş. Şu göğsünden bir hiikh çıkmış. Yedi yıl çocuğu olmamış."

"Demedim Atike. Ben hiç hiikh demedim. Doktorlardan, kontrollerden, takvim çizmelerden, gün saymalardan bıktım. Geceleri uyuyamıyorum. Gündüzleri... off!"

"Bizim büyük gelin hemen hamile kaldı abla."

"Yaa?"

"Evlendikeri ilk gecelerde yataklarında hep lokum yerlerdi."

"Nerden biliyorsun?"

"Nerden mi? Arada bakardım kapılarının deliğinden. Anam da bakardı. Siz de lokum yiyin abla."

"Dişim sızlar," dedi Aysu mırıltılı bir sesle. Kendi sesinden sürdürdü :

"Ne konuşsam, nereye baksam hep aklımdan patikler, kundaklar, çocuk arabaları, biberonlar geçiyor. Ben böyle değildim. Nasıl geldim bu noktaya?"

"Noktaya mı abla?"

"Aslında biz eksiğini duymuyorduk biliyor musun? Kocam ve ben birbirimize yeterdik. Evden çıkınca, insan içine girince, içimize insan girince bozdular bizi. Çocuk, dediler. Çocuk, çocuk, çocuk... bize de çocuksuz evlilik anlamsız, çocuksuz kadın ve erkek yarım gelmeye başladı. Canhıraş çocuk derdine düştük. İpin ucu kaçtı mı dersin?"

"İpin ucu mu?"

Aysu koltukta dimdik otururak Atike'nin gözlerine gözlerini dikti. Atike gözlerini iğneye ip geçiriyor gibi kaldırdığı parmak uçlarına indirdi. Aysu :

"Atike sen benim için çocuk doğurur musun?" diye sordu.

Atike bir eliyle ağzını kapatıp iki ayağını havaya kaldırarak güldü. Sen de emi, dercesine el salladı.

"Atike ben artık boğuluyorum. Düşünmekten kafama dikenler batıyor, kafam uyuşuyor. Atike beni sen kurtarırsın."

Atike'nin önünde diz çöktü, ellerini avuçlarında sıktı. Gözyaşları döke döke, delirmesine ramak kaldığını, kocasının da artık bunaldığını, çocuk doğuramamanın tek suçlusu kendisi imiş gibi davrandığını, kocasının onun da bildiği gibi çok yakışıklı, hürmetli, ağa bir adam olduğunu... söyledi, söyledi, ağladı. Atike, Aysu'nun ıslak yüzüne bakarak :

"Tohumsuz olur mu abla?" dedi.

"Tohum mu, ne tohumu Atike?" diye bir çığlık attı Aysu.

"Erkek tohumu, çocuk tohumu."

"Kocamda var."

"Enver ağbide mi?"

"Evet."

Atike bir süre bomboş baktı Aysu'nun yüzüne, gözlerini hiç kırpmadı. Aysu ne düşündüğünü anlayamadı yüzünden. Korktu. Kalktı geriye çekildi :

"Atike!" dedi uyuyan bir insanı tatlı tatlı uyandırmaya çalışırcasına : "Atikee!"

Atike aynı boş yüz ve boş gözlerle Aysu'ya baktı :

"O senin kocan, nikâhlın," dedi.

" Sana da nikâhlarız, günahı yok, sevabı büyük. Bir hoca, imam nikâhı, hıı?"

Aysu, anne ve babasını, Hastayım, bir süre izin verin Atike yanımda kalısn, diye ayarlayacağını, babasının koskoca hükümet tabibine, Hayır, diyemeyeceğini, karnı büyür gibi olunca İstanbul'a gideceklerini, doğumu orada özel doktorlara yaptıracağını, dönüşte sanki kendi doğururmuş gibi davranacağını da söyledi.

Atike bütün o isterik üstelemeleri dümdüz dinledi. Dümdüz.

"Ben babamın bitecik kızıyım, çeyizim çok," dedi. "Mutfak robotum da var."

Atike'ye evin ütü odası verildi. Oraya bir somya atıldı. Enver o somyada Atike'yle birlikte oldu, bir kere öpmeden, sarılmadan, saçlarını koklamadan; karanlıklarda...

Bir sabah Atike yalnız yatağında mide bulantılarıyla uyandı.

Aysu, Atike'nin iskeletimsi, yaşlanmaya yüz tutmuş bedenini süzdü ara ara. İnanamadı. Atike hamileydi.

Enver bir daha Atike'nin odasına girmedi. Doğrusu Atike'nin yüzünü hemen hemen hiç görmedi. Atike odasında televizyon izledi, patik ördü. Uyudu. Onun için her şey yolundaydı. Aysu ablası ona eskisinden çok önem veriyordu. Genç kızlık albümünü açıyordu; yüzme yarışlarını, mezuniyet balolarını, okul aşklarını anlatan fotoğrafları seriyordu önüne. Elbise dolabının kapılarını ardına kadar açıyor, hayran olduğu elbiseleri giyip giyip çıkarıyor, şarkılar söylüyor, dans ediyordu. Sivri topuklu, kırmızı rugan ayakkabısını da Atike'ye verdi; onu ayakkabıyla yürürken düşünmemeye çalışarak. "Elbiselerimden beğendiğin var mı?" diye sordu. "Var da söylemezsen kırılırım," dedi.

Atike gülmeli yüzüyle ortada bir sorun göremeden altı ayı etti. Valizler hazırlandı bir gün. Pencerelerin panjurları indirildi. Koltuklara örtüler örtüldü. Buzdolabı boşaltılıp fişi çekildi. Gece yola çıkıldı İstanbul'a doğru. Atike arka koltukta uyudu.

Atike üç kilo beş yüz gramlık bir kız doğurdu. Bebek babasına benziyordu. Yalnız gözlerini, kara gözlerini Atike'den almıştı.

"Aaa!" diyordu bebeği görmeye gelenler, "gözlere bak sen."

Olası kırılmaların, incinmelerin üstünde duramayacak kadar açıktı kanatları Aysu'nun; kanatları sevgidendi, sevinçtendi.

Atike'nin annesine, dar gününde Atike'yi esirgemediği, onlara güvendiği için

dualar etti.

"Teyzeciğim işte kızın, emaneti aldığım gibi geri veriyorum," dedi. Teyzesi:

"Aman yavrum altın kapılının ağaç kapılıya işi düşer. Dar zamanlarda bilmeyeceğiz birbirimizi de ne zaman bileceğiz," dedi. Yaptığı iyiliğin bunca takdir görmesinden gururlanarak, biraz da şaşırarak. Çünkü kızını evin içinde bir fazlalık gibi görmeye başlayalı çok olmuştu. Elini öpen kızının yanaklarına Aysu'nun yanında iki geçiştirme öpücüğü kondurdu.

Derken Özlem dört aylık oldu. Atike'nin süt dolu memeleri geceleri sancıdı. Aysu ona kendi kendine sağmayı öğretti. Atike her gün bebeği görmeye koştu. Aysu 'kucağa alışmasın' diye pek vermedi kucağına. Sabah sabah gelmemesini rica etti, o gelince bebek uyumuyordu.

Bir gün Aysu,

"Atike bizim tayinimiz çıktı," dedi.

Atike bilmeden kucağındaki bebeği bağrında sıktı :

"Neyiniz çıktı abla?" dedi.

"Tayinimiz, yani biz burdan taşınacağız."

"Beni götürecek misiniz?"

"Seni anan vermez Atike."

"Verir!"

"Sorarız," dedi Aysu geçiştirmek için.

Atike kucağındaki bebeği biraz kaldırıp uzun uzun yüzüne baktı. Gözlerini kırpıştırdı. Yanağını yanağına koydu : "Özleemm!" diye seslendi.

Eşya kamyona yükleniyordu. Bebeğe yanda, evlerinde Atike bakıyordu. Bir ara bebeği arabasına bindirip kapıya çıktı. Aysu ve Enver kamyonun yanında yükleyenlere sürekli bir şeyler söylüyorlardı. Anası, "Olmaz," demişti gitmesine. Anasına kalsa olurdu da, babası kabul etmemişti.

Atike bebeği arabadan aldı. Battaniyesine sardı. Çocuk kucağında bahçeye girdi. Bahçenin arka kapısından, nehir yoluna açılan kapıdan çıktı, gitti.

O günden sonra Atike ve bebeği gören olmadı.

HÜLYA UÇAR

Beş Soğuk Gece

ZAMANIN başlangıcı yok. Sonu da yok. Karanlığın bastırdığı bir vakit, Eski Yol'a doğru yürürken fenerin ışığını görebiliyorum : fenerciye gidip kendimi anlatmak geliyor içimden. Bir ağaçtan diğerine gerilmiş ipte çocuk çamaşırları, donlar ve sutyenler... Düşünüyorum da yaşamın kendisi bence; kirli ve temiz çamaşırlardan oluşan yuvarlak bir dünya. Daha da garibi üstümüzden çıkan giysilerle çamaşır tozları arasında da oldukça derin bir ilişki var : bütün koşuşturmaları yeniden yapılanma yoluyla umuda dönüştürerek ayakta kalmayı becerebilmek.

Sağ tarafımızda bitmemiş onlarca inşaat var; hepsi gökdelen. Sanki içimdeki sıkıntıyla gökyüzüne yükseliyor, ama yükseldikçe de çirkinleşip iyice yalnız kalıyor. Denizi görse bile... İnşaat işçilerinin ya da yerli arabasıyla ava çıkmış emekli bir memurun tecavüzüne uğrayabileceğim ihtimaliyle endişeleniyorum. Septik davrandığım düşünülebilir, ama her şey olabilir. İşte, ıslık sesleri gelmeye başladı bile. Hızlanıyorum. Elimi çantama atıp göz yaşartıcı spreyimi kontrol ediyorum, 30 cm., evet 30 cm. yaklaşmalıyım tacizciye. En kısa zamanda bir çakı edinmeliyim. Çöp tenekesinin yakınlarında ya da falezlerden aşağı yuvarlanmış dipsiz denizin içinde ceset olmak fikri hoşuma gitmiyor. Ben küçükken, ki bu yıllar önceydi, sağımda ve solumda, içime kokusunu güzel hayatla birlikte çektiğim çam ağaçları, turunç, limon ve erik ağaçları vardı, hatta mimozalar. Yerini alan binaların eşliğinde soğuk ve kapalı yürümeye devam etmeye daha fazla katlanamayıp ana caddeye geçip ilk gördüğüm taksiyi durduruyorum. Taksici bıyıklarını düzeltip hangi motele gideceğimi soruyor. Evet, sarı saçlarım var, ateş kırmızısı ruj sürdüm, üstelik gecenin bir vakti tek başıma sokaklarda salınıyorum, ama bayım, ben fahişe değilim, bunu hiç düşünmedim bile, beni Oscar Motel'in karşısındaki kırmızı demir kapılı eve bırakın, lütfen, hemen şimdi!

Yoruldum, öyle yoruldum ki bir daha hiç sokağa çıkmak istemiyorum. Bunca yıl büyüdüm, ortada mutlu olabileceğim hiçbir şey yok. Sevgilim bile yok. Yığınlarca ayakkabım var; rugan, makosen, süet, leopar desenli, kırmızı hatta yeşil, yüksek ökçeli ya da düz... Onlara dokunmak, onları seyretmek beni rahatlatıyor. Hepsini özel, ceviz ağacından yaptırdığım camlı bir dolapta muhafaza ediyorum. Dünyayı kuşatan tuhaflıklar içinde benim küçük tutkularım yalın kalıyor. Aslında sürekli ansiklopedi okuduğum için de, garip sıfatına belki denk düşüyorum, ama, inanın, bana ait bu küçük evde farklı olmak beni korkutmuyordu. Nihayetinde, evimde kendime ait bir yaşamın içinde geziniyordum. Avrupa'ya ait öyküler ve efsaneler, değerli el yazmaları, Viking Ailesi, Şatolar Çağı, Turnuvalar,

av şölenleri, manastırlar, karnavallar, Serler Ülkesi, Baharat Yolu, kâşifler, hayal şehirler ve bilinmeyene yolculuk...

"3 Ağustos 1492 günü güneşin doğmasına çeyrek kala, Pinta, Nina ve Santa Maria adlı gemiler bilinmeyene doğru yola çıktı."

Bence bilinmeyen yalnızca mutluluktu. Otobüsler, gemiler, trenler hep düşleri bir kentten diğerine taşıyıp geri dönüyor ve kısırdöngü devam ediyor.

Gecenin karanlığı günün aydınlığına kavuşuncaya değin nerde hata yaptığımı düşündüm.

Yağışlar, Akdeniz kıyılarında yağmur şeklinde, ayakkabılarım çamur ve oldukça ağır. Siyah paltolu, şemsiyeli, arkası bana dönük, birikmiş yağmur sularındaki aksinin peşine takılıyorum. Yapacak başka işim yok. Başkasına dalıveriyorum. Üşümüş insanlar sokağı sarmış, bütün bu insanları ite kaka gidiyorum : "Takipçiyim, takipçiyim, müsaade edin, lütfen." Yüzümü yitirdiğim zamanlardan birini daha yaşıyorum. Tanımadığım, hatta ilk defa gördüğüm bu adamla aramdaki ilişki kısa süreli bir flörttü. İçimde mahkûm olduğum eski dünyadan beni kurtaracaktı. Bunalım ve tedirginlik havası yaratan bu yağmur dinecek, adam şemsiyesini kapatacak, güneş gökyüzünde göründüğünde gökkuşağının altından önce o, arkasından ben geçip dileklerimizi gerçekleştireceğiz. Kafamda yeni dünyaların fışkırdığı bu âlemde ben, her şeyden öte yalnız olmayacağım ve hep güleceğim, deli kahkahalar geri gelecek, çam ağaçları ve mimozalarla beraber.

Önümde uzanmış kalabalık sokaklarda yürüyen sevgilim vardı, sezgilerime güvenerek ilerlerken gerçek ben'i yakalama umudunu taşıyordum. Kaybolmuştum ve bu siyah paltolu bilmediğim adam beni kendime götürüyordu. İçime salıverdiği coşkuyla ürperirken bir sonraki gün artık umutla uyanacağımı hissetmiştim.

Büyük, kalabalık tuhaf bir mahalleye iniyor, adımımı atar atmaz içimi bir sıkıntı kaplıyor. Her tarafta açlıktan yorgun düşmüş sokak köpekleri var, hepsi evsiz ve mutsuz, pasaklı esmer çocuklar karanfil satıyor, paçavralar içinde ayakkabı boyacıları, yırtık pırtık elbiselere yerleşmiş dilenciler duvar diplerinde, Dönelim, diye bağırıyorum, dönelim, hiç istifini bozmadan ileriye doğru yürüyor, sokak taşları çamur içinde, makosen ayakkabılarım mahvoldu, hani mutlu olacaktım, burası mıydı beni alıp götüreceğin yer, iyi ya hani ben nerdeyim, bütün bu insanları tanımıyorum, yüzüm iyice silikleşti, artık ne bacaklarıma hâkimim ne de düşlerime, görüntüler kafamda karmakarışık oldu, sanki bir haftadır bu adamın peşinden yürüyorum gibi geliyor, uzaklardayım, çok uzaklarda, hayat kısa, her şey boş, ama, ben mutlu olmak için senin peşindeyim, sevinçten uçmak istemiştim, beni hayal şehirlere götür, yüzümü bulmak ve güzel bulmak istiyorum, anlamsız bir takipteyim, yüzgeri döndüm, arkama baktım : Koca bir kâbustu arayışım...

Gecenin içinde Yer'i, Ay'ı ve Güneş'i aklıma getirip boyutlarıyla varlığımı oranladım : Küçük ve mutsuzdum. Tamı tamına doğru olan bir şey yok. Gerçek; farklılıklar ve sıradanlıklardı. Yaşadığım sürece yapacağım yanlışlıklar var, bunları bilerek, umursamayarak, bazan istemeyerek tekrar edip duracağım, yanlış bile olsa günde bir paket sigara tüketip kendime zarar vereceğim.

Lucian Freud, Rıhtımda Kız, 1941

Gazetemi okuyorum, çay içiyorum, kendime zarar veriyorum ve bundan biraz olsun keyif almaya uğraşıyorum. Çayımı bitirince daha ileri gidip rakı içeceğim, evet Türk kadını rakı içiyor, hatta sek. Oh olsun, evdeyim ve siz dışardasınız, hiçbir şeye karışamazsınız, baskı yok, töre öldü, kadın değil insan gibi yaşıyorum; şu kısacık hayatta isteklerime ket vurmadan. Hiç giyemediğim kırmızı yüksek ökçeli ayakkabılarımı, en dekolte elbisemi giyip dilediğim gibi makyaj yapıyorum. Dudaklarım için en canlı kırmızıyı seçtim, gözlerimin üzeri siyah ve takma kirpiklerim. Evin içinde dolanıp 120 metrekare özgürlüğümün tadını çıkarıyorum. Böyle zamanlarda kendimi seviyorum. Deli saçması şarkılar uyduruyorum. Sabah korkunç baş ağrılarıyla uyanacağımı bile bile bu geceyi böyle, kendimi kendime bırakarak geçireceğim. Gök gürültülerini duyabiliyorum, içimin yine bile acıdığını, vücuduma yayılan uyuşukluğun ruhuma değmediğini anlıyorum, hâlâ düşünüyorum, içkinin dozu arttıkça, mimozalar canlanıyor, kaçırdığım fırsatlar, yok olan şanslar, kaybolan hayaller...

Başımda bir torba dolusu buz, akşamdan kalma bir kadınım, bugün sigara yok. Gazete okuyup gündüzü sallıyorum. Denizlere atılan doğal artıkların yüzyıllarca kaybolmadığı bildiriliyor. Acaba korkularımdan sıyrılıp kendimi denize atsam mı? Ama ben doğal bir artık mıyım, değilsem neyim? Otobüs bileti bile iki hafta yaşıyor, ya plastik şişeye ne demeli : 450 yıl. Onca yıl yaşasam sıkıntıdan ölürüm, şu kısa ömürde bile mutlu olabilmeyi beceremiyorum, insan olduğuma şükretmeliyim. Bir de şu habere bakın : Kilisli erkekler, kadınlara akrep sultan,

boğaz ortağım, dırdır makinesi, diyor. Bir kez daha şükretmeliyim, sanırım.

Gazeteyi küçük parçalar şeklinde yırtıp parçalanmış haberleri dağınık yatağıma atıyorum. Manşetlerin üstünde yuvarlanıp, İşte hayat bu, diye bağırıyorum. Sırtüstü yattığım yerden tavana bakıp sınırsız bir beyazlığın üstüne düş çiziyorum : Ayçiçeği tarlalarının arasından yükselip kendimi hafifliğe bırakırken gökyüzünde bulunduğum düş noktadan muhteşem Tanrısal oranın cazibesine yaşamımı adıyorum. Kendimi yere bırakıp şu an ölmek müthiş haz verici olabilirdi. Mutlu ölümler böyle düşlenmeli...

Evlerin arasından çıkıp kendime yürüyecek geniş bir yol arıyorum. Kent gürültüleri az olsun diye özellikle gece yarısını bekliyorum. Etraf rahat düşünebileceğim şekilde sessiz olmalı. Zelzeleye uğramış bir şehir gibiyim : Ütüsüz bir pantolonumu seçtim, düğmeleri kopuk gömleğimi çengelli iğnelerle tutturdum, hem üstünde çengelli iğne taşımak uğursuzlukları kovar, ayakkabılarım toz içinde, paltom bedenime büyük, kolları uzun, yeterince tuhaf görünüyorum. Kendimi bu gece teşhir etmek istiyorum. Yürüdüğüm caddede ne bir çeşme, ne de bir ot var. Büyük bir felaket karşısında olduğu gibi insanın içini sıkan hüzünlü bir ıssızlık yerleşti geceye. Tenha meydanlar, tarihi saat kulesi, limana inen dar, antik kent sokakları... Uykuyla uyanıklık arası bir halde yürüyüp dururken kaybolan son parçalarımı aradığım beşinci soğuk gece, gözlerimi, kulaklarımı, burnumu ya da ağzımı. Bilmediğim bir şarkıya eşlik edip elimdeki saman çöpüyle kentin içini karıştırıyordum, zaman zaman, sahiden bu ben miyim diyerek tuhaflığımı olmayan gözlerimin önüne seriyorum.

Değirmenin dolabından sıçrayan su ile yıkanıp aptes aldım, denizaşırı yolculuklara çıktım, ırmakların, nehirlerin üzerinden geçtim, tütsüler yaktım, ama her şey boşaydı, kötü tılsımlardan kurtulamamıştım. İçimde kopan fırtınaların kehanetini bulmak ve kendimi dindirmek bana düşüyordu.

Çocuk bezleri, güneş gözlükleri, Milupa mamaları, "Balık yağı geldi" yazılı kâğıdı, ortopedik sandaletleri ve ağrı kesicileri uzun süre seyredip tuhaf bir yalnızlık içinde nöbetçi eczaneye girip hiç duraksamadan, "Prozac", diyorum, eczacının üstüme başıma yönelttiği garip bakışları altında ezilirken.

Mutsuz olduğumu hatta perişan olduğumu anlayan bu kadını hiç umursamadan bulduğumu umduğum mimozalarla kırmızı, demir kapılı evime yol alıyorum. Kokusunu duyabiliyordum.

SANEM KARAGÖZ

Düş Koleksiyoncusu

Handan Keskinkılıç'a

SESİ duydu. Ses giderek yükseliyor, bütün odayı dolduruyordu.

Kış bitişinin en başında,
Martta, dışardan gelen cılız çığlık
Kendi zihnindeki bir ses gibiydi.

Başı önünde ağlıyordu. Saçlarının bir kısmı yüzüne yapışmıştı. Yavaşça gitarına dokundu.

Dışarda rüzgâr vardı. Odanın sağ köşesini tamamen kaplayan geniş pencereden kış gününün yoğun aydınlığının bütün ayrıntıları seçilebiliyordu.

Biliyordu işittiğini onu,
Kuş sesini, gün ışırken ya da önceden,
Mart başlarının rüzgârında.

Boğuk bir hıçkırık düğümlendi boğazında.

Odada, yerlere atılmış kirli çoraplar, kâğıt mendiller, tersine dönmüş bir pantolon, bir etek, bir iki kazak göze çarpıyordu. Yatak darmadağınıktı.

Güneş dışardan geliyordu.

"Gene gelmişti..." Yasemin'in yabansı gözlerinde bir ışıltı vardı. Yasemin, onun gelmesini istememişti. Ama o gelmişti. Gözlerine bakıp sormuştu ona : "Sen kimsin?"

Yanında iki tane boş bira şişesi duruyordu. Sabahın köründe bira içmişti.

"Benimle uğraşma! Bedenim.. (Hıçkırıkları arttı.) Bana ait değil sanki. Git... Yalvarırım git..."

Göğüslerinin uçlarını hissetti. Sanki birisi onları jiletle kesmeye hazırlanıyormuş gibi bir duygu vardı içinde. O duygu bir an belirdi, sonra kayboldu.

Odanın köşesinde, dizlerini karnına doğru çekmiş, duruyordu. Üzerinde beyaz geceliği vardı. Çok soğuktu, üşüyordu.

Şimdi bahçedeydi. Olağanüstü geniş, yeşil kır manzarası uzamı dolduruyordu. Bahçe yaklaşık iki dönümlüktü. Tam ortasında bir meşe ağacı vardı. Sırtını ağaca dayadı. Sesi hâlâ duyuyordu. Uzakta bir lunapark vardı. Gecenin içinde ışıkları parlıyordu renkli lambaların. Bir piyano parçası çalınıyordu. Yüzünde siyah maske olan adam gözlerin ona dikmiş bakıyordu. Yeşil peruğuna bigudi takmış olan yaşlı kadın güldü. Güldüğünde, sağdaki dişlerinden birinin eksik olduğunu gördü Yasemin. Kadın, beyaz üstüne portakal rengi kareler, mavi üçgenler ve kırmızı beneklerle mor çemberler desenli bir elbise giymişti. İlerde bir genç kız dans ediyordu. Etekleri uçuşuyordu. Yasemin, ağacın sırtına battığını hissetti. Saçları bütün yüzünü kaplamıştı. Ağlıyordu. Sonra saçlarını arkaya attı. Yüzün-

deki ifade gülmeye dönüştü. Gözlerini, dans eden geçen kıza dikmişti. Piyanonun sesi giderek yükseliyordu. Dudaklarını mora boyamış bir kadın gördü. Kırmızı bir mini etek, transparan siyah bir bluz, siyah rugan çizmeler giymişti. Saçları boyalı sarıydı. Elinde bir jilet tutuyordu. Göz kırptı Yasemin'e. Rüzgâr esiyordu. Siyah maskeli adam, ilerdeki kalabalığa karıştı. Lunaparkta çalınan akordeonun sesi piyanonun sesini örtüyordu.

Otobüs durağında beklemekten, ayaklarına karasular inmişti Cengiz'in. "Yasemin de nerde kaldı?" diye düşündü.

Derken Yasemin'i gördü.

– Yasemin!.. Burdayım.

– Kusura bakma, geciktim. Evden çıkmam biraz uzun sürdü. Biletim... Şuralarda bir yerde olacak... Hadi otobüse binelim. Hangi sinemaya gidiyoruz?

– Mavi Cennet Sineması'na.

– Mavi Cennet Sineması mı?.. Şaşırarak durakladı. Beyoğlu'nda?.. Böyle bir sinema var mı?

– Yeni açıldı.

– Filmin adı ne?

– Düş Koleksiyoncusu.

Sinemanın kapısı kalabalıktı. Biletlerini alıp içeri girdiler.

Film başladı.

"Horoz şekeri istiyorum," dedi filmdeki küçük kız. Babası ona yaşlı satıcıdan bir horoz şekeri aldı.

– Yanında düş de veriyor musunuz? Ben düş koleksiyoncusuyum da. Hah, işte şuradaki düş hoşuma gitti. Bir çocuğun mu bu?

– Evet. İki gün önce kurmuş. Bana dün getirdi. Önce, düşünü satmak istemiyormuş, ama parasız kalmış. Okul masrafını çıkaracakmış.

– Düşün ismi nedir?

– İsmi yok. Siz koyarsınız artık.

– Tamam, teşekkür ederim.

Küçük kız, sokağın köşesini dönerken bir kadına çarptı. Şemsiyesi ve şapkasının biçiminden, onun Mary Peppins olduğunu anladı Yasemin.

Küçük kız çok heyecanlanmıştı.

– Aaa... Mary Peppins nerelerdeydin : Seni okuyalı bir yıl oldu.

– Haşarı çocuklarla ilgileniyorum. Dünyanın dört bir yanındalar. Başka bir şey yapmaya vakit bulamıyorum.

– Elinde fazla düş var mı?

– Dün kurduğum bir düş var. Vereyim. Sen hâlâ biriktiriyor musun?

– Evet, evin her odası bunlarla dolu. artık koyacak yer bulamıyorum.

– Düşün adı : "Sonsuzluğun Gölgesi". Oldukça orijinal bir şey. Umarım seversin.

– Sağ ol, teşekkür ederim.

– Ben, iki sokak ötede oturan bir çocuğa dadılık etmeye gidiyorum. Çocuk çok hırçın bir şey. Yine karşılaşırız umarım. Hoşça kal.

– Umarım... Hoşça kal Mary.

Küçük kız o gece bir lunapark düşüyle uğraşıyordu.

Büyük, yeşil bir alanın köşesindeydi lunapark. Işıl ışıl bir yaz gecesiydi. Laternacı, neşeli bir melodi çalıyordu. Dönmedolap dönüyor, çocuklar şen çığlıklar atıyorlardı. Oldukça kalabalıktı Lunaparkın ışıkları ağaçların üzerinde renkli yansımalar yapıyordu. İsyanyol kadın, eteklerini dalgalandırıyor, salıncaklar gecede zarif bir biçimde son hızla dönüyorlardı.

Şimdi de beyaz şapkalı bir kadın gördü Yasemin. Üstünde hoş, beyaz bir tayyör vardı. Beyaz ayakkabılar giymiş, pembe bir inci kolye takmıştı. Yanında mor takım elbise ve yeşil gömlek giymiş bir adam vardı. İkisi konuşuyorlardı. Çocukların çığlıkları kâh korkulu kâh neşeliydi. Hafif bir rüzgâr dans eden bir kızın eteklerini uçuruyordu. Dans eden kız korku tünelinin girişindeydi. "Korkmaktan korkmayın," diyordu insanlara. "Bu, düşlerin bir parçasıdır."

Sonra da siyah masklı bir adam gördü. Kalabalığın içindeydi o da. Derken, arkasını dönüp uzaklaştı.

Lunaparkın ilerisinde küçük tepeler ve ağaçlar göze çarpıyordu. Küçük koruya gelmeden önce ağaçlar seyrekleşiyordu. Ondan önce de ortaya yakın bir kısımda kalın gövdeli büyük bir ağaç vardı.

Yasemin, ağaca arkasını yaslamış birini gördü. Saçları uzundu. Üzerinde beyaz bir şey vardı.

Şimdi lunapark, ağacın ötesinde yer alıyordu. Kamera ağaca odaklanmıştı. Ağaca arkasını dayamış olan kişi bir kızdı. Saçları yüzünü kaplamıştı. Ellerini yüzüne kapamıştı. "Ağlıyor," diye düşündü Yasemin. Kızın üstünde beyaz bir gecelik vardı.

Sonra bir kadın gördü. Yeşil peruklu bir kadındı bu. Saçında bigudiler vardı. Üstüne alışılmadık beyaz üstüne desenli bir elbise giymişti.

Beyaz gecelikli kız ellerini yüzünden çekti. Saçlarını arkaya attı. Yüzündeki ifade ağlamadan gülmeye dönüştü.

Yasemin irkildi. Çığlık atmamak için kendini güç tuttu. Bu kız kendisiydi.

Tuhaf elbiseli yaşlı kadın güldü. Uzakta bir piyano parçası çalınıyordu. İlerde, korku tünelindeki genç kız dans ediyordu. Siyah masklı adam yanından geçti. Şöyle bir baktı Yasemin'e. Piyanonun sesi giderek yükseliyordu. Kırmızı mini etekli, siyah transparan bluz giymiş sarışın kadın bir jilet tutuyordu. Yasemin'e gülümseyip göz kırptı. Siyah masklı adam ilerdeki kalabalığa karıştı. Laternanın sesi duyuluyordu. Piyanonun sesi giderek hafifledi.

Küçük kız, Yasemin'in yanına yaklaştı ve sordu.

– Korktun mu?

– Evet, çok korktum. Ama sonra dağıldı korkum.

– Kendinden korkmamalısın.

– Ne demek bu?

– Sen koleksiyonumun en iyi düşlerinden birisin.

– Bütün bunları sen düşledin demek.

– Evet, ben düşledim ama bunu sen de istedin. Sen istemeseydin ben de başaramazdım.

– Sen kimsin?

– Belki... Senin şimdilik senden uzak bir parçan...

– Şu anda bunları sinemada seyreden kim peki?

– O sinema aslında yok. Ama, o sinemaya gitmeyi düşlemişsindir belki.

– Evet... Aslında bunu istedin. Sen... Benim küçüklüğüme ne kadar benziyorsun.

– Hah hah hah hah hah... Evet öyle, değil mi?

O cılız çığlık- bir koro çocuğuydu.
Do sesi korodan önce çıkmış.
Bir parçasıydı koskoca güneşin.

BELGİN ÖZCAN ÖKMEN

Yoğun Bakım

YOĞUN bakımın iyot kokulu ağır havasında, onlarca monitörden yayılan kalp atımlarının huzursuz müziği birbirine karışıyordu. Floresan lambalarının soğuk ışığında ekranlardan isteksizce kayıp giden mavi ölgün çizgiler, ait oldukları hastalar gibi.

"Buraya gelebilir misiniz lütfen?"

Duyduğum sesle irkildim. Uğur hemen döneceğini söyleyip aşağı kata, beyin cerrahiye inmişti. Nöbeti devraldığımdan bu yana yoğun bakıma başka da kimse girmemişti. Yataklardan ikisi boştu. Başlarında duran monitörlerin ekranları kararmış, beyaz çarşaflar yeni getirilecek hastalar için olabildiğince gergin serilmişti. Şaşkındım... Diğer hastalar bu sesin sahibi olamayacak kadar yaşlıydılar.

Onu gördüğümde bacaklarımdaki bütün güç yitiverdi. Yaklaştım. Gözleri... Bilemiyorum, belki bal rengiydi. Göremedim. Burun deliklerinden sızan taze kan, boğazından dudakları hoyratça aralayarak dışarı uzanan tüpün kenarında takılıp kalmıştı. Ateşten bitkin düşmüş bebeklerinki gibi kesik kesik inip kalkan göğsünün üzerindeki kıllar yer yer kazınmış, deride içerde biriken kanı boşaltmak için konan direnlerin dikiş izleri kalmıştı. Görüntüsünün beni ne kadar irkiltti-ğini sezdirmemek için yatağın ucundaki masadan dosyasını aldım elime. Sesime dayattığım sözüm ona doğal tınıyla, "Efendim?" dedim. "Çarşaf," dedi, "kaymış. Bacaklarımı örter misin?" Beyaz alçılar içindeki bacaklarını örten çarşafı, ucunda idrar sondası takılı organının üstüne çekerken bedeninden yayılan dezenfektanın kokusu genzimi doldurdu.

"Sağ olun," dedi ürkek bir sesle. "Beni her gün siliyorlar. Aslında ben temizlik kokan deodorantları severim."

Gözlerim kopuk altlarına yerleştirilmiş gazlı bezden yapılma simitlere takıldı. Usulca ayaklarını kaldırıp su toplamış deriye baktım.

"Acıyor mu?"

"Hissedemiyorum, acıyordur belki. Sürekli çeviriyorlar, masaj yapıyorlar, ama yine de sırtım ağrıyor yatmaktan, boğazım daha çok canımı yakıyor!"

Dudaklarının arasından çıkıp yapay solunum cihazına bağlanmış uzun tüpe baktım. Yutkunmak istedim, beceremedim.

"Sizi ilk defa görüyorum."

"Ben izindeydim."

"Çok hoş yanmışsınız, teniniz ne kadar güzel! Zeynep'in minicik burnu da çilleniverir, biraz güneşte kalsın."

"Sevgilin mi?"

Minik bir damla gözlerinin kıyısında ışıldayıp saç diplerine süzülüverdi. Parçalanmış yanağına uzandım, okşayamadım.

"Göğüslerinin arası deniz kokar yazları."

Boyun adeleleri hıçkırıklarla kasılıyordu.

"Kazadan hemen sonra oynatabiliyormuşum ayaklarımı! Anlıyorum, herkes beni kurtarmaya çabalıyordu, ama öyle atmasalardı arka koltuğa keşke! Çarşaflarımı değiştirirken burada da beni... Hiçbir şey hissetmezmişim gibi. Eğilip kulağıma adımı bağırıyorlar : Fırat! Fırat! Efendim, diyorum, bağırıyorum ben de, duymuyorlar. Ameliyathanede, sedyede, babam da duymadı zaten. Anneme de seslendim, yalvardım; eğer bir daha beni hiç kimse duymayacaksa dokunmasınlar bana, bıraksınlar! Ben her şeyi duydum. Elektrikli testerenin, metal aletlerin sesi beynimde çınladı."

"Çarşaf," dedi, "yine kaydı galiba, çeker misiniz? Utanıyorum."

"Üzülme Fırat!" dedim. "Çarşaf örttüğüm gibi duruyor."

Birden susmuştu Fırat!..

"Hayırdır!" dedi Uğur, gözlerine yayılan gülümsemesiyle. "Kendi kendine konuşmaya mı başladın?"

Elimden Fırat'ın dosyasını aldı, "Beyin tomografisinde bir değişiklik yok!" dedi, yeni filmleri dosyaya yerleştirirken. "Sen yokken getirdiler, yirmi iki yaşında. Trafik kazası. Uzun süre çıkaramamışlar arabadan. Üstelik çok da kötü taşınmış. Omurilikte kesik var." İçim bulanmaya başlamıştı. "Beyinde şiddetli travmaya bağlı ödem var. Işık refleksi yok! Ödem çözülse bile bacakları..."

"Sessiz konuşur musun!"

Uğur anlamsız görlerle bakakaldı bana.

"Duyabilir."

"Saçmalama. On gündür komada. Bir mucize olmazsa çıkacağı da yok!"

Monitördeki seslerin ansızın bozulan ritmiyle birlikte çaresiz bir koşuşturma başladı yoğun bakımda. O ölgün çizgiler şimdi can çekişircesine çırpınarak kayıp gidiyorlardı ekrandan. Bitkin düştüler ve vazgeçtiler çırpınmaktan...

AHMET SAİT AKÇAY

Sanrılı Günler

"BARAAN, baraan,"* diye bir bağırış tufan gibi koptu. Rüzgâr uğuldadı. Sessizlik yerini kuru bir gürültüye bıraktı.

Daha bir saat öncesinde sivrisineklerle boğuşan insanlar, kulaklarını dolduran bağırtılarla yağmuru yeni fark ediyormuşçasına pılı pırtılarını alıp terk etmeye başladılar damları, biri dışında. O da, yağmurla yüzleşmek istiyordu anlaşılan : Baştan aşağı buz kesilmişçesine kılını bile kıpırdatmadı. Sanki içinde yıllardır büyüyen hasret alevi bir anda küllenmiş, yüzü sevinçten taşmıştı. Aslında biraz dikkatli bakılsa yağmurun perdelediği o yüzün kederle çiçeklendiği görülecektir. Yanı başında, hadi biz de inelim, dercesine dikilen küçüğe bakacak oldu. Nedense vazgeçti bundan. Aylardır içinde taşıdığı elemini yüzüne vurdu. Bu halini karşısındakinden saklamaya çalıştı. Yüzünü avuçladı, bir adım geriye çekiverdi kendini. Ancak buna aldırış etmeyen küçük de onun yaptığının aynısını yaptı, yanına vardı. Bunu fırsat bilerek onu dürttü ve önüne geçti. Eteğine tutunarak sırnaşmak istedi. Ana, gözlerinde beliren yaşları sildi; bir ferahlık duyumsar gibi oldu. Bakışları kızına kaydı. Başını sıvazladı, okşadı ve bir süre ıpıslak olmuş saçlarını elleriyle örgülemek istedi. Bu bilinçsiz istemle bir an oyalandı. Boşanan yağmurdan hâlâ ayıkmamıştı. İçine bir sarılma isteği doldu, kızını kendine doğru çekerek göğsüne bastırdı. Öyle ki, bu sıcacık sarılışta kalpten kalbe akan derin bir sevgi bağı oluştu. Bu sıcak etkileşim ananın içini sızlattı. Bir damla yaş sessizce yuvarlandı, yanaklarından aşağıya doğru süzüldü, inceldi inceldi kızın alnında dağıldı. Şüphesiz bir yağmur damlasından daha sıcaktı ve bir yüreğin akıntısı gibi temiz, etki doluydu. Kızı ayırdına varmasın diye, hüzün dalgalarını besleyen yüzünü, onun göremeyeceği yöne çevirdi. Sonra yumuk gözlerinden yanaklarına süzülen irice damlaların yaş mı yoksa yağmur mu olduğu pek fark edilmiyordu. Kızının ona yapışmasıyla çömeliverdiler serili döşeğe. Artık her ikisi de yağmurun sarhoş edici şırıltısına kulak kesilmişlerdi.

Yağışın altında, düşüncesizce kızı omuzlarından sarsan ananın bu tutumu boşuna değildi. Bunun gibi pek de tabii olmayan davranışlarından ötürü, adı deli diye yer yer anılan Topal Haso'nun Fatma idi bu. Otuz beş denecek erken bir yaşta, saçları ağarmış, avurtları iyiden iyiye çökmüş, çıkınları belli olmuştu yüzünün. Babası, yaşamı boyunca köyüyle kasabası arasında mekik dokuyan, geçmişini beslediği hayvanların ürünlerini satarak sağlayan biriydi. "Fatma'yı ille de şehirliye vereceğim," diye tutturmuştu. Sonunda bir gün isteyen öğretmen olunca, gönlü olmadığı halde kızının, tutup vermişti. Hem bizim oralarda, baba kızına

danışmazdı. Her şeyin en iyisini kendisi bilirdi. Aksi haldi itibarı sarsılır, ele bakacak yüzü ekşirdi. Kızını zorla da olsa vermiş, gururunu yenilemişti. Doğrusu Fatma'nın kaderine bu derece bağlanmasının mantığı neydi, ben de bilmiyorum. Neyse bir aileye kavuşunca, Fatma'nın kocasına olan ilgisizliği çocuklarında sevgi olarak boyvermişti. Bir nevi onlarla kendini, özlemlerini yeniden yaşıyordu da denebilir. Oysa şimdi başına gelenler, bunca yaşında ne gördüğü ne de yaşadığı bir şeydi, tıpkı evliliğindeki gibi bir teslimiyetle, "Kader" deyip boyun büküyordu olanlara. Etrafına bakındı, koynundaki yavrusuna aldırış etmeden hızlanan yağmur damlalarını süzmeye koyuldu. Bir rahmet beklercesine başını yukarı kaldırdı. Tanrı'ya yalvaran gözler ıslandı, bakışları göğün boşluğunda uzandıkça uzandı. Yıldızlar yitmiş, izlerinden sular fışkırıyordu. Ana, ellerini göğe doğru tuttu. Duasını mırıldıyordu. Bilinçsizce sıralanan terennümlerden "Hüda" sözcüğü eksik olmuyor, her söylenişte elleri daha bir yukarı kalkıyordu. Gözlerinde umudun alazı bir yıldız gibi ışıyor, yüreğindeki ayrılık alevi kül oluyordu sanki. Küçük kız iyice ıslanmasına rağmen, anasına, "Kalk da inelim," diyemiyordu. Cesaretsizliğinden değildi tabii. Belki de anasına olan sevgisindendi onun böyle uysal olması. Ana, saçının ancak yarısını örten, gittikçe omuzlarına doğru kayan ıslak beyaz tülbentini arandı. Gelişigüzel sarındı; ıslanmış olduğunun bile ayırdında olmayacak kadar dalmıştı. Küçük kız, bu defa başını, yastık diye anasının dizlerine dayadı; ıslaklığı hemen fark edecek ki, ani bir irkilişle başını kendine doğru çekti; anasının buğulu gözlerine fersiz fersiz baktı. Sıkıldığını belli etmeyerek, "Artık inelim," dedi yavaşça. Sesi öyle kısık çıkmıştı ki yağmurun gürültüsünden kendi bile zor duymuştu.

Gülmeyi, sevmeyi anasından öğrenen çocuk, korkuyu oyun sahasından, hüznü ise geceden duyacaktı. Her sabah anasının gözyaşlarına sarınacaktı yüzü ve yağmurun çiselemesini yine yaş olarak algılayacaktı. Her gecenin yazgısını bir gün öncesinden sezebilecekti. İşte kaç aydır böylesine tekdüze bir yaşam içine sürüklenmişlerdi. Ana farkında olmadan, kızını da kaderine ortak etmişti, hem nasıl ayıkacak ki, sözcüklere özgü olmayan nice olguları kavramasını bekleyemezdi küçükten. O daha çocuktu ve böyle giderse hep çocuk kalacaktı anasının gözünde. Sanki kavramanın yaşla bir ilişkisi varmışçasına, kızının şahit olduğu birçok olguyu açıklamıyordu; sorularını yanıtsız bırakarak es geçiyordu. Ama kızının bu tutumlarına anlam verememesi çok sürmeyecekti. Evdeki tartışmaları, kızgın telefon konuşmalarını şimdi daha iyi anlıyordu. Fazla değil birkaç ay önceydi anladığı : Anası, pencereden aşağıya doğru sarkmış karanlığa bir şey fısıldıyordu. Birini çağırıyormuş gibi hararetli bir şekilde el ediyordu. Kızcağız, odanın bir köşesinde duvara köskelmiş olduğundan bir şey görmüyordu; bir ayak sesi duyuldu, sonra karşıdaki tanıdık ses gelmez oldu. Anası, yalvarırcasına çağırmıştı ardından, "Yavrum, kurban olduğum" cümlesini ağzına sakız etmişti bir süre, öyle ki gözleri kendiliğinden dolmuş, sesi kısılmış, olduğu yere yığılmıştı. Şimdi o olayın nedeninin bir tartışma olduğunu anımsadı ve babasına biraz daha kızdı; babası o tartışmada abisinin tarafındaydı ve hatta onu destekler mahiyette konuşuyordu. "Ben, sen, o olmasa kim yapacak bu işi." Sonra anasına, "Ya o dağda ölenlerin her birinin anası yok muydu, onlar da bir ananın kuzusu değil miydiler," demişti. Bu sözlerin anasında bıraktığı etki umulmadık bir tepkiye yol aç-

mıştı. Kızgınlığı odayı dört duvar doldurmuştu. Buna daha fazla dayanamayan oğlu ise gecenin bir vaktinde çıkmıştı dışarı. Sabah uyanınca abisini uyurken bulduğu için sevinmişti kızcağız. Bütün bunlar bir an bir film şeridi gibi gözlerinden kayıp giderken anasına daha bir sokuldu. Yüzüne korkuyu sindiren bir olgunluk oturmuştu. Anasına baktı; yüzünün kırışıklığı buz kesilmişçesine donmuştu ananın. Yağmur damlaları bitap düşmüş çehresinde hüznün gölgelerini yansıtıyordu. Birkaç dakika geçmemişti daha, yavrusunun melül bakışları daha etkili oldu yağmurdan. Kolunu çektiği gibi sırtladı. Neydi bu, nasıl olmuştu, kimler yapmıştı?.. Peki neden kaçsın? Yoksa evet, diye düşündü. Kaçırılmış mıydı? Merdivenlerden inerken ikide bir duvara yaslanan ana daha dördüncü basamakta yığılacaktı ki, küçüğün sırtından inmesiyle biraz olsun soluklandı. Duvara tutunarak da olsa merdiven bitiminde yalpalayarak hole açılan kapıdan eve daldılar. İki odalı toprak bir evdi, bir odasında uyuklayan babasının homurtusu, küçük kızın nefretini daha da kızdırmıştı.

Döşekler damda ıslanmaya bırakılmıştı. Ana ise sofada belli belirsiz anılamaların itkisiyle sendeleyerek karşısındaki odayı zar zor buldu. İçeri girmeden açık duran kapısına yaslandı. Soluklanışı hızlıcaydı, alnından şakaklarına boncuk boncuk ter damlıyordu sanki. Bütün bunlar olurken, kocası diğer odada rahat bir uyku çekiyordu. Kapı pervazına tutunan elleri hafiften titremeye durdu. Anladığı her şeyi kötü bir sezi karartıyor, sanki onu bir karabasana daldırıp daldırıp çıkarıyor, bu da yetmezmişçesine, eliyle kavradığı gibi onu, korktuğu hislerin dünyasına alıyordu. Kızı, kapının yanı başına dikilmiş kendisine bakıyordu. Anasının yüzünde yanıp sönen, kendisinde nasıl bir etki yarattığını bilemediği kıvılcımların ayırdına varıyor oldu ki, ana ellerini alnında gezdirerek sıcacık bir öpücük kondurdu. Saçlarını beline değin okşadı, okşadı. Yanına gelişigüzel serilmiş döşekiye çömeldi. Merhamet saçan gözleri aniden bulanıverdi, kızı odanın içine hızlıca itti. Bu bilinçsizce itişin ardında, yaptığ her ters davranışında gizlendiği gibi yine oğlu vardı. O an, onun saçlarını okşuyormuş gibi neşeyle dolmuştu yüzü. Ansızın ayıkınca öyle olmadığını ayrımsadı.

Bir ay öncesinde satılcana yakalanır korkusuyla kızının üzerine titreyen ana, onu ıslanmış teniyle bırakmıştı. Zira kederi kendine yetip de artıyordu bile. Sayıklamaları, biraz ötesinde, çömelmiş vaziyette dizlerine yaslanan küçüğün sorularıyla kesiliyordu. Hiçbir şey ifade etmeyen mecalsiz yanıtları karşısında tatmin olmayan kızı, gürleyen göğün korkusundan anasına dadanmış isteğiyle biraz yanaştı. Anası küçülmüştü, anası zayıftı, anası güçsüz kalmıştı. Yanaklarından süzülen yaş bir sevgi tomurcuğu gibi anasının yüreciğinde filizlenmişti ki sarmaş dolaş oldular.

Ana bir türlü kendine gelemiyordu, sanki bir güç onu yaşam dairesinden dışa doğru sürüklüyordu. Ve onu bütün uğraşılarından sıyırarak acının karanlık dehlizlerine doğru çekiyordu. Hem ne zamana kadar böyle sürecekti, yoksa kendi yazgısını mı yaşıyordu. Bunların yanıtlarını bilmiyordu ve hiçbir zaman bilmeyecekti. Bir şeyi çok iyi biliyordu, o da oğlunun ortadan sır oluşuydu. Daha bebeklikten yaşamak adına ne varsa ona bağışladığı biricik oğlunu nasıl olmuş da yitirmişti; bunu düşündükçe kocasına olan sevgisizliği nefret boyutuna varıyor, hemen orada, uykuda iken, onu boğazlamak isteğiyle ruhu gergin bir hal alıyor-

du. Huysuzlaşıyor, ama elinden bir şey gelmiyordu. Çoğu zaman, içinde bulunduğu sinirlilik hali onu tuhaf kılıyor, hırslı ama bilinçsizce saldırılara itiyordu, daha sonra kendine denildiğinde ne umursuyor ne aldırış ediyordu. Bütün bu davranışlarını oğlu için doğruluyordu. Giden sene doktorluğu kazandığı için, içi içine sığmamıştı. İki ay, yok iki ay yirmi gün olmuştu gideli. Gününü bile anımsıyordu. Her günün nasıl kaygılarla geçtiği, süzülüyordu anılarından birer birer. Ayrılırken sarılışındaki o esrik koku, şimdi bile üzerindeydi; daha yeni gitmiş gibi taptazeydi. İki ay, yok iki ay on gündür ne kendi aramış ne de bir soranı olmuştu. Başka zaman olsa muhakkak arkadaşları arar, gelip gelmediğini sorarlardı. Aranmaması da içine bir şüphe düşürmüştü. Bunları düşünürken bir öfke onu baştan aşağı sardı; oğlunun arkadaşları düşman kesiliverdi gözünde. Var gücüyle ilençlerini onlar için yükseltti, karanlığı yaran kısık sesi göğe doğru uzandı, yitti. Kızı da anasının yüreğindeki acıyı hissedercesine hüzünlendi, beline sarılan ellerini yavaştan çekti, yanına oturdu.

KAPININ eşiğinde bekleşmeleri saatler sürmüşçesine uzamıştı, oysa damdan ineli on dakika bile olmamıştı. Pencereden içeri dolan sokak lambasının ışığı, odanın ancak dörtte birini aydınlatıyordu. Sağ köşesinde odanın bir masa, ki bu masa; oğlunun bir zamanlar üzerinde harıl harıl ders çalıştığı bir yadigâr olarak duruyordu; el değmemişliği, üzerine yerleştirilen kitapların düzenliliğinden anlaşılıyordu; her birinin kapakları kapalı, suskun; odanın içinde varlıklarını gizliyorlardı. Bir de hasır yerde yuvarlanmışçasına duruyordu. Yarı karanlık odada tam ayırt edilemeyen sandalye masanın hemen yanı başında idi. Odanın içine adımladı. Şaşkındı. Yanı başındaki kızı da aynısını yaptı, elini bırakmıyordu. Ananın eline sımsıcak yüreğinin duyguları bezenmişti sanki. Adımları oldukça aralıklıydı ananın, handiyse duvar dibine varacaktı birkaç adımda. Uçsuz bucaksız bir yolda yürüyen biri gibi aniden bir korkuyla irkilip sendeledi. Öncesinde bulanık görünen masa, yavaş yavaş gözlerinde netleşti. Kızının elini bıraktı, o an sandalye daha bir dikkatini çekmişti; bütün hayallerinin odağı olmuş gibiydi. Oğlunun ıslak kokan silueti gitgide uzaklaşıyor, odanın dört bir yanında geziniyordu, kendi de onunla beraber dolanmaya başladı. Sandalyeye yanaştı; berisinde saçlarını okşarken alnına sıcak bir buse kondurduğunu ansıdı.

– Saat üç, yavrum, dedi.

Kitapları üzerine eğilmiş başını kaldırdı, kapı eşiğinde kendisine bakan anasına;

– Biliyorum anne, dedi ve tekrar çalışmasına koyuldu.

Ana uykusuz gözlerle onu süzdü, içindekini, daha doğrusu isteğini bir anda boşaltıverdi.

– Kurban olduğum, artık uyusan olmaz mı? dedi.

Çalışmasını kesmeden, zihninin dağılmasının önüne geçmek istercesine kısa bir cevap yetiştirdi. Ama anası tatmin olmamıştı. Gecenin bu vaktinde uyuması daha iyi olur, diye düşünmüştü.

– Haydi yavrum, dedi üstelercesine, yarın yine çalışırsın, yazıktır.

İsteği yalnızca onun mutlu olmasıydı. Babası büyük adam olacak, demişti.

O da öyle istiyordu. Ellerini sandalyeye uzatacakken geri çekiverince karanlık çöküverdi omuzlarına bir ağırlık gibi. Bir daha göremememenin sanrısı kemirmeye başladı içini. Oda daralıyor, yatağına sığmayan bir volkan gibi genleşiyordu teni. Kasvet çeken solukları, yutkuna yutkuna boğazında ilmiksiz düğümlerle sıralanıyor, umarsız sancılara itiyordu anayı.

Minik kız, anayı teskin etmek istercesine odanın ışığını yaktı. Sonra ona seğirtti; sımsıcak duygularla dolandı anasına. Birlikte diz çöktüler hasıra. Yağmur dinmişti. Birbirlerinin yanı başlarına dizilmiş evlerden horlama sesleri, sokak köpeklerinin ulumaları yağmur sonrası sessizliği bozuyordu.

– Anne, dedi yavrusu, artık uyuyalım mı?

– Tamam, dedi bilinçsiz bir mırıldanışla.

– Anne, dedi yeniden.

– Hı, hı, diye karşılık bulan sorusuna yenisini ekledi.

– Babam neden damda durmadı?

Bu soruyla anasının yüreği, bıçak saplanır gibi acıdı; akşamki konuşmalar bir bir geçti gözlerinin önünden. Biraz daha büyümüş olsaydı babasını suçlayacaktı, ona, kızgınlığını belirtircesine :

– Sus kızım, deyip savuşturmuş oldu sorusunu.

Loş ışıkta baygın gözüküyordu anası. O, eşyaya ve yaşama küsmüştü artık, neden yaşadığını unutmuştu. Garipliğine kimse aldırış etmezdi, zavallı, deli, denilip geçilirdi. Bunları işiten kızı, kimi kez dişini sıkar, içerlediği olurdu. Ama bunu anasına hiç belli etmezdi. Babası bile, Kızım, sakın ola ki ananı yalnız komayasın, diye öğütlemişti. Geceleri, "Lavo, lavo"** diye sayıklayan anasını, herkes gibi babası da garipsemişti. Kendisi ise anasının buyruğundan çıkmaz, ne derse onu sıkılmadan yapmaya çalışırdı. Bazen bağırtıları yan taraftaki komşuları bile uyandıracak kadar güçlü, aynı zamanda acınası olurdu; öyle ki, o an uyananlar ya da uyanıkken işitenlerin içi parçalanır gibi olur, bir yardım için hemen bitiverirlerdi yanında. Ama o, kocasını nasıl tersliyorsa gelen komşulara da öyle davranıyordu. Bir tek, kızıyla beraber sokakları arşınladığı görülürdü. Herkesten daha yakındı ona, babasından bile. Çeşmeyle ev arasında mekik dokurlardı çoğun. Oğulcağızın yitmesinde hemen herkesi sorumlu, kimi zaman hain olarak görüyordu.

Hasıra uzanmış küçük, feri sönmüş gözlerini zorla açık tutarak anasını gözlüyordu, uykuya o derece susamıştı ki gözlerini yumsa sabahı bulacaktı. Ana, masaya doğru baktı, nedense her odaya girişinde, gözleri kendiliğinden o tarafa kayıyordu. Kendisine bakan genç fotoğrafı ayrımsadı, mimiklerinden gülümsediğini anladı. Gittikçe büyüyordu. Kendisine ,gel der gibi parıltılar yayıyordu. O an bitkinleşmiş gözlerine sevinç doldu, ardından bir heyecan ayaklandı içinde. Ona doğru koşmak, bağrına basmak en büyük dileği olmuştu ananın. Ancak yaşamı lehine çevirten bu imge, ilk adımını atarken daha kırılmıştı. Bütün ümitleri tuz buz olmuş, yüreğine acı olarak düşmüşçesine kıvrandı. O an ölümü geçirdi, dudakları büzüldü. Orada öylece ayakta bir süre dikili kaldı; şaşkınlığı yüzüne vurmuş, donmuş kalmıştı sanki. İçine düştüğü içler acısı durumu bir ağı gibi etkiliydi. Sabahki olanları anımsadı ister istemez : Bir sevinç dalgasıyla seyiren yüzünü birden hüzün kaplamıştı. Kızıyla birlik evin dış kapısının eşiğinde bekli-

yorlardı. Her zamanki gibi, yüz metre ilerde evin cephesine bakan caddeden gelip geçecek arabaları gözlüyordu. Uzunca bir korna sesinden nedense içine ümit düştü; bir süre süzdükten sonra, uzun boylu, elinde çantası olan bir genç görülür görülmez, ana yüreğinde yekiniveren bin bir umutla durağa seğirtti. Uzun boyu ve bej rengine çalan saçlarıyla oğlunu andıran gencin yanına varınca, o pembe hayaller onu ölümün kör kuyusuna çekmişti yeniden. Peşinden ona yetişmeye çalışan kızına bakınca, yaşla sulanmıştı gözleri.

Ağırdan bir toprak kokusu sinmişti odaya, adeta bir örtü gibi sarmıştı etrafı. Uyanık durmak için bu kokunun güzelliği bile yetiyordu. Küçük kız hasırda uyuyakalmıştı. Ananın bir şey yapası gelmiyordu, uyuyası bile. İkide bir gerilere gidiyor, bir teselli bulmuşçasına seviniyordu onları ansırken. O an gözlerinin önünde beliren bir konuşmadan kesik kesik parçalar canlandı. Loş ışıkta parıldayan gözlerinin içi güldü, kendine gelmişçesine yüzü pembeleşti. Fakat bu da fazla sürmedi. Bir telefon konuşması çelmişti aklını, oğlunun, "Yarın... yarın," diyen sesi, ahizeyi bırakırken ki gibi sıcaktı. Bir telefon sesi duyuldu, başka zaman olsa idi gecenin bu vaktinde, "Hayırdır," diye geçirirdi, ama şimdi birden yavrusunu görecekmiş gibi diğer odaya fırladı : Sadece bir homurtu sesi vardı, kocasının uyuduğunu bile unutmuştu burada. Sesi daha fazla işitmemek için odasına kaçtı; uyuyan kızının yanı başına vardı; saçlarını elledi, tarar gibi yaptı; üşüdüğünün farkına varmış olacak ki, hasırın bir ucundan çekerek kızına sardı. Kendisi de hayattan bir çul alarak gelişigüzel sarındı. Gözlerinin ışığı yitmişti. Bir anlık düşünür oldu, zihninde geçenleri anlamaya çalıştı. Darmadağınık düşünceler ve düşler arasında korkuyla dolu hislerini arındırmaya çabaladı. İmgeleminde kurduklarının etkisinden kurtulmamıştı daha. Yalnız başına, gece boyunca yaşamadığı gün yok gibiydi.

Az sonra şafak sökecekti. Horoz sesleri ezan seslerine karışıyor, sokak başlarında duran gece bekçilerinin düdük sesleri arada yükseliyordu. Odanın ışığı yanık kalmıştı. Ana ise kapının eşiğinde bir pöstekinin üzerine yığıladurmuştu.

– Neden geciktin?
– Araba yoktu anne.
– Ya sonra?
– Neyse anne, aha burdayım işte.
– Burda mısın?
– Evet anne bak, karşındayım.
– Gerçek bu, değil mi?
– Evet anne, gerçek, gelsene, diyerek kıvrımlı saçlarını tarar gibi elledi.

Saçlarındaki matem dalga dalga yayıldı odaya. Yarı düş yarı gerçek bir sahnenin ansızın yitmesiyle, ananın gözleri iki çeşme gibi boşandı. İçli bir ağıt tutturdu; ciğerinden sökülürcesine boğazını yırtarak fırlayan hıçkırıklar odayı bir yas evine bürüdü. Güneş de ona eşlik etmek istercesine ağustos sıcağını kızgın bir alev gibi yüreğine serpti; sıcaklığın buğusu içini sarar sarmaz derin bir acıyla, bir süre kıvrandı durdu. Yaşlarını silerken küçük kız, anasının bakışlarında eriyip çözülen acıyı damarlarında, soğuk bir ürperti gibi duyumsadı; sarsıldı. İçinde büyüyen ve gittikçe benliğini saran şiddetli korkularla dolu doluydu. Bundan kurtulmak is-

tercesine kendini anasının kucağına atıverdi; başı ve sonu olmayan bir düşte hissetti kendini önce; her şey bulanıktı. Gün açmamış gibiydi ve şimdiki yaşananlar bir düş gibi gözlerinden kaydı küçüğün. Günün uğultusu, pencereden içeri dalıyordu : Dışarda çocuklar oynaşmaktaydı. Onun ise gözlerine belirsiz bir ağrı kapaklanmıştı. Anasının dizinde uyuyakalıp abisiyle buluşacağı düşü özlüyordu.

*Kürtçe'de yağmur anlamında.
**Kürtçe'de oğul anlamında.

ADAM öykü

geçen sayının (mart nisan 21) içindekiler

günümüz kadın yazarları Kadınların Yazdığı Öyküler *Patricia Craig* • Miras *Virginia Woolf* • Uvertür ve Yeni Oyuncular Lütfen *Jean Rhys* • Charles'a Katılmak *Elizabeth Bowen* • Mrs. Charles'in Kadın Duyarlığı *S. Gökçen Ezber* • Ünlü Şairin Evi *Muriel Spark* • Stalin'in Öldüğü Gün *Doris Lessing* • Son *Nadine Gordimer* • İyi Taşra İnsanları *Flannery O'Connor* • Gerçek Güney *Alice Walker* • Bay Prescott'ın Öldüğü Gün *Sylvia Plath* • Tokalar *Margaret Atwood* • Oyun Okuma *Elizabeth Jolley* • Tutku ve Hüzün Anları *Joyce Carol Oates* • Öpücük *Angela Carter* • Japonya'ya Karşı Zafer *Ellen Gilchrist* • Gilchrist Üzerine *Nicholas A. Basbanes*

9 771300 755600 22

1.000.000 LİRA (KDV dahil)

ISSN 1300-7556